

elimsende

Çocuk Odaklı Kültür ve Sanat Dergisi

Sayı: 1 | Yıl: 1

ÇOCUK VE
OYUN

oyun
ciddi
bir iştir

POZİTİF AÇI: Fotoğraf

İskender Taghiyev, Kenya

“Oyunla öğrenir çocuk; en önemlisi de öğrenmeyi öğrenir.” *Fred Donaldson*

ELİMSENDE

Çocuk Odaklı Kültür ve Sanat Dergisi

Yayıncı: Yetim Vakfı
Yayın türü: Üç Aylık
Yayın tarihi: Kasım-Ocak 2025
Sayı: 1 | Yıl: 1
ISSN: 3108-558X

Yayın Danışma Kurulu

Murat Yılmaz, Yönetim Kurulu Başkanı
Turgay Gündüz, Genel Sekreter
Hüsamettin Orhan, Başkan Vekili
Cengiz Cantürk, Mütevelli Heyeti Üyesi
Rahşan Tekşen, Yayın Editörü

Yayın Ekibi

Ahmet Can	Meryem Kılıç
Ali Seyyah	Nurcan Avcı
Badrawı Ali	Bayraktar
Bünyamin Demirci	Rahşan Tekşen
Demet Şahin	Resul Bulama
Derya Özer	Reyhan Demirci
Derya Nuriler	Selman Nuriler
Hümeıra Yabar	Sevgi Yerlioğlu
Merve Büyükçapar	Şafak Çelik

Kapak ve Sayfa Tasarım

Fatih Hacıoğlu

Baskı ve Matbaa

Vip Dijital Baskı Hizmetleri

Elim Sende dergisinin bütün yayın hakları Yetim Vakfı'na aittir. Dergi içeriği Yetim Vakfı Yayın Ekibi tarafından hazırlanmıştır. Yayının herhangi bir bölümü, Yetim Vakfı'nın izni olmaksızın çoğaltılamaz, yayımlanamaz veya dağıtılamaz. Alıntılar, yalnızca kaynak gösterilmek suretiyle yapılabilir.

İletişim Bilgileri

Derviş Ali Mahallesi, Kariye Cami Sokak,
No:6, 34087, Fatih/İstanbul

+90 212 970 60 60

elim-sende.org.tr

elimsendedergisi@gmail.com

BAŞLARKEN

Dergi çıkarmak her zaman heyecan vericidir. Fakat mihrakına çocukları alan bir dergi çıkarmak, heyecan vermekle kalmaz, beraberinde derin bir sorumluluk duygusu da getirir. Bu duyguyla yola çıkan bizler, çocukların dünyasını uzaktan seyreden değil; o dünyanın bizzat içine giren, o dünyaya el uzatan bir dergi hayal ettik. Ve bu hayalimiz gerçekleştiğinde dergimize **Elimsende** ismini verdik. Çünkü bu isimde hem bir çocuğun oyun neşesi vardı hem de bir yetişkinin koruyup kollayan varlığı... Hem masum bir gülüş vardı hem ciddi bir sorumluluk...

Bu sorumluluğu yerine getirebilmek için bize yardımcı olacak en güzel yolun dergi olduğuna inandık. Çünkü dergiler, bütün yayınlar içinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Hiçbir zaman gündemin peşinden koşmazlar; telaşsız ve hırssızdırlar. Akıllarına ilk geleni söylemezler; önce düşünür, sonra konuşurlar. Hatta okurlarını da düşünmeye ve sorgulamaya davet ederler. En güzel tarafları da bütün fikirlerin dergi mecrasında olgunlaşmasıdır. Eleştiri, sanat sayesinde zarif bir kimliğe bürünür. Kültürel ve ilmi meseleler, tartışma meydanlarının hoyratlığından kurtulup asil bir zemine kavuşur. İşte bu yüzden dergi, her zaman ayrıcalıklıdır. Hele çocuğu düşünen bir dergi hepsinden ayrıcalıklıdır.

Çocuk üzerine düşünmek, yazmak ve okumak insana bambaşka bir ufuk açar. Dünyaya, çocuğun göz hizasından bakmayı, onun gözleriyle görmeyi sağlar. Daha da önemlisi, perdenin arkasına saklanmış çocukluğunu yakalatır insana. Kendi çocukluğuyla etrafındaki çocuklar arasında bir bağ kurmayı öğretir. Bir zamanlar çocuk olduğunı unutan büyüklere, bir zamanlar çocuk olduklarını hatırlatır. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın dediği gibi “Bu çocuk ne istiyor/Yüzüne baktığım an” sorusunun cevabını bulmadan rahat etmez çocuğu düşünen insan. Çünkü bu cevabı öğrenmenin, sadece bir çocuğu anlamak değil, bir nesli anlamak hatta bir insanlığı anlamak olduğunı bilir. Onun için **Elimsende**, sayfalarında görünenden çok daha fazlasıdır. Hatta diyebiliriz ki geleceğe çalınan bir maya, insanlığa umutla atılan bir tohumdur.

İlk sayımızda dosya konusunu “Çocuk ve Oyun” olarak seçtik. Çünkü oyun, çocuğun dili, hayali ve dünyayı tanıma biçimidir. Bundan sonraki sayılarımızda da çocukla ilgili birbirinden önemli kavramları ele alarak yolculuğumuza devam etmeyi arzu ediyoruz. Bu yolculukta bizlere eşlik eden yazarlarımıza, çizerlerimize ve emeğini esirgemeyen herkese minnettarız. En çok da siz kıymetli okurlarımıza... Çünkü bir dergi ancak okurlarıyla hayat bulur, onların kalbinde ve zihninde yankı bulduğunda yoluna devam edebilir.

İsmet Özel'in “Ben öyle bilirim ki yaşamak, berrak bir gökte çocuklar aşkına savaşmaktır” dizelerinden ilham alarak, ancak çocuklara adanmış bir hayatın gerçekten yaşanmış sayılacağına inanıyor; dünyanın bütün çocuklarını kucaklıyoruz.

Yetim Vakfı Yayın Ekibi

DOSYA: ÇOCUK VE OYUN

Neşenin Karıştığı Su,
Sevgi Yerlioğlu | 01-04

Sokak Oyunları ve
Unutulmuş Gelenekler,
Osman Bozdemir | 05-08

Oyuncak Zamanlı
Oyun Zamansız
Meryem Kılıç | 07-10

Okumayı Oyunla Sevdirmek,
Nurcan Avcı Bayraktar | 11-14

Oyunla Kurulan Değerler
Dünyası, Derya Özer | 15-20

Acıdan Kaçmak,
Ahmet Can | 21-24

Şehrin Görmediği
Çocuklar, Badrawy Ali | 25-26

Küstüm Oynamıyorum,
Hümeyra Yabar | 27-30

Travma Yaşamış Çocuklarda
Oyunun İyileştirici Gücü,
Emre Sipahioğlu | 31-34

RÖPORTAJ

Kültürel Kodlarla Yeni Nesil İnşası,
Şafak Çelik / Konuk:
Erol Erdoğan | 35-48

MEKTUP

Neden Böyle Oldu,
Abdullah Harmanlı | 49-50

Üç Beş Fotoğraf,
Resul Bulama | 51-52

KÖŞE YAZILARI

Çocuk Kürsüsü, Derya Özer Konuk:
Ali Câhid Demirci | 53-56

Erken Teşhis
Reyhan Demirci | 57-60

Bir Bilsen, Aytekin Özer | 61-62

Çocuk Haklı, Demet Şahin | 63-68

Konuşan Resimler,
Sevgi Yerlioğlu | 69-70

Horozlu Saat,
Merve Büyükçapar | 71-72

Semtimizin Çocuğu,
Şafak Çelik | 73-78

İki Nota Arası,
Bünyamin Demirci | 79-80

Tarla Kuşu, Derya Özer | 81-83

Boş Sandalye,
Rahşan Tekşen | 85-93

Tripod, Abdullah Kasay | 95-96

Curcuna, Esin Esen | 97-100

Sıra Sende, Necip Osmanoğlu | 101-102

KİTAP TANITIMLARI

Sayfa Arkası, Modern
Saklambaçlar,
Ali Seyyah | 103-104

Sayfa Arkası,
Oyun Oynama Sanatı,
Nurcan Avcı Bayraktar | 105-108

ŞİİR-HİKÂYE-DENEME

Çocuklar Beni de Oyununuza
Alın, Ali Ural | 111-112

Gecenin Çalınışı,
Vural Kaya | 113-114

Minik Parmaklar Ne Söyler,
Yasemin Çaylı | 115-118

Kahramanın Sesi,
Âdem Yazıcı | 119-120

Kültürümüzde Çocuk Algısı,
Hüseyin Akın | 121-124

Gelmeyen,
Nuray Alper | 125-126

Faris'in Yarım Kalan Rüyasının
Şahit Olduğu Bir Dünyada,
Bilal Can | 127-128

Çocuğun Âlemlerle Dansı: Oyun,
Orhan Gazi Gökçe | 129-130

Cep, Erkan Akay | 131-132

Alma Ağacı, Enes Can | 133-134

Ali, Zeytin Aydoğmuş | 135-136

Oynayalım Çocuklar,
Mustafa Uçurum | 137-138

FOTOĞRAF VE İLLÜSTRASYONLAR

Pozitif Açı,
İskender Taghiyev | Ön Kapak İçi

Yerden Yüksek,
Zeynep Sude Ağırtmış | 84

Yerden Yüksek,
Derya Nuriler | 94

Yerden Yüksek,
Zeynep Karaca | 109-110

Yerden Yüksek,
Ervanur Dumlupınar | 139-140

Pozitif Açı,
İskender Taghiyev | Arka Kapak İçi

NEŞENİN KARIŞTIĞI SU

Sevgi Yerlioğlu

“

Çocuk sizinle aynı hızda olmak için çocukluğunuza seslenen bir ustadır.

”

Çocukların her şeyde bir eğlence bulma mahareti yetişkinler için kıymetli bir gözlemdir. Eğilip baktığımız aynada kendi yüzümüze rastlamak şaşırtıcıdır. Çocuk sizinle aynı hızda olmak için çocukluğunuza seslenen bir ustadır. Bunu el yordamıyla yaparsa da sizi kendi suyunu çekmeyi başarır. Bazen bir kelimeyle bazen bir işaretle yapar bunu. Suda çoğalan sayısız halkanın, attığı taşın hareketinden ve kolunun kuvvetinden çok, neşesinden doğduğunu sanır çocuk. Biraz da böyledir, neşenin karıştığı her su çoğalır. Yetişkinlerin dünyasında oyun kurma ve devam ettirme sabrı çocuklara nazaran daha kısa sürelidir. “Bitmeyen işler yüzünden”² bahanesini şair yetişkinler arasında dahi geçer akçe bulmazken, çocuk şairi haklı çıkarır, bütün işlerinizi bir süreliğine askıya alıp onunla anda, oyunda ve seyirde olmanızı bekler.

Çocuk dilini anlamak, kurduğu oyuna katılmak ve çocuğu bir oyuna dâhil etmenin zor yanları da vardır.

Paul Hazard, “Ulvi bir yetenekle, tıpkı perilerin kuş dilini anladığı gibi çocukların dilini anlayabilen birkaç ayrıcalıklı insan, birkaç

deli ya da şair dışında yetişkinler uzun süre çocuklara istediklerini vermediler.”³ derken bu zorluktan bahsediyordu.

Bir eski zaman fotoğrafı gibi sık sık çocukluğumuza dönmek, fotoğrafta olmayan yüzleri ve deklanşördeki eli hatırlatır bize. Çünkü onlar da dâhildir çerçeveye. Çocukluk o çerçevenin dışına taşan her şeydedir.

Kendi çocukluğuna mercek tutabilen ebeveynin, oyunun bir çocuk için ne anlama geldiğini hatırlaması kolay olacaktır. Oyun hem fiziksel hem ruhsal olarak çocuğun dengede olabilmesine, sosyalleşebilmesine, hayal gücünü kullanabilmesine yardımcı olur.

Bununla beraber oyun çocuğun güven oluşturmamasını, kendini mutlu, sevilen ve güvenli hissetmesini sağlar. Sosyal becerilerinin gelişmesi için oyun gereklidir. Oyun çocuğa deneme yanılma yoluyla doğruyu bulmayı, başladığı işi bitirmeyi ve bir şeyler başarmak için çaba gerektiğini öğretir. Kurallara uyma becerisi kazandırmak, iş birliği yapmayı, yardımlaşmayı ve paylaşmayı öğretmek oyunun çocuğun sosyal gelişimine yaptığı katkılardır.

“Biz bu kadar eğilmezdik çocuklar olmasaydı”¹

Behçet Necatigil

Çocuklar erişkin rollerine oyun oynayarak hazırlanır. Ayrıca oyunlar kazanma ve kaybetmeyi yaşayarak öğrendiği süreçlerdir.”⁴

Çocuk doğduğu andan itibaren kendi vücudunu ve ebeveynini keşfederken bir oyunun içindedir. Elleri, ayakları, kendi bedenine ait detaylar ve çevredeki her nesne bebek için bir oyunun parçasıdır. Hatta denilebilir ki bir bebeğin ilk oyuncuğu ebeveynidir. Konuşmayı, anne babasının sesinden, tekerlemelerinden, şarkılarından öğrenen bebek, üç yaşına kadar ebeveyni ile

kurduğu ilişki üzerinden keşfeder ve oyuna katılır.

“Piaget ve Vygotsky gibi bilişsel gelişim alanındaki önemli isimler, bilişsel gelişimin bebeklik döneminden itibaren oyun ile başladığı ve oyunun bilişsel gelişimi desteklediği konusunda hemfikirdir. Oyun, bazı araştırmacılar tarafından bilişsel bir beceri, hatta kendi başına bilişsel bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Bilişsel gelişimde oyun; kavramların gelişimi, zekânın gelişimi, koşullu düşünme, problem çözme, çok yönlü düşünme, bilişöte-

si alanlarına katkı sağlamaktadır.”⁵

Üç yaşla beraber çocuk sosyalleşmeye başlar. Evcilik oynarken yetişkinleri oyununa dâhil ettiğinde ciddiye alınmak ister, oyunun öğelerini bir hayal ürünü olarak değil gerçek olarak görür. Gerçek yaşamın aktiviteleri içerisine dâhil edilmek bir başka deyişle yetişkin tarafından ciddiye alınmak çocuğun hem becerilerini destekler hem de öz güvenini artırır. Ebeveynlerin mutfakta, eve dair işlerde hem erkek hem kız çocuklarına beceri geliştirebilecekleri alanlar açmaları

1 Necatigil, B., (Kasım 1958), Arada, Varlık Yayınları, İstanbul.

2 Necatigil, B., (2008), Eski Sokak, (16.baskı), YKY, İstanbul.

3 “Kanatlar Takın Bize”, Paul Hazard, Çeviren: Fatih Erdoğan, Kırmızıfıfale Dergisi (Büyükler için 2 sayfalık ek), Kış 1991, sayı: 5

4 Prof. Dr. Bengi Semerci, “Çocuk Gelişiminde Oyunun ve Oyuncuğun Önemi” <https://bengisemerci.com/cocuk-gelisiminde-oyunun-ve-oyuncugin-onemi/>

5 Bayındır, D. ve Adagideli, F. H. (2017). Oyun yoluyla bilişsel becerilerin desteklenmesi. Erken Çocuklukta Oyun ve Oyun Yoluyla Öğrenme (Eds. A. Önder ve H. Arslan Çiftçi), Ankara: Nobel Yayınevi, 95-124.

onları işlere dâhil etmeleri gerçek yaşamın aktivitelerini oyuna çevirebilmelerini sağlar. Bu hem sabır hem de rehberlik gerektiren bir iştir. Babalar özellikle tamir işlerinde, rekabet gerektiren oyunlarda, güreş, koşu, tırmanma gibi aktivitelerle çocuğu oyuna dâhil edebilir.

Dedelerinden, nenelerinden kısalar, masallar, hatıralar dinleyen çocukların ruh dünyaları daha zengin daha geniş olur. Çünkü başka zamanlara ait anlar çocuğun hayal dünyasını ve düşünme becerilerini zenginleştirir. Ailenin her bir ferdi kendi bilgi ve birikimine göre çocukla iletişime geçtiğinde fark etmeden kendini bir oyunun içinde bulabilir. Evde bir enstrüman çalınıyorsa çocuk o sesin şahidi, gözlemcisi ve en ön sıradan dinleyicisidir. Sanatın herhangi bir dalıyla karşılaşan çocuk, yetişkinin oyuncaklarını keşfetmiş olur.

Kendi çocukluğuma ait fotoğraf karesine dâhil olan anlar çocuklarımla ilişki kurarken bana rehber olmuştur.

Babaannem biz çocukken hamur açtığında bizleri de yanına oturtur, hamurdan bisiklet, çiçek gibi şekiller yaparak hem ilimizi çeker hem de bizi mutlu ederdi. Özellikle dede ve ninelerin planlı oyunlardan ziyade günlük akış içerisindeki aktivitelere çocukları dâhil etmesi her zaman daha anlamlı sonuçlar verir. Çocuğa alan açmak, onun yapılan işte bir rol almasını sağlayarak değerli hissetmesine sebep olur. Biz babaannemin yaptığı hamura ellerimizle şekil verir, piştiğinde bisiklet, çiçek ve diğer şekiller nasıl yepyeni bir hal alacak diye merakla başında beklerdik. Bu duygu o çöreği yeme işini bile daha lezzetli hale getirirdi.

Anneannemin en sevdiği oyunlar konuşmaya dayalı oyunlardı. Tekerlemeler, masallar, şarkılar öğretir, taklit yapmasını da severdi. Çocuk

dünyamda ilk tekerlemelerimi ondan öğrenmişimdir. Çocukken benim için neşe kelimesinin karşılığı onun tatlı sesiydi.

İki ninem de bizi oyuna dâhil etmek için oyuncaklar ya da büyük materyaller kullanmadılar.

Bir hafızayı nakletmek için masallar ve şarkılara, günlük işlerin içinde çocuğun duygu dünyasını dengelemek için de beraber iş yapmak gibi basit bir eyleme başvurdular.

Altı yaştan itibaren akranlarla kurulan oyunlar artsa da çocuğun anne baba ve büyükleri ile oyun ihtiyacı bitmez. Evde oynanan kutu oyunları, kâğıt üzerinde oynanan isim-şehir, amiral battı, kelime oyunları gibi oyunların yanı sıra, aile içi drama etkinlikleri, perde oyunları, kukla gösterileri de hem ailenin duygusal iletişimini ve rol dağılımlarını hem de çocuğun duygu dünyasını düzenlemeye yardımcı olur.

Ailenin bir arada yaptığı her şeyi oyunlaştırma gücü de çocuğun daha sağlıklı ve özgüvenli yetişmesine yardımcı olur. Dikiş dikmek, boya yapmak, balık tutmak, gökyüzünde bir yıldız seçip ailece gözlemlemek, hava değişimleri üzerine konuşmak, çiçek büyütme, sulamak, bakımını yapmak, bir hayvan bakmak, beslemek, aileniz adına bir ağaç dikmek gibi.

Dışarıda oynanan oyunların da çocuğun gelişimine katkısı büyüktür. Çünkü "oyun çocukların aynı zamanda hareket dilidir. Çocuğun hareket etmesi, hareketli oyunlar oynaması kas-iskelet sistemini kuvvetlendirir, kalp-dolaşım solunum sistemini güçlendirir. Hareketli oyunlarda kalp atışı, kan dolaşım hızı ve solunum normalin üzerine çıkar; bu sayede kana bol oksijen geçer ve kan akışı yoluyla dokulara da daha çok oksijen ve besin taşınır. Açık havada oynan-

nan oyunlar çocuğun güneşten ve temiz havadan yararlanmasını sağlayarak bedensel gelişimini hızlandırmanın yanı sıra terleme yolu ile bedendeki zehirli atıkların atılmasını ve çocukta biriken enerjinin boşalmasını da sağlar.^{6, 7, 8}

Günümüzde dışarıda oynanan oyunların sayısı azalmış olsa da anne babalar kendi çocukluklarının oyunlarını çocuklarına aktararak ve onları sporun farklı alanlarında destekleyerek enerjilerini sağlıklı bir alanda kullanmalarına yardımcı olur.

6 Durualp, E. ve Aral, N (2011). Oyun temelli sosyal beceri eğitimi. Ankara: Vize Basın Yayın.

7 Poyraz, H. (2003). Okul öncesi dönemde oyun ve oyuncak (2. basım). Ankara: Anı Yayıncılık.

8 Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi-MEGEP. (2009). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Oyun Etkinliği-I, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Geleneğin ve bir dönemin taşıyıcısı olarak da oyun kıymetli bir aktarım aracıdır. Çünkü çocuğa gelenek yalnızca metinler, hikayeler, hatıralar üzerinden aktarılmaz. Saklambaç, dokuztaş, sek sek, bezirganbaşı, birdirbir, elim sende, istop, üç taş, çivi, misket, körebe, yakartop gibi oyunlar hem ailecek oynanabilir hem de çocuğun anne babasının çocukluğuna dair eğlenceli bir hafızaya tanıklık etmesine yardımcı olur.

Oyunun en temel işlevlerinden biri olan ilişki kurma becerisi, sağlıklı iletişim ve duygularını kontrol et-

meyi öğrenme hedefleri bu yolla daha da pekiştirilmiş olur.

Çocukların varlığı bizi eğilmeye sevkeder; hem kendi çocukluğumuza, hem çocuğumuz büyürken onunla beraber seyreden yolculuğumuza. Bu eğilmek, bir zorluk işareti değil bir özen göstergesidir. Çocuğuna karşı özenli olan onun kendisini sağlıklı bir şekilde keşfetmesini isteyen ebeveynin, bunun için yalnızca oyunu değil pek çok vasıtayı da doğru kullanması gerekir. Konumuz gereği oyunla ilgili perdeleri açmış olduk. Neşenin karıştığı o suyu beraber çoğaltmak için. 🙌

“

Çocuk doğduğu andan itibaren kendi vücudunu ve ebeveynini keşfederken bir oyunun içindedir. Elleri, ayakları, kendi bedenine ait detaylar ve çevredeki her nesne bebek için bir oyunun parçasıdır. Hatta denilebilir ki bir bebeğin ilk oyuncuğu ebeveynidir.

”

SOKAK OYUNLARI VE UNUTULMUŞ GELENEKLER: BİR ZAMANLAR HAYATIMIZIN PARÇASI OLAN KÜLTÜREL MİRAS

Osman Bozdemir

Çocukluk deyince ilk aklıma gelen şey, betona çarpan bir topun çıkardığı tok ses ve sokakta yankılanan kahkahalardır. Ne zaman bir çocuk cıvıltısı duysam, zihnim beni hemen geçmişe, tozlu bir sokağa götürür. Teknoloji, yaşam biçimlerimizi ve eğlence anlayışımızı da hızla değiştirdi; ama bazı şeyler vardır ki insan kalbinin derinliklerinde unutulmuş olsa da silinmez. İşte sokak oyunları ve mahalle gelenekleri de tam olarak böyle şeylerdir: Unutulmuş gibi duran ama bizi hâlâ sessizce izleyen hatıralar.

Bugünün çocukları için “sokakta oyun oynamak” bazen sadece kitaplarda ya da büyüklerin anlattığı hikâyelerde geçen bir şey. Ama bir zamanlar, çocukluk sokağın tam ortasında yaşanırdı. Oyunlar evde değil, asfaltta, toprakta, bazen de yamalı çimenlerin üstünde oynanırdı. Kuralları çoğu zaman yazılı değil, ama herkes bilirdi. Her mahalenin kendi “ustası” vardı: Beş taşın ustası, topaç çeviren şampiyo-

nu, seksekte hiç taşını kaçırmayan “tek ayak cambazı”.

Şimdilerde oyun denilince akıllara tabletler, telefonlar, dijital karakterler geliyor. Ama bizim oyunlarımızda elimiz vardı, terimiz vardı, düşüp dizimizi yaraladığımızda bile oyuna geri dönme hevesimiz vardı. Çünkü o oyunlar sadece zaman geçirmek için değil, hayatı öğrenmek içindi.

Saklambaç mesela. Saklanmanın ve bulunmanın oyunu gibi görünür ama aslında güven duygusunun, sabrın ve fark edilmenin özlemine barındırır içinde. Küçük bir çocuk olarak bir çöplüğün arkasına saklanırsın ve için geçmesin diye dua edersin; çünkü kimse seni bulamazsa sanki yokmuşsun gibi hisseder sin. Oyun biter, herkes dağılır ama sen hâlâ orada beklersin. Çünkü o oyun, görünmek istenilen ilk sahnedir belki de hayatımızda.

Yakan top daha çok stratejidir. Hedefle olmakla, hedefe ulaşmak arasında

bir dengedir. Topu fırlatırken içindeki öfkeyi, kaçarken ise korkularını tamırırsın. Beş taş ise denge ve dikkat öğretir. Bütün taşları tek seferde toplamak için gözle elin birlikte çalışması gerekir. Bu yüzden oyunlar sadece oyun değil; biz, orada hayatı parça parça öğrenirdik.

Ve sonra gelenekler. Artık duymadığımız, bazılarını belki hiç bilmediğimiz o güzel adetler. Kandil gecelerinde komşulara tabakla odun ateşinde pişmiş pişiler götürmek, Ramazan’da pide kuyruğunda beklerken tanımadığın bir amcayla sohbe te dalmak, bayram sabahı en temiz kıyafetlerle büyüklerin elini öpmek. Bütün bunlar, bir toplumun ruhunu oluşturuyordu.

Çocuklar için bayramlar sadece tatil değil, aynı zamanda büyüme provasıydı. Cebine ilk harçlığını koyan bir çocuğun gözlerinde beliren sevinç, onun hayata adım attığının göstergesiydi. Şimdilerde bayramlarda evler sessiz. Kapılar çalınmıyor, şeker tabakları dolup dolup boşalmıyor. Çünkü o gelenekler artık hatırlanmaz oldu. Oysa gelenekler, geçmişle kurduğumuz köprülerdir. Onlar olmadan köksüz kalırız.

Bazı gelenekler oyunla iç içeydi. Mesela yaz akşamları kurulan açık hava sinemaları. Her çocuk minderini alır, annesinin elini tutar hep beraber ailecek gidilirdi. Film başlamadan önce bahçede ip atlanır, istop oynanır, komşular birbirine limonata ikram ederdi. O sinema geceleri sadece bir eğlence değil, aynı zamanda bir arada yaşamın provasını yapmaktı.

Bir gelenek daha vardı ki artık çok az kişi hatırlar: “Diş Kirası” Ramazan’da iftara gelen çocuklara yemek sonrası küçük hediyeler verilirdi. “Senin dişin zahmet çekti, al bu da diş kiran” denirdi. Bu cümle hem sevgiydi hem kibarlıktı hem de paylaşmanın zarafetiydi.

Bütün bu oyunlar ve gelenekler, aslında bir şeyin parçasıydı: Toplum olma. Bugünün çocukları çoğu zaman yalnız büyüyor. Kalabalık şehirlerin içinde sessiz odalarda yaşıyorlar. Oysa biz, gürültünün ortasında ama birbirimize yakın büyüdük. Sadece çocuklarla değil, mahalleyle birlikte büyüdük. Her yaşının bir masalı vardı, her annenin bir yemeği, her çocuğun bir oyunu.

Şimdi ise oyunlarımız, geleneklerimiz hem de mahallelerimiz sessizleşti. Belki de en çok bu yüzden çocuk seslerini özlüyoruz. Çünkü o seslerde geçmişin yankısı var.

Bu yazıyı okuyan bir çocuk varsa, ona şunu söylemek isterim: Tablette oynadığın oyunlar eğlenceli olabilir, ama bir gün dışarı çık, hem de bugün bu saatte hiç düşünmeden, yere bir kare çiz, taşını al ve geçmişin neşesine adım at! Eline bir Harmanbiş kitabı al, arkadaşlarınla üçtaş, seksek oyna, ip atla, mendil kapmaca kur. Sonra büyüklerine git, eski bayramları sor. Kandil gecelerinde bir tabak dolusu simitle komşunun kapısını çal. Çünkü sen oynadıkça, sordukça ve yaşattıkça bu güzel şeyler yeniden canlanacak. Unutma! Hazreti Mevlâna der ki; “Oyun aslında akıldadır ve çocuk ancak oyunla akıllanır.”

Ve eğer bu yazıyı bir yetişkin okuyorsa, ona da şunu söylemek isterim: “Bir zamanlar nasıl yaşadığımızı hatırlayalım. Belki çocuklarımızı eski oyunları öğretmeliyiz. Belki kandil gecesi, fırından birkaç simit alıp çocuğumuzla kapı komşusuna götürmeliyiz. Gelenekleri yaşatmak, sadece geçmişe değil, geleceğe de bir armağandır.”

Her şey bir oyundu bir zamanlar. Ama o oyunlarda sevgi, emek, paylaşmak ve birlikte yaşamak vardı. Bu yüzden oyunları unutmamalıyız. Çünkü bazen bir çocuk oyunu, bir medeniyetin hafızasıdır. 🙌

“Oysa biz, gürültünün ortasında ama birbirimize yakın büyüdük. Sadece çocuklarla değil, mahalleyle birlikte büyüdük. Her yaşının bir masalı vardı, her annenin bir yemeği, her çocuğun bir oyunu.”

OYUNCAK ZAMANLI OYUN ZAMANSIZ Meryem Kılıç

21.yüzyılda dijital ekranda bebeğine elbise, ayakkabı, toka beğenen minik parmaklar, milattan yıllar önce de aynı seçimi yapmaktaydı. Pişmiş topraktan yapılmış bebeğine eline geçirdiği kumaş parçalarıyla kıyafet uyduruyordu. Sert malzemededen yapılmış bu bebek eğilip bükülmüyor, oturtmaya çalışsa oturmuyor, ses bile çıkaramıyordu. Günlük meşgaleler de çocukların hayatı oyunla çözme ihtiyacı da aynıydı. Yolunda gitmeyen bir durum olursa kendince çözüm üretmeye çalışacak bazen çözecek bazen çözemeyecekti. Bu kadar karmaşık olan dünyada elbette yardımına ailesi koşacaktı ve ilk hayat dersini onlardan alacaktı. Çocukların bu öğrenme hâli, gerçek sorunlarla baş etmeye çalıştıkları zamanlarda da devam edecekti elbette.

Kız kardeş bebekle oynarken kim bilir ağabeyi de topaçla oynamaktaydı. Küçük elin çevirdiği topaç, sert zeminden toprağa doğru ilerliyor, hızını yavaş yavaş düşürüyordu. Bazen de o kadar hızlı ilerliyordu ki yakınlarında tarlada çalışan babanın ayağına çarparak duruyordu. Toprak hep cömert olmuştu insanoğluna. Cömert ve misafirperver. Çünkü kendisine teslim edilen her şeyi sakladığı gibi taştan oyulmuş bebeği de dönen topacı da asırlar boyu saklamayı görev biliyordu.

Zaman ilerliyor ve vakti geldiğinde arkeologlar uzun uzun çalışmaya başlıyorlar. Çıkardıkları bulguları tasnifledikten sonra kayda geçiriyorlar. Arkeolojik kazı oyuncakları da bu serüvenin sonunda müzelerde yerini alıyor. Geçmişin çocuklarından şimdinin çocuklarına birer selam iletiyorlar.

Oyuncakların hayat bulma hikâyesi, anne babaların işlerini kesintiye

uğratmadan bitirmek istemeleri ile başlıyor, denebilir. Onlarla vakit geçirilmeliydi ancak günlük işler de yapılmayı bekliyordu. Elinde dikkat vereceği bir şey varsa çocuk "Anne!" nidasını daha az kullanırdı. Oyuncak, çevrede bulunan ahşap ya da toprak malzemededen yapılıyordu. Birkaç oyuk, şekil verme ve kumaş gibi malzemelerle destekleme... Eski Mısır'ın, Antik Yunan'ın ya da Roma'nın sokaklarında bir oyuncakçının sesi yankılanıyor muydu, merak konusu.

Anadolu'nun Geleneksel Oyuncakları

Geçmişten günümüze Anadolu'da varlığını sürdürmüş oyuncaklar şu başlıklarla sıralanmakta: Bebek, beşik, ev eşyası, ulaşım ve iş araçları, ses çıkaranlar, hayvanlar, silahlar, oyun araçları.¹

Bu başlıklar kendi içinde çeşitlilik göstermekte. Örneğin bebekler; bez bebek, çaput bebek, çöp bebek, değnek bebek, çatal bebek, ip bebek, örgü bebek, mısır bebek... Beşikler; tahta beşik, metal beşik, çingiraklı beşik, sallamalı beşik... Ev eşyaları; toprak kap kacak, ağaç yayık, kabak testi, çamaşır teknesi... Ulaşım ve iş araçları; kağını, cıncın araba, yürüteç, basıncak, karabasan, kızak, kayık... Ses çıkaranlar; çingirak, düdük, dilli düdük, kaynana zırlıtısı, vızvız, vızgana, şakşak, fırır, gıcırdağ, takatuka... Hayvanlar; at (değnek), deve (ağaç, bez), eşek (bez)... Silahlar; tüfek, ok-yay, tahta tabanca, patlangaç... Oyun araçları; topaç, yoyo, aşık, uçurtma, kasnaklı uçurtma, top, çelik-çomak, kuş tuzadı, sapan, bilye gibi.²

Yukarıda sıraladığımız bazı oyuncakların isimlerini dilimize yerleşmiş mecaz ifadelerden de hatırlarız: "Dilli düdük" tanımlaması gibi. Vakit geçirmek maksadıyla yapılmış

“Toprak hep cömert olmuştu insanoğluna. Cömert ve misafirperver. Çünkü kendisine teslim edilen her şeyi sakladığı gibi taştan oyulmuş bebeği de dönen topacı da asırlar boyu saklamayı görev biliyordu.”

bu nesnelere tarihe not düşmek, kültürel varlık olmak ve bu varlığı nesilden nesile aktarmak, çocukların gelişimlerinde etkili olmak gibi önemli katkılarının olması dilimize etkisinin yanında eklenmesi gereken başka bir tespit.

Osmanlı Dönemi ve Eyüp'te Bir Oyuncakçı

1500'lü yıllarda Eyüp'te yaşayan Hasan Efendi, torunlarına oyuncak arabası yapar. Araba yapmakla kalmaz, elinden otuzdan fazla oyuncak

çıkartır. Birkaç çocuğu eğlendirmek için başlattığı yolculuğu, oyuncakların nasıl yapıldığını başka ustalara öğretmekle devam eder. Böylece Hasan Efendi, Eyüp oyuncakçılığını başlatan kişi olur. Bir dükkân, sonra ikincisi, derken üçüncü... Evliya Çelebi, *Seyahatname*'sinde çarşıda dükkân sayısının yüz, ustaların sayısının ise yüz elli olduğunu yazar. Yıllar geçer ve tarih 1955 yılına gelir. Son Eyüp oyuncakçısı Halit Şengöz, teneke ve plastik oyuncakların revaçta olup çok satılmasıyla mesleği bırakmaya mecbur kalır. Yaklaşık

1 Bekir Onur, *Oyuncaklı Dünya*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2002, 21-23.

2 Bekir Onur, *Oyuncaklı Dünya*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2002, 21-23.

beş yüz yıllık oyuncak ve karşılıklı olmak üzere yolun iki tarafına konumlanan oyuncakçı çarşısı ve hikâyesi, sona ermiş olur. Dedeleri Hasan Efendi'nin elinde önceleri tek çınçınlı arabayı, aynalı arabayı, el arabasını gören torunları daha sonra cambazı, şeytan minaresini, kaynana zırlıtısını ve zilli tefi de göreceklerdir.³

Çocuklar, kendi seslerini bulmak için uğraş veriyorlar. Bütün çabaları dünyada kendilerince yol almak. Şaşırarak, heyecanlanarak, bazen de öfkelenerek. Oyunları, gelecekteki hayatlarının birer provasını şüphesiz. Bu durumdan habersiz tecrübelerine tecrübe katıyorlar. Eşyü oyuncaklarının küçük ellerde dolaştığı vakitler dönemin çocukları da aynı provanın birer oyuncusuydu. Seslerinin diğerlerinden farklılığını keşfetmek için bu hengamenin içindeydiler. Bu yüzden daha çok oyun oynamalı, davula çok kere tokmak vurmali, şekil almış ahşabın kokusunu almalydılar. Her çocuk evinin bir köşesinde kurduğu o küçük dünyasında suyu testiden dikkatle ve yere dökmeden bardaklara bölüştürmeli, hiçbiri misafirlerini susuz bırakmamalıydı. Büyük koltukların yerine küçük minderler, masa yerine yerleştirilen minik bir örtü, mutfaktan alınmış tabak, bardak... Misafiri yoksa da o gün sahip olduğu bu kıymetli eşyaları gözden geçirmeli, eksilme ya da zarar görme var mı kontrol etmeli, evin belki başka köşesine itinayla dizmeliydi.

Aynı dönemin İstanbul'unda atarlar da baharat sepetlerinin yanına birkaç sepet daha yerleştiriyordu. Eşyü'ten getirdikleri oyuncaklar talep ediliyordu madem gidip daha çok alınmalıydı. Sokaklar da dolaşan satıcılar da aynı oyuncakları bu kez sırtlarında taşıdıkları sepetlere yerleştiriyorlardı.⁴

Avrupa'nın Etkisi ve Değişen Vitrinler

19. yüzyıl, Osmanlı topraklarına siyasal ve kültürel değişim rüzgârlarıyla gelir. Yüzyıl başlarındaki bu değişim, zamanla sosyal yaşamın bütün alanlarına yerleşir. Yeni tanımlamalar vardır artık: Alaturka ve alafranga. Alaturka alışkanlıklar, kıyafetler, oyuncaklara karşı alafranga olanlar. Oyuncaklarla ilgili değişimse 20. yüzyıl başlarındadır. İthal oyuncaklar, önceleri varlıklı ailelerin evinde görülür. Zamanla çeşitlenerek Anadolu'ya yayılır. Avrupa'da oyuncak üretimi sanayisi gelişir ve İstanbul'da

vitrinlerde sergilenmeye başlar. İlk olarak Almanya'da başlayan oyuncak üretimi, Fransa'da sonraları İngiltere'de çeşitlenerek artar. Bebekler, arabalar, trenler... Bu oyuncaklar İstanbul'da Bon Marché ve Bazar Allemand'ın vitrinlerinde satışa sunulur. Uzun yıllar ithal oyuncak satan bu mağazalar, yerli üretim oyuncakları da satır. Sadece oyuncak satılmaz buralarda. Ev için gerekli olan malzemeler bölüm bölüm ayrılmıştır. Kıyafet, kâğıt, parfüm gibi ürünler de satılır. İstanbullu hem Beyoğlu'nda gezintiye çıkar hem de evin eksikliğini gidermek için bu mağazaları uzun uzun dolaşır.

Müze Raflarında Oyuncak

Oyuncakların kültürün taşınmasında önemli katkıları olduğunu dile getirmiştik. Ancak böyle bir aktarım bizden büyük çaba beklemekte. 1990'ların başlarında Prof. Dr. Bekir Onur, yurt dışında gezdiği oyuncak müzelerinin ülkemizde de olmasını hayal eder. Neredeyse bütün Anadolu'yu gezer. İstanbul'u dolaşır. Geleneksel oyuncakların izini sürer. Oyuncakların isimlerini kayda geçirir. Hâlen yapmakta olan ustalarla röportajlar yapar. Anadolu'da el işçiliğine dayalı oyuncaklar bulunmaktadır. İstanbul'da daha çok atölyelerde, fabrikalarda üretilen yerli oyuncaklar. Üretim yapan oyuncak şirketlerinin kurucularıyla da röportajlar yapar. Vaktiyle Bon Marché'de, Japon Mağazası'nda çalışmış kişilerdir bazıları.⁵ 1990 yılında "hızlı değişim süreci içinde kaybolma tehdidi altında bulunan oyuncakları korumak, oyuncak aracılığıyla sanayi tarihi, kültür tarihi, eğitim tarihi, çocukluk tarihi..."⁶ alanlarında araştırma yapmak gibi amaçlarla Ankara Oyuncak Müzesi'ni açar.

Hikâyenin İçinden Çıkan Arabalar

Türkiye'de oyuncak sanayisi 1950'li yıllarda başlar. Bu tarihten önce el işçiliğiyle üretim söz konusu. Evlerdeki durum ise genelde şöyle: Küçük bir kalbin isteğine karşılık, kullanımdan vazgeçilen ev eşyaları oyuncak olurdu ya da el yordamıyla birleştirilen tahta parçaları. Anne babalar bazı eşyaları gözden çıkarırdı belki ama çocuklar için unutulmayacak anılar olurdu onlarla oynanan vakitler. İsim koymalıydı ilkin-bebek ya da hayvan ise- oyun-

cağa. Her an yanında gezdirilmeli ve oyunda konuşturulmalıydı. Hayatının sonuna kadar saklayacağına dair kendi kendine söz verilir. Duruma zamanın müdahale edeceğini, son sözü onun söyleyeceğini bilmeden.

Bu tarihten yani 1950'lerden önce kaleme alınan (1935) hikâyede elde yapılmış bir araba karşımıza çıkar ve bahsettiğimiz duruma örnek olur. Tezgâhlar ve makineler, atölye ya da fabrikalarda kurulmamıştır henüz. Sabahattin Ali, "Arabalar Beş Kuruşa" başlıklı hikâyesinde oyuncakları şöyle betimler:

"...Çocuk yanında ayakta dururken o çömelir, küçük bir çuvaldan birtakım oyuncaklar çıkarırdı. Bunlar bir değneğin ucuna takılmış bir çift tahta tekerlekti. Tekerleklerin üzerinde, iki yuvarlak tahtanın arasına çivilenmiş dört çubuktan ibaret kameriye gibi bir şey duruyor ve tekerlekler yerde yürütülünce bu kameriye fırıl fırıl dönüyordu..."⁷

Hikâye, kaldırıma serilmiş bir tezgâhla başlar. Anne ve sekiz yaşlarındaki çocuğu yanlarında getirdikleri arabaları bu tezgâhta satmaya çalışırlar. Basit birkaç parçayla bir araya getirilmiş oyuncaklardır bunlar ve sokağın köşesinde zorlu bir var olma mücadelesi verirler. Hikâye ilerler ve yukarıda değindiğimiz ithal ya da pahalı oyuncakların önce kimin evinde olacağına dair cevap verir nitelikte bir gelişmeyle devam eder.

Müzelerin raflarında gördüğümüz kağnılar, su testileri, bilye ve düdükler, az da olsa bazı evlerde dolapta beklemekte. Zaman ilerlerken sessizce gelenek ve kültürümüzü taşıyorlar. Akıp giden, değişen ve değiştiren zamana sessizlikleriyle meydan okuyorlar. 🍷

“ Küçük bir kalbin isteğine karşılık, kullanımdan vazgeçilen ev eşyaları oyuncak olurdu ya da el yordamıyla birleştirilen tahta parçaları. Anne babalar bazı eşyaları gözden çıkarırdı belki ama çocuklar için unutulmayacak anılar olurdu onlarla oynanan vakitler. ”

³ Geleneksel Eşyü Oyuncakçısı Turizm Organizasyon ve Oyuncak Sanayi Ltd. Şti. (t.ş.). *Geleneksel Eşyü Oyuncakçısı*, Erişim adresi: <https://www.eypoyuncakcisi.com/tr>. Erişim tarihi: 26 Ağustos 2025.

⁴ İhsan Erdinçli, "Değişim Çağında Osmanlı İstanbul'unda Oyuncaklar ve Oyun Nesneleri", Nisan 2022, Cilt 86 - Sayı 305 | Belleten.

⁵ Bekir Onur, *Oyuncaklı Dünya*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2002.

⁶ Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi. (2025, 21 Ocak). *Müze Hakkında*. Erişim adresi: <https://cokaum.ankara.edu.tr/muze-hakkinda/>. Erişim tarihi: 6 Ağustos 2025.

⁷ Sabahattin Ali, *Öyküler, Şiirler ve Oyun*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005, 239.

OKUMAYI OYUNLA SEVDİRMEK

Nurcan Avcı
Bayraktar

“Oyun, çocuğun işidir,” der, Maria Montessori. Oynayan çocukları izlediğimizde oyununu ne kadar ciddiye aldığını görürüz. Oyun, çocuk için boş zaman aktivitesi değil, yaşamın kendisidir. Öğretir, geliştirir ve dönüştürür. Çocuğu büyütür ve hayata hazırlar. Oynayan bir çocuğu gözlemlediğimizde yaşadığı duygusal sıkıntıları bile oyunla çözümlediğine şahit oluruz.

Çocuk gelişiminde oyunun yeri ne kadar önemliyse kitaplar da bir o kadar kıymetlidir. Daha bebeklik çağında kitap okunarak büyütülen çocukların dinleme yetisi ve dil gelişiminin daha hızlı ve güçlü olduğunu görürüz. Fakat gelişen teknoloji ve çağın hızının artması okuma oranlarının azalmasına da sebep oldu. Çocuklar telefon ve tableti kitap okumaya tercih etmekte. Günümüz ebeveynlerinin zorla yaptırdığı faaliyetlerin başında ödev ve okuma geliyor. Telefon ve tabletleri ortadan kaldırmak sorunu çözer mi bilinmez ama yeniden okumayı sevdirmenin yollarını bulmak gerek.

Bu noktada ebeveynlere çok iş düşüyor. Şu kadar saat ya da şu kadar sayfa kitap okuyacaksın, emri çocuklarda işe yaramamakta. Kitap isteksizce okunuyorsa ondan ne lezzet alınıyor ne de verim. Kitap okuma, sadece hedefine ulaşmak için çocuğun aradan hızla çıkardığı bir aktivite oluyor. “Ebeveynler eline kitap alıp çocuğuyla birlikte okumalı,” söylemi boş bir temenni olarak kalıyor. Çocuğu okumaya istekli hale getirmek gerekli. Burada oyun devreye giriyor. Yazının bundan sonraki kısmında okumayı sevdirecek oyunlar ve çocukların severek okuyacağı tavsiye kitaplar yer alacak.

1. Devam Ettirme

İçinde kısa öykülerin olduğu bir çocuk kitabı alın. Bu öykülerden birini seçin. Ama burada dikkat edeceğimiz bazı hususlar var. Başlangıç merak uyandırmalı. İlk paragraf

okunduğunda hemen hayal gücü devreye girmeli, ne olacağına dair tahminler yürütmeli. Seçtiğiniz öykünün ilk paragrafını çocuğunuza okuyun. Çocuğunuz, ister yazarak devam ettirsin isterse anlatarak. Maalesef günümüz çocukları yazmayı da sevmiyor. Yazmaları daha etkili olsa da çocuklar anlatmayı seçebilirler.- Çocuk öyküyü kurguladıktan sonra, birlikte yazarın metnini okuyun.

Bu oyun için bir örnek vermem gerekirse, Gianni Rodari'nin *Televizyona Düşen Çocuk Gip* adlı kitabında, Her Şey Bir Timsahla Başladı Hikayesi çok güzeldir. İlk paragraf şöyle başlar: “Geçtiğimiz 23 Mart günü, sabahın onunda evde yalnızken zil çaldı. Gidip kapıyı açmamla bir timsahla burun buruna gelmem bir oldu.” Devamını siz de merak ettiniz değil mi? O halde çocuğunuzla birlikte siz de devam ettirebilirsiniz. Sonra kendi öykülerinizi birbirinize okursunuz. En son yazarın nasıl yazdığına bakar, kendi metinlerinizle karşılaştırırsınız.

2. Kelimelerle Oyun

Bu oyun da çok zevklidir. Yine bir öykü bulun. İçinden seçtiğiniz on kelimeyi çocuğunuza verin. Bu kelimelerin de içinde olduğu bir hikâyeye yazmasını isteyin. Yazmak istemezse anlatabilir. Önce onun öyküsünü sonra da yazarını okuyun. Bu oyun yeni kelimeler öğrenmesi için de faydalıdır.

3. Kelime Fişleri

Bilgisayarda hazırlayacağınız kelimelerin çıktısını alıp kesin. Çocuğunuza her gün beş kelime verin. Okuduğu kitapta elindeki kelimelerden çıkarsa onları bir kutuda saklayın. Kelime fişleri bittiğinde kutudaki sözcüklerle bir öykü oluşturabilirsiniz.

4. Seksek

Bir yetişkin olsanız da yerde çizilmiş bir seksek görünce zıplamak istersiniz. Birlikte oynayacağınız bu oyun

çocuğunuzla keyifli zaman geçirmek için birebirdir. Bir tebeşir alın ve uygun bir yer bulunca seksek çizin. Çizgilerin içine kelimeler yazın. Zıpladıkça kelimeleri kazanın. Her defasında silip yeni kelimeler yazabilirsiniz. Kazanılan kelimelerle bir kumbara yapabilirsiniz. Kimin daha çok kelimesi olursa o kazansın. Çocuklar yarışmaları sever. Sonuç ne olursa olsun önemli olan yarışırken çabalamak. Bu tür oyunlar bazen göz yaş getirebilir. Ama her zaman kazanamayacağını, önemli olanın çabalamak olduğunu anlamasını da sağlar.

5. Kelime Kazan

Biz bu oyunu küçükken hayvanlarla oynuyorduk. İstedğimiz kadar hayvanı bilgisayarda hazırlayıp çıktısını alarak kart şeklinde kesiyorduk. (Her hayvandan dört kart olması gerekiyor. Yani aynı fotokopiden dört tane çıkartıp kesmelisiniz.) Kartları karıştırıp oyunculara dağıtır, sırayla ortaya atardık. Aynı hayvanı üst üste getirmeyi başaran alttaki bütün kartları kazanır. Kimin daha fazla kartı olursa oyunun galibi o olur. Çocuklar bu oyunu çok seviyorlar.

Peki aynı şeyi neden kelimelerle yapmayalım? Yirmi tane kelime belirleyin bunları bir kart şeklinde hazırlayın. Her kelime kartı dört tane olmalı. Yani hazırladığınız kartların dört kez çıktısını almalısınız. Kartları karıştırıp oyunculara dağıtın. Sırayla ortaya atın. Aynı kelimeleri üst üste getiren alttaki kartların hepsini alır. En fazla kartı olan kazanır. Fakat bunu biraz değiştirebiliriz. Mesela herkes elindeki kelimeleri kullanarak bir öykü oluşturabilir. Birbirinize yazdığımız öyküleri okuyabilirsiniz. (Her kelimenin kullanılması zorunluluğu olsun.) Kim bilir ortaya ne kadar eğlenceli öyküler çıkar. Kahkaha herkese iyi gelir, özellikle çocuklara.

6. Kelime resimleri

Resim yapmayı seven çocuklara, kelimeleri de sevdirebiliriz. Çocuğunuza

beş kelime verin. Bu kelimelerle hayal kurup resim çizsin. Hatta çizdiği resimlerin arkasına öykü yazabilir. Belki de bu yolla geleceğin çizerini yetiştirebilirsiniz. Hem resim yeteneği gelişir hem de kelimelerle nasıl hayal kuracağını öğrenir. Bunu öğrenirse okumayı sevmesi de kolaylaşır.

7. Kelime otoparkı

Bir kâğıda otopark çizin. Kelimeleri park yerlerine yazın. Çocuğunuz oyuncak arabalarını park yerlerine getirsin ve oradaki kelimeyi sesli söylesin. Böylece oyun oynarken kelime hazinesi de genişler. Bu şekilde market oyunu da oynayabilirsiniz. Marketten kelime satın alır, hatta işin içine sayıları da dahil edersiniz. Hem kelimeleri çoğalır hem de hesap yeteneği gelişir.

8. Kelime Hamuru

Oyun hamuru hem çocukları hem de yetişkinleri uzun süre eğlendirebilir. Motor becerilerin gelişimi için çok etkilidir ve bir sürü öğrenme oyunlarında kullanılabilir. Eğer harf kalıplarınız varsa oyun hamurundan harfler yapabilirsiniz. Sonra bunlarla kelime oluşturabilirsiniz. Mesela “o” harfinin yanına oyuncak koyabilir bir cümle olarak okuyabilirsiniz. “O bebek” gibi. A ve ç harfini yan yana koyup aç yazı yanına herhangi bir oyuncak koyup örneğin kedi, ‘aç kedi’ olarak okuyabilirsiniz. Eğer harf yoksa hamuru açıp üstüne bir kalemle yazı yazabilirsiniz.

9. Kelime Bulmaca

Bu oyun yolculuklarda işinize yarayabilir. Çocuklar arabanın içinde hareketsiz durmaktan sıkılırlar. Arabanın arka koltuğuna beş kelime yapıştırın. Çocuğunuz yol boyunca bu kelimeleri görünce buldum diye bağırarak ardından o kelimeyi söyleyecek. Buldukları kelimeleri komik cümleler içinde kullanabilir ya da ondan bu kelimelerle ilgili bir hikâyeye uydurmasını

isteyebilirsiniz. Böylece hayal gücü çalışacak, kelimelerle olan bağı kuvvetlenecektir.

10. Kitap Partisi

Çocuklar birlikte vakit geçirmekten hoşlanır. Doğum günü partilerine özenirler. O halde neden onlara kitap partisi yapmayalım? (Bu fikri Megan Daley’in ‘Kitap Okuyan Çocuk Yetiştirme’ adlı kitabında gördüm.) Önce çocuğumuzun sevdiği bir kitap seçelim. Kitabı birkaç defa okuyalım ve içinden kullanabileceğimiz alıntılar, resimlere veya yazılara dayalı bazı fikirleri bulalım. Kitapta bahsedilen yiyeceklerin listesini oluşturalım, kitapla beraber hangi yiyeceğin iyi gideceğine karar verelim. Kitabın kapağıyla bir davetiye hazırlayıp çocuğunuzun arkadaşlarına dağıtabilirsiniz. Hangi kitabın partisi olduğunu bilirlerse belki okuyarak gelirler ki bu daha iyi olur. Çocukların bir kitap için toplanması dikkat çekici olacaktır. Okuyanlar kitapla ilgili yorum yapabilir, alıntılar okuyabilir. Hazır bu kadar çocuğu bir araya toplamışken yukarıdaki oyunlardan birini oynatabilirsiniz. Bu çocuklar için unutulmaz bir anı olarak kalacaktır.

11. Haftanın Kitabı Kostümü

Çocuklar sevdikleri karakterlerin kıyafetlerini giymeye bayılırlar. Çocuğunuzla bir kitap seçin. Kitaptan sevdiği bir karakterin kostümünü evde hazırlamaya çalışın. Bazen bir şapka bir atkı bile yeterli olur. Kartondan ya da eski kıyafetlerden hazırlayabilirsiniz. Belki karakterin söylediği birkaç cümleyi ezberlemesini ve size tiyatral bir şekilde aktarmasını isteyebilirsiniz. Bu oyun çocuğun hayal gücünü kuvvetlendirecek, kitapla bağımlı sağlaştıracaktır.

Her çocuğun yapısı farklıdır. Siz de çocuğunuzun sevdiği şeylere göre oyun üretebilirsiniz. Burada

mesale çocukla kaliteli zaman geçirmek. Hayattaki hiçbir şeyden emek vermeden verim alınmıyor. Çocuklar da böyledir. Kendi başlarına bırakılınca elbette yine büyürler ama her ebeveyn çocuğunun nitelikli ve iyi bir insan olmasını ister. Kendi kendine büyüyen ağaçların etrafını yabancı otlar sarar. Çocuğun hayatını faydalı işlerle doldurmazsak vakit öldürecek bir dünya şey gelip onu bulur. Başta da yazdığım gibi git kitabını oku, cümlesi faydasızdır. Yaptığı eylemi sevmesi ve içselleştirmesi gerek. Bir çocuk bunu ancak oyunla yapabilir.

***

Hem ebeveynler hem de çocuklar için birkaç kitap tavsiye edeceğim. Önce ebeveynler için konuyla alakalı iki kitap önereyim.

Oyun Oynama Sanatı- Aletha Solter

Çocuğunuzun davranış sorunlarını oyun aracılığıyla nasıl çözersiniz? Hangi tür oyunlar ebeveyn-çocuk bağını güçlendirir? Travmayla başa çıkmakta oyundan nasıl yararlanır-sınız? Ev ödevlerini oyunla nasıl keyifli hale getirirsiniz?

Çocuklar anne babalarıyla mutlu ve uyumlu bir ilişki kuramadıklarında ya da herhangi bir travma yaşadıklarında, aralarındaki bağ zayıflar; bu da davranış sorunlarına ve duygusal sıkıntılara yol açabilir. Ama unutmayın ki, çocuklar oyun oynamayı severler ve kendilerini çoğu zaman oyunlarla ifade ederler. Siz de çocuğunuzun sorunlarını oyunun iyileştirici gücüyle çözebilirsiniz. Peki bunu nasıl yapacaksınız? Doğal ebeveynlik akımının öncüsü Aletha J. Solter Oyun Oynama Sanatı'nda çocuğunuzun stresini azaltacak, aranızdaki bağı güçlendirecek ve davranış sorunlarını çözecek oyunlar öneriyor ve

bunları nasıl uygulayacağınızı anlatıyor. Bu kitap evinize neşe ve kahkaha getirecek!

Kitap Okuyan Çocuk Yetiştirmek- Megan Daley

Bazı çocuklar kitap okumamak için direnirken bazılarıysa yemek masasında bile kitabı elinden bırakmaz! Hangisi olursa olsun birçok aile, çocuklarının okuma serüvenlerini desteklemek için yapılabilecek en etkin yolların neler olduğunu merak etmektedir. Çocuğunuza kitap okumaya ne zaman başlamalısınız? Kitap okumaya isteksiz bir çocuğa ilham verebilecek kadar güzel bir kitabı nasıl bulabilirsiniz? Bir kitabın o yaş grubuna uygun olup olmadığını nasıl anlayabilirsiniz? Yavrunuzun kitap okuma alışkanlığını yetişkinlikte de sürdürmesi için neler yapabilirsiniz? Ödüllü kütüphane öğretmeni Megan Daley, bütün bu sorulara ve daha fazlasına cevaplar sunmaktadır. Daley, tanınmış Avustralyalı çocuk edebiyatı yazarlarının birinci ağızdan demeçleriyle ve güncel araştırma sonuçlarıyla desteklenen bu cana yakın ve kolay anlaşılır rehberle on beş yıllık birikimini aktarmıştır. Bu kitap, kitap temalı aktivitelerin nasıl yapılacağıyla ilgili birtakım yönergeler ve okuma listeleri gibi pratik ipuçlarını da içermektedir. Kitap Okuyan Çocuk Yetiştirmek, çocukları kitaplara âşık etmek için çaba gösteren her ailenin ve eğitimcinin elinin altında bulunması gereken bir rehberdir.

Çocuklar için tavsiye edeceğim kitap sayısı fazla ama bu kısımda kızımın defalarca okuduğu dört kitabı paylaşmak istiyorum.

Ayı Olmayan Ayı- Frank Tashlin

Kış uykusundaki Ayı, bahar gelip uyanığında kendini devasa bir fabrikanın ortasında bulur! Ağaçlar, çi-men, çiçekler, hepsi gitmiş, yerine

harıl harıl çalışan makineler ve taş yığını binalar gelmiştir. Daha fenası, herkes ona bir ayı olmadığını söyler durur. Ayı onları, fabrikada çalışan bir insan değil gerçek bir ayı olduğuna ikna edebilecek midir? Frank Tashlin'in unutulmaz kitabı Ayı Olmayan Ayı, ustaca anlatılmış, çarpıcı bir öykü. Ayının içine düştüğü tuhaf durum, okurları gülümsetirken, kim olduğumuz ve doğayla kurduğumuz ilişki gibi önemli konular üzerine düşündürüyor. Ayı Olmayan Ayı, etkileyici kurgusu ve düşündürdükleriyle, her yaşta okura seslenmeyi başarıyor.

Yüzünde Güller Açan Keselişiçan- Frank Tashlin

Bir zamanlar ormanda mutlu mutlu yaşayan, güleç yüzlü bir keselişiçan varmış. Bir gün yine bir ağacın dalına kuyruğunu dolamış aşağı sarkarken, piknikten dönen bir grup insan onu görmüş. Baş aşağı durduğu için yüzündeki gülümsemeyi somurtma zannetmişler ve onu mutsuzluktan kurtarmaya karar vermişler. Böylece de keselişiçanın mutlu hayatı, hiç istemediği bir değişime uğramış...

Unutulmaz klasik Ayı Olmayan Ayı'nın yazarı Frank Tashlin, yine kısacık ama çok etkileyici bir hikâye anlatıyor. Sözü dikkate alınmayan, evinden zorla kente getirilip yüzündeki gülücükleri soldurulan keselişiçanın öyküsü, onca maceranın ardından gelen mutlu sonuyla okurlara umut vaat ediyor. Karikatür tadında resimlerle bezeli kitap, herkesin istediği gibi yaşama hakkına bir saygı duruşu niteliğinde.

Bongo Ormanın Biricik Ayısı- Delphine Perret

Bongo, orta boylu, cüsseli, mutlu bir ayı. Postunun bazı yerlerinde tüyler birbirine yapışmış çünkü Bongo bal yerken hep üzerine döker.

Bongo arkadaşları sansar, porsuk, sincap, tilki, baykuş, tavşan ve küçük kuşla birlikte ormanda maceralar yaşıyor. Bazen bir kanepede, bazen de bir tarak, günlerine renk katmaya yetiyor.

Fransız yazar-çizer Delphine Perret, altı yaş ve üzeri çocuklara, orman hayvanlarının arkadaşlıkları ve günlük yaşam rutinleri üzerinden kurguladığı yumuşacık öyküler anlatıyor. Mizah yüklü bu altı öyküde, yaşamın sıradan gibi görünen güzellikleri yüceltiliyor. Öykülerde metin kadar payı olan resimler de okuma yazmayı yeni öğrenmiş okurları okumaya heveslendirecek nitelikte. Bongo ve arkadaşları, çocuksu karakterleriyle büyük küçük herkesi gülümsetecek.

İrikıyım Timsah-Roald Dahl

“Yemekte ne var?”

İrikıyım Timsah o gün birkaç çocuğu midesine indirmeye karar verip harekete geçmişti. Ancak ormanın iyi kalpli diğer hayvanlarının ona engel olacağını hiç hesaba katmamıştı.”

Dahl'ın bütün kitapları okunmaya değer ve çocuklar için ilgi çekici. Ben buraya sadece bu kitabımı aldım ama siz bütün seriyi alıp okutabilirsiniz. İrikıyım Timsah kızımın okurken çok güldüğü ve tekrar okuduğu kitaplardan biri oldu.

Çocukların okumayı sevmesi için kitapların dikkatli seçilmesi lazım. İlk etapta yukarıda tavsiye ettiğim gibi eğlenceli kitaplar seçilebilir. Sonrasında kaliteli çocuk kitapları okutturmak çocuğun edebi zevkini öldürmemek açısından önemlidir. Aslında okumayı sevmeyen çocuk yoktur, doğru kitaplarla tanışmamış çocuk vardır diyoruz. Ebeveynleriyle kaliteli vakit geçiren, birlikte kitap okuyan çocuklar ne şanslı! 🍀

OYUNLA KURULAN DEĞERLER DÜNYASI

Derya Özer

1. Değerler Eğitimi Ve Evrensellik

Değerler eğitimi, insanın toplumsal ve kişisel hayatında rehber olacak ahlaki, kültürel ve evrensel ilkeleri kazanması sürecidir. Sadece bilgi aktarımını içermez. Tutum, davranış, alışkanlık kazandırmayı da içeren uzun bir zaman dilimi söz konusudur. Değerler eğitimiyle fertler; evrensel etik değerleri içselleştirir, sosyal uyum becerilerini güçlendirir, sorumluluk bilincini artırırlar.

Değerler eğitimi, en etkili şekilde “yaparak yaşayarak” öğrenilir. John Dewey, deneyim temelli öğrenme; Piaget, bilişsel gelişim teorisi; Vygotsky, sosyal etkileşim kuramıyla değerlerin kazandırılmasında aktif katılımın önemini vurgularlar. Değerlerin bilişsel, sosyal, deneyim temelli öğrenme ayakları bulunmaktadır. Bilişsel gelişim aşamasına değerler, ahlaki gelişim basamaklarıyla ilişkilidir. Sosyal öğrenme, değerlerin model alma ve pekiştirme yoluyla öğrenilmesiyle ilgilenir. Öğrenme ayağının üçüncüsüne gelindiğinde değerler, yaşantı/deneyim yoluyla kalıcı hâle gelmiştir.

İslam’da eğitim, yalnızca bilgi aktarımı değil, insanı kemale erdirmeye süreci olarak kabul görür. İnsanın yaratılış amacı, Allah’a kulluk etmek ve yeryüzünde iyiliği yaymaktır. Bu amaç, bireyin ahlaki bir olgunlukta olmasını gerektirir. Kur’an-ı Kerim’de ve Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetinde değerler hem ferdi hem toplumsal hayatı düzenleyen ilkeler olarak yer alır.

Gerek Kur’an’da gerekse evrensel kabulle bahsi geçen değerler “saygı, sevgi, sorumluluk, adalet, dürüstlük, yardımseverlik, paylaşma, barış, hoşgörü, çevre bilinci gibi başlıklarla ele alınır. Bu değerler fertlerin

topluma uyumunu kolaylaştırarak sosyal bütünlüğü sağlar.¹

Değerler eğitiminde oyun temelli öğrenme, son yıllarda ilgi görmektedir. Oyun, çocukların öğrenme sürecini kalıcı hâle getirir. Yaşayarak öğrenme açısından oyun, hayatın bir provasası olarak görülebilir. İslam’da eğitim anlayışı, bilgi ile ahlaki, teoride olanı uygulamayla birleştirilerek kazandırma temeline dayanır. Peygamberimiz (s.a.v.) “Ben güzel ahlaki tamamlamak için gönderildim,” buyururken eğitimin merkezinde ahlaki değerlerin olması gerektiğine vurgu yaparak iman edenlere bir çizgi çeker. Bu, günümüzde pedagojik olarak ifade edilen “yaşantı yoluyla öğrenme” prensibinin ta kendisidir.

1. Oyun Temelli Değerler Eğitiminin Avantajları

Oyun temelli öğretimle çocuklar, sürecin pasif değil aktif bir katılımcısıdır. Soyut değerler, somut deneyimlere dönüşür. Hissedilen duygular, değerlerin içselleştirilmesini kolaylaştırır. Duyguları üzerinde konuşan çocuk, üzerinde durulan değeri daha kolay benimser. Çocuklar; iş birliği, paylaşma, empati kurma vb. sosyal becerileri geliştirir. Oyunla tekrarlanan değer kazanıma dönüşür.

Oyun temelli öğrenme günümüz çocukları üzerinde oldukça etkilidir. Bununla birlikte değerler eğitiminin kalıcılığını pekiştirmek için farklı yöntemlerle desteklenmesi gerekir. İslami kaynaklardan güç bulan geleneksel yöntemleri bu bölümde anmakta yarar var.

Model olma, değerler eğitiminde tutarlı olunduğunu gösteren önemli bir husustur. Çocuklar, kendilerinden beklenen davranışların çevresindeki yetişkinler tarafından uygulanmasını önemser. Peygam-

berimiz (s.a.v.), üzerinde durduğu her değeri kendi hayatında bizzat yaşayarak örnek olmuştur.

Bir diğer geleneksel yöntem, hikâye veya kıssa anlatımlarıdır. Kur’an’da kıssalar sıklıkla karşımıza çıkar. Ahlaki mesajlar örnek olaylarla verilir. Saygıyla ilgili yapılan oyun temelli öğrenim yaşantısı, konuyla ilgili bir hikâye ya da kıssa üzerinden pekiştirilebilir. Böylece çocuk üzerinde durulan değerlerin hayatındaki karşılığının örnekleriyle karşılaşır.

Peygamberimiz (s.a.v.), üzerinde durduğu değerleri soru-cevap yöntemiyle tartışmaya açmıştır. Bu yöntemle davranış üzerinde düşünülmesini, detayların fark edilmesini sağlamıştır. Değerler eğitimi öğretiminde yapılan etkinlikler sonunda yer verilecek soru-cevap çalışması aynı zamanda bir değerlendirme işlevi de görecektir.

Davranışa dönüşmesi istenen değerle ilgili tekrar çalışmalarının yapılması, fırsat eğitiminden yararlanılması, üzerinde durulan davranışla ilgili olumlu gelişmelere pekiştiriciler verilmesi oyun temelli değerler eğitiminin önemli destekleyicilerindendir.

1. Evrensel Değerlerin İşlenebileceği Oyun Örnekleri

Adalet Terazisi

Evrensel Değer: Adalet

Oyunun Amacı: Çocuklara, karar alırken herkesin hakkını gözetmenin önemi kavratmak

Uygulama: Çocuklar iki gruba ayrılır. Her gruba zorlu görevler verilir. (Örneğin, bir grup kolay bir yap-bozu yaparken diğer grup daha zor bir yap-bozla uğraşır.) Süre bitiminde uygulayıcı çocuklara görevlerin zorluk derecesini dikkate alarak ödül verir. Neden böyle yaptığını açıklar.

Değer Açılımı: Çocuklar, zorluk derecesi dikkate alınmadan yapılacak bir ödüllendirmeye itiraz edeceklerdir. Görevlere aynı ödülün verilmesi ya da zorluk derecesinin dikkate alınmaması “adalet” duygularını zedeler. Buradaki uygulamada çocuklarda çabanın ve koşulların dikkate alınmasını gerektiğini, adaletin şartlar dikkate alınarak sağlanacağını öğretir.

Gizli Kahraman

Değer: Yardımlaşma, fedakârlık

Oyunun Amacı: Yardım etmenin görünür bir karşılık beklemeden yapılabileceğini göstermek

Uygulama: Öğretmen/uygulayıcı, her çocuğa isimsiz bir görev kartı verir. (Örnek: “Bir arkadaşına kalem ver.” “Birine defterini taşımasında yardım et.”) Oyuncular gün içinde kimliklerini açık etmeden görevlerini yapar. Gün sonunda “Bugün bana kim yardım etti?” tahmin oyunu oynanır.

Değer Açılımı: Yardımın asıl amacının övgü almak değil, başkasının ihtiyacını karşılamak olduğu sonucuna varılır.

Hazineyi Paylaş

Değer: Paylaşma, sorumluluk

Oyunun Amacı: Paylaşmanın mutluluk verdiğini ve kaynakların birlikte kullanılabilceğini göstermek.

Uygulama: Uygulayıcı, bir kutu renkli kalem, çıkartma veya küçük oyuncak verir. / Grup, bunları aralarında nasıl paylaşacaklarına birlikte karar verir. /Paylaşım sonrası herkes hislerini yazar ya da söyler.

Değer Açılımı: Kaynakların adil şekilde paylaşılması, iş birliğiyle çözüm üretmenin tatmini görülür.

Empati Sandalyeleri

Değer: Empati, hoşgörü

Oyunun Amacı: Başkasının bakış açısından düşünmeyi öğretmek.

“

Oyun,
çocukların
öğrenme
sürecini kalıcı
hâle getirir.
Yaşayarak
öğrenme
açısından oyun,
hayatın bir
provası olarak
görülebilir.

”

¹ Kur’an’daki temel değerlerden bazıları: Doğruluk/Sıdk: “Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve doğru söz söyleyin” (Ahzâb, 33/70), Adalet: “Adaleti titizlikle ayakta tutun...” (Nisâ, 4/135), Merhamet: “Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik.” (Enbiyâ, 21/107).

Uygulama: Ortaya üç sandalye konur: "Ben", "Sen", "Tarafsız Göz". / Bir senaryo verilir. (ör. "Sırada önüne biri geçti") / Çocuklar sırayla her sandalyede oturup olayı kendi açısından anlatır.

Değer Açılımı: Kendi duygularının yanı sıra karşı tarafın hislerini ve üçüncü bir kişinin gözünden durumu görmeyi öğrenirler.

Vicdanın Sesi

Değer: Dürüstlük

Oyunun Amacı: Dürüst davranmanın iç huzuruyla ilişkisini göstermek.

Uygulama: Öğretmen kısa bir öykü okur. (ör. "Bulunan cüzdan") / Çocuklar iki gruba ayrılır: "Cüzdanı sahibine verenler" ve "Vermeyenler" / Her grup, bu davranıştan sonra neler hissedeceklerini rol oynar.

Değer Açılımı: Dürüstlüğün uzun vadede güven kazandırdığı ve vicdan rahatlığı verdiği deneyimlenir.

Kör Lider

Değer: Güven, iş birliği

Oyunun Amacı: Birine güvenmenin ve ona rehberlik etmenin önemini kavratmak.

“
Oyun temelli
öğretimle
çocuklar, sürecin
pasif değil aktif
bir katılımcısıdır.
Soyut değerler,
somut
deneyimlere
dönüşür.
Hissedilen
duygular, değerini
içselleştirilmesini
kolaylaştırır.”

”

“
Hikâye, net bir
değer mesajına
sahip olmalıdır.
Ancak bu mesaj,
nasihat olarak
değil, hikâye
örgüsünün
akışından
çıkarılabilir
şekilde
olmalıdır.”

”

Uygulama: Çocuklardan biri gözlerini bağlar, diğeri ona sadece sözlü talimat vererek bir parkuru tamamlar. / Sonra roller değişir.

Değer Açılımı: Karşılıklı güven ve iletişimin başarıyı getirdiği görülür.

Farklı Renkler, Tek Dünya

Değer: Çeşitliliğe saygı, barış

Oyunun Amacı: Farklılıkların bir arada değer oluşturduğunu göstermek.

Uygulama: Her çocuk farklı renkte bir yaprak veya parça boyar. / Bu parçalar tek bir pano üzerinde bir dünya haritası ya da büyük bir çiçek haline getirilir.

Değer Açılımı: Farklı özelliklerin bir araya geldiğinde ortaya çıkan güzellik fark edilir.

1. Hikâye Temelli Oyunlar

Hikâye temelli oyunlar senaryo odaklıdır. Çocuklar, başı ve sonu olan bir olay örgüsüne katılır. Katılımcılar karakterlere bürünerek rol yapar. Hikâyenin çatışmasında değerler saklıdır: Adalet, sabır, dürüstlük, merhamet... Oyun sonrası, hikâyeden ne öğrenildiği üzerine konuşulur. Hikâyelerin kurguları esnekler. Uygulayıcılar, oyunu çocukların yaşına ve şartlarına göre değiştirebilir. Değerlerin kazandırılmasının yanı sıra, çocukların topluluk karşısında konuşma, sunum yapma vb. becerilerini geliştirir.

Senaryolar yaş gruplarına göre basitleştirilip derinleştirilebilir. Kısa sahneler hâlinde oynatılırsa, katılımcıların dikkati dağılmaz. Hikâye, net bir değer mesajına sahip olmalıdır. Ancak bu mesaj, nasihat olarak değil, hikâye örgüsünün akışından çıkarılabilir şekilde olmalıdır. Her senaryo uygulamasının sonunda sorularla tartışma bölümü olmalıdır. Bu bölüm katılımcıların çıkarım yapmalarını sağlar.

Doğruyu Söyleme Sınavı

Değer: Dürüstlük

Senaryo: Bir öğrenci yanlışlıkla oyuncağı kırar. Öğretmen, kimin yaptığını sorar. Farklı öğrenciler farklı tepkiler verir.

Oyun Akışı: Doğruyu söylemenin sonuçları ile yalan söylemenin sonuçları karşılaştırılır.

Yansıtma Soruları: "Yalan söylemek hangi durumlarda daha kötü sonuç doğurur?" / "Dürüst olunca güven nasıl kazanılır?" / "Doğruluk bize ne kazandırır?"

Sabır Bahçesi – Alternatif Senaryolar

Değer: Sabır

Senaryo A (Tekne Tamiri): Balık avına çıkmak için tekne tamir edilir. Acele edenler hemen yola çıkar ama tekne yolda bozulur. Bekleyenler ise güvenle ulaşır.

Senaryo B (Resim Yarışması): Çizim yapmak için yeterli zaman vardır ama acele edenler erken bitirir, sabredenler ise daha güzel bir eser ortaya çıkarır.

Senaryo C (Hastalık Süreci): Oyun gereği bir karakter iyileşmek için dinlenmelidir, ancak sabırsız davrananlar oyunu kaybeder.

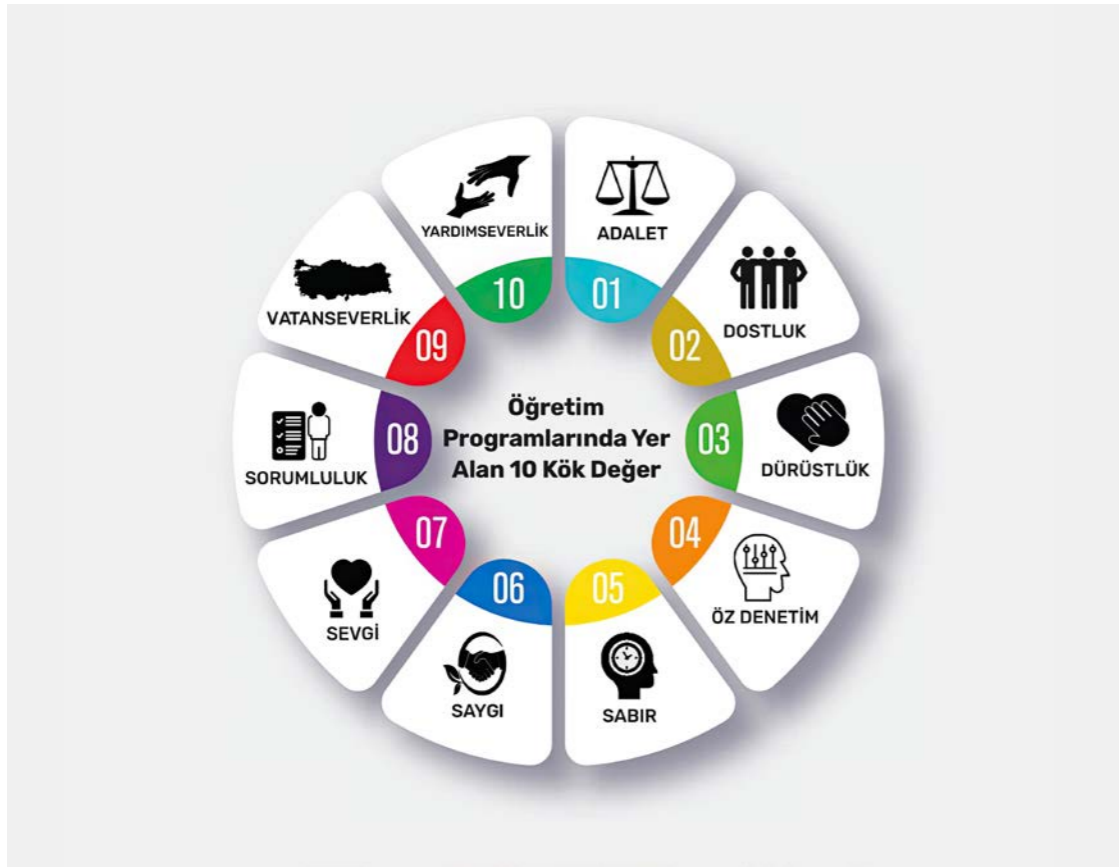
1. Dinî-Ahlakî Değerleri Pekiştiren Oyunlar / Senaryolar

Kaybolan Emanet

Değer: Emanete Riayet – (Nisâ, 4/58)

Senaryo A (Köy Versiyonu): Köy pazarında bir çocuğun düşürdüğü kese, başka bir çocuk tarafından bulunur. Köydeki büyükler devreye girerek emaneti sahibine ulaştırmaya çalışır.

Senaryo B (Okul Versiyonu): Bir öğrenci teneffüste kantin parasını düşürür. Arkadaşları bu parayı ya sahibine iade eder ya da harcamayı düşünür.

Senaryo C (Karmaşık Seçim):

Bulunan emanet çok değerli, ama sahibi bulunamıyor. Oyuncular 'Ne yapmalı?' sorusuna farklı çözüm yolları arar.

Adaletli Hakem

Değer: Adalet – (Nisâ, 4/135)

Senaryo A (Bahçe Bölüşümü): İki sınıf aynı bahçedeki çiçekleri paylaşmak ister, ancak bazı çiçekler daha gösterişli. Hakem eşitlik mi, adalet mi seçecek?

Senaryo B (Spor Maçı): Maçta kural ihlali yapılır, hakem öğrenicidir. Karar, arkadaşlık ilişkilerini etkileyecek.

Senaryo C (Gizli Gerçek): Olayda hakem, arkadaşının hata yaptığını görür ama onun üzülmesini istemez. Adalet mi, dostluk mu?

Yolda Kalan Adam

Değer: Yardımlaşma ve Merhamet – (Maide, 5/2; Enbiyâ, 21/107)

Senaryo A (Köprü Olayı): Sel sonrası köprüden geçemeyen biri vardır. Oyuncular yardıma koşar mı, yoksa kendi işlerine mi bakar?

Senaryo B (Kış Günü): Karda mahsur kalan yaşlı biri yardım bekler. Yardım etmek zor, üstelik geç kalmak başka bir planı aksatacak.

Senaryo C (Rakip Yardımı): Daha önce size haksızlık yapmış birini yardım isterken bulmak. Ne yapardınız?

Doğruyu Söyleme Sınavı

Değer: Dürüstlük – (Ahzâb, 33/70)

Senaryo A (Yarışma Finali): Sınıf yarışmasında sorunun cevabını yan-

lış bilen öğrenci, başka birinden kopya çekmiştir. Doğruyu söylemeli mi?

Senaryo B (Kırılan Vazo): Okulun en değerli eşyası kırılır. Olayı gören üç öğrenci farklı hikâye anlatır. Gerçek nasıl ortaya çıkar?

Senaryo C (Yanlış Anlama): Bir öğrenci haksız yere suçlanır. Gerçeği bilen başka biri sessiz kalırsa arkadaşının ceza alacağını bilir.

Sabır Bahçesi

Değer: Sabır – (Bakara, 2/153)

Senaryo A (Tekne Tamiri): Balık avına çıkmak için tekne tamir edilir. Acele edenler hemen yola çıkar ama tekne yolda bozulur. Bekleyenler ise güvenle ulaşır.

Senaryo B (Resim Yarışması): Çizim yapmak için yeterli zaman vardır ama acele edenler erken bitirir, sabredenenler ise daha güzel bir eser ortaya çıkarır.

Senaryo C (Hastalık Süreci): Oyun gereği bir karakter iyileşmek için dinlenmelidir, ancak sabırsız davrananlar oyunu kaybeder.

1. Değerler Eğitimi ve MEB

Millî Eğitim Bakanlığı, 2011-2012 Eğitim Öğretim yılında "Değerler Eğitimi"ni bir proje olarak okullarda uygulama programına almıştır.² Değerler erozyonundan yeni nesilleri korumak/kurtarmak amacıyla atılan bu adım için hedefler belirlenerek her eğitim öğretim yılı için değerler belirlenmiştir. MEB'in merkeze aldığı değerler, aşağıda linki verilen kitapçıktan alınan görselde belirtilmiştir. Özellikle ilköğretim çağındaki çocukların gelişiminde önemli olan bu uygulamanın evlerde ebeveynler

tarafından desteklenmesi davranış kazandırmak için etkili olacaktır.

Millî Eğitim Bakanlığı ve UNESCO'nun merkeze aldığı evrensel değerlerden yola çıkarak hazırlanan "Değer Çarkı" da ailelerin işini kolaylaştıracak bir çalışmadır. Farklı yaş gruplarına yönelik etkinliklerin yer aldığı oyunun nasıl oynanacağı aşağıda verilen linkte açıklanmıştır. Yapılandırılmış kart setleri ve interaktif mekanikleriyle çocuklara değerleri bilişsel ve duygusal bağlamda anlamlandırma imkânı sunan Değer Çarkı, bir eğitim aracı olarak değerlendirilmeyi beklemektedir.³

Sonuç olarak İslam kaynaklarında yer alan ahlaki değerler ile modern oyun temelli eğitim yaklaşımı bir araya getirildiğinde, öğrenme hem manevi hem de pedagojik açıdan güçlenir. Kur'an ve Sünnet'in rehberliği, değerlerin içeriğini belirler; oyun ise bu değerlerin çocuk tarafından deneyimlenerek içselleştirilmesini sağlar. Bu bütünleşik model, eğitimciler için zengin bir müfredat oluşturma imkânı sunar.

Değerler eğitimi, yalnızca ders kitaplarında işlenen soyut bir konu olmaktan ziyade hayatın her alanında deneyimlenmesi ve hayata geçirilmesi gereken bir süreçtir. Bu süreç, eğitimci ve aile iş birliğini gerektirir. Oyun temelli öğretim, değerleri ezberletmeden yaşatmak üzerine kurulu etkili bir yöntemdir.

Eğitimci ve ebeveynler, oyunları planlarken net hedefler belirlemelidir. "Oyun hangi değeri kazandıracak?" sorusunun cevabı bu konuda yardımcı olacaktır. Oyun sonrası çocukların deneyimlerini paylaşacağı yansıtma süreci etkili bir pekiştirici olacaktır. Oyunun zorluk seviyesi

yaş grubunun özelliklerine göre doğru şekilde tespit edilmelidir.

Ebeveynlere Destek Olabilecek Kaynak Kitaplar

Kedi Gümüş'le Değerler Eğitimi, Şule Yayınları: 20 kitaplık bir takım. Kedi Gümüş'ün maceralarıyla ele alınan değerler eğlenceli ve düşündürücü bir şekilde sunuluyor çocukların dünyasına. 6-9 yaş grubuna hitap eden çalışma rol yapma, empati kurdurma vb çalışmalara imkân sunuyor.

Evde-Okulda Değerler Eğitimi-Aile Kitabı, Hece Yayınları: Okul öncesi dönemde çocukların değer edinme sürecine odaklanan; aile içinde değer modellenmesine dayanan, çocukla nitelikli ve eğlenceli vakit geçirmeye yönelik öneriler içerir.

Değerler Eğitimi Seti (10 Kitap), Nesil Çocuk Yayınları: 6-8 yaş arası çocuklar için masal-öykü formatında, farklı değerleri ele alan bir okuma seti. Okumanın yanı sıra, canlandırma, üzerinde konuşma gibi etkinliklere müsait.

MEB "Değerler Eğitimi Aile ve Toplum" Etkinlik Kitabı, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü: MEB tarafından öğretmen ve aile iş birliği gözetilerek hazırlanmış; adalet, dürüstlük, sevgi, sorumluluk gibi temel değerleri aile ve topluma yönelik etkinliklerle işliyor.

İlkokul Değerler Eğitimi Seti, Multibem: 7 yaş ve üzeri ilkökul düzeyindeki çocuklar için hikâye, şiir ve bilgi kitaplarını bir arada sunarak değerleri edebi ve görsel içeriklerle ele alıyor. Ailelerin çocuklarla ortak etkinlik yapmasına imkân oluşturuyor. 🍀

² Millî Eğitim Bakanlığı. (t.y.). *Değerler Eğitimi*. Türkiye Eğitim Bilişim Ağı (EBA). <https://ogmmateriyal.eba.gov.tr/kitap/degerler-egitimi/index.html>.

³ Doğan Holding. (t.y.). *Değer Çarkı: Oyun Yönergesi* [PDF]. Ortak Değerler Hareketi. <https://www.ortakdegerlerhareketi.com/files/publics/DeğerÇarkı-OyunYönergesi.pdf>.

“Değerler eğitimi, yalnızca ders kitaplarında işlenen soyut bir konu olmaktan ziyade hayatın her alanında deneyimlenmesi ve hayata geçirilmesi gereken bir süreçtir.”

”

“...Hiçbir işkence çılgılığı tek bir insanın çılgılığı kadar büyük olamaz. Daha doğrusu, hiçbir işkence tek bir insanın katlanabileceği işkenceden daha büyük olamaz. Bütün gezegen tek bir candan daha fazla ıstırap çekemez.”¹

Ludwig Wittgenstein

ACIDAN KAÇMAK

Ahmet Can

“

Bir şeylerin nedenini soramamak, dayanağını bulamamak, bir gelenek oluşturamamak, sosyal altyapıyı hazırlayamamak, bir olayın yüzeyinde kalıp derinleşememek. Hepsi hızın bize kaybettiği gibi duruyor.

”

Birden çok isim verildi bu çağa. Michael Foley, yaşamın önemsiz ve anlamsız olunca geriye sadece saçmalığın kaldığını işaret eden Stoacı düşüncenin uzantısına binaen *Saçmalıklar Çağı* diye nitelendirdi bu çağı.² Reklamın, haberlerin İd'e sürekli saldırmasını, manipüle etmesini, insanın her zaman ve sadece kendinde hak görmesini, potansiyelin (tatil, alışveriş vb.) cazibesine kapılmayı sorunun kaynağı olarak görür. Bunun sonucunda da insan neyi kaybeder: Sorumluluk baltalanır, zorluk ve anlam reddedilir, deneyim körelir, aşkınlık yitirilir.

*“Size kopuş, yoğunlaşma, özerklik ve mahremiyet lazım ama dünya sizi içine almakta, dikkatinizi dağıtmakta, iş birliğine sokmakta ve yalnız bırakmamakta ısrarcı...”*³

David T. Courtwright bu çağı *Bağımlılık Çağı* diye isimlendirdi ve sorunun kaynağını *Limbik Kapitalizm* diye tanımladı. Çünkü insanın hızlı tepki vermektan, duygulardan sorumlu olan yeri her zaman hedef alındı. Hedef alan ise küresel en-

düstrilerin, genellikle onların suç ortağı olan hükümetlerin ve suç örgütlerinin yardımıyla aşırı tüketimi ve bağımlılığı teşvik eden teknolojik olarak gelişmiş ancak sosyal olarak gerileyen bir iş sistemi.⁴

*“Limbik kapitalizm, kapitalizmin kötü bir kopyasıdır. Uyarıcı temelli, kaba ve toplamı sıfır olan bir oyundur.”*⁵

Byung-Chul Han ise kapitalizmin mutasyon geçirmiş hâline Neoliberalizm diyerek günceli tanımlamaya çalışır. Foucault kapitalist toplumun biyolojik, somatik ve bedensel olanın önemini vurgular. O yüzden ortopedi, o yüzden işçi, o yüzden nüfus ve disiplin altına alınmış toplum kavramları öne çıkar. Yani sınırları var. Ama Han, üretici gücün verimliliği artırmak için artık zihinsel süreçlerin optimize edildiğini dile getirir. O yüzden estetik, o yüzden girişimci, o yüzden kontrol toplumu. Yani üretkenlik fazla, sınırları yok.⁶

“Çok sayıda kendini yönetme atölyeleri, motivasyon artırıcı hafta sonları,

yaşam koçları, kişilik geliştirme seminerleri ve zihin antrenmanları kendini optimize etme ve verimliliği artırma konusunda sınır olmadığı vaadini dile getiriyor. Bunlar yalnızca çalışma saatlerini değil, bireyin tümünü, bütün dikkatini, hatta bizzat hayatını sömürme amaçlı neoliberal tabakküm teknikleri tarafından yönlendirilmektedir. Bu teknikler insanı keşfeder ve bizzat onu sömürünün nesnesi yapar.”

Bunların dışında Dijital Kapitalizm, Akışkan Gözetim, Tüketim Toplumu, Şeffaflık Toplumu gibi başlıklar altında *katı olan şeylerin buharlaşmasına*, akışkan hâle geldiğine işaret edildi. İnsan (kurumlar, vakıflar hatta devlet gibi insanın içinde olduğu her şey dâhil) birçok referans noktasını kaybetti ve çelişkilerin içinde bir imaja dönüşerek gerçek olmak istiyor. Kendi gerçekliğini kavramak yerine ekrandaki görüntünün-imajın kendisine dönüşmesini istemek. Bir de acının katmerli oluşunu düşünün, demişti şair.

Bu tanımlamaların temelinde yer alan esas kavramlardan biri *hız* kanaatimce. Bir şeylerin nedenini soramamak, dayanağını bulamamak, bir gelenek oluşturamamak, sosyal altyapıyı hazırlayamamak,

bir olayın yüzeyinde kalıp derinleşememek. Hepsi hızın bize kaybettiği gibi duruyor.

*“Hız arı nesnelere yaratır; kendisi de arı bir nesnedir çünkü yeri ve yerle ilgili başvuru noktalarını siler; zamanın akışına gidip onu yok eder, kendi nedeninden daha çabuk gidip akışını keserek bu nedeni ortadan kaldırır. Hız sonucun nedene karşı zaferidir, bir anın derinlik olana karşı zaferidir, yüzeyin ve nesne olma niteliğinin arzusunun derinliğine karşı zaferidir... Unutmanın belleğe karşı zaferi...”*⁸

Hız kendini turizm, hafta sonu gezisi, günlük yaşam ve metropoldeki mekânlarda kısmen buldu ama esas güçlendiği yer dijital oldu. Çünkü insan 4-6 saniyede tepki verebilirken karşınızda saniye başı uyarıcı temelli ekranlar var. Beden ve beyin dengesi kaybolurken sistem kendini sürekli alarm hâlinde tutar ve gözünü ekrandan ayırmanın güçlüğü ortaya çıkar. Bu da durağanlığın, yoğunlaşmanın, dikkat etmenin zorlaşmasına sebep olur.⁹ Gerçekliğin de sıkıcı, durağan ve hatta kaçınan bir şey olmasına şaşmamak lazım. Bir de Big Data ile bu vahşiliğin birlikteliğini düşünün. Bu yolda karşınıza çıkan erkek ve kadın obje reklam

1 Zygmunt Bauman, Akışkan Aşk, Çev. Işık Ergüden, 2. Baskı Ocak 2012, Versus Kitap, s.116.

2 Michael Foley, Saçmalıklar Çağı, Çev. Algan Sezgitüredi, 2. Baskı Aralık 2012, Domingo, s.44.

3 Michael Foley, a.g.e., s.92.

4 David T. Courtwright, Bağımlılık Çağı, Çev. Faik Cem Arı, 1. Baskı Temmuz 2021, Albaraka Yayınları, s.17.

5 David T. Courtwright, a.g.e., s.318.

6 Byung-Chul Han, Psikopolitika, Çev. Haluk Barışcan, 3.Baskı Ocak 2020, Metis, s.32-33.

7 Byung-Chul Han, Psikopolitika, Çev. Haluk Barışcan, 3.Baskı Ocak 2020, Metis, s.37.

8 Jean Baudrillard, Amerika, Çev.Yaşar Avunç,3.Baskı 2013, Ayrıntı, s.17.

9 Michael Foley, a.g.e., s.136.

“

Dijital oyunlar incelendiğinde bu niteliklerin ve yorumların birçoğu karşılık buluyor. Dijital oyunlarda sürekli *tekrar canlanırsınız* (kaza yaparsanız, vurursanız da size ölüm yok) ve *her yenilenme yeni bir potansiyel* (Lol, Dota vb.) barındırır.

”

tabelalarından daha öte bir şey. Bu Blade Runner filminde kahramanın aracıyla geçerken gökdelenlerin tepelerindeki ekranlarda gördüğünüz Coca Cola¹⁰ reklamlarından daha öte bir şey. Sizin çözdüğünüz değil, sizi çözdükleri bir sistemde hedef alınan özgür iradenizdir artık.

“Bugün dijital psikopolitika çağına doğru gidiyoruz. Bu siyaset pasif gözetlemeden aktif yönlendirmeye doğru ilerliyor. Bu da bizi özgürlüğün yeni bir krizine itiyor. Artık bizzat özgür iradedir bundan etkilenen. Big Data toplumsal iletişimin dinamiklerine ilişkin kapsamlı bilgi edinmeye olanak sağlayan çok etkili bir psikopolitik araçtır. Bu bilgi, insan ruhuna nüfuz etme ve onu düşünce öncesi

düzeyde etkilemeyi mümkün kılan bir iktidar bilgisidir.”¹¹

Dijital, mekânı ve zamanı da ortadan kaldırmıştır. Zaman açısından baktığımızda *şimdiki zaman* güncellik noktasına indirgendiğinden dolayı birçok kısa süre oluşur ve bu da aslında bir süreksizlik ortaya çıkarır.¹² Gelenek bir süreklilik içinde kendini bulur ama gelenekselden daha fazlası tehlikede artık çünkü söz verme, vefa gibi insana anlam ve şeref veren nitelikler de bu süreksizlikteki zemine uygun değil. Bir şimdiden ötekine hızlıca geçip duruyoruz. Mekânsal olarak zaten sosyal medyanın kendisi dışarıyı ortadan kaldırmış bir alan oluşturur size. Bu alan, uzaklıktan arınmış, dönüşümü

sağlayacak olumsuz bir duruma sizi sokmadan hoşunuza gidecek şeyleri sunar. Küçük sevimli çocuk videoları dahi duygusallığınıza saldırıdan başka bir şey olmayıp sizi orada tutmak için var. Black Mirror dizisinin Fifteen Millions Merits bölümünde Bing’in isyan edip bıçağı çekmesi dahi buna dönüşür. Michael Foley ise bağımlılıklar üzerinden mekân ve zamanın dönüşümünü şu şekilde dile getirir:

“...İnternet öncesi haz, kötü alışkanlık ve bağımlılık tarihinin büyük ölçüde mekânsal ve zamansal genişleme tarihi olduğu sonucu ortaya çıkar. Sonunda psikoaktif meta zincirleri tüm dünyaya yayılana kadar insanların gıda-ilaçları keşfettiği, yetiştirdiği, işlediği, harmanladığı ve ticaretini yaptığı yerler, başlangıçta izole olan yerler vardı. Harbin’s Garden of Grand Vision gibi insanların ticari kötü alışkanlıkları aradığı veya hoş gördüğü ve bağımlılık merkezli alt kültürlerin kök saldı ki kentsel bölgeler vardı. Ve sokak lambalarının titrek ışıkları yandıktan sonra rujlu hayat kadınlarının müşteri avlamak için karanlıktan ortaya çıktıkları gecenin geç saatleri vardı.”¹³

İnternet sonrasında bağımlılıklar mekân ve zamanı aşır yayılmak için de büyük bir fırsat buldu. Uyuşturucu, kumar (herkesin telefonunda) gibi bağımlılıkları bir kenara bırakırsak 2008’de War Craft (Wrath of the Lich King) oyunu çıktığında 24 saatte 3 milyon kopyanın satıldığını ve bu rakamların pandemi ve sonrasında Minecraft gibi 300 milyona ulaştığını düşünün. Hâliyle önünüze şu reklamlar çıkar: “Minecraft’ta çocuklarınıza kodlamayı öğretin ya da bir kitabı okumadan o kitap hakkında konuşabilirsiniz!” Bu tür zokaların ayan beyan sivrileştiği iş sistemini

baltalayabilecek şeylerden biri ölümün varlığıydı ama o da şehirden kovuldu, izine bile rastlanmıyor bazen. Mezarların şehir dışına taşınması, geride kalanlardan bahsedilmemesi, bizi yalnız bırakmamaları: Ölümü gözden uzak tutmak.

Dijital oyunlar incelendiğinde bu niteliklerin ve yorumların birçoğu karşılık buluyor. Dijital oyunlarda sürekli *tekrar canlanırsınız* (kaza yaparsanız, vurursanız da size ölüm yok) ve *her yenilenme yeni bir potansiyel* (Lol, Dota vb.) barındırır. Bir odada gerçekliğe karşı *deneyiminiz körelse* dahi kimsenin kel olmayı seçmediği bir oyunda (Second Life) istediğiniz kaslara, saçlara ve gözlere sahip olabilirsiniz. Hiç zorluk yaşamadan dizayn ettiğiniz evlerde at binip, çok iyi bir şekilde yüzebilirsiniz. *Olumsuz durumlardan arındırılmış* hâlde size bir alan oluşmuştur. O yüzden bu alanın dışına çıktığında bir şeyleri hızlandıramayan çocukların sıkılması, bir şeyleri geçemeyen bireylerin öfkesi gün yüzüne çıkıyor. Çocukları için şifa arayanlara sorulan bir soru artık ne kadar ekran maruziyeti var diye sorulması ortaya çıkanın ne olduğunu gösteriyor. Tabii bu ebeveynlere de yöneltilecek bir soru ve bu ilişkide yalnız bırakılan çocuk olmamalı. Ortaya çıkan her ne ise onunla yaşamak ve gerçekliğin (muhabbetin, ölümle birlikte faniğin, acının, birlikteliğin, birbirine bakmanın) daha doyum sağladığını işaret etmek zorundayız özellikle çocuklara.¹⁴ Yoksa bu soruyu sormak gerekiyor:

“Anlamın yok olmasında nereye kadar gidilebilir; çölün hiçbir şeye gönderme yapmayan şekli içinde çatırdamadan ve kuşkusuz yok olmanın gizli büyüsunü sürdürmek koşuluyla nereye kadar gidilebilir?”¹⁵

“

İnternet sonrasında bağımlılıklar mekân ve zamanı aşır yayılmak için de büyük bir fırsat buldu. Uyuşturucu, kumar (herkesin telefonunda) gibi bağımlılıkları bir kenara bırakırsak 2008’de War Craft (Wrath of the Lich King) oyunu çıktığında 24 saatte 3 milyon kopyanın satıldığını ve bu rakamların pandemi ve sonrasında Minecraft gibi 300 milyona ulaştığını düşünün.

”

10 Modern Toss grubun yaptığı ironik afişi dile getirerek: Daha fazla bok satın alın yoksa boku yeriz.

11 Byung-Chul Han, Psikopolitika, Çev. Haluk Barışcan, 3.Baskı Ocak 2020, Metis, s.21.

12 David T. Courtwright, a.g.e., s.324.

13 Byung-Chul Han, Zamanın Kokusu, Çev. Şeyda Öztürk, 4.Baskı Temmuz 2020, Metis, s.16.

14 Ben öyle bilirim yaşamak berrak bir gökte çocuklar aşkına savaşmaktır diyen şaire özenerek özellikle çocuklara!

15 Jean Baudrillard, Amerika, Çev.Yaşar Avunç, 3.Baskı 2013, Ayrıntı, s.20.

ŞEHİRİN GÖRMEDİĞİ ÇOCUKLAR

Badrawy Ali

“Şehirlerimizde plansız ve çarpık gelişmiş mekânlar, çocukların davranış ve tutumlarını olumsuz yönde etkilemekte, hatta âdeta çocukluklarını bulanıklaştırmaktadır.”

Kol saatim çözümlenip kıvraklıkla duvara tutunsa, akrepler sağa değil, sola dönse ve seneler bir mahkûm gibi geriye sürüklense ne değişir? Afaki bir şey değil, muhtemelen ben küçülür ve tekrar çocuk olurum. İçimizdeki çocuktan bahsedenler olmuş, fakat ne bileyim, içimizdeki ifritin de sesi çıkıvermiş. Derimi ne kalınlaştırdı bunca vakittir veyahut kafam nasıl bu kadar ısındı! Farklı şehirlerde gözlerimi kırptım lakin bir seferliğine zamana bir çeki düzen versem, o esmer çocuğa dönsem nasıl bir yerde yaşamak isterdim?

Diğerleri köşe bucak koştururken ben çoğu vakit bir köşede oturmayı ve etrafı seyretmeyi tercih eden bir çocuk-tum. Bunun sebebi, içimde gizli bir mütefekkirin bağdaş kurup oturması değil, akciğerlerimi hırpalayan astım illetiydi. Her yerde şantiye vardı ve kamyonlar mahallenin farklı köşelerine kum ve taş bırakırdı. Oturmayı en sevdiğim yerdi o sarı dağcıkların tepesi. Yükselmeyi ve etrafı az da olsa biraz yukarıdan izlemeyi arzuluyordum. Düpedüz uzamayı ve büyümeyi umuyordum kum tepelerinin üstünde.

Toz toprak içinde kendimi meşgul ederdim bir şekilde, lakin nefes alıp vermektan yorulan göğsümde oyuncağımı ve yuvamı taşırdım. Ben burada kumdan ve ışıktan kaleler yapar yükselirim heyecanı ve çabası içerisinde gün biterdi. Kıymetli şair Mustafa Uçurum'un mısraları şimdi guguklu saat gibi kendi sesini yankılar:

Unutulmuş bir yaz akşamı gibiyim

Dönüp duruyor içimde notası kırılmış ezgi

Sesimde sesinin rengini kim arıyorsa

Uzun uzun meşgul çalacak

Beni bulamayacak kimse

Ben şimdi çok eski bir Mustafa

Evini kalbinde taşıyan

Göçüp durduğuma bakma¹

¹ Mustafa Uçurum, Boyumu Aşan Ömür, Şule Yayınları, İstanbul 2021, s.85

İbn Tufeyl'in Hay Bin Yakzan'ında Hay adaya yanaşıp ceylandan süt emdikten sonra uzun süreliğine idrakine varamadığı mesele kendi insanlığıydı. Hay, insan nedir bilmiyordu. Lakin kuşa bakarak kendine bir mesken kurmayı düşünmüş, kartalın gölgesinden mülhem uçmayı tahayyül etmiş ve ada sakinlerinin seslerine kulak vererek hepsini taklit edebildiğini fark etmişti. Tam bu noktada iki kelime arasındaki farkı belirginleştirmemiz gerekir; ihtiyaç ve istek. Hay, ihtiyaçtan yola çıkarak Hz. Musa gibi yüzdü ummanda. Sonrasında beslenme, ısınma ve barınma gibi diğer gereksinimleri karşılamaya yöneldi. Bizim şehirlerimiz ne yazık ki ihtiyaca göre değil, isteklerin peşinden sürüklenerek kayıyor elimizden. Kayıp düşerken de tozunu çocukların üzerine bıraktıkları pek ortada.

Bir çocuğun hâl ve hareketini anlamak için genelde şahsiyet, zekâ, ailede yetişme tarzı ve okulda eğitim üslubu gibi etkenler incelenir. Psikologlar, insanların çocukluğuna 'inmeye' çalışır. Hâlbuki çocuğun mahiyeti yaşadığı çevre, oturduğu mahalle ve yürüdüğü sokaklar tarafından belirlenmiş olduğunu düşünmek pek evladır. Babamı tanıdım tanıyalı daima "Allah'ım bana geniş ev ver," diye dua etti; acaba neden? Ekseriyetle unutuyoruz: Çocuk bir ferttir, yarım değil. Sosyal tesisleri, millet bahçeleri ve alışveriş merkezleri gibi yerlerde çocuklara bir bölüm ayrılır. Genelde dikkat çekici-bir nevi uyuşturucu-bir tasarım ve rengarenk bir palet üzerine inşa edilir. Çocuğa "Git bak ben orada mıyım!" der gibi bir yetişkin-çocuk ayrımı yapıldığı pek ortada.

Mimaride erişilebilirlik bahsi açıldığını bulutlar bir tekerlekli sandalye resmi çizer duyanların gökyüzünde, fakat havada değil, yeryüzünde 'kullanıcı' olarak çocuklar da yer alıyor. Düşündük, ölçtük ve belirledik; mer-

“Ağacın üstünde olması beklenen çocuğa “Çimlere basmak yasak,” dedik ve çocuk uyuşturucu bir ekran karşısında donmaya mahkûm oldu.”

divenlerde bir basamak yüksekliği 17 cm'den fazla, genişliği ise 27 cm'den az olamaz. Kapıda posta için bir delik ve bir posta kutusu, köpekle kediyeye bir geçiş ve hamster için bir çark tasarladık. Hafif bir duraksamayla bunun da idraki zor değildir, camilerimizin dış duvarlarını süsleyen kuş sarayları gibi evlerimizde ve şehirlerimizde çocuk sarayları ve çocuk yuvaları çizmek için düşünmeye başlamak fena bir fikir olmaz.

Makineleşmiş dünyamızda insanlar ekseriyetle kentsel alanlarda yaşamayı tercih eder. Çocukların kentte nefes alıp vermesi, hayata muhtelif açılardan menfi bir şekilde tesir ediyor. Acele yürüyen yolda kalır. Ne yazık ki sabırsız kentleşme seferlerinin vardığı menzil hüsrana yatağıdır. Şehirlerimizde plansız ve çarpık gelişmiş mekânlar, çocukların davranış ve tutumlarını olumsuz yönde etkilemekte, hatta âdeta çocukluklarını bulanıklaştırmaktadır.

Güzel ve estetik arasında dağlar kadar fark olmayabilir, fakat hiçbir vakit aynı kaba sığmazlar. Son yıllarda dikkatsizlik ve unutkanlık marazlarından çokça bahsedilir. Beslenme uzmanları ve yaşam koçları vitamin takviyeleriyle yol katetmeye çalışıyor lakin siyasi partiler gibi şehirlerimizde birbirini lekeleyen cephe ve binalar arasında büyüyen bir çocuğun pek dikkatli olması beklenemez. Çocukların karşısında bilhassa şehir plancıları ve mimarlar büyük bir mesuliyet taşıdığını konuşmak elzemdir. Süreklilik, erişilebilirlik, kullanılabilirlik, yaşanabilirlik vb. kavramların çocukları ayrı bir denkleme değil, aynı hesaba katması kaçınılmazdır.

“Sokak artık güvenli değil.” Bu söylem sağda solda yayılmakta ve tesiri gitgide muhitlerimizde belirlemektedir. Yoğun ve düzensiz yapılaşmadan ötürü kentlerde açık alanların azalmasıyla otomobil sahipliğinin artması, sokakları çocuklar için

tehlikeli hâle getirmektedir. Bir kuş bakışıyla resmi okursak fark edeceğimiz detay, sokakların delicesine kaybolmasıdır. Caddeler ve küçük caddeler var gibidir.

Kentimiz, çocukların istek ve beklentilerine, en mühimi de ihtiyaç ve gereksinimlerine yanıt verebilmiş değildir. Bunun sebebi nedir diye düşünürsek herhâlde meseleyi paraya bağlayacağız. Kapitalizmin kurbanları çocuklar, para vermez. Bir uğur böceğindeki siyah benekler gibi şehrin farklı noktalarına rastgele serpilmiş, yetişkinler tarafından tasarlanmış bazı oyun alanları ve okul bahçeleri çocukların nesine yarar; daha doğrusu nesine yarasın diye tasarlandı?

Nurettin Topçu "İnsan, kendini ve eşyayı ancak hareket ederken tanıır,"² der. Çocuklar hapsolmaya gelmez. XXI. yüzyılın gözde icadı konut siteleri gibi örtük yaşam mın-tıkları kurmak, bir kediyeye geniş bir arazide tasma vurmak gibidir. Ağacın üstünde olması beklenen çocuğa "Çimlere basmak yasak," dedik ve çocuk uyuşturucu bir ekran karşısında donmaya mahkûm oldu.

Çocuk Dostu Kent başlığı etrafında farklı proje ve uygulamalar ortaya çıkmış ve başta Kuzey Avrupa ülkeleri üzere muhtelif bölgelerde vuku bulmuştur. Bunun gibi çalışmaların merkezinde çocukların kendi yaşadıkları kent hakkında alınan kararlarda tesir sahibi olmaları amaçlanıyor. "Önce Çocuklar" şiarıyla yapılan bu girişimlerin hususen gelişmiş ülkelerde çocukların katılımıyla yeşil alan ve parklar gibi rekreasyon mekânlarının geliştirilmesi, artırılması ve sokakların daha güvenli yerler hâline dönüştürülmesi gibi inşa edilmiş çevrenin iyileştirilmesine yönelik olduğu görülebilir. Bu tür örneklerin başarıp başarmadığı tartışılır fakat bizim topraklarda çocuklar bir nevi metruktur. Bunu görür, bunu söyleriz. 🖐

² Nurettin Topçu, İsyân Ahlakı, Dergâh Yayınları, 25. baskı, s.38

KÜSTÜM OYNAMIYORUM

Hümeysra Yabar

İnsan görünüşte büyümüş olsa da hâlâ bir çocuk gözüne, kulaklarına ve hislerine sahiptir. Kaç yaşına gelirse gelsin yola bir "iç çocuk"la devam eder. Kulağını dayadığı duvardan bir deniz kabuğuna saklanmış denizin uğultusunu duyabilir. Görüp geçtiği bahçelerin kapısından başını uzatmış bir tavşan onu başka âlemlere çağırabilir. Kalbini kuru otlar, örümcekler bağlasa da hisleri dile gelip ona rehberlik edebilir. Yeter ki küsmüş olmasın hayata. O zaman çocukluğun oyunları başka formlarda devam eder ve derinleştirir anları. Sorumluluklar, zorunluluklar ve ciddiyetle eş anlamlı tutulan yetişkinlik; oyun oynamayı, keşfetmeyi ve merak etmeyi geride bırakan insanın bir diğer tarifidir. Psikolojide "iç çocuk" bireyin duygusal temelini oluşturur. Onu hayat boyu yanımızda taşıyoruz. Bastırıp unutmaya çalışsak da o her zaman yanımızda varlığını sürdürür. İç çocukla bağ kurmak, onu şefkatle dinlemek ve anlamaya çalışmak insana ruhsal iyileşmenin kapılarını aralar.

Felsefi ve edebi perspektifte çocukluk; masumiyetin, yaratıcılığın ve özgürlüğün sembolüdür. J.M. Barrie'nin "Peter Pan" adlı eserinde Peter, "Büyümek istemiyorum, çünkü büyüyünce oyun oynayamazsın," diyerek büyümeyi reddeder ve oyun oynamayı sürdürür. Kaptan Kanca ve mürettebatına meydan okurken çocukluğun cesaretinden güç alır. Çocuklukta doğal bir ihtiyaç olarak kabul edilen ve hoş görülen "oyun", yetişkinlikte çoğu zaman "boş zaman eğlencesi" ya da "ciddiyetsizlik" olarak etiketlenir. Oysa oyun sadece çocukların değil yetişkinlerin de temel ihtiyacıdır. Psikoloji, antropoloji ve nörobilim alanındaki bulgular, oyunun insanlar için yaşam boyu süren bir gereksinim olduğunu destekler. Öğrenme, bağ kurma ve hayal etme kapasitemize hayat boyu ihtiyaç duyarız. Ancak bu şekilde hayatımızı sıradanlıktan kurtarabi-

liz, yenilenmenin enerjisini hissedebiliriz. Oyun, can sıkıntısıyla örülü hayatlarımıza yeni desenler ekler.

Kültürel Motiflerde Oyun

Birçok kültürde, yetişkinliğe adım atmak ciddiyetle özdeşleştirilir. Oyuna zaman ayırmak, sorumluluklardan kaçış ya da olgunluk eksikliği olarak algılanır. Yetişkinlerin ciddiyetiyle örtüşmeyen etkinlikler genelde ayıplanır. Böyle böyle aramız açılır çocuksu yanımızla. Onu en çok da biz beğenmez oluruz. Fakat bir kedi ısrarla bizi oyuna çağırdığında ya da ağzında kaşık yumurta taşıyan arkadaşların yarışına şahitlik ettiğimizde içimizde bir yer ısınır. Bir ısıklık duyarız çocukluğumuzdan. Bu çağrıya kendimizi kaptırdığımızda hafifleyiverir yüklerimiz. Yorgunluklar geçer, uykular yenilenir.

Tarih boyunca yetişkinler oyunla iç içe yaşamıştır. Orta Asya'da atlı oyunlar, Anadolu'da halk oyunları, Antik Yunan'da spor müsabakaları, Orta Çağ'da şölenler ve halk dansları oyunun yalnızca eğlence değil aynı zamanda toplumsal dayanışma, ritüel ve kimlik inşasının bir aracı olduğunu göstermektedir. Bir kabiledede sergilenen savaş dansıyla, bir amatör tiyatro topluluğunun performansı aslında aynı temel ihtiyacın farklı yüzlerini ifade eder: Birlikte hareket, kendini ifade etme ve anlam yaratma. Hepimizin temel ihtiyaçlarıdır bunlar. Şarkı birlikte söylendiğinde güzelleşir, bahçe birlikte nefes alındığında huzurludur, yağmur yanında bir koşan varsa keyiflidir.

Tarih boyunca insan topluluklarının hayatında her zaman kendine yer bulmuştur "oyun". Türk kültüründe yetişkinlerin sosyal hayatında derin köklere sahip, zengin bir oyun ve ritüel geleneğine rastlanır. Düğünler, bayramlar, kutlamalar yörelere has oyunlar içerir. Sadece eğlenmeye değil aynı zamanda toplumsal

“
Modern hayatın dayattığı performans baskısına karşın sonunda yaptığı işi oyuna çevirebilen kişiler kazanıyor.”

”

“
Felsefi ve edebi perspektifte çocukluk; masumiyetin, yaratıcılığın ve özgürlüğün sembolüdür.”

”

dayanışma ve aidiyet duygusunu pekiştiren güçlü ritüellerdir bunlar. Yetişkinlerin bir araya gelerek sosyal bağlarını güçlendirmelerine imkân tanır.

Performans Toplumunun Yitiği

Oyun kültürünün yetişkin hayatından çekilmesiyle iç çocuğumuz da çekilmiştir sahneden. "Küstüm oynamıyorum" diyerek yüzünü başka yöne çeviren o çocukla barışmaya ihtiyacımız var. Modern dünyanın yaygın hastalığı "tükenmişlik sendromu" bu küskünlükten doğmakta.

İnsanları sürekli "meşgul" olmaya teşvik eden modern hayatın en büyük korkusu düzenin aksaması. Kariyer hedefleri, can sıkıcı gündelik rutinler ve sosyal medyadaki görünürlük yarışı modern insanın bitmeyen hayat telaşı haline gelmiş durumda. Bu kurguda, "vakit kaybı" olarak damgalanan oyun, çoğu yetişkinin ajandasında yer bulamıyor. Performans kültüründe, eğlenceli etkinliklerin bile bir yarışa dönüştüğünü görüyoruz. Psychological Science'da yayınlanan bir araştırma sporu sağlıklı olmak için yapanların değil keyifli buldukları için yapanların hedeflerine ulaştığını

gösteriyor. Modern hayatın dayattığı performans baskısına karşın sonunda yaptığı işi oyuna çevirebilen kişiler kazanıyor.

Psikolojide Oyun Kuramları

Psikoloji literatüründe oyun, çocukluk gelişimiyle sınırlı olmayan çok katmanlı bir olgu olarak ele alınır. Sigmund Freud, oyunu bastırılmış arzuların güvenli bir alanda sembolik bir yolla dışa vurulması olarak yorumlar. Ona göre oyun yoluyla gerçek hayatta ifade edemediğimiz duygularımızı ve çatışmalarını ye-

niden kurgularız. Bu da gerilimi azaltacak yollardan biridir. Mizah, rol yapma veya yaratıcı sanat çalışmalarını insana nefes alma imkanı tanır. Kabulü zor hakikatlerin gün yüzüne çıktığı o tekinsiz ortamda bir tampon işlevi görür oyun.

Jean Piaget ve Erik Erikson ise oyunu gelişim evreleriyle ilişkilendirir. Piaget, oyunun bilişsel gelişimdeki rolünü vurgularken; Erikson, oyunun kimlik inşası ve sosyal becerilerin kazanımındaki önemine dikkat çeker. Her iki kuram da, yetişkinlerin oyunu sosyal rollerini yeniden müzakere etmek, problem çözme becerilerini keskinleştirmek ve yeni deneyimler keşfetmek için kullandığını söyler. Çocuklar, kurdukları oyunlarla yetişkin dünyasını keşfederken, büyükler kurdukları oyunlarla çözümsüz görünen meseleleri aydınlayabilirler. Bazen gözümüzün önünde duran cevabı görebilmek için bir gözlük takmak, kostüm giymek ya da çocuk gibi havaya zıplamak yeni bir bakış açısı kazandırabilir.

Donald Winnicott, oyunu "ara alan" kavramıyla açıklar. Bu alan, gerçeklikle hayal arasında, kişinin kendiliğini özgürce ifade edebildiği güvenli bir mekândır. Yetişkinler, yaratıcı projeler veya grup oyunları sayesinde bu ara alana dahil olabilir. Kendimizi güvende hissettiğimiz yer, gölge taraflarımıza karşı daha şefkatli olduğumuz yerdir. Oyun veya kurgu insana alternatif sahneler armağan eder. Bir tiradla sesleniriz dünyaya. Varlığımızın bir karşılığı olduğunu fark ettiğimizde iyileşmeye başlarız.

Son olarak, Mihaly Csikszentmihalyi, oyunu, "akış" bağlamında değerlendirir. Akış, kişinin tamamen yaptığı işe odaklandığı, zaman algısını kaybettiği ve yüksek tatmin yaşadığı bir durumdur. Strateji oyunları, yaratıcı uğraşlar veya dans gibi etkinlikler bu deneyime

alan sağlar. Bir çocuğun oyuncaklarıyla oynarken kendinden geçmesini izlemek ne güzeldir. Çocukluğun en güzel halidir akışta yitip gitmek. Kâh elinde kılıç perdelerle savaşır, kâh elinde tarak bir prensesi baloya hazırlar. Her şey mümkündür o dünyada. Her nesne bir oyuncuğa dönüşebilir. Yemek, uyku, ders vakti fark edilmez o akışta. Esas olan oyun vaktidir çocuk için. Oyunlar kurarak öğrenir dünyayı. Belki de yetişkinliğin en büyük çıkmazlarından biridir kendimizi içinde bulduğumuz hayata hapsedilmiş hissetmek. Bir yol arar dururuz. Bulduğumuz zaman adım atmak zor gelir. İşte bu kısır döngünün şifasıdır oyun. Bir çocuk gibi akışa teslim olmak ve gerçeği için adım atamıyorsak da hayalini kurduğumuz hayatın oyununa kendimizi bırakmak...

Nörobilim Penceresi

Nörobilim araştırmaları, oyunun beyinde güçlü biyokimyasal tepkiler yarattığını gösteriyor. Oyun sırasında dopamin (motivasyon ve ödül hissi), endorfin (doğal ağrı kesici ve mutluluk hormonu) ve oksitosin (bağ kurma hormonu) salgılanır. Bu üçlü, hem bireysel keyif hem de sosyal bağların güçlenmesi açısından önemlidir. Oyunun, beynin varsayılan mod ağıyla da ilişkili olduğu söylenmektedir. Bu ağ, hayal kurma, senaryo üretme ve kendilik algısını düzenleme gibi işlevlerde aktiftir. Oyun, bu ağı harekete geçirerek yaratıcılığı besler ve problem çözme becerilerini artırır. Keyifli ve güvenli bir oyun ortamı, kortizol seviyesini düşürebilir. Bu durum, kişinin hem bedensel hem de zihinsel olarak gevşeyerek stresin kronik etkilerinden korunmasını sağlar. Nörobilim için oyun, yalnızca eğlenceli bir faaliyet değil aynı zamanda beyin sağlığını ve duygusal dengeyi destekleyen doğal bir ilaçtır.

Yetişkinlerde Oyun Türleri ve İşlevleri

Her yetişkin kendi yaşam tarzına, merakına ve sosyal çevresine göre farklı oyun türlerine yönelebilir. Oyun, yalnızca eğlenceli anlar sunmakla kalmaz; aynı zamanda duygusal esnekliğimizi de geliştirir. Oyun sırasında kişi, genellikle "şimdi ve burada"ya odaklanır; bu durum, mindfulness (bilinçli farkındalık) pratiğine benzer bir etki yaratır. Gündelik hayatın kaygıları, planları ve stresörleri bir süreliğine zihnin arka planına çekilir. Bu da stresin azalmasına ve duygusal regülasyonun sağlanmasına yardımcı olur. Dayanıklılık, zorluklar karşısında yeniden toparlanabilme kapasitesidir. Psikodrama, sanat terapisi veya oyun terapisi gibi yöntemler, travmatik deneyimlerin güvenli bir ortamda yeniden işlenmesini sağlar. Oyun, bilinçdışı duyguların sembolik yollarla ifade edilmesine alan açar. Grupla ortak bir oyun deneyimi, ilişkilerde güveni pekiştirir ve topluluk hissini güçlendirir. Paylaşılan hikâyeler "biz" duygusunu inşa eder.

Oyunu günlük yaşamın doğal bir parçası haline getirmek, küçük adımlarla mümkündür. Rutinlerin arasına katılacak kısa oyun anları, günün temposunu hafifletir ve zihinsel enerjiyi yeniler. Günlük görevleri oyunlaştırmak motivasyonu artırır ve sorumlulukları keyifli hale getirir. Yaratıcılık oyun oynayabilme özgürlüğüyle beslenir. Evde veya ofiste ilham veren alanlar oluşturmak ve orada vakit geçirmek zihni hızlıca "oyun moduna" geçirir.

Oyun, bize hayatın tamamlanması gereken görevlerden ibaret olmadığını göstererek; biriktirilecek hatıraların, keşfedilecek bakışların, işitilecek özgün seslerin varlığından haberdar ediyor. Nasıl yapacağımızı bilmediğimizde iç çocuğumuz bize rehberlik etmeye hazır. Yetişkinler olarak oyunu hayatımıza geri çağır-

mak, çocuklaşmak değil bugünümü- zü daha canlı, dayanıklı ve yaratıcı kılmanın yoludur. Yani hayatla yeniden barışmanın... O zaman kulağımızı dayadığımız deniz kabuğundan kaptanların tayfalarıyla söylediği şarkıyı duyabiliriz. Bir tavşan bizi şapkasıyla selamlayıp bilmediğimiz bahçelere çağırabilir. Gözlerimizin gerçeği ayırt edemediği yerde kalp pusulamız bize yön gösterebilir. Ayağımızın ucunda sektirdiğimiz çakıl taşlarıyla bir oyun kurabiliriz o zaman. Yeni bir hayat ya da. 🙌

“

Bazen gözümüzün önünde duran cevabı görebilmek için bir gözlük takmak, kostüm giymek ya da çocuk gibi havaya zıplamak yeni bir bakış açısı kazandırabilir.

”

TRAVMA YAŞAMIŞ ÇOCUKLARDA OYUNUN İYİLEŞTİRİCİ GÜCÜ

Emre Sipahioğlu

Çocukluk çağı travmaları, bireyin gelişimsel süreci üzerinde uzun süreli etkiler yaratabilen, duygusal, bilişsel ve davranışsal sorunlara yol açabilen derin yaşantılardır. Travmatik yaşantılar; doğal afetler, aile içi şiddet, istismar, ihmal, savaş, göç, ebeveyn kaybı ya da boşanma gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir (Pynoos, Steinberg, & Piacentini, 1999). Travma sonrası çocukların yaşadığı duygusal karmaşa ve içsel kaos, genellikle sözel olarak ifade edilemediği için terapötik araçlara ihtiyaç duyulur. Bu noktada oyun, çocukların iç dünyalarını ifade etmelerine, baş etme becerileri geliştirmelerine ve iyileşmelerine katkı sağlayan güçlü bir araç olarak öne çıkar (Landreth, 2012).

Bu yazıda, travma yaşamış çocuklarda oyunun iyileştirici gücü ele alınmakta; oyun terapisinin temel prensipleri, çocukların travmayla baş etme mekanizmaları üzerindeki etkisi, bilimsel temelleri ve uygulama örnekleri incelenmektedir.

Travmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri

Travma, çocuğun güvenlik algısını sarsar ve dünyayı tehditkâr bir yer olarak algılamasına yol açar. Özellikle gelişimsel dönemlere duyarlı olan çocuklarda travmanın etkileri; yoğun kaygı, regresyon, öfke nöbetleri, uyku sorunları, sosyal geri çekilme ve somatik belirtiler şeklinde ortaya çıkabilir (Terr, 1991). Çocuklar çoğu zaman yaşadıklarını sözel olarak ifade edemezler. Bunun yerine davranışsal yollarla (oyun, resim, hikâye anlatımı vb.) iç dünyalarını dışa vururlar.

Bowlby'nin bağlanma kuramına göre, çocuğun bakım verenle güvenli bir bağ kuramaması ya da bu bağın travmatik biçimde kesintiye uğraması, çocukta derin bir güvensizlik ve kaygı yaratır (Bowlby, 1988).

Bu tür travmalar, çocuğun benlik algısını, başkalarına güvenini ve çevresini algılama biçimini olumsuz etkiler.

Oyun: Çocuğun Doğal İfade Dili

Oyun, çocuk için yalnızca eğlenceli bir etkinlik değil, aynı zamanda kendini ifade etmenin, anlamlandırmanın ve içsel çatışmaları çözmenin doğal yoludur. Piaget'e göre oyun, çocuğun zihinsel gelişiminde kritik bir rol oynar ve dünyayı anlama biçimidir (Piaget, 1962). Freud ise oyunu, çocuğun kaygılarını dışa vurma ve travmatik yaşantılarını yeniden işleme biçimi olarak değerlendirmiştir (Freud, 1909/1955).

Oyun, sembolik temsil kapasitesinin gelişmesine olanak tanır. Bu bağlamda, oyun aracılığıyla çocuk; kontrol edemediği travmatik yaşantılara sembolik bir form kazandırarak yeniden düzenleme ve iyileştirme sürecine girer (Gil, 2017).

Oyun Terapisi: Tanım ve Temel İlkeler

Oyun terapisi, çocukların oyun yoluyla duygularını, düşüncelerini ve yaşantılarını ifade etmelerine yardımcı olmayı amaçlayan, yapılandırılmış ve terapötik bir müdahaledir. American Play Therapy Association (2020), oyun terapisini "çocukların oyun yoluyla kendilerini ifade etmelerini ve psikolojik iyileşme sağlama-larını destekleyen klinik uygulama" olarak tanımlar.

Landreth (2012), çocuk merkezli oyun terapisinde temel ilkelerin kabul, empati, koşulsuz olumlu kabul ve terapötik ilişkinin güvenli bir bağ ortamında oluşturulması olduğunu belirtir. Bu yaklaşımda çocuk; terapistin yönlendirmesi yerine, kendi oyun dünyasının rehberi olur.

Travma ve Oyun Terapisi Arasındaki İlişki

Oyun terapisi, travma sonrası çocukların yaşadığı disosiyasyon, korku, öfke ve suçluluk gibi duygularını güvenli bir ortamda ifade etmelerine olanak tanır. Travmatik deneyimler genellikle parçalanmış, bütünsüz bir şekilde bellekte depolanır. Oyun, bu parçaların bütünleşmesini sağlar (van der Kolk, 2014).

Özellikle travmaya duyarlı oyun terapisi modellerinde; çocuğun kontrol duygusu kazanması, güvenli bağlanma ilişkisi kurması ve olumsuz bilişleri yeniden yapılandırması hedeflenir (Cohen, Mannarino & Deblinger, 2006). Bu bağlamda terapist, çocuğun iç dünyasına tanıklık eden, yargılamadan kabul eden ve iyileşme sürecinde eşlik eden bir figürdür.

Bilimsel Bulgular ve Klinik Gözlemler

Birçok araştırma, oyun terapisinin travma yaşamış çocuklarda kaygı, depresyon, davranış problemleri ve duygusal düzenleme güçlükleri üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. Örneğin, Bratton ve arkadaşlarının (2005) meta-analiz çalışmasında, oyun terapisinin çocuklar üzerindeki etkisinin orta düzeyden yüksek düzeye kadar olumlu sonuçlar doğurduğu vurgulanmıştır.

Terr (1991), travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) geliştiren çocukların, oyun terapisi sayesinde yaşadıkları olayı yeniden yapılandırabildiklerini ve kontrol duygusunu geri kazanabildiklerini belirtmiştir. Aynı şekilde Gil (2017), oyun sırasında ortaya çıkan temaların, çocuğun içsel çatışmalarını ve travmanın izlerini anlamak açısından çok değerli olduğunu ifade etmektedir.

Uygulama Örneği: Oyun Terapisi Sürecinden Bir Kesit

Beş yaşında, ailesiyle birlikte deprem yaşamış bir çocukla yürütülen oyun terapisi süreci incelendiğinde, çocuğun ilk seanslarda sürekli binaları yıkma, oyuncak insanları kurtaramama temalı oyunlar kurduğu gözlemlenmiştir. Seanslar ilerledikçe çocuk, aynı olayları yeniden canlandırırsa da bu kez kurtarıcı roller üstlenmeye, binaları sağlam inşa etmeye başlamıştır. Bu gelişim, çocuğun olay üzerindeki kontrol hissini yeniden kazanma ve travmayı işlemenin sembolik bir yolu olarak değerlendirilmiştir (Kaduson & Schaefer, 2006).

Uygulama Örneği: Deprem Travması Yaşamış Bir Çocukla 16 Seanslık Oyun Terapisi Süreci

Danışan Profili:

Adı: A.

Yaşı: 5 yaşında

Travmatik Yaşantı: Evinde ailesiyle birlikte yaşadığı şiddetli deprem sırasında evin hasar görmesi ve kısa süreli göç yaşaması.

Başvuru Nedeni: Geceleri yalnız uyuyamama, ani irkilmeler, yüksek sese karşı hassasiyet, ayrılık kaygısı, kaygılı bağlanma, tekrar tekrar depremden söz etme ve oyunlarında sık sık yıkım-kurtarma temaları.

1. Seans – Tanışma ve Güvenli Alan Kurulumu

Terapist, oyun odasını tanıtarak sürece ısınma sağlar. Çocuk başlangıçta sessiz, çevreyi gözlemlemekte. Oyuncaklara çok az temas, yapılandırılmış oyuna yönelme yoktur. Terapist, yargılamadan kabul edici bir duruşla çocuğun temposuna uyum sağlar. Seans sonunda çocuk odaya ve terapistle karşı merak geliştirmiştir.

2. Seans – İlişki Kurma ve Keşif

Çocuk daha aktif, farklı oyuncaklarla temas kurmaya başlar. Seansın ortasında bina bloklarıyla oynarken yapıları yıkar. Depremden söz etmez, fakat oyun sembolik izler taşır. Terapist oyun sırasında sadece yansıtma ve takip yapar: "Bu bina yıkıldı gibi görünüyor..."

3. Seans – Deprem İlk Temsili

Çocuk, kuklalarla oynarken "Deprem oluyor!" diyerek bir sahne kurar. Yetişkin figürü oyuncakları kurtaramaz, çocuk panikler.

Terapist çocuğun duygusunu aynalayarak güvenli bağ kurar: "Görünüşe göre bu çok korkutucuydu." Seans boyunca çocuğun bedeninde gerginlik gözlemlenir.

4. Seans – Yeniden Deneyimleme ve Kontrol Kaybı

Deprem sahnesi tekrar edilir. Bu kez çocuk yıkılan bina altına figür koyar ve kurtaramaz.

"Annem oradaydı, çıkamadı" gibi sözlü anlatımlar başlar. Travmanın sembolik anlatımı ve suçluluk duyguları ortaya çıkar. Terapist bu temaları yorumlamaz, sadece yansıtır.

5. Seans – Güç ve Kontrol Temaları

Bu kez çocuk bir itfaiyeci figürüyle insanları kurtarır. Oyunun temposu artar, kontrol kendine geçer. "Ben hepsini kurtarıyorum, artık kimse ölmez" gibi ifadelerle güçlenme görülür.

Terapist çocuğun yeniden kontrol duygusuna kurmasına eşlik eder.

6. Seans – Güvenli Alanın İnşası

Çocuk oyun odasında "deprem olmaz ev" yapar. Duvarlar kalın, içerisi güvenli hale getirilmiştir. Annesi, babası ve kendisi içeridedir. Terapist, güvenli alan yaratımını destekler.

7. Seans – İfade Becerilerinin Gelişmesi

Çocuk oyun sırasında duygularını daha net dile getirmeye başlar. “Çok korktum, herkes bağırdı” gibi ifadeler yer alır. Terapist duygusal farkındalık dilini destekler: “Korktuğunu söylüyorsun, bu çok zor olmalıydı.”

8. Seans – Bedensel Tepkilerin Oyuna Yansması

Çocuk bir oyuncak bebeğin kalbinin çok hızlı attığını ve titrediğini söyler. Bu fiziksel semptomlar travma sonrası stresin oyundaki yansımasıdır. Terapist çocuğun bu duyularını yargılamadan kabul eder.

9. Seans – Travmanın Başka Yönelimlerinin Ortaya Çıkışı

Bu seansta çocuk annesinin ağladığını ve onu sakinleştirmeye çalıştığını anlatır. Ebeveynin çaresizliği çocuğun rollerine yansır. “Ben annemi koruyorum, o da korktu” gibi tersine rol değişimi başlar.

10. Seans – Yeniden Anlamlandırma Başlangıcı

Çocuk depresyon sahnesini yeniden kurar, bu kez insanlar kendilerini koruyabilmekte. “Bu sefer herkes dışarı çıkabildi, kimse ağlamadı” der.

Yeniden yazma (re-authoring) süreci başlamıştır.

11. Seans – Duygusal Dayanıklılığın Artışı

Çocuk daha esnek ve yaratıcı oyunlar kurar. Deprem dışında sosyal temalar, arkadaşlık ve eğlence içeren oyunlar başlar. Terapist oyun akışındaki iyileşme sinyallerini izler.

12. Seans – Güç ve Sağkalım Temaları

“Ben süper kahramanım, deprem olsa bile herkesi kurtarırım” teması baskındır. Bu sembolik temsiller öz yeterlilik gelişimiyle ilişkilidir. Terapist bu oyunları destekleyerek çocuğun dayanıklılık hissini artırır.

“

Travma yaşamış çocukların iyileşme sürecinde oyun, hem doğal hem de derinlemesine bir ifade aracıdır.

”

13. Seans – Ayrışma ve Dışsallaştırma

Deprem bir karakter haline gelir: “Deprem canavarı geldi ama evler çok güçlüydü.” Bu dışsallaştırma, çocuğun travmayı kişisel olmaktan çıkararak kontrol altına almasını sağlar. Terapist dışsallaştırmayı sözel olarak da destekler: “Deprem canavarı güçlüydü ama senin evin daha güçlüydü.”

14. Seans – Oyun Temalarının Normalleşmesi

Oyunlarda artık travma temaları ikincil hale gelir. Daha çok günlük yaşam, arkadaş ilişkileri ve eğlence odaklı oyunlar oynanır. Bu değişim, içsel huzur ve işlevsellikte artışı gösterir.

15. Seans – Kapanışa Hazırlık

Çocuk seans süresince ilişkiye daha çok odaklanır. Terapistle duygusal bağ daha belirgin hale gelir. “Seninle oynamayı sevdim” gibi ifadeler yer alır. Terapist yavaş yavaş vedalaşma temasını oyunlara dahil eder.

16. Seans – Veda ve Kazanımların Değerlendirilmesi

Çocuk kendi isteğiyle bir “veda oyunu” kurar. Terapist çocuğun süreçteki gelişimlerini yansıtır: “Başlangıçta çok korkuyordun ama artık oyunlarında çok daha rahatsın.” Duygusal vedalaşma süreci yaşanır. Aileyle yapılan görüşmede, çocuğun gece korkularının azaldığı, kaygı belirtilerinin azaldığı ve sosyal uyumunun arttığı bildirilir.

Oyun Türleri ve Travma Temsilleri

Travma yaşamış çocukların oyunlarında bazı ortak temalar gözlemlenir: kaçış, saldırı, kurtarma, kayıp, ölüm, felaket senaryoları gibi (Terr, 1991). Bu oyunlar başlangıçta rahatsız edici görünebilir; ancak bu temalar çocuğun içsel çatışmalarını dışavurmasına olanak tanır.

Sembolik oyun, travmanın tekrar tekrar yaşanmasına değil; onun yeniden anlamlandırılmasına hizmet eder. Bu nedenle terapist, çocuğun oyunundaki sembollerini anlamlandırmalı, fakat yorumlamak yerine çocuğun iyileşme sürecine alan açmalıdır (Gil, 2017).

Terapötik İlişkinin Gücü

Oyun terapisinin etkinliğini belirleyen en önemli unsur, terapist ile çocuk arasındaki ilişkidir. Güvenli, kabul edici ve sabırlı bir ilişki, çocuğun travmatik yaşantısını yeniden anlatabilmesini ve işlemleyebilmesini kolaylaştırır. Bowlby'nin bağlanma kuramı perspektifinden bakıldığında, terapist bir “güvenli üs” işlevi görür (Bowlby, 1988).

Terapistin çocuğun temposuna saygı duyması, zorlayıcı müdahalelerden kaçınması ve oyunun yönünü çocuğa bırakması, çocuğun öz düzenleme becerilerini yeniden kazanmasına yardımcı olur (Landreth, 2012).

Sonuç

Travma yaşamış çocukların iyileşme sürecinde oyun, hem doğal hem de derinlemesine bir ifade aracıdır. Oyun terapisi, çocuğun travmasını sembolik olarak temsil etmesine, duygularını düzenlemesine ve güvenli ilişkiler geliştirmesine yardımcı olur. Bu süreçte terapist; çocuğa yargılamayan, kabul edici bir alan sunarak iyileştirici bir tanıklık görevi üstlenir.

Bilimsel veriler ve klinik uygulamalar, oyun terapisinin travma sonrası gelişimsel destek açısından etkili bir müdahale aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Çocukların yaşadığı acıların sessizce kendini ifade ettiği yer olan oyun, onların dünyasında hem bir sahne hem de bir iyileşme alanıdır. 🍀

Kaynakça

American Play Therapy Association. (2020). Definition of play therapy. <https://www.a4pt.org>

Bowlby, J. (1988). A secure base: Parent-child attachment and healthy human development. Basic Books.

Bratton, S. C., Ray, D., Rhine, T., & Jones, L. (2005). The efficacy of play therapy with children: A meta-analytic review of treatment outcomes. *Professional Psychology: Research and Practice*, 36(4), 376–390. <https://doi.org/10.1037/0735-7028.36.4.376>

Cohen, J. A., Mannarino, A. P., & Deblinger, E. (2006). Treating trauma and traumatic grief in children and adolescents. Guilford Press.

Freud, S. (1909/1955). Little Hans case. In J. Strachey (Ed. & Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Vol. 10). Hogarth Press.

Gil, E. (2017). Posttraumatic play in children: What clinicians need to know. Guilford Press.

Kaduson, H. G., & Schaefer, C. E. (2006). Short-term play therapy for children. Guilford Press.

Landreth, G. L. (2012). *Play therapy: The art of the relationship* (3rd ed.). Routledge.

Piaget, J. (1962). Play, dreams, and imitation in childhood. Norton.

Pynoos, R. S., Steinberg, A. M., & Piacentini, J. C. (1999). A developmental psychopathology model of childhood traumatic stress and intersection with anxiety disorders. *Biological Psychiatry*, 46(11), 1542–1554.

Terr, L. C. (1991). Childhood traumas: An outline and overview. *American Journal of Psychiatry*, 148(1), 10–20.

Van der Kolk, B. A. (2014). The body keeps the score: Brain, mind, and body in the healing of trauma. Viking.

KÜLTÜREL KODLARLA YENİ NESİL İNŞASI

Konuk:
Erol Erdoğan

Röportaj:
Şafak Çelik

**Fotoğraf, ses ve
video kayıt:**
Ali Seyyah

1969, Sinop doğumlu Erol Erdoğan, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans, Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde ise yüksek lisans eğitimini tamamladı.

"Oyun" konusunda çalışmalar yapan Erdoğan'ın *Kâğıt ve Kalem Oyunları*, *Söz ve Kelime Oyunları*, *Okul ve Sınıf Oyunları*, *Taş ve Toprak Oyunları*, *Kar ve Kış Oyunları*, *Kır ve Piknik Oyunları* gibi kitaplarının yanı sıra, *Saklambosi*, *Elma Dersem Çık ve Oyun Kimin* gibi oyunların kültürel, bireysel ve toplumsal boyutlarını ele alan eserleri de bulunmaktadır. Ayrıca, oyunun ne olduğu, hangi etkinliklerin oyun sayıldığı, zamanla

unutulmaya yüz tutmuş geleneksel oyunlar ve teknolojiyle değişen ya da yeni oluşan oyunların birey ve toplum üzerindeki etkilerini irdeleyen kapsamlı yazılar kaleme almıştır.

Çeşitli yayınevleri ve dergilerde yazı işleri ve yönetmenlik görevlerinin yanı sıra çocuk dergilerinin danışma kurullarında da aktif rol almıştır. Televizyon ve radyo programlarında siyasal ve toplumsal konulara getirdiği yorumlar ve yaptığı söyleşilerle özgün fikirler ortaya koyan Erdoğan halen eğitim, çocuk ve gençlik politikaları üzerine çalışmalarını sürdürmektedir.

"Yeni insan üretiminde geçişin kültürel kodların aktarılmasıyla daha sağlıklı olacağını düşünüyorum."

Hocam selamlar, Öncelikle Elim-sende dergisi adına, röportaj teklifimizi kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederiz.

İlk sayımızın dosya konusu "Çocuk ve Oyun". Bu alanda sizi yetkin bir isim olarak görüyoruz ve çalışmalarınızı daha geniş kitlelere ulaştırmak istiyoruz. Oyuna büyük önem veriyorsunuz ve oyunun hem çocuklukta hem de yetişkinlikte birden fazla etkisi var. Kimi el-göz koordinasyonunu geliştiriyor, kimi zihinsel aktiviteleri artırıyor; tümünde temel amaç ise keyifli vakit geçirmek gibi görünüyor. Sizi oyuna yönelten neydi? Bu alandaki araştırmalarınızı sadece eğitim boyutuyla mı yürütüyorsunuz, yoksa başka bir düşünce sizi de motive etti mi?

Görüşlerimi paylaşma fırsatı verdiğiniz için teşekkür ediyorum. Elim Sende dergisi de hayırlı olsun. Türkiye'de dergiler çıkarlar, bir süre yayında olurlar, sonra uçup giderler. Sessizce kapanırlar. İnşallah

Elim Sende dergisi uzun bir uçuş içerisinde olur, çok sayı çıkar, nice yıllar çıkar ve okuyucuya ulaşır.

Kitabımın hayırlı olması ile ilgili dileğinize de teşekkür ediyorum. Oyunla ilgili yeni kitap bu, Elma Dersem Çık. Ondan önce de Oyun Kimin ve Saklambosi kitapları oyunla ilgili kitaplar olarak çıkmıştı. İnsan Mevsimi kitabında da bir bölüm vardır, oyunlarla ilgili bazı yazılar vardır. İnşallah bir kitap daha çıkarabilirim diye ümit ediyorum oyunla ilgili.

Beni oyuna sevk eden neydi? Aslında çok tabii bir gerekçem var. Yani oyun çok önemli, oyunun eğitim değeri, kültür değeri çok yüksek, bunun için oyunlarla ilgili çalışmalıyım, diye bir amaçla yönelmedim. Bir babalık refleksiyle başladı bu süreç. İki kızımız var. Bu iki kızımın çocukluk döneminde, oyun döneminde kendileriyle oyun oynarken, tabii kendi çocukluk döneminde oynadığım oyunları onlarla

oynamaya başladım. Ancak kızlarıyla oynarken bazı oyunları tamamlamadım.

Yani bazı oyunların sonunu, devamını getiremedim ve oyunları unuttuğumu fark etmeye başladım. Bu oyunları unuttuğumu fark edişimle birlikte de ben bunları yazayım, diye düşündüm. Çünkü oyunları ben unutuluyorsam -henüz genç bir baba olarak- herkesin unutulabileceğini tahmin ettim. Ve 90'ların sonunda, 2000'li yılların başlarında iki kızımın birlikte oyun oynarken, aynı zamanda aklımda olan, çocuklukta oynadığım oyunları yazmaya başladım. Tabii bu yazma serüvenim bir süre sonra gelişti. Hatırlayamadığım, gerisini getiremediğim oyunları köydeki abime, anneme, akrabalarımın sormaya başladım. Ve onların anlattıklarıyla o eksikleri tamamladım. Sonra kaynaklara yöneldim. Akademik çalışmalara, kültürel derlemelere, folklor çalışmalarına yöneldim. Oralardan derlemelerle devam ettim.

Sonra Türkiye'yi gezerken sokaklarda oyun oynayan çocukları gördüğümde onlarla oturdum, sohbet ettim. Ve böylelikle bir oyun derleme süreci başladı. Tabii bu derleme süreci bir süre sonra oyunlar üzerinde düşünmeye, araştırmaya; oyunların sosyolojik boyutlarını, kültürel boyutlarını, hatta inanç ve medeniyet boyutları üzerinde konuşmayı, düşünmeyi, yazı yazmaya getirdi. Bir sonraki aşamada da oyunun önemli bir tamamlayıcısı olan, önemli bir parçası olan oyunun söz varlığı üzerinde çalışmaya başladım. Yani hikâye böyle başladı, böyle gelişti ve devam ediyor.

"Elma Dersem Çık" aslında ileride sorulacak bir konu, ama siz de bu oyundan bahsettiniz ve artık daha çok bölgesel oyun araştırmalarına yöneliyorsunuz. Özellikle Trakya ve Batı Trakya'daki oyunlar üzerine çalışıyorsunuz. Buradaki "unutulmaması" meselesi, yalnızca Türkiye için değil, diğer coğrafyalar için de geçerli bir tehlikeye işaret ediyor gibi

görüyorsunuz. Hocam, oradaki oyunlarla Türkiye'deki oyunlar arasında ne gibi farklar gözlemlediniz?

Sorunuzun birinci kısmıyla ilgili sizin gibi düşünüyorum. Çünkü bu, modernleşme süreciyle ilgili bir kriz yaşıyoruz. Benim "oyun krizi" diye zaman zaman tanımladığım ve medeniyet krizimizin bir alt parçası olan oyun krizimiz aslında bütün dünyada benzer özellikler gösteriyor. Evet, farklı tonlarda, farklı oranları var ama hemen hemen bütün dünyada geleneksel dönemden sanayileşme, sanayileşmeden teknolojik dönem ve sonra dijitalleşme süreçlerinde; toplumun, bireylerin ve çocukların oyunlarla ilgili kopuşları benzer özellikler gösteriyor. Dolayısıyla Türkiye'deki oyunla ilgili yaşadığımız değişim süreçleriyle Batı Trakya'daki ya da Avrupa'nın başka ülkelerindeki krizler birbirine benziyor. Bire bir aynı değil ama birbirine benziyor. Batı Trakya'daki oyunlarla ilgili süreçleri, Türkiye'deki

oyunlarla ilgili süreçleri hemen hemen birbirine çok yakın.

Ama bu oyunların söz varlığını, yani tekerlemeleri, mânileri, yarışmacaları derlerken arada gördüğüm çok temel bir fark vardı. Batı Trakya'da yaşayan soydaşlarımız, dindaşlarımız belki de orada azınlık olmanın getirdiği bir korunma psikolojisiyle oyunların söz varlığını daha iyi korumuşlardı, onu gördüm. Türkiye'deki oyunlar, oyunların söz varlığı daha fazla unutulmuşken veya daha fazla değişime, tahrifata uğramışken Batı Trakya'daki büyüklerimizden oyunların söz varlığını dinlerken daha korunaklı bir ortam olduğunu gördüm. Belki çok temel fark olarak bunu söylemem gerekir.

Yani o bölgenin de korunması gereken bir oyun varlığı var. Ve bunun da aslında bizim için de bir önemi var. Yani Türkiye'deki yaşayan "hem soydaşlar hem dindaşlar", sizin de ifadenizdeki gibi bizim için de bir önemi var. Yani oranın kaybedilmesi, oranın unutulması bizde de bir eksiklik oluşturuyor.

Kesinlikle, kesinlikle. Aslında şöyle, hem Anadolu'da hem Anadolu'nun Trakya kısmında hem de Avrupa'nın Batı Trakya kısmında, yani bizim için Batı Trakya kısmında, oyunlar birbirlerine çok benziyorlar. Çünkü oyunlar; toplumun inancından, kültüründen, doğasından, coğrafyasından, örf ve âdetlerinden besleniyor ve oralarından neşet ediyor. Oyunlar benzer. Bu "oyunların korunması" ifadesi üzerinde belki biraz düşünmek gerekir. Zaman zaman ben de kullanıyorum.

Aslında "korunma" ifadesini kullanmamak lazım. Çünkü oyunları korumak çok muhafazakâr bir reflekstir ve aslında sonuçta kaybetmekle sonuçlanır. Çünkü muhafazakâr tutum; geliştirmeye, yaşatmaya, çeşitlendirmeye, yeniden

üretmeye dönük bir tavır olmadığı için var olanı statükocu biçimde ve üstelik böyle bir hijyenik ortam oluşturarak koruma çabası güttüğü için aslında koruyamaz, bir süre sonra kaybedersin. Evet, bir süre sonra alışkanlığı olarak oyunların korunması, muhafaza edilmesi diyoruz ama belki de "oyunların oynanmaya devam edilmesi", "yeniden üretilmesi" ifadesini kullanmak lazım. Oyunların hem çocuklar hem yetişkinler hem de şehir hayatında sürdürülmesi, oynanmaya devam edilmesi, bence kültürel akışkanlık bakımından, kültürün devamlılığı bakımından, sürekliliği bakımından hatta yer yer inancın sürekliliği bakımından çok önemli.

Hocam, modernleşme ve dijitalleşme bağlamında da bir konuya değinmek istiyorum. Kitabınızda, "Oyun Kimin" bölümünde, kitabın hızlı okunmasının anlamın geride kalmasına yol açtığını belirtmişsiniz. Dijital oyunların da hızlı bir yapısı var ve biz gerçekten bilgiye ve ulaşımaya çok hızlı erişiyoruz. Sizce dijital oyunlardaki bu hız, oyunun içinde bazı deneyimleri veya anlamları kaybetmemize neden oluyor mu? Yani hızlı akış, hızlı geçiş, oyun deneyiminin bazı yönlerini gözden kaçırmamıza sebep olabilir mi?

Güzel bir soru, yeni bir takım kavramlar kullanmamızı gerektirecek. Siz soruyu yöneltirken ben de onları üretmeye çalıştım, onları düşünmeye çalıştım. Şimdi aslında biz kimiz? Biz Müslümanız. Biz Müslümanlar için hızlılık veya yavaşlık yoktur. Mutedil olmak vardır. Biz bunu mesela namazda da görürüz. Tadil-i erkân dediğimiz şey, prensip, hızlılığın veya yavaşlığın adı değildir. O rüknün, o aşamanın hakkını vermektir. Bu görece hızlı da olabilir, yavaş da olabilir. Mesela biliyorsunuz, bir insan vefat ettiğinde bizim töremizde, kültürümüzde, inancımızda cenazeyi geciktirmemek vardır. Yani

“
Aslında
oyunlar zamanı
değerlendirmek
içindir. Zamanı
öldürmek için
değildir. Eğer bir
oyun çok hızlı
oynanıyorsa
orada zaman
değerlenmiyordur,
kıymetlenmiyordur.
Zamanı
öldürüyorsunuzdur.
Zamanı
eziyorsunuzdur.”

”

süreci hızlandırmak vardır. Ama buradaki hızlandırmak da görece bir yaklaşımdır. Dolayısıyla bizde, dediğim gibi hızlılık ve yavaşlık yoktur. Zamanın hakkını ve o amelin o eylemin hakkını vermek olan "mutedillik" vardır. Ve aslında vasat ümmetliği diye tabir edilen şey de budur. Yani ne ileri ne geri, yani ne ifrat ne tefrit, ne israf ne de eli sıkılık. Orta bir noktada durmamız gerekiyor. Bu oyunlar için de böyle.

Peki oyunlar için sizin sorunuz muvacehesinde başka ne söyleyebilirim? Aslında oyunlar zamanı değerlendirmek içindir. Zamanı öldürmek için değildir. Eğer bir oyun çok hızlı oynanıyorsa orada zaman değerlenmiyordur, kıymetlenmiyordur. Zamanı öldürüyorsunuzdur. Zamanı eziyorsunuzdur. Hani yeni kavramlar dediğim bunlar. Dijital oyunlarda böyle bir problem var. Yani dijital oyunlarda oyuncu zamanın nasıl geçtiğini anlamıyorsa ve o zamanın hızlı geçmesinden bir anlamama durumundaysa, yani zamanın hakkını veremiyor ve zamandan yeterince faydalanamıyorsa, evet aslında burada sorun var demektir. Biz ister oyun oynayalım, ister koşalım, ister kitap okuyalım, isterseniz başka bir şey yapalım; zamanla ilişkimizi, bir de bunun mekân boyutu var, mekânla ilişkimizin bir anlamlılık içerisinde gitmesi gerekir. Onun için o meşhur Kızılderili'nin sözü bizim için çok önemlidir. Yani ne diyor Kervan'a? Beraber gittiği arkadaşlarına, "Çok hızlı gittik, ruhlarımız geride kaldı." Hızlı yaptığımız her şeyde aslında anlam geride kalıyor, ruhumuz geride kalıyor. Esas maksat geride kalıyor. Kitap okuduğumuzda, "anlam" geride kalıyor. Oyunu deli gibi hızlı oynadığımızda mesela "arkadaşlık" geride kalıyor olabilir. Oyun arkadaşlığı. Tabii başka bir şey de öne çıkıyor olabilir. Bu böyledir...

Hocam, bız çağında yaşıyoruz ve iş yaşamında da kariyer basamaklarını hızlı tırmanma eğilimi görüyoruz. Kitabınızda "Yarışmacı olmayan hiçbir şeyin oyun sayılmadığını" belirtmişsiniz. Bu bağlamda, oyunlar birleştirici olabilirken, "kariyer oyunları" bizi bireyselleştirip öne çıkmaya veya başkalarını geride bırakmaya mı yönlendiriyor? Günümüzde bu bireyselleşmenin yetişkinler üzerindeki etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öncelikle, belki alışkın olmayan bir cümle kurarak başlayalım. Bireyselleşme günümüzde çocuklardan ve gençlerden daha çok orta kuşakta, yani yetişkinlerde var. Çünkü insanın doğası, fitratı; aslında o yarışmacılığa, bireyselleşmeye, insanın insanın kurdu olmasına çok yatkın değildir. Yani bizim o rahmani fitratımız, daha paylaşımcıdır. Dolayısıyla çocuklar ve gençler; ana kaynağa, fitrata yakın oldukları için modernizmin, kapitalizmin bütün iğdiş etmesine rağmen; büyüklere nazaran, yetişkinlere nazaran daha paylaşımcı bir noktada duruyorlar.

Ama orta kuşak, biz buna "dünyevi kuşak" da diyebiliriz. Yani çalışan, evini geçindiren, kariyer peşinde olan, henüz dünyayla ilgili planları devam eden orta yaş kuşağın daha bencil, daha bireysel olduğunu düşünüyorum. Bu oyunlardaki değişim sürecinde biz bunu görüyoruz. Orada sizin alıntı yaptığınız, yani "Yarışmacı olmayan hiçbir şey oyun sayılmıyor." cümlesi günümüzle ilgili bir tespittir. Bunu nereden yakaladım? İşte 20-25 yıllık oyunlarla ilgili çalışmamda, oyunlarla ilgili konuşmalarda, seminerlerimde yetişkinlere oyun saydırırken fark ettim bunu.

Mesela yetişkinlere oyun saydırıyorum, genelde yarışmacı oyunları sayıyorlar. Rekabetçi, yarışmacı yani oynama sürecinde rakibini

“
Çocuklar ve
gençler; ana
kaynağa, fitrata
yakın oldukları
için modernizmin,
kapitalizmin
bütün iğdiş
etmesine rağmen;
büyüklere nazaran,
yetişkinlere
nazaran daha
paylaşımcı bir
noktada duruyorlar.”

”

alt ettikleri oyunları sayıyorlar. Yarışmacı olmayan, yani doğrudan eğlenmeye, paylaşmaya, ortaklaşmaya dönük oyunları saymıyorlar. Hatta bununla ilgili kış mevsimine dair bir hatıram vardır. Uzun dönem oyun saydırırken, mesela kardan adam yapmayı, kar topu oynamayı saymadıklarını fark ettim seyircilerimizin. Dedim ki "Allah Allah, niye saymıyorlar?" Çünkü ben kış oyunlarını da çok önemserim. Dedim ki "Herhalde ben bunlara kış mevsiminde sormadığım için saymıyorlar."

Sonra bazı seminerlerimde dışarıda kar olduğu dönemlerde içerideki izleyiciye oyunları saydım yine saymadılar. Hatta şöyle 15-20 dakika önce, seminer öncesinde bahçede kartopu oynamışlar. Kardan adam yapmışlar içeri girmişler, seminerde, "Oyun sayar mısınız?" dedim, saymıyorlar. Sonra fark ettim ki onları oyun saymıyorlar.

Hatta sonra bunu birkaç kontrol deneyle yaptım. Mesela bir arkadaşına oyunları saydırırken cebimden bozuk parayı çıkardım. "Yazı tura" dedim, "Bunu oynadın mı?" "Ama bu oyun değil ki" dedi. "Bu oyun." dedim. Yani bu bizim sözlükteki, kültürümüzdeki oyun tanımımıza uyan bir şey ama modern insan çok yarışmacı olduğu için, çok kariyerist olduğu için, çok bireyselci olduğu için oyunu da artık tamamen yarışmacı bir tarzda tanımlıyor.

Çocukların bireyselleştüğünü düşündüğümüzde, dijital oyunların etkisi büyük gibi görünüyor. Tablet ve bilgisayarlarda oynadıkları oyunlarda karşılıklı kişiler çoğu zaman sadece nickname veya avatar; yaşları ve gerçek kimlikleri bilinmiyor. Bu nedenle çocuklar, tek başına ve sanal bir ortamda oynuyor gibi görünüyor. Sizce, çocukların görmediği kişilerle kurdukları

bu ilişkiler nasıl değerlendirilmeli? Ayrıca, oyunlarda karşısındaki geçmek için kullanılan hileler veya "trick"ler ahlaki açıdan bir sorun oluşturur mu?

Şimdi aslında oyun, ilk insandan itibaren var. Ve oyunlar, bugüne kadar insanlığın değişimine bağlı olarak değişmiş. Yani toplumların inanç değişimine bağlı olarak oyunlar değişmiş. Toplumların göçebe kültüründen yerleşik kültüre geçmesiyle birlikte oyunlar da değişmiş. İnsanların alet, edevat, teknolojik değişimlerine bağlı olarak oyunlar da değişmiş. Hatta insanların yemek kültürüne bağlı olarak ya da avcılık kültürüne, beslenme kültürüne bağlı olarak da oyunlar değişmiş.

Ancak bu dijitalleşme dönemindeki değişim, çok olağanüstü bir değişim. Önceki değişimlerden koparmadan bunu değerlendirmemiz lazım ama bu değişimin çok olağanüstü bir değişim olduğunu, sıra dışı bir değişim olduğunu da fark etmemiz gerekiyor. Bu farklılık ne? Oyunlarda çok temel bazı hususlar var. Mesela merak. Bizi oynatan şeylerden bir tanesi meraktır. Tamam, arkadaşlarımıza paylaşmaktır, iyi vakit geçirmektir, öğrenmektir. Yarışmacı duygumuzun tatmin edilmesidir. Bir şeyleri kazanmaktır. Bunlar var ama bunların içerisindeki en önemli duygu merak duygusudur. Kim yenecek? Sonra ne olacak? Bugün oyunda arkadaşım kim olacak? Rakibim kim olacak? Bugün nasıl yapacağım? Başarabilecek miyim? Bunlar merak duygularıdır. Ya da oyun nasıl ilerleyecek? Oyun aşamaları ne olacak?

Şimdi dijital dönemde, online oyunlarda bu merak unsuru, bizim fizik mekânda oynadığımız, yani yüz yüze oynadığımız oyunların en az birkaç bin katı. Neden birkaç bin katı? Bir oyun üzerinden

gidelim. Mesela seksek oynadığınızda oyunun aşamaları aşağı yukarı biliyorsunuz. Dolayısıyla buradaki merak unsuru diyelim ki bir birim. Ama dijitalde oynadığınız bir oyunda sonraki aşamalar sizin oynama kabiliyetinize göre değişiyor. Yani o an yeniden oluyor. Bu bir.

İkincisi, oyunun yeni sürümleri var. Her yeni sürüm, merak duygusunu biraz daha kamçılıyor. Başka bir gelişme var, başka bir dinamizm daha var orada merakla ilgili; rakiplerinize göre, oynadığınız mecraya göre de yine oyunun evreleri, oyunun gelişim süreciyle ilgili de sizin merakınızı celbeden, merakınızı bir yandan tahrik eden bir boyut var. Zaten oyunda bu merak unsuru çok güçlendiği için dijitalleşme döneminde, bağımlılığı da getiren bu bir ölçüde. Çünkü o merak unsuru bağımlılığı getiriyor.

“

Dijital dönemde, online oyunlarda bu merak unsuru, bizim fizik mekânda oynadığımız, yani yüz yüze oynadığımız oyunların en az birkaç bin katı.

”

Hani biraz kaba bir atasözü vardır. Yani çok merak edersen işte başına bir sürü bela gelir anlamında bir atasözümüz vardır. Aslında bu bizim atasözümüz de buna işaretli, merak duygusunun insanı bir şeye bağımlı hâle getirdiğini, maceraya yönlendirdiğini, o sözle aslında, o atasözü de bize ifade ediyor. Bir bu, ikincisi, sizin sorunuzda bence önemli husus şu, insanı tanımlayan temel şey zaman ve mekândır. Yani insan bu iki dinamizmin varlığıdır. Onun için birisiyle tanıştığımızda

nereli olduğunu merak ederiz. Etnik yapısını merak ederiz. Doğumunu merak ederiz. Ya da bugün herhangi bir ansiklopediye açtığımızda, bir biyografi maddesine baktığımızda ilk başta ne yazar? Şurada doğdu, şu tarihte doğdu. Çünkü bunlar insanı tanımlayan temel iki unsurdur. Bütün hayatı boyunca insan bu iki temel unsurla tanımlanır. Bu iki temel unsur ilişkisi bittiğinde de o insan zaten vefat etmiştir. Yani mekânla ilişkisi ve zamanla ilişkisi bittiğinde artık o insan yoktur, merhumdur. Nereye getireceğim? Dijitalleşmede Şafak Bey, insanın mekânla ilişkisinde problem var.

Bu aslında "insan eksiltmedir." Yani bir insanın mekânla ilişkisinde yüzde yüz problem başlıyor orada. Çünkü bir mekân yok. Mekân dediğimiz yer nedir; bir dijital evrendir, bir uzay evrendir. İnsanı tanımlayan fiziki mekânla ilişkisi azaldığı için insanın tanımını, insanı anlam arayışı için orada bir sorun başlıyor. Aslında bir ölçüde zamanla da orada bir problem yaşıyor. Bu işte insan eksilmesi demektir. Onun için ben ailelere ısrarla şunu söylüyorum çocuklarıyla ilgili. "Çocuklarınızın oyunda bir mekân dengesi kurması gerekir." Yani dijital mecrada oynadığı oyunlarla fizik mekânda, yani okul bahçesinde, cami avlusunda, evde yemek masasında, sokakta oynadığı oyunlar arasında bir denge kurması lazım. Bu dengeyi kurabilirse korkmayın. Ya da bu denge kurulmasına yardımcı olun.

Aslında bu konuştuğumuz şey sadece çocukla oyun meselesinde değil, yetişkin meselesinde de böyledir. Yani yetişkin bir insan, 50-60 yaşındaki bir insan, fizik mekânla ilişkisini zayıflatırsa onun anlam arayışında problem olur. Neden sürekli havada uçan, uzun dönem, uzun saatler uçuş yapan birisi sorun yaşar? Ne denir ona, jet-lag mı

diyoruz? Jet-lag, evet. Aslında bu da benim dediğim hususla ilgilidir.

Evin, okulun ve sokağın oynunsuzlaştırılması konusuna geldik. Bu oynunsuzlaştırılmanın temininde de modern yaşam var gibi. Yani o hızlanma konusu. Fakat siz kitabınızda şöyle diyorsunuz. "Her mekânın kendince oyun türü ve oynanma şekli vardır. Oyun esnektir, şekilden şekle girer; zamana, mevsime, iklime ve mekâna uyum sağlar." Bu modern yaşamın mekânlarımızı dönüştürdüğünü düşündüğümüzde oynunsuzlaşmanın çözümü ne olabilir? Bunu da düşünelim isterseniz.

Oynunsuzlaşma öncelikle mekânla ilişkili bir problem. Yani sizin de saydığımız, mesela okul oynunsuzlaşıyor. Çünkü eğitim çok didaktik hâle ve kariyerist hâle geliyor. Sadece bilgi aktarmaya, teori aktarmaya dayanan bir model geliştirildiği için son yıllarda oyun devre dışı kalıyor. Hatta size ilginç bir araştırma sonucunu söyleyeyim. Biz okul öncesi eğitim kurumlarımızda, yani anaokulu, ana sınıflarında öğrenci ailelerinin o kurumdaki yöneticilere yaptığı en büyük

“

Aslında oyun her yerden kovuluyor ya da oyun her yerde çocukla arasına mesafe konulan bir şeye dönüşüyor. Bütün bunlar oynunsuzlaşmayı ortaya çıkarıyor.

”

baskı, “Çocuğuma bu kadar oyun oynatma, daha fazla öğret.” Hâlbuki o yaştaki çocuğun öğrenme aracı oyundur. Ama o teori hevesi, akademik eğitim hevesi, mesela çocuğun çok temel ihtiyacı olan ve temel öğrenme aracı olan, temel arkadaşlık aracı, sosyalleşme aracı, terapi aracı olan oyunu devre dışı bıraktıyor.

Sokağın oyunsuzlaşması şehir mimarisiyle ilgili ve aynı zamanda sokağın güvenliğiyle ilgili bir problemdir. Mesela aileler; sokak güvenli değil, sokakta köpekler var, tanımadığımız insanlar var, trafik var, araç var diye çocukları sokaktan çekiyorlar. Evler de oyunsuzlaşıyor, evlerindeki tertip ve düzenin bozulmaması çabası ya da oyunun eve ait değil, sokağa ait olduğuna dair geliştirilen maalesef o model dönem hurafesi bu defa da evi oyunsuzlaştırıyor. Aslında oyun her yerden kovuluyor ya da oyun her yerde çocukla arasına mesafe konulan bir şeye dönüşüyor. Bütün bunlar oyunsuzlaşmayı ortaya çıkarıyor.

Çözüm ne? Çözüm, insan ve mekân ilişkisini yeniden yorumlamakla bulunabilecek, benim kanaatim budur. İnsan ve mekân ilişkisini yeniden yorumlamakta neyi kastediyorum? Sokağın oyunsuzlaşması örneğinden devam edebiliriz. Şimdi aileler, demin söylediğim gerekçelerle çocuğunu sokağa çıkarmıyorlar. “Sokak güvensiz, sokakta tanımadığımız insanlar var, sokakta çocuğumuza saldırma ihtimali olan hayvanlar var, trafik var, araç var, her an kaza olabilir, çocuğun birisi kaçırabilir.” falan... Ben de ailelere şunu söylüyorum, “Bu yaptığınız sokağın çocuksuzlaşmasını ve sokağın oyunsuzlaşmasını ortaya çıkarıyor. Siz bugün, sokağı çocuğunuz için güvensiz kabul ediyorsunuz ya, ve çocuğunuz sokaktan çekiyorsunuz ya, bunu yaptığımızda çocuk için güvensiz olan sokak

yarın sizin için de güvensiz olacak. Oysa kısır döngüyü tersine çevirmemiz gerekiyor. Yani tehlikenin üzerine gitmeniz gerekiyor. Sokaktan çocuğunuz çekmek yerine tam aksine sokağa çocukla birlikte çıkmanız gerekiyor. Eğer bunu yaparsanız çocuğun sokağın mimarisi de, sokağın güvenlik sistemi de, sokağın estetiği de, kültürü de çoklu insana göre şekillenecektir.”

Bu zorlu bir durumdur ve bunun örneği de engelli vatandaşlarımızdır. Yani engelli vatandaşlarımız Türkiye’de ve bütün dünyada, bundan kırk sene, elli sene önce sokağa çıkamıyorlardı. Ama engelli vatandaşlarımız şöyle demediler. “Ya

sokak bizim için güvensiz, o zaman evimizde oturalım.” demediler. Hem onlar hem onları düşünen sosyal gruplar ne dediler? “Engelliler sokakta olacak.” dediler. Evet, uygun şartların hazırlanması; onlar ısrarla sokağa çıkınca sokağın mimarisi de, kaldırım sistemi de, kültürü de, güvenlik sistemi de buna göre oluştu.

Oyunsuzlaşma ve dijital oyunların potansiyeliyle ilgili olarak Jane McGonigal’in bir TEDx konuşmasına rastladım. McGonigal, dijital oyunlarda toplanan bilgilerin çok değerli olduğunu, oyuncuların zorlukları aşarken geliştirdikleri çözümlerin bir veri havuzu oluşturduğunu

söylüyor. Ona göre, insanların haftada 21 milyar saatini oyunlara ayırması, dünyanın sorunlarına daha hızlı çözüm bulmamızı sağlayabilir. Siz bu yaklaşımı nasıl değerlendiriyorsunuz? Dünyanın acil sorunları için dijital oyunlardan yararlanmak uygun bir yöntem mi, yoksa bu işi yetişkinlerin üstlenmesi mi daha doğru olur?

Şöyle, ben hayatı yetişkinler ve çocuklar gibi kompartımanlara ayırmıyorum. Hayatın paylaşımlı bir bütünlük içerisinde gitmesi gerektiğini düşünüyorum. Onun için de mesela biraz siyasete atıf olsun, partilerin gençlik kolları gibi yapılanmaların bir süre sonra gençleri izole ettiğini, dışladığını düşünüyorum. Dolayısıyla benim bakış açımda kompartımanlı bir sistem yok. Evet gençler var, kadınlar var, yaşlılar var, çocuklar var ama bunlar bir kast sistemi gibi ayrılmaması gereken; bir bütünlüklü anlam, bir bütünlüklü hayat içerisinde, bir arada olmaları gereken bir yapıda olmalı. Birinci prensibim bu.

İkinci prensibim, aslında söyleşinin bir yerinde söylediğim gibi “İnsanı tanımlayan temel şey mekân ve zaman.” olduğu için günümüzde de dijital zamanla dijital mekânla, fizik mekân ve fizik zaman arasında dengenin kurulması gerekiyor. Bahsettiğiniz tezler, çok vâkıf olmadan söyleyeyim, benim bu prensibime aykırı. Yani daha fazla dijitalleşme, daha fazla çözüm değil. Daha fazla dijitalleşme, insanı tanımlayan zamandan ve mekândan, fizik zamandan, fizik mekândan kopma anlamına gelecektir ki yeni bir insan türeyecektir.

Yani yeni bir insan üretimidir o. O yeni insan üretimi nasıl bir sonuç çıkarır, bunu öngörmemiz zor. Daha da önemlisi, bu geçişin kültürel kodların aktarılmasıyla daha sağlıklı olacağını düşünüyorum. Bu

cümle önemli benim için. Yani fizik mekândan dijital mekâna, fizik zamandan dijital zamana geçişte biz, binlerce yıldır sahip olduğumuz ahlak, kültür, değer ve diğer formlarımızı yeniden üreterek de olsa yeni döneme, doğru bir şekilde geçirdiğimiz zaman varlığımızın anlamını koruyabiliriz. Eğer bu geçişi sağlayamazsak bize sıfırdan yeni bir ruh yükleniyor demektir. Bize yeni bir format atılıyor demektir. Bu formatın ne olduğunu bilmiyoruz.

Aslında mesela Oyun Kim’in kitabında en çok vurguladığım husus budur. Yani bu geçişte kültürel kodların taşınması meselesi. Bir de daha çok dijitalleşme, daha çok oyunla birlikte orada bir takım imkânlar oluşacak. O imkânların nasıl kullanıldığı önemli! Belki çok basit bir örnek olacak, yani okuyucular kusura bakmasın ama atom bombasını, nükleer bombayı üreten teknoloji sonuçta nötr bir teknolojidir. “Nasıl kullandığın önemli.” derler ya. Yani alıntı yaptığınız kişinin görüşünü uygularsak, daha fazla dijitalleşip daha fazla oyunla; orada ürettiğimiz imkânları, yeni mecraları, yeni fırsatları hangi ruh üretecek? Ona hangi inanç, hangi insan yaklaşımı, hangi mekân yaklaşımı hâkim olacak ve buradan ne çıkacak?

Günümüzde kültür emperyalizmi büyük bir tehlike olarak karşımıza çıkıyor gibi görünüyor. Batı kültürü, özellikle dijital çağda verileri toplayıp işleyerek insanlara dayatacağı bir kimlik modeli oluşturabilir mi? Örneğin, Paris Olimpiyatları’nda açılış gösterisinde gördüğümüz, sporcuların cinsiyet kategorilerinden bağımsız sunulması gibi uygulamalar, modern insanı milliyetsiz ve inançsız bir şekilde tanımlama çabasının örneği olarak yorumlanabilir mi? Bu tür bir dayatma, dijital verilerin kullanımıyla ileride daha da belirgin bir tehlike yaratabilir mi?

Bunu tehlike olarak görebilir miyiz, sorusu bence geçen yüzyılın sorusu. Zaten o tehlikenin içindeyiz. Bir de dikkat ettiniz mi? Çocuk ve oyunu konuşuyoruz ama oyundan yola çıkarak çağın problemlerini konuşuyoruz. İşte onun için ben hep oyunu medeniyet krizimizin tam merkezinde görüyorum.

Şimdi bu bahsettiğiniz hususta bizim geniş bir perspektife sahip olmamız gerekiyor. Çünkü özellikle muhafazakârlar, dindarlar; ben bir Müslümanım, ben de o grubun içerisindeyim, bu konuyu sadece cinsiyet meselesinde ele almaya çalışıyoruz. Ya da ağırlıklı olarak oradan ele alıyoruz. Tehlike çok daha büyük. Yani bu bahsettiğimiz problemin merkezinde tek cinsiyet ya da cinsiyet seçirme tehlikesi varmış gibi gözüksün de sorun bunu da aşacak ya da bunu da kapsayacak şekilde çok daha büyük.

Hucurat suresinde Cenab-ı Hakk insanı anlatırken farklılığa vurgu yapar. Yine başka bir ayette de insanların dillerinin, lisanlarının, renklerin farklılığından bahsedilir. Yani hayatın temelinde farklılık vardır. Renk farklılığı, lisan farklılığı, etnik farklılık vardır. İşte onun için hepimizin DNA’sı farklıdır, hepimizin parmak izleri farklıdır, hepimizin sesi bir kimlik haritası olarak kullanılacak derecede farklıdır.

Modernleşme süreci, yani sanayileşmeyle başlayalım ama sanayileşme çok daha masum kaldı, modernleşme, dijitalleşme süreci aslında insanın farklılığına savaş açmış bir sistemdir. Dolayısıyla Şafak Bey, tehdit sadece cinsiyetimizi yok etmiyor. Bütün özelliklerimizi yok etmek üzerine kuruldu. Yani diyor ki ayrı şehirler olmayacak, dünyanın bütün şehirleri aynı olacak, tek tip bir mimari olacak. “Sen,başörtülü de olabilirsiniz ama bütün başörtüleriniz aynı olacak.” Hatta diyor ki

“Bütün başörtülerinizi aynı yapayım, ben sizi kapitalizmin bir müşterisi hâline getireyim, dünyanın tek merkezinin müşterisi hâline getireyim, sen başörtüsü tak. Çarşaf da giy; ama aynı olacak.” Aslında bizden istediği şey bu, yavaş yavaş bu.

Dolayısıyla biz hem oyunlarda hem şehir mimarimizde hem insanın anlam arayışında bu farklılığı korumamız lazım. Mümkün olacak mı? Bir yerden baktığımızda bu savaşı kaybetmiş gibiyiz, mümkün ol-

İşte burada başa dönüyoruz, insanın fizik zamanla, fizik mekânla ilişkisini koruduğumuz zaman bu farklılığı da koruyacağız. Korumaktan kastım dijital mekâna, dijital zamana savaş anlamında söylemiyorum, dengeyi kurmak anlamında söylüyorum. Konu bir felsefe sohbetine doğru gidiyor. ☺

Burada sanırım bizim bu argümanlara karşı aslında kendimizi savunmamız için dijital alanda da bir varlık göstermemiz gerekecek. Bunun için bir çalışma görüyor musunuz? Yani dijital oyunların da gene böyle kategorize edilmesi, bu anlamda bir çalışma. Dijital oyunlardaki en azından o kimliksizleştirme, milliyetsizleştirme, inançsızlaştırmaya karşı bir hareket var mıdır dünyada?

İtirazlar var ama üretimler çok zayıf. Yani karşı üretim, alternatif üretim çok zayıf. Önce itiraz edersiniz, sonra alternatif üretim başlatırsınız, sonra merkezi üretim başlatırsınız. Çünkü alternatiflik de bir şeydir, dışta kalmaktır aslında. Yani itirazın sonucunda bir alternatif üretim yaparsınız ama bir süre sonra alternatif üretimden asıl üretime, yani artık “merkez” siz olursunuz. Dolayısıyla önümüzde üç evre var. İtiraz edeceğiz, kısıtlı da olsa itirazlar var, alternatif üretimler yapacağız, sonra asıl yani işin merkezinde olarak, esas adres olarak üretimler yapacağız.

Başlangıç noktasındayız. Yapabilir miyiz? Yapmamız gerekir. Çünkü sadece itiraz ederek, sadece şikâyetçi olarak medeniyet kurulmaz. Sadece itiraz ederek kendi inancınızı, kendi kimliğinizi, kendi medeniyetinizi, kültürünüzü geliştiremezsiniz. İtiraz etmek demin başta da söyledim, muhafazakâr bir refleksdir ama devrimci değildir, ıslahatçı değildir. Bir yerde yıkılıp gidersiniz. Şimdi dijitalde var olmamız gerekir mi? Olmamız gerekir ama Müslümanca var olmamız gerekir.

mayacak gibi gözüküyor. Yani modernleşme ve dijitalleşme süreci ve buna kapitalizmi de eklediğimizde tek tip insan, tek tip şehir, tek din, böyle bir süreç gözüküyor.

Bu nasıl olacak? Bu, kendi değerleriniz üzerinden bir dijitalleşme inşa edersiniz ve bin yıldır getirdiğiniz sahipsiz değeri yeni döneme, yeni formlarla taşırsınız. Yani imgeleri, sembolleri taşırsınız. Demin kısmen söyledim, kitaplarda anlattığım bu oyunların değişim süreci, oyunların dijitalleşme süreciyle ilgili benim temel vurgum da budur.

Bunu isterseniz çok bildiğimiz bir örnek üzerinden verelim. Mesela

Müslümanların savaş ahlakını okumuşuz. Sevgili Peygamberimizin Mekke'nin fethinde bile; şunlara dokunmayın, bunlara dokunmayın gibi talimatlarını okumuşuz. Sonuçta daha bütüncül kitaplardan, daha büyük kitaplardan İslam'ın savaş ahlakını okumuşuz.

İşte atom bombasını da okumuşuz. Atom bombası Amerika tarafından Japonya'ya atılmış ve oradaki her varlığı öldürmüştü. Hatta ondan

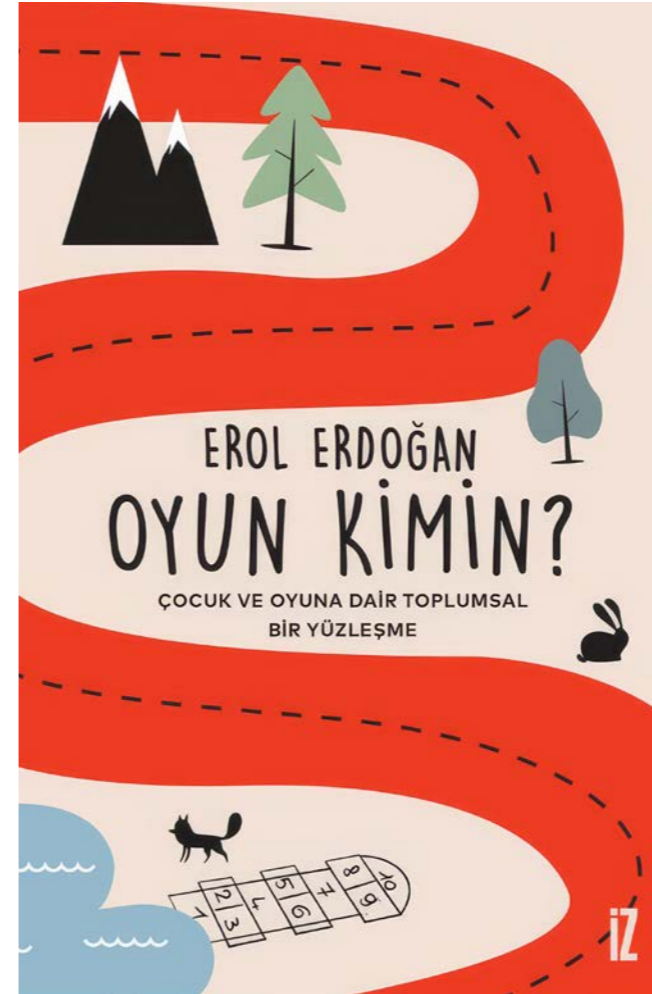
“Müslümanların nasıl atom bombası olacak? Yani Müslümanlar her şeyi öldüren bir bomba mı yapacak?” Zihnim henüz ilkokul çağında, ortaokul çağındayken buna itiraz ediyordum.

Pakistan, atom bombası ürettiğinde ben herhâlde ortaokulda veya ilkokuldaydım, bilmiyorum. Gazetelerde şöyle başlıklar görmüştüm. İslam atom bombası üretildi, zihnim ona itiraz ediyordu. Bu değil! Müslümanca bir üretim, yani insanı bir yaklaşımla orada olmamız gerekir. İnsanın canavara dönüştüğü, insanın dünyanın müfsidi olduğu, yani fasit edici olduğu bir yöntemle biz bu işlerde var olamayız.

Bence burada iki yöntem izlememiz gerekir, yani iki koşu birden yapmamız gerekiyor. Bir var olana karşı bir direnç ve var olanda ilerlemeye dönük ama ikincisi de yan kulvardan. Bunu rekabetüstüçülük diye ekonomide tanımlıyorlar. Yani var olan sistemde rekabet edeceksin ama bir taraftan enerjini yan/başka bir alanda çalışarak, yeni bir dijitalleşmenin mümkün olup olmayacağını konuşmamız ve oradan aslında bir şey üretmemiz gerekiyor.

Oyun Kimin kitabınızda bu konuya iki açıdan değiniyorsunuz: Birincisi dijital oyun üretimindeki yetersizliğimiz, ikincisi ise geleneksel, kültürel oyunların fiziki mekânlarda oynamaktan uzaklaşması. Dijital oyun tarafında ise günümüzde e-spor takımlarının kurulması, uluslararası yarışmalara katılmaları ve belli başarılar elde etmeleri gibi gelişmeler görüyoruz. Bunu bir kazanım olarak değerlendirebilir miyiz?

Bu, binlerce yıllık oyun kültürümüzü, imge, ruh, sembol ve söz varlığı olarak, e-spora ya da dijital oyunlara, online oyunlara aktarabildiğimiz zaman kâra dönüşecek. Ama bugünkü hâliyle ben bir kâr olarak

90'larda şöyle bir furya başlamıştı, atom bombasıyla ilgili tartışılarda; Müslümanların atom bombası olması gerekir, diye. Çocuk aklımla düşünüyordum. Çünkü okumuşuz,

sonraki 10, 20, 30, 40, 50 yıl daha orada bitkilerin, sebzelerin hayatını etkilemiş. Genetik olarak da bu etkileri olacak. Tam orada şunu diyorum, “Peki bir dakika.” diyorum.

“

Türkiye’de gençler, yazılımcılar, mühendisler, oyun tasarımcıları oyun üretiyorlar. Bu çok sevindirici bir şey ve bu oyunlar dünya pazarında da iyi paraya satılıyor, karşılık buluyor, oynanıyor. Ama üzülmemiz gereken bir nokta var: Bu oyunlar bizim değil.

”

“

Çocuksuluğu kaybetmemenin, çocuksuluğu yaşamının, çocukluğu her zaman diri tutmanın birinci şartı, çocuklarla birlikte vakit geçirmektir.

”

görmüyorum. Neden görmüyorum? Mesela Türkiye’deki bir e-spor takımı dünya şampiyonu olursa elbette bundan bir Türk olarak, bir Türkiye Cumhuriyeti olarak gurur duyarım.

Ama bakmam gereken ikinci bir şey var. Bu e-sporu oynayan çocuklarımız, gençlerimiz ya da yetişkin insanlarımız, oyun esnasında hangi prensiple oynadılar, hangi ruhla oynadılar ve hangi değerleri içselleştirdiler, buna bakmam gerekir. Ben bunu yine Oyun Kimin kitabında, Türkiye’nin dijital oyun sektöründeki varlığı üzerinden cevap veriyorum. Türkiye gerçekten dijital oyun pazarında güçlü bir oyuncu. Bunu sık sık haberlere yansıyan bir takım satışlardan görebilirsiniz. Yani şöyle haberler sıkça okuduk geçtiğimiz yıllarda, işte filan Türk yazılımcılar, Türk mühendislerin ürettiği filan oyun, işte filan ülkeye satıldı. Şu kadar döviz kazanıldı.

Bu şu anlama geliyor, Türkiye’de gençler, yazılımcılar, mühendisler, oyun tasarımcıları oyun üretiyorlar. Bu çok sevindirici bir şey ve bu oyunlar dünya pazarında da iyi paraya satılıyor, karşılık buluyor, oynanıyor. Ama üzülmemiz gereken bir nokta var: Bu oyunlar bizim değil. Çünkü hazır formlar kullanıldığı için ya da hazır ya da dominant kültür üzerine bir oyun ürettiği için, sonuçta oyunu yazan adı Muhammed, Hasan, Hüseyin; oyunu tasarlayan Emine, Ayşe, Fatma; ama oyun “made in Türkiye” değil, o oyun yine “made in Avrupa” ya da “made in şiddet”!

Günümüzde çocukların çocuksu yönünü ve oyun yeteneğini korumak için neler yapılabilir? Siz, dedeler ve nenelerle oyun oynamanın esnek kurallar ve yaratıcılık sunduğunu belirtmişsiniz. Oysa günümüzde ebeveynler çocukları sürekli hayatın merkezine çekiyor ve onları

yetişkin gibi davranmaya zorluyor. Evleri oyun mekânı olarak görmediğimizde, çocukların doğal oyun deneyimleri kaybolma riski taşıyor.

Çocuksuluğu kaybetmemenin, çocuksuluğu yaşamının, çocukluğu her zaman diri tutmanın birinci şartı, çocuklarla birlikte vakit geçirmektir. Bu da bir yetişkinin zamanı doğru planlamasıyla mümkün olabilecek bir şeydir. Öyle arkadaşlarımız var, ailesine ve çocukluğuna vakit ayıramamaktan şikâyetçi ama bu şikâyetini dile getirirken bunu bir övünce de dönüştürebiliyor. “O kadar çok yoğunum ki çocuklara vakit ayıramıyorum.” cümlesi, üstü kapalı şikâyet cümlesi olmakla birlikte, aslında yoğun olmayı övmeye dönük bir cümledir. Ve bunu siyasetçilerden, sivil toplum kuruluşlarından, çalışanlardan sıkça duyarsınız.

Ama bu öyle bir sonuç ortaya getirir ki başka çocuklar için, başka insanların çocuklarıyla ilgili iyi şeyler yaparken evdeki kendi çocuğunuzla ilgili bir ihmal sürecinde olduğunuz ortaya çıkar. Ve çocuğunuzu kaybetmekle ilgili bir risk aslında karşınıza duruyor demektir. Bunu aslında hepimiz yaşadık. Yani çok idealist siyasetçiler, çok idealist kültür insanları, çok idealist sivil toplum insanlarının yaşadığı temel problemlerden bir tanesi; milletin, ümmetin çocuklarıyla uğraşırken, ilgilenirken kendi çocuklarını ihmal etmektir. Bu ihmalin farkında olmamız ve kendi ailemize, kendi çocuğumuza, kendi torunlarımıza vakit ayırmamız gerekiyor. Bence birinci şart bu.

İkinci şart da şu: Bir modern yönetim var. “İçimdeki çocuk” meselesi. Benim sık sık itiraz ettiğim bir yaklaşımdır bu. Bu bir bencilliktir bence. Bunun farklı yorumları olabilir, o yorumlara kapım kapalı değil ama modern insan, sıkça içindeki çocuğa vurgu yapar. Ben

de onlara biraz müstehzi olarak şunu derim, “İçindeki çocuğu bırak, yanındaki çocukla ilgilen.” Çünkü içindeki çocuk, içine kapanmakla ilgili, bireycilikle; kendini fazla düşünmekle ilgili bir şeydir. İçindeki çocuğu yaşatmanın yolu yanındaki çocukla ilgilenmektir.

Yanındaki çocuğu ihmal edip evdeki çocuğu ihmal edip, sokaktaki çocuğu ihmal edip içindeki çocukla çok ilgilenirsen senden bir bencil insan çıkar. Yani kendini çok önemseyen, kendi varlığını çok önemseyen, bunu abartan bir varlık ortaya çıkar. Bu doğru değil. Ve çocuksuluğu korumanın bence en önemli şartlarından bir tanesi de elbette oyundur. Zaten çocukla birlikte vakit geçirmek, bu ilk madde olarak saydım. Çocukla birlikte vakit geçirdiğinizde zaten çocukla birlikte oyun oynarsınız, çocukla birlikte seyahat edersiniz.

O çocuksuluğu, çocukluğu korumanın yolu; içimizdeki çocuktan daha çok önümüzdeki çocukla ilgilenmek, çocukla birlikte vakit geçirmek, çocukla birlikte oyun oynamak ve çocukla birlikte başka işler yapmak. Yani gezmek, seyahat etmek, kitap okumak, ne bileyim ev işi yapmak, mutfak işi yapmak; varsa tarlamız, bahçemiz, oralarda bir şey yapmak, çocukla sohbet etmek ve çocuğun görüşüne başvurmak. Belki bizim ataerkil toplumlarda ya da çocuğu ciddiye almayan toplumlarda yaptığımız hatalardan biri de budur. Çocuk görüşünü önemsemeyiz. Çocuk görüşü çok kıymetlidir. Bazen fikir verir, bazen ilham verir, bazen size bir açığı gösterir ve bazen gerçekte olması gerekeni gösterebilir.

Burada altın bir cümle kullanalım. Sevgili Peygamberimizin İslam’ın ilk üç yılını idare ettiği Dâru’l-Erkam’ın yaş ortalaması 23-24’tür. Yani Hazreti Hatice gibi belli bir yaşın, 40 yaşın üzerindeki

insanların olduğu bir ortamda, 23-24 yaş ortalamasının tutturulabilmesi için Hazreti Ali gibi çok genç, evin sahibi Abdullah bin Ebu’l-Erkam gibi çok genç insanların olması gerekir. Dolayısıyla çocuklarla birlikte iş yapmak, çocuklarla birlikte sohbet etmek, çocuklarla birlikte karar süreçlerini yönetmek bence bu çocukluğu korumanın, çocuksuluğu geliştirmenin de önemli araçlarıdır.

Oyun Kimin kitabınızda çocukların her şeyi oyuna ve oyuncağa dönüştürdüğü, bitmeyen dostluklarını anlattığınız anılardan söz ediyorsunuz. Hiç oyun oynamadığını iddia eden arkadaşlardan, uzak coğrafyaları yakın eden oyunlara ve olağanüstü zamanlarda oynanan oyunlara kadar pek çok örnek var. Bu anılarınızın yanı sıra, oyunlarda karşılaştığınız İslam düşmanlığına da değiniyorsunuz. Bu konuyu biraz konuşabilir miyiz?

Sadece İslam düşmanlığı değil; İslam düşmanlığı var, Türk düşmanlığı var, şiddet vurgusu var; demin sizin bir ara sorduğunuz gibi

cinsiyetsizleştirme vurgusu var, oynayanı daha bencil yapma, daha egoist yapma eğilimleri var. Dolayısıyla demin bir konuşmacıdan aktardığımız cümlelere de aslında burada vurgu yapmak lazım. Oyun çok önemli ama o içeriği neyle doldurduğunuz da çok kıymetli.

Özellikle Hollywood ya da Batı merkezli hem çizgi filmlerde hem de dijital oyunlarda ciddi bir Türk düşmanlığı ve İslam düşmanlığı var. Bunu ben kitabımda, kılıç oyunları üzerinden anlatıyorum. O hem kültürel akışkanlığı vurgulayan bir bahistir, yani kılıç meselesi hem de İslam düşmanlığını ortaya koyan bir penceredir. Savaş meydanlarındaki çelik kılıç, çocuk oyunlarına, sokakta tahta kılıç olarak yansımıştır. Sokaktaki tahta kılıç, dijital dönemde ışın kılıcı olarak internet ortamına yansımıştır. Bakın kültürel bir devamlılık, kültürel bir süreklilik var.

Peki, bu kültürel sürekliliğin İslam düşmanlığı kısmında, Batı'da yazılan bu oyunlarda, tasarlanan bu oyunlarda iyi kahramanın elinde Haçlı kılıcı vardır, kötü kahramanın elindeyse Osmanlı kılıcı vardır. Yine devam ediyor. Daha tipik bir şey yaşadım ben, şahit oldum. Bu Suriye iç savaşı süreçlerinde biliyorsunuz Daeş, yani Irak ve Suriye'de Daeş, IŞİD kelle koparıyordu. Ve bunu bir Hollywood yapımı kalitesinde dünyaya servis yapıyorlardı.

Yani orada bir kişi, elinde bir kılıç, "Allah-u Ekber" diyor, "Bismillah" diyor ve insan doğuruyor, insan kafası kesiyor. Ve bütün dünya bunları yıllardır izliyormuş gibi, herhangi bir tepki vermeden, bir şaşkınlık göstermeden izledi. Ben bu durumu şuna bağlamıştım, zaten bundan önceki 10-15 yıl süresince çizgi filmlerde ve dijital oyunlarda bu sahneler defalarca gösterildi. Yani aslında Batılı oyun

tasarımcısı ya da Batılı çizgi film yapımcısı, Suriye'deki bu süreci hazırladı. Bunu bir komplo teorisi olarak söylemiyorum, bunlar tevafuk da olabilir.

Yani klasik Batı'nın, İslam düşmanlığının bir karşılığı da olabilir. Ama şöyle düşünün, dijital oyunlarda, çizgi filmlerde, yüzlerce kez, "La ilahe illallah." diyerek, kelime-i tevhid getirerek adam kesen bir sahneyi izleyen insan, Suriye'de bu durum ortaya çıktığında bunu yadsımayacaktır. Hatta orada daha kötü sahneler var. Yani çizgi filmlerde, dijital oyunlarda, Kâbe ile ilgili kötü sahneler var. Allah korusun, yarın öyle bir şey olduğunda yine birçok insan, bunu garipsemeyebilir.

Bu durumda aslında çocukların şiddete ve ölüme alıştırılması anlamında bir araştırma hatırlıyorum. O da bir çocuğun yaklaşık 7 yaşına gelene kadar televizyonda günde 300 kere ölüm sahnesi gördüğünü, yani çizgi filmlerde kanla ilgili, şiddetle ilgili, ölümlerle ilgili sahne gördüğünü belirtiyordu. Günde 300 kere gördüğümüz bir şeyi tabii ki artık garip karşılamayacağız veya şiddet artık toplumun içerisinde yerleşmiş olacak.

Bugün dünyada çok rağbet gören, oynanan bazı oyunların çocuğu şiddete yönlendirdiği, çocuğu intihara sürüklediği, çocuğu bir arkadaşına karşı kötülük yapmaya teşvik ettiğini zaten biliyoruz. Bunların raporları var ama bu sadece dijital oyunlarla ilgili değil. Biraz zülf-i yâre dokunayım, dünyada ve Türkiye'de, Müslümanların yönettiği televizyon kanallarında bile, peş peşe on beş tane şiddet haberi dinliyorsunuz. Hatta Türkiye'de o gün bir intihar olmamışsa, bir kadın cinayeti olmamışsa, bir hırsızlık olmamışsa, bir çete gaspı olmamışsa dünyanın başka ülkesindeki bir haberi alıp size sunuyorlar.

Dolayısıyla burada sadece biz, Batı merkezli dijital oyunlara vurmakla ya da onları eleştirmekle kalmıyoruz. Yani kendi ekranlarımız âdetâ şöyle bir psikoloji içerisindedir, izleyicinin her gün 20-30 tane, 30-40 tane şiddet haberi izlemeye ihtiyacı var ve bu ihtiyacı bizim gidermemiz lazım. Böyle bir psikolojiyle hareket ediyorlar.

Yetişkinlikteki sorunların kaynağı olarak çocukluk dönemi de bazen görülebiliyor. Siz de bu konuda "eksik çocukluk" diye bir kavramdan bahsediyorsunuz. Bu konuyu da konuşmak istiyorum. Oyunun sağlıklı bir birey inşasında nasıl bir rolü vardır? Yani bu "eksik çocukluk" kavramı yetişkinlikte bizim karşımıza nasıl çıkıyor?

Sezai Karakoç'un, Köpük şiirinde bir dizesi var: "Bir insan al onu çöz çöz çocuk olsun." Edip Cansever'in benzer bir şiiri var: "Gökyüzü gibi bir şey bu çocukluk/ Hiçbir yere gitmiyor." Yani sürekli tepemizde geziyor. Aslında bizim, "yetişkin sorunu" dediğimiz; yani yetişkinlerin ya da gençlerin sorunlarından bahsederiz ya, "Ne yapsak o gençleri?" dediğimiz, bu cümlelerin kurulmasına neden olan bütün sorunlar, bütün problemler çocuklukla ilişkidir. Edip Cansever'in sözünde de Sezai Karakoç'un sözünde de bu vardır. Ya da bir psikoloğa gittiğimizde, "Hele senin çocukluğuna inelim." cümlesi de bize bunu gösterir. Dolayısıyla çocuklukta eksiklik hayat boyu eksiklik değildir. Çocuklukta bıraktığımız bir eksiklik son nefesimize kadar bizi takip eder. Ya da kendi çocuğumuzda eksik bıraktığımız bir şey, hayatı boyunca onu rahatsız edecektir ve ne zaman bir psikoloğa gitse, psikolog ona, "Senin çocukluğunda bir şey eksik kalmış." diyecektir. Dolayısıyla eksik çocukluk oluşturmamalıyız.

Buradan kasıt şu değil, bazen bunu çok konuştuğumuz zaman, "Ya

hocam, çocuk hep mi oyun oynasın?" diyorlar, yok öyle değil. Bir denge. Aslında insan dengelerin varlığıdır. Yani zaman-mekân arası da bir denge, dijitalleşmeyle fizik-mekân arası da bir denge, uykuyla uyanıklık arası da bir denge, açıklıkla tokluk arası da bir denge. İfratla tefrit arası da bir denge. Yani mutedil olmak dediğimiz zaten budur.

Dengeden kasıt o istihza şeklinde ifade ettiğimiz "idare etmek" değil. Yani suya sabuna dokunmamak anlamındaki bir şey değil. Makul olmak, mutedil olmak. Çocuklarımızda bir eksiklik oluşturmamalıyız. Mesela sevgide eksiklik oluştursak; çocuğumuz anne sevgisinde, baba sevgisinde, ebeveyn sevgisinde bir eksiklik yaşarsa, bunu başka bir yerden telafi etmek isteyecektir.

Çocuklarımızla birlikte vakit geçirmede bir eksiklik oluştursak, çocuklarımız bu eksikliği başka bir yerden telafi etmeye çalışacaktır. Çocuklarımız oyun oynamaya yaşında oyun oynamazlarsa, ondan sonraki yetişkinlik döneminde hayat boyu oyun oynamaya çalışacaklardır. O da bize şöyle bir söz fırsatı doğuracaktır, "Gelmişsin 60 yaşına, hâlâ işte oyun oynayıyorsun." Her yaşın kendine göre bir oyunu vardır ama, 70 yaşındaki ya da 50 yaşındaki bir bireyin çocuk gibi davranması da doğru bir şey değil. Çocuksuluk bu değildir mesela. Çocuksulukla çocukça davranmak arasında çok büyük bir fark vardır. O farkı da ortaya koymak lazım. Çocuklukta bir eksiklik bırakmamalıyız.

Son olarak, Ankebut Suresi 64. ayette, "Bu dünya hayatı sadece bir eğlence ve oyuna ibarettir; ahiret yurduna gelince işte gerçek hayat odur." deniyor. Biz genellikle oyunu, keyif verip zamanı unutturan ve iyi vakit geçirtici yönüyle değerlendiriyoruz. Peki, bu ayetteki bakış açısını oyuna nasıl yorumlamalıyız?

“Ne yapsak o gençleri?” dediğimiz, bu cümlelerin kurulmasına neden olan bütün sorunlar, bütün problemler çocuklukla ilişkidir.

Ayetteki oyun kelimesi ile bizim konuştuğumuz oyunun aslında sadece semantik, yani bir dil yönünden, kelime benzerliği vardır. Farklı şeylerdir o. Ayetteki vurgu, bu da dünya hayatının geçiciyle ilgili bir şeydir. Evet, oyun da geçicidir zaten. Oyun anlık bir şeydir, sonra geçersiniz onu. Orada bir anlam yakınlığı var ama konuştuğumuz şeyler bence tamamen farklı şeyler. Gerçi bazen ben de biraz mizahi bir üslupla, bu ayeti söylüyorum ama kullanım farklı. Yani anlamlar, bağlam tamamen farklı.

“Çocuklarımız oyun oynama yaşında oyun oynamazlarsa, ondan sonraki yetişkinlik döneminde hayat boyu oyun oynamaya çalışacaklardır.”

Bu kıymetli röportaj için Elimsende Dergisi okurları ve Yetim Vakfı adına çok teşekkür ediyoruz.

Ben teşekkür ederim. 🙏

NEDEN BÖYLE OLDU?

Prof. Dr. Abdullah Harmancı

Çocukluğum,

Gözlerinin içine bakıp... “Sorun neydi?” diyorum. “Neden böyle oldu?” Genlerim mi? İçinde büyüdüğümüz “büyük aile çemberi” mi? O çemberin içinden de birilerini seçip, bilhassa bir kişiyi seçip “Acaba senin o alaylı sözlerin miydi?” demek istiyorum. Bu “bilhassa” seçilmiş kişi zaman zaman değişiyor. Ama şüpheliler listesinde fazla isim yok. Suçlu kimdi? Sorun neydi?

Sorun bu belki de... Babanın yüzüne bakarken yakaladığın o büyük korku. O zaman suçlu yok. Ama her şey bu kadar basit olabilir mi? Genlerim mi sorun? Atalarımın seke seke gelen o büyük çekingenlik mi? Bu sefer de bana mı sekti? Hiç şüphe yok. Ama acaba, her şey bu seken korkak genden mi ibaret?

Galiba soruyu yanlış sordum. Sorunun ne olduğu o kadar açık ki! Sorun şu: İnsanların gözlerine bakamıyorsun! Peki sorun’un kaynağı ne? İşte bunu elli bir senedir cevaplayamadım. Kırk bir senedir demeliyim. Kırk bir senedir, çocukluğum, senden ayrıldığım günden beri, ben neden böyleyim, sorusunun cevabını bulamadım. Böyle olduğum kesin ve bu büyük bir sorun. Sakın beni teselliye kalkışma. Teselli ettiğim için bana fırça atmış dostlarım oldu. Teselli edilmek istemiyorlar. Bense

insanları teselli edemiyorum. Bir dostumun bir yakını öldüğünde Abdullah topuk! Neden mi? Sanırım bu kadar ağır bir durumla yüzleşmek istemiyorum. Evet, ben teselli edemiyorum ama annem öldüğünde anladım ki teselli edilmeli insanlar. Yalandan, dilinin ucuyla söylediğin şeyler bile o kadar değerli ki... Kaybeden için... İnsanlık için... Ama sen şimdi sakın beni teselliye kalkışma.

Çocukluğum,

Sorun’un kaynağı belirsiz ama kendisi belli. Rahatsız ederim korkusuyla, son otuz senedir bir kez bile ziyaret edemediğim çok sayıda dostum var. Aynı şehirde yaşadığımız dostlarımın evlerine veya ofislerine gidemem. Yol benim olduğu halde, önümde yürüyen ve varlığımdan habersiz olan yayalara korna çalamam. Komşularım beni soğuk ve ilgisiz bilirler ama ben onların kapı zillerine basacak gücü bulamam. Sorulursa söylerim ama bir sohbeti başlatamam. Sen bu darbeyi nereden aldın? Ne zaman aldın? Neden aldın? Nerenden aldın? Yoksa bu yaşarken alınmış bir darbe değil de yaşama başlamadan önce alınmış bir darbe mi? Kırk bir senenin sorusu bu işte. Acısı da bu. Hadi bana anlat biraz. Büyük aile çemberimizin hoyrat ortamlarında ne gördün, ne yaşadın, ne oldu? Neden böyle oldu çocukluğum?

“

Sen o sessiz ve durgun çocuktan ibaret değilsin. Sende hepsi var. Beş parça ve sonrasında beş bin parça... Her parçada sen varsın, ben varım, neşeli kakhahalar var, sessiz bekleyişler var, yenilgiler var, saadet sohbetleri var.

”

Seni her seferinde beşe bölünmüş olarak görüyorum. Konya, Sarayönü, Kıbrıs, Sivas, Karaman... Beş parçasın. Aslında bin parçasın demeliyim. Sarayönü’ndeki o yeşil boyalı toprak ev hâlâ duruyor. Kıbrıs’taki köye gittim ama evi bulamadım. Sivas’taki eve gidemedim. Konya’daki evin üstüne yapılan devasa apartmanın içindeki bir odada yazıyorum şimdi bunları. Beş parçanın her birini elime alıp baktığımda her birinde gizli bin parça var.

Biliyorum: Hiç mi kakhaha yok bu beş bin parçanın içinde, diyeceksin. Hiç mi sevinçli buluşmalar yok? Hiç mi akşam yemekleri için toplanan büyük ailenin saadet sesleri yok, diyeceksin. Biliyorum. Sabahtan akşama tozun toprağın, kayısı bahçelerinin, komşu çocuklarının katıldığı şenlikler yok, diyeceksin. Zaman zaman kendimi Nalçacı caddesini seyreden dedemin dizinin dibinde buluyorum. Zaman zaman kendimi bir kayısı ağacının tepesinde buluyorum. Zaman zaman kendimi bir “kat maçı”nın final ânında gol atarken buluyorum. Zaman zaman kendimi sınıf başkanı olmuş, arkadaşlarıma neler yapacaklarını anlatırken buluyorum. Bu da sensin, değil mi? Sen o sessiz ve durgun çocuktan ibaret değilsin. Sende hepsi var. Beş parça ve sonrasında beş bin parça... Her parçada sen varsın, ben varım, neşeli kakhahalar var, sessiz bekleyişler var, yenilgiler var, saadet sohbetleri var.

O zaman sormak gerekir: Acaba hangisi benim? Hangisi sensin?

Aklıma bir şey geldi: Konya İl Halk Kütüphanesi’ne gitmişim. Liseli seneler... Bilgisayarlı sistem yok. Fiş dolapları var. Dolap çekmecelerinden birinden Ziya Osman Saba fırlıyor. Sararmış, yıpranmış fişlerden biri bu. O kitabı görevliye veriyorum. Az sonra Saba’nın şiir kitabı elimde. Okumaya başlıyorum. Büyüleniyorum:

Çocukluğum, çocukluğum...
Uzakta kalan bahçeler
O sabahlar, o geceler,
Gelmez günler çocukluğum.

Çocukluğum, çocukluğum...
Gözümde tüten memleket.
Artık bana sonsuz hasret,
Sonsuz keder çocukluğum.

Çocukluğum, çocukluğum...
Habersiz ölen kardeşim,
Mezarı bilinmez eşim,
Her bir şeyim çocukluğum.

Çocukluğum, çocukluğum...
Bir çekmecede unutulmuş,
Senelerle rengi solmuş,
Bir tek resim çocukluğum...

Çocukluğum,

Şimdi ben de sana böyle duygusal şeyler yazmak isterdim. Nostaljik, özlem dolu şeyler yazmak isterdim. Sanırım geride sekiz öykü kitabı, yirmi iki çocuk kitabı bırakınca, yazımın modunu değiştirmek istedim. Harareti yüksek, yüceltici şeyler yerine, daha sorgulayıcı, ayakları yere basan bir mektup yazmak istedim. “Neden böyle oldu ve başka türlü olabilir miydi?” Biliyorum, diyeceksin ki: “Allah senden o özgüveni aldı ama bak heybene şu kadar kitap koydu. Kederlenme. Meydana düşüp de kurtulan olmuş mu savaş oklarından? Bütün o büyük yenilgilerden çıkıp ‘insan içine karıştın.’ Başardın! Oldu işte. Hem de o altın çocukların çok daha ilerisine geçtin.” Cevap vereyim ama kızma: Emin değilim. Bütün o kırılmalar, incinmeler, kaybedişler olmasaydı da gene de bu kitaplar yazılmayacak mıydı dersin? Bunlar, onların ödülü mü dersin? Belki de bu ikisi arasında bir bağlantı yok! Ne dersin? Her şeyi iyive ve güzele bağlamak zorunda mıyız? Binlercesi gibi bu soruların da cevabı yok aslında. Ama inançlarımız var. ✨

ÜÇ BEŞ FOTOĞRAF

Resul Bulama

“
Yeni öğrendiğin şeyleri senin icat ettiğini sanman çocukluktu.”

”

Banlıyö treninde ilk defa karşına çıkan akraban neden albüm hediye etti sana. Görevini yapıp gider gibi neden bir daha görünmedi. Belki de aldığın ilk hediye buydu. Sonra karne ödülü olarak gelen 36'lık Fuji fotoğraf makinesi bu albüm dolsun diye mi. Dijital fotoğraflar çıkmamıştı daha, çekilenlerin çoğu karanlık odada kayboluyordu. En iyi pozu yakalama şansı yok. O anda ne yakalanmışsa objektife, her pozdan bir tane. Gözün açık, kapalı ya da kırmızı çıkmış, önceden bilemezsin. Tıpkı hayat gibi. Yakaladığımız anın bile garantisi yok, makinenin kapağına eliniz değebilir, bütün fotoğraflar yanabilir ya da en kötüsü; merakla beklediğiniz poz yanmıştır. Baskıdan dönene kadar çekilenleri unuttuğunuz bile olurdu. Hayat yanan pozlardan kalansa bakalım neler kalmış geriye.

Kim başkası hakkında bir şeyler söyleyebilir ki; yazar olarak kendi çocukluğuna yazdığın zaman söyleyebilirsin! İnsanın kendini tanıması büyük bir iddiadır, bunu bildiğin için büyük sözler söyleyemezsin. Birbirine bağlanmış düğümlerin, ısrarla karşına çıkanların izini süreceksin. Aklında kalanlarla, bilerek veya bilmeyerek yaptığın ekleme ve çıkarmalarla çocukluk albümlerin arasında gezeceksin. En çok gözüne takılan semboller, otuz altı poz arasında kendine yer bulanları, yazdıkça aklına gelenleri toparlamaya çalış öncelikle!

Yeni öğrendiğin şeyleri senin icat ettiğini sanman çocukluktu, bu yüzden üzerinde durmayalım. Küçük yaşlarda aklında kalanları gerçekten hatırlıyor musun, yoksa duydukça mı yer ettiler hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Yalan söylüyorsun demeyelim de boşlukları doldururken ufak ayrıcalıklar yapmış olabilirsiniz. Bazı yerler flu, bazıları çok net aklında, bazıları başkalarından duydukça oturuyor, sen hatırladığını düşünüyorsun, hatırlamak diye bir şey varsa.

Toprak evde doğan son nesil arasında sayabiliriz seni. Bu açıdan baka-

cak olursak yaşın epeyce ilerlemiş. O eve ait sadece seyyar aydınlatma var aklında. Havada duran bir açma kapama düğmesi. Hatırladığın veya hatırladığını sandığın birçok şey dört yaşına ait. Öyküde olay zamanı ve anlatı zamanı diye bir ayırım vardır ya, bu hikâye dört yaşında bitebilirdi ve geriye anlatacak bir şey de kalmazdı. Bir başka anlatıcı girerdi devreye, farklı şeyler söyleyebilirdi.

Dört yaşına ait güzel şeylerden başlayalım. Sadece bir tane fotoğraf var elimizde. Üç tekerlekli sarı bisiklet. O günlerde bisiklet büyük bir şeydir, nefesini keser çocuğun. Çevrede fazla çocukta yok. Neden alındığı ise pek sevimli değil. Bir ibrik sıcak su. Köydeki ifadesiyle übrük. Çamaşır yıkayan annene yardım etmek için boyundan büyük işe kalkışman, ocağın üzerinden ibriği almak isterken... Sesi duyup yerinden kalkan annen o an ne düşündü bilmek istemiyorsun, hiç sormadın bu güne kadar. Bazı şeyler sorulmaz. Uzun ve acılı bir tedavi süreci. Kalıcı izler. Biz güzel tarafından bakalım, hak edilmiş bir bisiklet bu.

Hayatının diğer dönüm noktası yine dört yaşına ait. Ne dört yaşmış arkadaş. Ateşli havale geçirmen. O zamanlarda Pendik, Kartal civarında hastane olmayışı, mahallede araba olmayışı. Olmayışların döneminden kısa kesik hatırlamalar. Alamancı bir komşunun seni Numune Hastanesi'ne yetiştirmesi. Devam eden hikâye. Bu defa iz yok. O komşu Almanya'dan döndü, belki de hiç hatırlamıyor bunu.

Kalabalık bir okul girişinden bir poz daha. O zamanlar ikmale kalma diye bir şey var. Sınıfını geçemeyen öğrenciler yaz tatilinde kısa bir dönem eğitim almaya devam ediyorlar. Okumaya hevesli olduğun için o dönemde senin de okula gitmen. Okumayı seviyorsun diye okuyamayanların yanına gönderilmen! O zamanlar ironi kavramı bilinmiyordu, geriye dönüp bakınca öğreniyorsun bu kavramın ne olduğunu.

Öğretmenlerinden bahsetmesek olmaz. Okuma konusunda seni öven, cesaretlendiren, azını yaptığın zaman razı olmamayı öğreten onlardı. Öğrencisi değil çocuğu gibi yaklaştılar sana. Köyle İstanbul arasında sürekli taşınmalar. Değişen okullardaki seviye farkları. Bir yerde el üstünde tutulurken diğer okulda sınıfın gerisinde kalman. Bugünlerde büyük sorun olarak görünen bu taşınmalarda geride kalmadığın için bunu öğretmenlerin hanesine yazalım. Fotoğrafta elinde zille koşan bir çocuk var. Öğretmen kahvede, birazdan gelir.

İstanbul'da kaldığın zamanlarda yazları köyde geçiriyordun. Amcanların tarafında hep iş ön planda olduğu için teyzenlerde kalıyordun sürekli. Köye gittiğinizde salıncak kurulmuş, çocukları bekliyor olurdu. O evde oyuna tahammül eden dahası zevkle katılan, aletler icat eden bir deden vardı. Sobanın etrafında oturup size oyunlar oynatırdı. Dokuz tahta çok iddialıydı deden. Taşları hiç yemez, düğümler bırakırdı. Sekmenin üzerinde çizili dururdu dokuz taş. Üzerinde fasulyeler, barbunyalı. Sıkılmadan oynardı sizinle, sıkılmadan aynı soruyu sorardı. “Dalda on iki kuş vardı, birini vurdum, kaç tane kaldı.” Konu oyuncak olunca hiç üşenmezdi. Ağaçtan yapılmış, tahterevalliyeye benzeyen alet -iki uzun sırtığın uçlarında oturarak dönülürdü, adını bilmiyorum, uyduramadım da- en favori olanı. Şimdilerde mangala denilen oyunun adı kuyuydu. Plastikten değil gerçek taşlardan. Dede evinde aklında kalan olumsuz tek anı kireç kuyusuna düşmendi. O zamanlar inşaatlarda böyle kuyular olurdu. İçine düşmek için değil, inşaat için...

İpek halı dokumayı, motifleri, kirkiti o zamanlar öğrendin. İştten çok eğlence gibi gelirdi sana. İpi parmağımla düğümlediğin zaman nasıl mutlu olurdu. Halının üzerindeki motifler bugün bile aklında. Anılar desenlerin üzerinde hâlâ taze. Fotoğraf çekmeye gerek yok. Kirkitin

ritimli vuruşları, halı dokurken oynanan oyunlar ve eski akrabalar. Akrabaların olduğu eski anılar değil güzel anılarda eski akrabalar.

Köy deyince başka neler geliyor aklına? Köy bakkalı, lokum, igde, ayçiçeği tarlaları, mısır soyma akşamları bir de karanlık. Çocukları tedirgin eden köy karanlığı diye bir şey vardı. Evler birbirinden uzak, sokak aydınlatması diye bir şey yok. Özellikle ay ışığı olmadığı zamanlarda şehirde yaşayanların asla bilemeyeceği karanlıkla sessizliğin karışımından oluşan ürkütücü boşluk. Sakinliğin verdiği huzuru bastıran bir korku. Bunlar yetmezmiş gibi hava karardıktan sonra anlatılan cinli perili hikâyeler, Tepegözlü masallar. Bir an önce gündüz olsa isterdin. Ne varsa aydınlıkta vardı. Hayvan gütmeye giderken türlü oyunlar, aniden bastıran yağmur, 36'lık film içinde duruyorlar. Kuzenlerinin arasında uçarak eve dönüyorsun. İki kolundan tutulmuş, ayakların yere değmiyor.

İstanbul ve köy arasında bir araç koyalım fotoğrafa. Varacağın yerin heyecanını arka planda bırakan virajlı yollar. Gittiğiniz yer hepi topu bir şehir ötesi. Kâbus gibi yolculuklar. Sigara kokan daracık minibüs. Arabaya binmeden miden bulanmaya başladılar. Koltukların arkasında ağzına kadar dolu küllük. O kokudan nefret ettiğiniz hâlde neden açardınız ki küllüğün kapağını. Sigaradan seni bu kadar soğutan o minibüsler olmalı.

Anadolu Lisesi sınavları o dönemlerde çift basamaklıydı ve sonuçları ancak gazeteden öğrenebiliyordunuz. Öğretmen önce birini gönderip gazete aldırır ve sonuçlara bakınca omuzlara kaldırıp okulda gezdirdi seni. Bütün sınıf peşindeydi. İlk defa prens gibi hissettin kendini. Elimizde bu yürüyüş için fotoğraf yok, uydurmuşsunur inşallah.

Boş arsalarda maç yapmak için adam bulmak sorun değildi. Oturduğunuz mahallede herkes birbirini tanırdı. Evine gidip çağırırdınız. Gelmemek

ayıp sayılırdı. Maçta herkesin bir adı olurdu. İlk seçen mutlaka Maradona. Diğerleri ne kalmışsa onu seçerdi. Taşlardan kale direkleri, patlak top, bitmeyen maçlar. Maradona'yı alan her zaman favoriydi.

Herkes birbirinin ailesini tanırdı. Komşu kadınların isteğiyle mâni ve şarkı karışımı bir şeyler söylüyordun ama komşular bunları hâlâ hatırlıyor o yüzden bu konuya girmeyelim. Stand-up şovlar başlamamıştı daha, bunu senin icat ettiğini varsayalım. Biraz İngilizce biraz uydurma sözler. İzleyenlerin gözünde beğenme ve çocukça bulma arasında bir gülmüleme. Nasıl olsa yabancı kimse yok. O zamanlar komşular aile gibiydi. Şimdi ailelerin komşu olması gibi bir şey!

Düğümlerden bahsetmiştik, bisikletlerle ilgili birkaç düğüm daha atalım. Ortaokulda arkadaşından Bisan marka bisikleti bir tur istemiştin de, “Şimdi bir yere çarparsan yaptırılmazsın,” demişti. Sen de bisiklet kiraliyordun fırsat buldukça. Bir gün bisikleti geri getirmeyen çocukların arkadaşı olduğunu sanmıştı kiralaayan adam. Birini yakaladım diyerek seni karakola götürcekti. Hırsızlık iddiası, dayak, hapis korkusu. Hepsi bir tur bisiklet için. Düğüm içinde düğüm. Bir fotoğraf da dükkânda bisikletçiyle birlikte başın önde otururken çekelim.

Önünde parasız yatılı sınavlarında kazanmış olduğun okulla önceden kayıt yaptırdığınız düz lise arasında iki yol var. Herkes uzun yolu seçeceğini ve okumaya devam edeceğini düşünüyor. Kısa yoldan mesleğe atılmayı, hayata işçi olarak başlamayı seçiyorsun. Büyümek bazen seçimle bazen mecburiyetle. Yatılı okulda evden ayrı kaldığın ilk gece çekelim fotoğrafı. Cam kenarında, kalorifer peteğinin yanında uykusuz görünüyorsun. Ağlamaklı dersek yakışık almaz, uykusuz diyelim. Sahneyi Türk filmine çevirme, senin gibi elli altı öğrenci var koğuştta. Fotoğraf makinesini bize ver. Büyüdüm artık.👏

ŞİMDİ ALDI TOPU ALİ

Konuk:
Ali Câhid Demirci

Hazırlayan:
Derya Özer

Ali Câhid Demirci, 8 yaşında, 3. sınıf öğrencisi. Şair bir anneye öykücü bir babanın ilk çocuğu. Daha sohbetin başında, edebiyatla iç içe büyüdüğü hemen hissediliyor. Hayal gücünü hayatın gerçekleriyle öyle güzel harmanlıyor ki, anlattıklarını dinlerken gülümsemek elde değil. Sohbete tebessümü de eşlik ediyor. Yanımızda bir de minik misafir var: 3,5 yaşındaki kardeşi Yusuf Kerem.

Ali Câhid'le önce, öykü yazarı bir babayla şair bir annenin oğlu olmanın ona neler hissettirdiğini konuştuk. "Güzel, mutlu hissettiriyor. Çünkü güzel şiirler, öyküler yazıyorlar." diyor. Kendisi de ileride yazmayı düşünüyor. "Evet, yazacağım. Öyküye daha yakınım." diye açıklıyor düşüncesini.

- Anne baban şair ya da öykücü olmasaydı ne olmalarını isterdin?
- Annemin normal, evde çalışan ev içi kadını; babamın da tamirci olmasını isterdim.
- Ne tamir etsin baban?
- (Gülümseyerek) Normal tamircilerin tamir ettiğini.
- Peki sen tamirci olsan neleri tamir etmek isterdin?
- Bir masayı tamir etmek isterdim. Çünkü masa çok işe yarıyor. Kutu oyunları oynuyorum, ders çalışıyorum, kitap okuyorum.
- Nasıl bir masa tamir etmek seni mutlu ederdi?
- Ağaçtan yapılmış bir masa.

Kutu oyunları, dersler ve kitaplar... Ali Câhid'in gözünde hepsinin yeri ayrı. Birini diğerine üstün tutmuyor; hepsi hayatında kendi renkleriyle var.

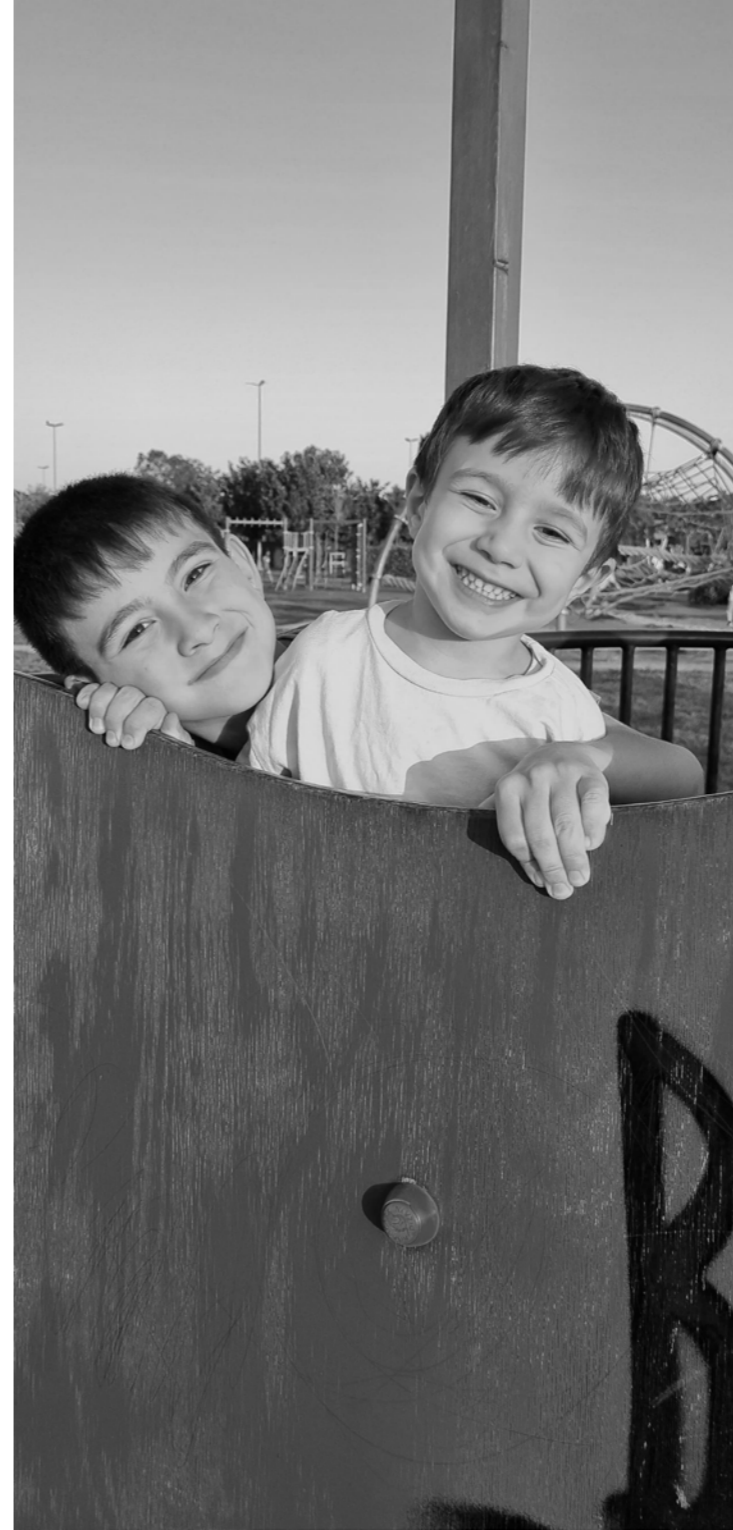
- Senin için oyun ne demek? Bize oyunun tanımını yapar mısın?
- Eğlence. (Biraz düşündükten sonra) Çok eğlenceli ve zamanımızı geçirmemize yarayan bir şey.
- Oyun olmasaydı hayatında ne eksik olurdu?
- Eğlence. (Gülüşmeler)

Oyun söz konusu olunca gözleri parlıyor. Yüzmek de onun için bir oyun gibi. Bu sırada küçük kardeşi Yusuf Kerem de sohbete katılıyor. O da oyunu "eğlence" diye tanımlıyor ve en çok abisiyle peluşlarla oynamaktan hoşlandığını söylüyor. İki kardeş, oyunun bir insan olsaydı kendilerine benzeyeceği konusunda hemfikir. Ali Câhid kendinden emin: "Bana benzerdi. Çünkü eğlenceli, ben de eğlenceliyim."

- Herhangi bir oyunu kendi kurallarınla oynadığın oldu mu?
- Yusuf Kerem'le koltuğu büyütüp yastıklar koyup orada peluş oyuncaklarla oynuyoruz bazen. O oyuncakları konuşuyoruz. Mesela balıkla, balık gibi davranıyoruz. Küçükken babamla da oynuyorduk.

Söz balığa gelince, Ali Câhid'in gözleri denizin mavisine dönüyor. Babasıyla balık tutmaya gitmek onun için bambaşka bir heyecan.

- Bildiğim kadarıyla babanla balık tutmaya gidiyorsun ve seviyorsun balık tutmayı. Balık tutmaya gittiğinizde seni en çok heyecanlandıran nedir?
- Kayalardan denizin yanına iniyorsun, orada kocaman taş

- var. Onun üstüne oturup ayaklarımı sokmak heyecanlı.
- Öyle güzel anlattın ki ayaklarımı suyun içinde hissettim resmen. Balık oltaya geldiğinde ne düşünüyorsun? Balık tutmak, balığın gelmesini beklemek zor mu?
- Oltanın ucunda bir şey var o batıp çıkıyor. Balık geldiği için mutlu oluyorum. Bazı balıklar da beklemek gerekmiyor. Hatta ben beş tane balık tuttum hayatımda.
- Babandan başka, balık tutmaya birlikte gitmeyi isteyeceğin biri var mı?
- Amcamla gidebilirim.

Ali Câhid yalnızca oyunla değil, yazıyla da iç içe. Daha sekiz yaşında ama şimdiden kendi serisini kaleme almış bile.

- Sen öykü yazıyor musun?

-Evet. Hatta "Paris" diye bir kitap yazdım. 6 tane seri. Paris'te yaşayan Ömer adında bir çocuk var. Bazen arkadaşlarıyla, Eyfel Kulesi'nde oyun oynamaya gidiyor. Oyundan eve dönünce evde kimsenin olmadığını görüyor. Kameralara bakıyor. Annesi babasını bir hırsız kaçırmış aslında. Hırsızın peşine düşüyor. İkinci kitapta anne ve babasını buluyor, hırsızı kovalayıp. Üçüncü kitapta, iki tane hırsız arkadaşlarının tutuklandığını görünce bu çocuğa soruyorlar. Bu çocuk da o zaman dalgınmış. Hırsızlara yerini söylemiş. O hırsızlar gitmiş arkadaşlarını kurtarmış. Çocuk da onların peşine düşmüş. Polis gelmiş, adamları

tutuklamış bitmiş. Dördüncü kitapta da annesi babasıyla bir yere gidecek trenle. Ama tren kaza yapıyor. Gideceği yere, yarın gitmeyi düşünüyor ama tren beş gün sonra tamir olacaktı. Beş gün sonra yeniden tren için gidiyor, yeniden tren çarpıyor. Çocuk beş gün daha bekliyor. Sonra bu olayı çözdüm demiş. Anne babamı kaçıran hırsız şimdi bu trene bomba atıyor demiş. Altıncı kitapta da çocuk hırsız bulup polise teslim ediyor.

-Bu hikâye kafanda nasıl belirdi? Etkilendiğin bir olay oldu mu? Bir gazete haberi vb?

-Kendim yazdım yani hiçbir şey itmedi beni. Kafamdan yazdım.

Kendisini hiçbir haber, hiçbir dış etki yönlendirmemiş. "Kafamdan yazdım," diyor. Yani hayal dünyası, kendi içinden taşmış kelimelere.

-Sanat sana ne ifade eder Ali Câhid?

-İnsan mesela kızgın; bir hikâye yazınca azıcık sakinleşir.

-Edebiyat, sinema, tiyatro, halk oyunları, müzik aleti çalma gibi sanat dallarından hangileri sana daha yakın? (Yusuf Kerem, resmi seçti.)

-Müzik aletleri. Ben piyano çalmayı isterim. Çok güzel sesler çıkarıyor. Dikkatlice çalınca sanki bütün müzik aletlerinin sesini çıkarıyor. Babam bir videoyu çok seviyor, telefonda izliyor. Orada piyano çalıyor, sık. Bir de ok atmayı isterim.

-Spor konusuna birazdan girecektik. Sen geçiş yaptın. (Gülüşmeler)

-Başka bir spor da var, futbol. Hatta büyüyünce futbolcu olmak istiyorum.

-Yani gelecekte meslek olarak futbolculuğu seçmiş ancak öyküler yazan bir Ali Câhid mi hayal ediyorsun?

-Futbol oynarken içimden, mesela şimdi aldı topu, kitabın adı Futbolcu Ali, şimdi aldı topu Ali, zuuu zui zuu! (Gülüşmeler) Futbol normalde hiç sakın değil ama öykü sakın, normalde birleşmiyor ama ben birleştireceğim.

-Futbol sert bir oyun değil mi?

-Hakem, mesela sakat bırakan kişinin hakkını (cezasını) veriyor, penaltı var, faul var. Mesela bir futbolcu birine faul yapınca hakem düdüğünü çaldı. Diğer futbolcu yardım ederek, onu elinden tutarak kalkmasına yardım eder. Karşı takım, yenilgiyi kabul eder.

Ali Câhid, çocuk olmayı kırmızıya benzetiyor. "Çünkü Galatasaraylıyım." diyor. Yusuf Kerem tezahüratla eşlik ediyor abisine. Devam ediyoruz. Yazmakla okumak arasında tercih yapması gerektiğinde *kendi yazdıklarını okumayı* daha eğlenceli buluyor. İki kardeşin kendi aralarında kurdukları sevimli sohbet gülümsetiyor: "Abim bebekken, abim benim olduğumu bilmiyordu." "Çünkü ben bebekken sen dünyada değildin."

-Büyüklerin hiç unutmaması gereken çocukça bir davranış söyler misin?

-Babam, bizim için bizim istediğimiz oyunu oynuyor. (Biraz düşünüyor.) Büyükler, oyun oynamaya devam etsinler.

-Çocuk olmanın en güzel yanı nedir sence?

-Mesela babalarımız, annelerimiz biraz oynayınca hemen yoruluyor. Ama çocuklar dört

beş defa oynayınca yoruluyorlar. Çok hızlı yorulmuyorlar.

-Gazze'de yaşananlarla ilgili yetişkinlere bir mesaj versen ne dersin?

-Gazze'ye yardım edin, onlara para-hediye bağışında bulunun, derim. Gazze'yi unutmayın.

-Filistin'i temsil eden Hanzala arkasını dönmüş ya o ne anlama geliyor?

-Hanzala bir sembol çocuk. Filistin'de yaşananlara dünyanın sessiz kalması nedeniyle dünyaya küskün. Filistin kurtuluncaya kadar sırtı dünyaya dönük ve küs kalacak.

-Anladım.

-Son olarak söylemek istediğin bir şey var mı?

-Çocuklarla oyunlar oynayın, onlara yardım edin.

Yazı yazmak Ali Câhid'in kendini anlatış şekli. Yazmaya devam edeceğini söylüyor. Bazı yazılarını okumuş biri olarak, yazmaya devam etmesini ben de temenni ediyorum. "Göz gözü görmüyordu şenlik ağacının içinde," cümlesiyle annesinin Şenlik Ağacı şiirine ilham olan Ali Câhid'le konuştuğumuz için mutluyum. İçten cevaplar verdi, kendini ifade etmekten çekinmedi. Teşekkürler Ali Câhid ve misafirimiz Yusuf Kerem. 🙌

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLAR VE OYUN

Reyhan Demirci

Oyun, çocukların sağlıklı gelişiminin bir parçasıdır. Gelişim psikolojisi perspektifinden bakıldığında, oyunun; fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal alanlarda çok yönlü katkılar sağladığı bilinmektedir. Çocuklar ve ergenler oyun yoluyla motor becerilerini geliştirir, karşılaşılabilecekleri alternatif senaryoları canlandırır ve davranışlarının olumlu ya da olumsuz sonuçlarını güvenli ve daha önemlisi ilgi çekici

bir ortamda değerlendirme fırsatı bulurlar (Nijhof, S. L., Vinkers, C. H., 2018).

Engelli çocuklar için oyun, hem gelişimsel gecikmeleri telafi etme hem de sosyal hayata katılım açısından kritik önem taşır (Piaget, J. 1962). Yapılan çalışmalar gösteriyor ki, oyun etkinlikleri farklı engel türlerine sahip çocuklar üzerinde çok yönlü faydalar sağlayabilir.

“Oyun terapisinin çocuklarda yüksek düzeyde etki ettiğini ve özellikle ebeveyn katımlı modellerde sonuçların daha etkili olduğunu göstermektedir”

1. Terapötik Oyun Teknikleri: Etkinlik ve Uygulama Süreçleri

Gelişimsel ve sağlıkla ilgili engellere sahip çocukların, engellerine bağlı olarak özel duygusal sorunlar yaşadıkları bilinmektedir. Uzmanlar tarafından tanımlanan bu sorunlardan en yaygın olanları, özgüven eksikliği, karar verme becerilerinde zorluklar ve yetersizlik hissidir (Carmichael, K. D. 1993). Terapötik oyun (play therapy), gelişimsel açıdan duyarlı müdahale olarak tanımlanabilir. Bu terapiyle çocukların duygusal düzenleme, davranışsal uyum ve sosyal yeterliklerini desteklemek amacıyla oyun temelli etkileşimlerden yararlanılır. Yapılan çalışmalarla ortaya konulan veriler, oyun terapisinin çocuklarda yüksek düzeyde etki ettiğini ve özellikle ebeveyn katımlı modellerde sonuçların daha etkili olduğunu göstermektedir (Bratton, S. C., Ray, D., Rhine, T., & Jones, L. 2005).

Engelli çocuklarla ilgili oyun terapisinin literatürü iki farklı yaklaşım sunar. Bunlardan ilki “Ben varım” niteliğini vurgulayan ve duygusal durumu önceleyen yaklaşımdır. İkinci yaklaşım ise, “Ben yapabiliyim” vurgusu taşıyan yaklaşımdır. İlk yaklaşım psikolojik danışmanlar, sosyal hizmet uzmanları ve diğer ruh sağlığı bilimcileri tarafından desteklenirken, ikinci yaklaşım daha çok ergoterapistler, çocuk yaşam uzmanları, pediatri hemşireleri ve fizyoterapistler tarafından benimsenir (Carmichael, K. D. 1993).

1.1 Yönlendirilmeyen Oyun Terapisi (Ben Varım Vurgusu):

Yönlendirilmeyen ya da kişi-merkezli oyun terapisinin Landreth (1991) tarafından, “çocuğun ve terapistin seçilmiş oyun materyalleri sağladığı ve çocuğun kendisini tam olarak ifade ve keşfedebilmesi için güvenli

bir ilişkinin gelişimini kolaylaştırdığı, dinamik bir ilişki” olarak tanımlanmıştır. Bu yaklaşımı kullanan yapılandırılmış oyunlar, duyu tanıma, problem çözme, baş etme becerileri ve maruz bırakma- bilişsel yeniden yapılandırma gibi öğeleri oyun materyalleri ile bütünleştirir (Gupta, N., Chaudhary, R., Gupta, M., Ikehara, L. H., Zubiar, F., & Madabushi, J. S. 2023). Kişi merkezli oyun terapisi, çocuk için önceden belirlenmiş etkinlikleri içermez. Çocuk, evde oyuncak olabilecek her şeyle, tencere, tava, süpürge veya yaratıcı sanat malzemeleri içeren oyuncak seçkisiyle kendiliğinden oyun oynar ve terapistler tarafından bu oyunu müdahale olmadan gözlemlenir. Danışman veya terapist çocuğun ürettiği bir sanat çalışmasında, eserin niteliği hakkında yorumlar yapmaktan kaçınır. Bunun yerine, çocuğun üretim sürecine ilişkin duygularını yansıtır (Carmichael, K. D. 1993). Yönlendirmesiz yaklaşımı benimseyen terapistler, çocuğun, izin verici ve güvenli bir ortamda duygularını keşfetme fırsatı bulduğunda, doğal olarak olumlu “ben” kimliğine yöneldiğine inanırlar (Axline, 1948; Moustakas, 1959; Landreth, 1991).

1.2 Deneysel Oyun Terapisi (DOT) (Ben yapabilirim Vurgusu):

Deneysel Oyun Terapisi (DOT), Byron E. Norton ve Carol Crowell Norton tarafından geliştirilmiş, terapist yönlendirmesinin olmadığı, Çocuk Merkezli Oyun Terapisi ile İlişkisel Oyun Terapisi’nin sentezinden oluşan bir yaklaşımdır (Schaefer, 2013). DOT’un temel varsayımı, çocukların dünyayı öncelikle bilişsel değil, deneysel olarak algıladığıdır (Moustakas, 1997). Bu nedenle çocuklar, korku, kaygı ve kuşkuvarlı düşüncelerini açıklamalardan ziyade oyun ve davranış yoluyla ifade ederler.

DOT’da terapist, çocuğun seçtiği oyuna ve oyuncaklara müdahale et-

mez, ancak çocuk davet ederse oyuna katılır ve çocuğun verdiği rolü üstlenir. Bu katılım, çocuğun güçsüzlük, aşağılanma, değersizlik gibi duygularını deneysel olarak ortaya koymasını sağlar (Schwartzenberger, 2004). DOT'un Çocuk Merkezli Oyun Terapisi'nden ayrıldığı en önemli noktalardan biri, metaforların terapötik süreçteki önemidir. DOT terapistleri, çocuğun oyunundaki metaforik unsurları anlamlandırır ve gerekli durumlarda aileyle paylaşır.

Terapistin rolü, sözel geri bildirimlerden çok çocuğun oyununu bizzat deneyimlemek, sembolizm ve rol dağılımını gözlemek ve süreci derinleştirmektir. DOT'da sınırlar görece esnekler; çocuk, zarar verici olmadığı sürece terapistte yönelik "ateş etme" gibi travmatik sahneleri canlandırabilir. Bu, çocuğun travmayı yeniden deneyimlemesine olanak tanır.

DOT, travma yaşamış çocuklarda, kaygı ve korku bozukluklarında, çocukluk depresyonunda, boşanma sonrası uyum sorunlarında, psikosomatik yakınmalarda ve özgüven problemlerinde etkili bir yöntemdir (Schwartzenberger, 2004).

Norton çiftine göre DOT'un üç temel bileşeni vardır:

1. Çocukların oyun, sembol ve metafor aracılığıyla içsel süreçlerini ifade edebilme kapasitesi,
2. Terapistin çocuğun deneyimini anlayıp ona geri yansıtma yeterliliği,
3. Ebeveynlerin sürece aktif katılımı ve sorumluluk üstlenmesi.

Terapötik süreç beş aşamadan oluşur:

Keşif: Çocuğun oyun odasını ve materyalleri tanıdığı, temkinli olduğu ilk dönem.

Korunma için sınav: Çocuğun terapistin güvenilirliğini ve kabul ediciliğini test ettiği aşama.

Bağımlılık: Travmatik deneyimlerin fantezi oyunlarla çalışıldığı ve terapistle güvenle bağlanan dönem.

Terapötik büyüme: Travmatik rolün bırakıldığı, yeni benlik algısının oluştuğu ve terapistle bağımlılığın azaldığı evre (Teber M., 2025).

Sonlandırma: Terapötik ilişkinin planlı biçimde bitirildiği, çocuğun vedaya hazırlandığı son aşama.

2. Oyunla Desteklenen Duyusal İyileşme

Duyusal bütünleme, çocukların çevreden gelen uyarınları ve bilgileri anlamlı bir şekilde işlemeyip uygun tepkiler haline getirme sürecidir. Gelişimsel yetersizlik, otizm spektrum bozukluğu (OSB), serebral palsi (SP) ve zihinsel yetersizlik gibi durumlarda bu süreç çoğu zaman bozulur. Duyusal bilgiyi işleme sorunları, sosyal etkileşimden günlük öz bakım becerilerine, motor koordinasyondan akademik performansa kadar pek çok alanda zorluk yaratır. Son yıllarda yapılan araştırmalar, oyun temelli duyusal bütünleme yaklaşımlarının bu alanlarda iyileşme sağlayabileceğini göstermektedir.

2.1 Uygulama Örnekleri

2.1.1 Otizm Spektrum Bozukluğu (ASD)

LEGO Terapisi: LEGO blokları kullanılarak sosyal etkileşim, iletişim ve simgesel düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlar. Özellikle tekrara ve öngörülebilir kalıplara ilgi duyan otistik çocuklar için uygundur.

Pivotal Response Treatment (PRT): Motivasyon, kendi kendine başlama, empati ve çoklu ipuçlarına

yanıt gibi temel sosyal becerileri hedefler. Terapist, ebeveynleri eğiterek evde bu yöntemi kullanmalarını sağlar (Francis, G., Deniz, E., Torgerson, C., & Toseeb, U. 2022).

3i Oyun Terapisi: Yoğun, bireysel ve interaktif oyun temelli bir yaklaşımdır. Ev ortamında çok sayıda gönüllü tarafından desteklenen uzun vadeli terapi, sosyal etkileşim ve iletişimde olumlu gelişmeler sağlar (Elbeltagi, R., Al-Beltagi, M., Saeed, N. K., & Alhawamdeh, R. 2023).

Entegre Oyun Grupları (Integrated Play Groups, IPG): Nörotipik çocuklarla birlikte oynama imkânı sunar; sembolik oyun ve sosyal etkileşimde gelişim sağlar (Elbeltagi, R., Al-Beltagi, M., Saeed, N. K., & Alhawamdeh, R. 2023).

JASPER (Joint Attention Symbolic Play Engagement and Regulation): Ortak dikkat, dil ve sembolik oyun becerilerini artırmaya yönelik yapılandırılmış bir metod. Yoğun birebir seanslarla etki gösterir (Elbeltagi, R., Al-Beltagi, M., Saeed, N. K., & Alhawamdeh, R. 2023).

Sanat Terapisi: Resim, çizim, müzik gibi yaratıcı aktivitelerle duygusal düzenleme, iletişim ve kendini ifade becerilerini destekler.

Atla Destekli Terapi (Equine-Assisted Therapy): Otistik çocuklarda motor kontrol, duygusal düzenleme ve sosyal iletişimde olumlu sonuçlar sağlar.

2.1.2 Zihinsel Engellilik

Çocuk Merkezli Oyun Terapisi (Child-Centered Play Therapy): Etkili duygusal ve davranışsal gelişim sağlar; özellikle duygusal veya davranışsal zorluk yaşayan çocuklar için uygundur (Mora, L., van Seville, K., & Neill, L. 2018).

Drama Terapisi: Sensory tiyatro, rol yapma, dramatik uygulamalar

aracılığıyla iletişimi, sosyal katılımı, yaratıcılığı ve esnek düşünmeyi artırır (Wu, J., Chen, K., Ma, Y., & Vomočilová, J. 2020)

Kum Tepsisi (Sandplay Therapy): Sözel yetisi kısıtlı çocuklar için sembolik ifade sağlar; dikkat ve odaklanmayı artırabilir (Mirahmadi, Zohre & Alamdarloo, Ghorban. 2016).

Yapılandırılmış Spor Oyunları (CBT-Based Sports Games): Empati gelişimini destekleyen bilişsel-davranışçı oyun teknikleri, duygusal becerilere katkı sağlar (Duan G, Wang Y, Hou H, Li T, 2024).

Sanatsal ve Müzikli Yaklaşımlar: Müzik terapisi ve görsel anlatımlı (pictorial illustration) yöntemler, dikkat süresini ve katılımı artırır

(Samuel, J. U., Pillay, J., & Oyefeso, E. O., 2021).

2.1.3 Diğer Gelişimsel/ Yapısal Engeller (örn. Serebral Palsi, Motor Bozukluklar)

At Simülörleri / Hipoterapi: Serebral palsili çocuklarda oturma postürü, denge ve motor kontrolü geliştirir. Simülör temelli terapiler, gerçek at terapisine eşdeğer fayda sağlayabilir.

Sanal Gerçeklik (VR) Tabanlı Oyun Terapileri: Zihinsel engelli çocuklar için günlük yaşam becerilerinin güvenli ortamda geliştirilmesine olanak tanır; ön bulgular olumlu yöndedir. 🙌

“

Terapistin rolü, sözel geri bildirimlerden çok çocuğun oyununu bizzat deneyimlemek, sembolizm ve rol dağılımını gözlemek ve süreci derinleştirmektir.

”

SONUÇ

Oyun temelli yaklaşımlar, engelli çocukların fiziksel sağlık, duygusal iyilik hali, sosyal entegrasyon ve psikoterapötik gelişim süreçlerinde etkili birer araç olarak öne çıkmaktadır. Bu alanda daha fazla deneysel ve uzun vadeli araştırmaya ihtiyaç olsa da bugüne kadar yapılmış olan çalışmalar, özel gereksinimli çocuklarda oyun müdahalelerinin çok boyutlu yararlarını göstermiştir.

Yaz tatilinin, çocukların eğlenmesi için değil de çalışması için ortaya çıktığını biliyor muydunuz?

Yaz tatili denildiğinde, çoğumuzun aklına çocukların doyasıya oynadığı, özgürce vakit geçirdiği uzun ve keyifli günler gelir. Oysa bu tatilin ortaya çıkış nedeni, yaz aylarında çocukların aileleriyle birlikte tarlada çalışmak zorunda kalmasıdır. Kısacası, modern zamanların vazgeçilmezlerinden biri olan yaz tatili, tarım hayatından miras kalmış bir gelenektir.

Aytekin
Özer

23 Nisan kutlamalarının altına yatan hikâye ne olabilir, hiç düşündünüz mü?

23 Nisan'ın ortaya çıkışı, aslında resmî bir bayram anlayışının çok dışında gelişmiştir. 1927 yılında, o dönem "Çocuk Esirgeme Kurumu" adıyla bilinen Himaye-i Etfal Cemiyeti, kuruma gelir sağlamak amacıyla bir kutlama düzenlemiştir. Bu kutlamadan tam 54 yıl sonra, 23 Nisan "Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı" olarak resmîyet kazanmıştır. Aslında, çocuk bayramı olarak bildiğimiz günün ilk amacı, yetim çocuklara yardım toplamaktır.

Dünyadaki çocukların neredeyse yarısı babasıyla oynamadan mı büyüyor?

UNICEF'in yaptığı bir araştırmaya göre, 74 ülkede 3-4 yaş arasındaki çocukların yüzde 55'i babalarıyla hiç oyun oynamıyor. Yani dünya üzerindeki milyonlarca çocuk, babası hayatta olmasına rağmen, onunla bir kere bile oyun oynamadan büyüyor.

Okyanusun üzerinde binlerce oyuncakın yüzdüğünü görmek, nasıl bir duygu olurdu?

1992 yılında, Hong Kong'dan Amerika'ya giden bir gemi Büyük Okyanus'ta fırtınaya yakalandı ve oyuncak dolu bir konteyner denize düştü. Ertesi gün sakinleşen okyanusun üzerinde 28 bin oyuncak ördek yüzmeye başladı. Okyanus akıntılarıyla sürüklenen oyuncaklar Alaska kıyılarında, Japonya'da, Bering Boğazı'ndaki buzulların arasında görüldü. Bu görüntü, sadece çocukların değil, uzun süre bilim adamlarının, yazarların ve gazetecilerin de ilgisini çekti.

Bebeklerin vücudu beyinleri kadar hızlı büyüseydi ne kadar ağır olurdu?

Bebekler doğduklarında beyinleri, vücutlarına kıyasla çok daha hızlı gelişir. Eğer bebeklerin vücutları da beyinleri kadar hızlı büyüseydi, ortalama bir aylık bebek 77 kilo olurdu! Düşünün, minicik bir bebeğin aylar içinde bir yetişkin ağırlığına ulaşması, anne ve babalar için onu taşımayı nasıl da imkânsız hâle getirdi. Bu hayalî hesap bile, beyin ve vücut gelişimi arasındaki muazzam dengeyi gözler önüne sermiyor mu?

Sizin çocuğunuz, günde 13 buçuk saat çalışmak zorunda kalsaydı...

1850'lerde, 15 yaşından küçük çocukların yaklaşık yüzde 30'u tekstil sektöründe çalışıyordu. Çocuklar neredeyse 7-8 yaşında iş hayatına başlıyor ve günde 13 buçuk saat çalışıyordu. Örneğin, 1830'larda pamuk fabrikasında çalışan

bir çocuk, günde 500'den fazla iplik üretmek zorundaydı. Günümüzde durum değişmiş gibi görünse de hâlâ dünya genelinde 160 milyon çocuk işçi çalışıyor; üstelik yarısı tehlikeli işlerde ve hayatlarını kaybetme riski altında...

Sizce dört yaşındaki bir çocuk günde kaç soru soruyordur?

Çocuk gelişimi ve eğitim psikolojisi uzmanlarına göre, dört yaşındaki bir çocuk günde ortalama 400 küsur soru soruyor. Yetişkinlere anlamsız gelen sorularla aslında etrafındaki dünyayı keşfetmeye çalışıyor. Fakat bilinmesi gereken daha önemli bir mesele var. Çocuğun sorularını cevapsız bırakmak veya merakını bastırmak, onun öğrenme ve düşünme yeteneğine ciddi anlamda zarar veriyor. Her soruya cevap vermek mümkün olmasa da onların soru sormaya devam etmesini sağlamak, hayal güçlerini koruyan en büyük kalkan olacaktır.

Çocuklar telefonlarını ne kadar sık kontrol ediyor, biliyor musunuz?

Araştırmalara göre 6-15 yaş arasındaki çocukların yüzde 35'i telefonunu her yarım saatte bir kontrol ediyor. Dahası, çocukların yüzde 52'si sabah uyanır uyanmaz telefonuna bakıyor, gece ise uyumadan önce son kez eline aldığı şey yine telefonu

oluyor. Üstelik yalnızca boş zamanlarında değil; yemek yerken, televizyon izlerken hatta lavaboya giderken bile telefonlarından ayrılmıyorlar. Bu tablo, dijital cihazların çocukların günlük yaşamında ne kadar baskın bir yer edindiğini açıkça gösteriyor.

FESİH BİLDİRİMİ

Demet Şahin

“

Sarılnca korkuları geçer, öpünce yaraları iyileşir. Çok iyi inanırlar. Oyunları bu yüzden bitimsizdir.

”

Bunca zaman kendimizi daha iyi bir dünyanın mümkün olduğuna inandırdık. Bu inançtan umulmadık bir yaşam gücü devşirdik. Bozgunlar, açlık ve ihanet bizi öldürdü öldürmesine yine de hayatta kaldık. Bir yolu olmalı diyorduk. Konuşup anlaşabiliriz. Aramızda hiçbir asgari müşterek yok mu? Çocuklarımız yok mu? Onların küçücük elleri yok mu?

Çocuklar parmakla sayarlar, ağlarken iç çekerler. Çırpınmadan boğulurlar. Bu insanı ağlatır. Suyun burunlarına kaçışına şaşırarak ağır ağır dibe çökerler. Ölürken içleri anlatma isteğiyle doludur. Sevilecek biri olduklarına inanırlar. Aşağılanacak biri olduklarına inanırlar. Delirirsiniz, her şeye inanırlar. Onlara yalan atamazsınız. Tutup gerçeğe dönüştürürler. Sarılnca korkuları

geçer, öpünce yaraları iyileşir. Çok iyi inanırlar. Oyunları bu yüzden bitimsizdir.

Hepimiz bir zamanlar çocuktuk. Bunun insanlığın büyük ortak paydası olduğunu varsaydık. Batı zaten hümanistti. Rousseau, yeni doğanlar masumdur, diyordu. Locke'un boş levhası tutmuştu. Beyannameler, bildirgeler havada uçuyordu. Filikalara önce çocukları bindiriyorlardı. Onlara doğum günü partileri yapıyorlardı. Çam ağaçlarının altına rengarenk paketler bırakıyorlardı. Bizse bebeğimiz olduğunda mevlit okuturduk. Yetimin hakkını gözetmekle öğütlenmiştik. Dualarımız kabul olsun diye çocuk sevindiriyor, bayramlarda ellerine şekerler veriyorduk. Doğumları kutlu, ölümleri kahırdı. Çocuklara dokunmayacaktık. Çocuklara dokunmayacaktılar. Bu mutabakatı hiçbir insan bozmak istemezdi. Öyle bildik. Çocuklara kötülük yapanları sapkın, bu amaçla kurulan örgütleri marjinal hareketler olarak gördük. Çocuk deyince akan kanın durmasını bekledik. Durmadı. Bugün geldiğimiz noktada durup düşünmemiz gerekiyor. Neden durmadı? Çocukları neden koruyamadık?

Düşünmemiz lazım. Aristo, çocukluk insan yaşamının felaketidir, derken ne demek istemişti? Augustin nasıl oluyordu da süt emen bebeklere bakarak onların günahkarlıklarından emin oluyordu. Kiliseden yüzyıllarca, çocukların iyi falan değil sadece zayıf olduklarını dinleyen Avrupa halkları gece bebeklerinin yanında uyurken içten içe öldürülme korkusu mu duymuştu. Chucky, bu kolektif bilinçaltının ürünü müydü? Sahi çocuk yüzüyle insan korkutmak da neyin nesiydi? Orta çağ ressamaları analarının kucaklarındaki çocukları neden büyük adam minyatürü olarak çiziyordu? Voltaire, Diderot ve Helvetius gibi

aydınlanma düşünürleri çocukluğun bir saflık dönemi olduğunu ispata çalışırken kimlere karşı direnmekteydi? Düşünmemiz lazım. Sadece kilisenin bilgisi dahilinde katledilen kutsanmamış çocukları değil, kısırlaştırılarak harem ağası olarak satılan çocukları, diri diri toprağa gömülen çocukları, hükümdarların boğdurduğu çocukları, Capacocha ritüellerini, Baal Hammon tapınağını ve başka tapınakları, o tapınaklardan çıkan minik kemikleri yeniden düşünmemiz lazım.

Paula Fass, her birimizin bir çocukluk yaşadığını, dolayısıyla çocukluğun ne olduğu ve neye benzemesi gerektiğiyle ilgili bir imgeye duygusal olarak sıkı sıkıya bağlı olduğumuzu¹ belirtir. İnsanlığın ekseriyeti çocuğu masum ve muhtaç bir canlı olarak tasavvur eder. Bu tasavvurun referansı sadece insan tekinin bireysel imgelem gücü değildir. Çocuğun masumiyeti dünya üzerindeki toplumların çoğunluğu tarafından paylaşılan kolektif bir imajdır. Bu imgeyi besleyen en önemli kaynak ebeveynlik deneyimidir.

Ebeveynlik, kadın ve erkek için kültürel aktarım yoluyla öğrenilen toplumsal rollerden ibaret görülemez. Kadınların anne olduktan sonra salgıladıkları oksitosinin artışı, erkeklerde baba olduktan sonra yaşanan testosteron düşüşü ve iki cinste de çocuk sahibi olmakla birlikte gerçekleşen nörolojik değişimler bugün pek çok araştırma tarafından ortaya konmakta ve ebeveynlerin çocuklarına olan bağlılıklarının biyolojik kökenine işaret etmektedir. Bu gerçeklik bize, ana babaların çocuğuna duydukları sevgi söz konusu olduğunda sosyo-kültürel farkların görece önemsizleştiğini gösterir. Diğer bütün şartlar aynıysa bir Kızılderili prensesi ile bir Arap cariye bebeğini ilk kez kokladıklarında benzer duyguları hisseder.

¹ Fass, Paula S., (2003), Encyclopedia of children and childhood: in history and society, Macmillan Reference USA, Thomson/Gale, 963-977

“

Kadınların anne olduktan sonra salgıladıkları oksitosinin artışı, erkeklerde baba olduktan sonra yaşanan testosteron düşüşü ve iki cinste de çocuk sahibi olmakla birlikte gerçekleşen nörolojik değişimler bugün pek çok araştırma tarafından ortaya konmakta ve ebeveynlerin çocuklarına olan bağlılıklarının biyolojik kökenine işaret etmektedir. Bu gerçeklik bize, ana babaların çocuğuna duydukları sevgi söz konusu olduğunda sosyo-kültürel farkların görece önemsizleştiğini gösterir.

”

Sosyokültürel faktörlerin belirleyiciliği anne babanın bu duygularını ne yapacağını noktasında kendini gösterir. Kültürel yapı, ebeveynleri birtakım ritüeller aracılığıyla duygularını ifşa etmeleri için teşvik edebilir. Ya da tersi olur. Toplum ebeveynlerden bu duygularını gömmelerini ister ve onlara bir takım bastırma stratejileri sunar.

Bebek katilleri tarihin her döneminde kendilerini dinsel gerekçelerle meşru göstermeye çalışmışlar da çocuğun masumiyetine ilişkin kolektif imgenin kaynaklarından bir diğeri de kutsal kitaplardır. “Kitab-ı Mukaddes’te çocuk, ana rahmine düştüğü andan ölene dek Tanrı’ya adanmış olan, “Göklerin Egemenliği”ne girebilmek için kendisine benzemesi istenen, sevincini de hüznünü de doğrudan belli eden, hayatın tüm karmaşa ve kötülüklerine rağmen saflığını koruyan, kurduğu ilişkilerdeki samimiyet ve içtenliğiyle sükûnetin ve huzurun vesilesi olan, büyüklere göre hakikati çok daha net şekilde görüp hissedebilen, Allah’ın emirlerine uyan ve onun yolundan ayrılmayan, bu sebeple de geleceğin saygın ve kudretli insanları olarak ifade edilmiştir. Ayrıca Yeni Ahit’te Hz. İsa’ya atfen “Bırakın, çocuklar bana gelsin, onlara engel olmayın!” sözleriyle Tanrı’nın Krallığı’nda çocukların özel bir yere sahip olduklarından bahsedilmiş ve onların saf ve temiz bir inanca sahip olduklarına vurgu yapılarak onlar gibi olmayanların bu krallıkta barınamayacakları belirtilmiştir. Masumiyetlerinin vurgulanmasından başka, onların daima Allah’ın korumasında olduğu bilgisi de ayetlerde verilmiş, öksüz/yetim olsalar dahi sahihsiz olmadıkları ve Allah’ın himayesinde oldukları özellikle vurgulanmıştır.”²

Kuran-ı Kerim’deki ayetlerde ise çocuklar, haklarında adil davranılması emredilen (Nisa:127), rızıklarına Allah’ın kefil olduğu (İsra:31), baskı altına alınıp çaresiz bırakıldıkları zaman uğruna savaşılması gereken (Nisa:75) insanlardır. Çocuklar dünya hayatının ziynetleridir (Kehf: 46), hem müjde (Saffat: 101), hem imtihandır (Tegâbün:15). Müslümanlar yetim hakkı konusunda Kuran-ı Kerim’in pek çok yerinde ikaz edilmiştir. İslam Peygamberinin çocukla çocuklaştığı, onlara daima merhametle muamele buyurduğu ve ailelerinin mensup olduğu dine göre aralarında ayırım yapmadığı pek çok hadis ile sabittir. Dikkat çeken bir başka husus, çocuklarla ilgili ayetlerin pek çoğunda onları öldürmenin ne denli büyük bir günah olduğunun vurgulanmasıdır. Çocukların, kendi topluluklarıncı cahillik (En’âm: 140) ve fakirlik korkusu (En’âm:151) sebebiyle ya da düşman bir topluluk tarafından soykırım amacıyla öldürülmesi (Bakara: 49) “azıp sapmış ve doğru yolu bulamamış” (En’âm: 140) insanların yapabileceği bir eylem olarak zikredilmiştir.

Bu korkunç sapmanın cahiliye dönemi Arap toplumuna has olmadığı görülmektedir. Sistemik çocuk kıyımının yeryüzünün çeşitli toplumlarındaki varlığı tarihsel bir gerçeklik olarak önümüzde durmaktadır. Çocuk öldürme, endüstri öncesi toplumlarda etnografik, etno-tarihsel ve arkeolojik kayıtlarla belgelenmiştir. Antropolog Laila Williamson³ bebek katlinin, avcı toplayıcılardan yüksek medeniyetlere kadar her kıtada ve her kültürel karmaşıklık düzeyindeki insanlar tarafından uygulandığını belirtmektedir. Williamson’ın afallatıcı değerlendirmesine göre

toplumlarda bebek katli uygulaması istisnai değil sıradan bir uygulamadır. Brewis, pek çok kaynağa atıf bu durumun yalnızca endüstri öncesi gruplarla sınırlı olmadığını Batı tarihinin her döneminde de örnekleri bulunduğunu ifade eder: “İnsanların, en azından Üst Paleolitik’ten beri yaygın biçimde çocuk öldürme uyguladığı söylenir ve bu durum, insanlık tarihindeki “en yaygın nüfus kontrol yöntemi” olarak tanımlanmıştır. Güçlü kanıt-

lar, çocuk öldürmenin kültürel bir evrensel olmasa bile buna çok yakın olduğunu göstermektedir ancak toplumlar arasında görülme sıklığı belirgin şekilde değişmektedir.”⁴ Çocuğun masumiyetine ilişkin kolektif imge Tanrı sözü ve insan doğası gibi çok güçlü dayanaklara sahipken nasıl olur da çocuk öldürmek yeryüzünde evrensel olmaya aday bir kültürel pratik haline gelir? Bu, cevaplandığında insanlık için

mümkün mutabakat ihtimallerinin tümüne inancımızı yitirmemize sebep olacak kadar dehşetli bir sorudur. Toplum organizasyonunun insanı, kendine ve Tanrı’ya rağmen sürükleyebileceği yerin ispatıdır. Zira çocuk öldürme davranışları kültürel olarak inşa edilmiş ve düzenlenmiş olgulardır. “Kültür, hangi çocukların istenmediğinin nedenlerini ‘icat eder’. İkinci olarak kültür, çocuk öldürmenin hedef alacağı grubu çizer.”⁵ Materyalist yakla-

2 İpek, Yasin. “Yahudi ve Hıristiyan Kutsal Metinlerinde Çocuk [BOZİFDER], 19 (Haziran/June 2021): 255-278, s.261-262

3 Williamson, Laila, 1978. “Infanticide: an anthropological analysis”, Kohl, Marvin. Infanticide and the Value of Life. NY: Prometheus Books (içinde):61-75

4 Brewis A.A., (1992), “Anropological Perspectives on Infanticide”, Arizona Anthropologist .

5 Miller’den aktaran; Brewis, age.

“
Çocuğun
masumiyetine
ilişkin kolektif
imge Tanrı sözü
ve insan doğası
gibi çok güçlü
dayanaklara
sahipken nasıl
olur da çocuk
öldürmek
yeryüzünde
evrensel olmaya
aday bir kültürel
pratik haline
gelir?”

”

şımlar, çocuk öldürmenin nüfus düzenlemesi açısından işlevsel bir araç olarak görüldüğü ve toplumların bu yolla, doğum oranlarını, cinsiyet oranlarını veya toplumsal yapıyı esnek biçimde düzenlemeyi amaçladıklarını belirtir⁶. Sosyobiyolojik yaklaşımlar ise çocuk öldürmenin yalnızca patolojik (hastalık kaynaklı) bir davranış değil, aynı zamanda biyolojik olarak uyumsuz bir strateji olabileceğini savunur.

Sosyobiyolojik yaklaşımın olguyu bir uyum stratejisi olarak ele alan bakışı bize, çocuk öldürme davranışının nasıl gerçekleştiğini gösteren mikro ölçekli bir çerçeve sunar. Nancy Scheper-Hughes, Brezilya’da bazı annelerin hasta veya zayıf bebeklere mesafeli davrandığını, bu sayede yüksek bebek ölüm oranlarının duygusal yükünden korunduklarını savunur. Buna karşılık Nations ve Rebhun, bu mesafenin aslında acıyı bastırma ve duygusal başa çıkma stratejisi olduğunu, annelerin çocuklarına güçlü bağlarla bağlı olduklarını iddia eder⁷. Yirminci yüzyıl itibarıyla yoksulluk, salgın hastalık gibi sebeplerden kaynaklanan çocuk ölümlerinin azalmasıyla ebeveyn ile çocuklar arasında duygusal yaşam öncelik kazanmaya başlamıştır. Anne babalar çocuklarını erkenden yitirmek zorunda kalmadıkları için onlara sevgiyle bağlanmaktan çok daha az çekindir olmuştur.⁸ Bu bize bir ters okuma yapma imkânı sunmakta ve ebeveynlerin çocuklarına olan tutumunun makro şartlarla gösterdiği uyum daha iyi anlamamızı sağlamaktadır.

Metaryalist yaklaşım ise çocuk öldürme davranışını nüfus düzenleme siyasetleriyle ilişkilendirerek olgunun nasıl gerçekleştiğini makro

planda gösterir. Nüfusun yönetimi politik, ekonomik, kültürel-ideolojik gücü elinde bulunduran yönetici elit için tarih boyunca hep çok önemli olmuştur. Erk sahipleri amaçları doğrultusunda hem doğrudan siyasi kararlar hem de dolaylı sosyo ekonomik mekanizmalar yoluyla daima nüfusu manipüle etmeye çalışmıştır. Bazen doğumları desteklemiş, bazen sınırlamış, bazı etnik grupların çoğalmasını engellerken bazılarını teşvik etmiştir. Nüfus yönetiminin iktidarlarca bu kadar önemsenmesinin sebebi kaynak paylaşımı meselesidir. Artı değer üretiminin fazla olduğu toplumların neredeyse tamamında yönetici elitler ile halk arasında derin bir eşitsizlik mevcuttur.

Bununla birlikte halkın yoksulluğunun bilimsel bir zorunluluk olarak sunulması için dünyanın Malthus gibi İngiliz ekonomipolitikçileri beklemesi gerekmiştir. Malthus’un teorisine göre nüfus geometrik, gıda üretimi ise aritmetik olarak artmaktadır; bu yüzden insanların bir kısmının yoksulluk, kıtlık ve sefalet çekmesi kaçınılmazdır. Malthus yoksullara yardım yasalarının kaldırılması gerektiğini düşünür; çünkü bu yardımlar, yoksulların daha çok çocuk yapmasını teşvik edip nüfus sorununu arttırmaktadır. Halbuki yoksullar yaşam şartlarının gereğini yerine getirip bir an önce ölmelidir. Kıtlık, salgın hastalık, savaş ve afetler genel kanının aksine güzel şeylerdir. Nüfusu dengelerler. Arada böyle toplu ölümler dünyanın selameti için gereklidir. Marx, bu dahiyane fikirlerin sahibinin, “aşâğılık bir herif, utanmaz bir dalkavuk” olduğunu yazacaktır. Ona göre Malthus’un ekonomik argümanları ahlaksızcadır ve bilinçli şekilde insanları yanlış yönlendirmektedir.

Yönetici elitlerin sahip oldukları güç, onlara kendi ideolojilerine hizmet edecek pek çok toplumsal ajan tedarik eder. Bu ajanlar hizmetlerini bilim, din, sanat gibi kurumlar aracılığıyla yapabilir, geleneğin koruyucusu ya da yeniliğin öncüsü kisvesi altında hareket edebilir. Malthus’un teorize ettiği nüfus yasasında, kapitalist toplumdaki yönetici elitin yoksul sınıflara bakışı en belirgin ifadesini bulur. Sanayi devriminden sonra batıda yaşanan yoğun mücadele döneminin ardından işçi sınıfının elde ettiği kazanımlar modern toplumların genel refah seviyesini yükseltmiş, batının kendi içindeki yoksulluk problemi büyük oranda çözülmüştür. Tıptaki gelişmeler ve erişilebilir sağlık hizmetleri merkez ve çeperdeki modern ülkelerde bebek ölüm oranlarını düşürmüş ve beklenen yaşam süresini uzatmıştır.

Buna mukabil dünyanın pek çok ülkesindeki yoksullaşma oranı hızla artmıştır. Yönetici elitler, zenginlik kaynaklarını küreselleştirip nüfus politikalarını daha geniş coğrafyalara yaymış, sömürgecilik sayesinde kendilerine öldürecek yeni yoksullar bulmuştur. Bu itibarla, yönetici elitlerin öldürülmesine göz yumdukları çocuk sayısında bir azalma olmamış, aksine kimi zaman doğrudan soykırım uygulayarak, kimi zaman da yoksulluğu artırarak dolaylı biçimde sebep oldukları çocuk ölümlerinin salgınlar, savaşlar ve afetler nedeniyle artışını izleyebilmek için istatistik biliminin imkanlarına başvurmak zorunda kalmışlardır.

Geçtiğimiz Temmuz ayında Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan *Dünyada Gıda Güvenliği ve Beslenmenin Durumu* (SOFI 2025)

raporuna göre, Afrika ve Batı Asya’nın pek çok bölgesinde dünyanın geri kalanının aksine açlık halen artmaya devam etmektedir. Geçtiğimiz sene Afrika’da 307 milyon, Batı Asya’da ise 39 milyondan fazla kişi yirmi birinci yüzyılda dünyanın eriştiği yüksek teknolojik ve lojistik imkânlarla rağmen açlıkla mücadele etmek zorunda kaldı. Açlıkla karşı karşıya kalanların 190 milyondan fazlasının çocuktu. Siz bu satırları okurken muhtemelen bazıları çoktan öldü.

Gazze Şeridi’nde ise Ekim 2023’ten itibaren ölen ya da yaralanan çocuk sayısı 50.000’i geçti. UNICEF Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölge direktörü Edouard Beigbeder’in açıklamasına göre 2025 yılında sadece Mayıs ayında, 6 ay ile 5 yaş arasındaki 5.119 çocuk akut yetersiz beslenme tedavisi için hastaneye yatırıldı. Yaklaşık üç ay önce yayımlanan Entegre Gıda Güvencesi Aşama Sınıflandırması (IPC) raporunda, 71.000 çocuk ve 17.000’den fazla annenin akut yetersiz beslenme nedeniyle acil tedaviye ihtiyacı olacağı bildirildi.

Gazze dışındaki çatışma bölgelerinde de çocuklar ölmeye devam etti. Oslo Barış Araştırmaları Enstitüsü’ne göre 473 milyondan fazla çocuk, diğer bir deyişle dünya genelindeki yaklaşık her altı çocuktan biri, çatışmalardan etkilenen bölgelerde yaşıyor. 1990’larda tüm dünyadaki çatışmalı bölgelerde yaşayan çocukların oranı yüzde 10 civarındayken bu oran günümüzde neredeyse iki katına çıkarak yüzde 19’a ulaştı. Küresel Barış Endeksi’ne göre ise dünyada II. Dünya Savaşı’ndan bu yana kaydedilen en fazla çatışma, içinde bulunduğumuz bu dönemde yaşanıyor. Birleşmiş Milletler Çocuklar ve Silahlı Çatışma Özel Temsilciliği 2023’ten itibaren mevcut en son verilerde,

22.557 çocuğa yönelik 32.990 ağır ihlal rekorunu doğruladı. Bunun Güvenlik Konseyi’nin çocuğa karşı şiddet olaylarını izlemeyi zorunlu hale getirmesinden bu yana kaydedilen en yüksek sayı olduğu belirtildi. Ağır ihlallerin sayısında genel bir artış eğilimi gözlemleniyor. BM, Ukrayna’da 2024’ün ilk 9 ayında 2023’ün tamamından daha fazla çocuk kaybı olduğunu doğruladı. UNICEF Genel Direktörü Catherine Russell’ın ifadesiyle “2024 yılı, çatışmalı bölgelerde yaşayan çocuklar açısından neredeyse her bakımdan UNICEF tarihinin en kötü yıllarından biri oldu”⁹.

Bütün bu sayılar, çocukların insanlık için bir asgari mutabakat noktası olduğu yönündeki iyimser varsayımı çürütüyor. Birileriyle sonsuza kadar uzlaşamayacağımız gerçeğiyle yüzleştiriyor bizi. Bilgi ve servet kaynaklarını paylaşmak istemedikleri mülksüzler için ölümün her türüsünü mübah gören yönetici elit görünmez oldu belki ama yok olmadı. Çocuklarımızı ellerimizle öldürmemizi arzularanlar ile kitlesel çocuk kıyımlarına alışmamızı bekleyenler aynı tahakküm siyasetini yürütüyor. Onlardan medet ummak anlamsız. Peki bizler? Bizler için anlamını koruyan bir şey kaldı mı? Çocuk ölümü ekranlardan naklen izleyerek geçirdiğimiz onlarca aydan sonra bu sorunun cevabını kestirmek zor. Fakat biliyoruz. Çocuklarımız masumdur. Biliyoruz. Bir masumun ölümü bütün insanlığın ölümü gibidir. Bunca kez öldükten sonra insanlık ayağa kalkabilecek gücü kendinde bulabilecek mi? Uzlaşma ümidi yoksa... Konuşup anlaşamayacaksak... Doğrulmayı başarabilecek mi? Bir yolu hep vardı. Yine var. İnsanoğlu kendi yaratılışına tutunabilirse neden olmasın? Tanrı sözüne tutunabilirse neden olmasın?¹⁰

“
Çocuklarımız
masumdur.
Biliyoruz. Bir
masumun
ölümü bütün
insanlığın
ölümü gibidir.”

”

6 Brewis, ae.

7 Brewis, ae.

8 Bknz: Zeytinoğlu, S., 2001, Çalışan Çocukların İstismarı ve İhmalı, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No:113. Bknz: Sayın, Ö., 1990, Aile Sosyolojisi; Ailenin Toplumdaki Yeri, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No 57.

9 UNICEF Türkiye Milli Komitesi. (t.y.). UNICEF’ten Haberler. UNICEF | Her Çocuk İçin. <https://www.unicefturk.org/sayfa/uniceften-haberler>.

GECE

Sevgi Yerlioğlu

Yeryüzünü koyu bir halıyla kaplar gece. Boyası denizi çağırır da ayaklarının altında gürül gürül çimenlerin koştüğünü biliriz. Çocuk önce siyah rengi sonra beyaz noktaları kondurur kâğıda. Yıldız demeden yıldız anlatır bize. Şair işidir söylemeden anlatmak, çocuk hüneridir sadelikle söylemek. Çocuk resimlerinin rengarenk olmasına alışanları şaşırtacak bir lacivert var resimde. Çünkü gece yıldızlarını göstermek için geride kalan her şeyi örter çocuk. Lacivert bir halının altında gün ışığını bekleyen oyuncaklarını saklar. Nesenin, eğlencenin, oyunun ışığını. Beyaz, ince dalgalı fırça izleriyle o ışığın lacivert halının altında durmadan kımıldadığını söyler bize. Bunca sessizliğin içinde, yan yana durunca siyahı unutturan yıldızlar en gür sesiyle konuşur. Gün doğduğunda o halıyı çeken el, yıldızlar olacaktır çünkü. 🖐

Kırmızı Balık Denizaltı Müzikali

- Tiyatro Oyunu
- 07 Eylül 2025
- 0-7 yaş için uygundur
- Yer: Hilltown Seyirlik Sahne/
İSTANBUL
- Süre: 40 dakika
- Biletler: iticket.com.tr

Merve
Büyükçapar

Ceviz Adam Müzikali

- Tiyatro Oyunu
- 14 Eylül 2025
- 0-7 Yaş için uygundur
- Yer: Hilltown Seyirlik Sahne/
İSTANBUL
- Süre: 45 dakika
- Biletler: iticket.com.tr

Kırmızı Balık Denizaltı Müzikali

- Tiyatro Oyunu
- 07 Eylül 2025
- 0-7 yaş için uygundur

- Yer: Hilltown Seyirlik Sahne/İSTANBUL
- Süre: 40 dakika
- Biletler: iticket.com.tr

Astra Lumina İstanbul

- Multimedya Gece Yürüyüşü
- Her yaşta ziyaretçi için uygundur.
- Yer: İstanbul Light Park
- Süre:45-60 dakika
- Biletler: biletinial.com.tr

Kuşu Gölü

- Dans Gösterisi
- 15 yaş altı çocuklar ebeveynleri refakatinde seyredebilirler.
- Yer: Zeytinburnu Buz Adası
- 16 Kasım 2025 - 30 Kasım 2025
- Biletler: biletinial.com.tr

BETON İSKELEDEKİ ÇAY BAHÇESİ

Şafak Çelik

“

Benim için o zamanlar Pendik'te çocuk olmak, cumartesileri inilen çarşıydı.

”

Reşat Nuri Güntekin, Kızılıcak Dallarını romanına şöyle başlar: “Ada-pazarı postası o gün iki buçuk saat rötör yapmıştı. Pendik istasyonunda, Bolu'dan gelecek ortanca kızını bekleyen Nadide Hanım, merak içinde idi.”

Karakterleri ve istasyonu tasvirlerle anlatan Güntekin sonunda trenin istasyona geldiği sahneyi şöyle

resmeder: “Posta, bugün âdeta boş gibiydi. Pendik'e Nadide Hanımın yolcularından başka yalnız orta yaşlı bir köylü ile iki çocuk indi.”

Ve nihayet istasyondan ayrılıp evlerine doğru yola çıktıklarında Pendik hakkında şöyle bir ayrıntıya yer verir: “Köşk, Pendik evlerinin bittiği yerde, deniz kenarında idi. Seniye'nin uzun bir hastalığı sebebiyle

iki seneden beri yaz aylarını burada geçiriyorlardı.”¹

Kitap ilk olarak 1932 yılında yayımlanmış. O zamanlar Pendik, İstanbul'un bir sayfiye kasabası görünümünde. Bu özelliğini uzun süre korumuş aslında. Özellikle 1950'lerde başlayan göçlerle birlikte nüfus hızla artmış ve ilçe bu özelliğinden uzaklaşmaya başlamıştır. 1979'tan itibaren artan göçler günümüze kadar devam etmiş, şehrin ve tabii ilçenin de yapısını, yaşam şeklini, kültürünü etkilemiştir. Aynı dönemlerde yaşanan şehirleşmeyle birlikte büyük şehirlere iç göç de artmış, dolayısıyla gelinen yerdeki ihtiyaçlar da değişmiş ve artmıştır. “1970 yılından sonra şehrin sayfiye özelliği yavaş yavaş bozulmaya başlamış, sahilde bulunan konakların yerini çok katlı yapılar almaya başlamıştır. 1980 yılında onaylanan ve İstanbul'daki sanayi gelişimini yönlendirme özelliği olan Büyük İstanbul Nazım Planı'nın hayata geçmesiyle Pendik'in 60.000 olan nüfusu 1990 yılında 235.000 sayısına ulaşmıştır. Bu nüfus sayısı sadece 7 yıl sonra yani 1997 yılında 115.000 artarak 350.000'e çıkmıştır. Bunlara ek olarak 1975 yılında açılan Ömerli Barajı ile Pendik Tersanesi ve Ağır Sanayi Tesisleri, işleme açıldığı 1982 yılından itibaren ilçe ekonomisine önemli katkıları olmakla birlikte,

şehre çektikleri nüfus ile de şehrin dönüşümünü hızlandırmıştır.”²

Çocukluğumdan hatırladığım Pendik, artık sayfiye havasından çıkmış; alışverişin, sanayileşmenin, şehirleşmenin hâkim olduğu; nüfusun hızla arttığı ve farklı kültürlerin bir araya gelerek yeni bir yaşam kurmaya çalıştığı, biraz kıyıda kalmış olan ilçenin İstanbul merkeze eklemeye çalıştığı bir dönemde, hâlâ balıkçı barınaklarının olduğu, iskelesi tahta değilse de beton bir iskele olarak yerinde olduğu, hemen yanında polis karakolunun ve çay bahçelerinin bulunduğu, cumartesi günleri kurulan semt pazarıyla çarşısı capcanlı bir ilçeydi. Benim için o zamanlar Pendik'te çocuk olmak, cumartesileri inilen çarşıydı. O kalabalık içinde anne-babanızın elini tutmak, pazarcı tezgâhları ve hemen arkasındaki vitrinler, dönüştürülen döner ekmeği ve yazsa dondurma; ilk gençlikte sahil çay bahçeleri, balıkçı barınakları, Pendik Burnu'ndan denizi seyretmek, son otobüsle eve dönmek demektir.

Pendik'te Sosyal Hayat

İstanbul çeşitli yangınlarla pek çok kez yıkılıp yeniden inşa edilmiştir. Pendik de aynı şekilde üç büyük yangın geçirmiş ve sonuncusu olan

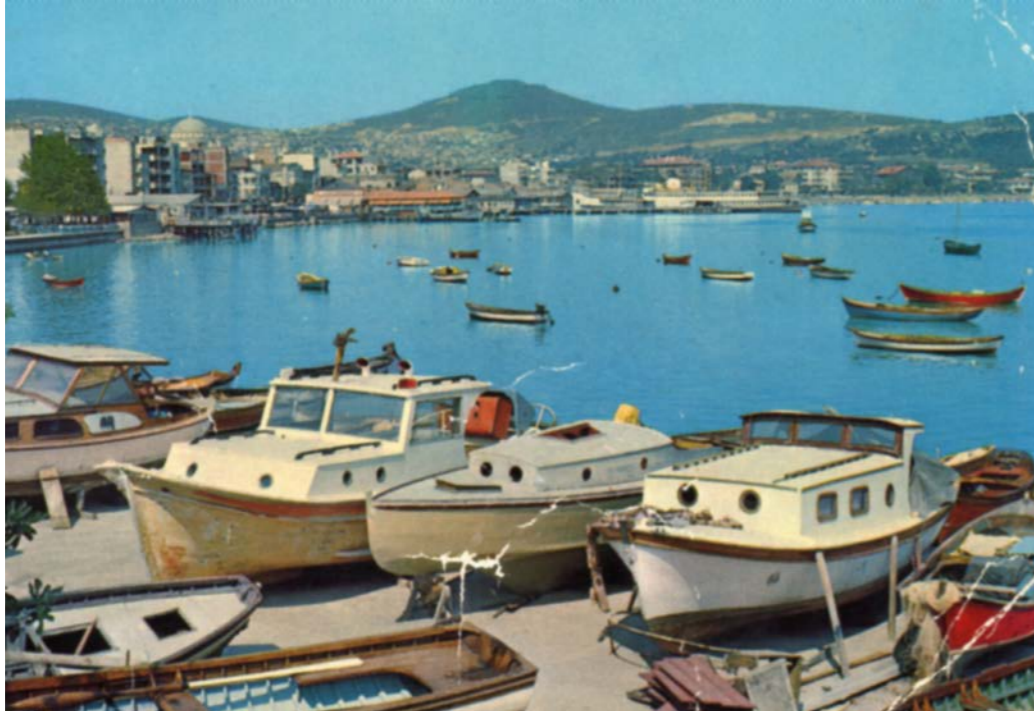
“

Elbet Türkiye'nin pek çok yerinde bayramlık elbise ve harçlık demek olan bayramlarda en sevdiğimiz şeylerden bazıları mantar tabancası, torpil, kızkaçıran, çatapat gibi ateşli oyuncaklardı.

”

1 Alıntılanan metinler için kaynak: Kızılıcak Dallarını, Sayfa: 5-10, İnkılap ve Aka Kitapevleri Koll. Şti, Reşat Nuri Güntekin, İstanbul 1978.

2 Pendik ve Mübadele, S. 26, Neval Konuk Halaçoğlu, Pendik Belediyesi, İstanbul 2023

1899 yangınında tamamen yerleşilemez hâle gelmiştir. 1900 yılında yeniden imar ve inşasına karar verilir ve Âyân Meclisi Hariciye Encümen Reisi Azaryan Efendi görevlendirilir. İlçenin planını yaparken isminin baş harfini de caddelerin kesişim noktalarını oluşturacak şekilde ilçenin merkezine konumlandırır Azaryan Efendi. Çocukluğumda çarşının kurulduğu eski belediye binasının önündeki alanda sahile doğru açılı bir şekilde inen iki cadde (Gazi Paşa ve İsmet Paşa Caddeleri) "A" harfinin uzun kollarını, bunları kesen cadde ise (Dr. Orhan Maltepe Caddesi) harfin ortasındaki kısa çizgiyi oluşturur.³

Pendik çarşısı bütün canlılığıyla alışverişin merkezi gibi görülürken köyleri de 18. yüzyıldan itibaren tarım ve sebze-meyve üreticiliğinin önemli noktalarından biri olmuştur. İstanbul'un sebze-meyve ihtiyacının karşılanmasında günümüze kadar

önemli rol oynamaktadır. Günümüzde de Kurtdoğan, Göçbeyli gibi köylerinde tarım üretimi yapıp semt pazarlarında ve köylü pazarlarında satışa sunulmaktadır. Çocukluğumda hatırladığım bu bahçeler bizim için hep bir merak ve cazibe konusu olmuştur. Pek çok bahçeci çocuklara karşı çok müsamahakâr davranırken bazılarının bahçelerinde köpek olması sebebiyle yaklaşamazdık. Şimdiki gibi semtin her yerinde çocuk parkları, spor alanları, kütüphaneler, sosyal alanlar olmadığı için bizim için en büyük eğlence yürümek ve bahçelere kadar gitmişken de mevsim meyvelerinden göz hakkımızı almaktı. Tabii pek çok başarılı gezi yanı sıra köpekler tarafından kovalandığımız, bahçeci amcaların arkamızdan bağırışları arasında hızla uzaklaştığımız başarısız girişimlerimiz de olmuştur. Pek tabii bunlar bizleri yıldırılmaz, rutin dağ-bayır gezilerimize devam ederdik. Bu

gezilerden birinde ağabeyimin bir yokuştan yuvarlanıp ciddi şekilde yaralandığını, iki arkadaşımızın ona omuzlarından destek vererek eve kadar taşıdıklarını hatırlıyorum. Çocukluk eğlencesi olarak bir de bayramları hatırlıyorum. Elbet Türkiye'nin pek çok yerinde bayramlık elbise ve harçlık demek olan bayramlarda en sevdiğimiz şeylerden bazıları mantar tabancası, torpil, kızkaçıran, çatapat gibi ateşli oyuncaklardı. İçindeki tehlike, bilinmezlik, macera hissi hepimizi bayram harçlıklarımızın son kuruşuna kadar harcamaya sevk ederdi. Hele yaşımız biraz ilerleyip ilk gençlik çağlarımıza geldiğimizde bayram harçlıklarımız Pendik çarşısındaki kafelerde, Pefhem'de, Oscar ya da Güney sinemalarında, balıkçı barınağı ve çay bahçelerinde harcanır olmuştur.

Bugün Pendik'te çocukların istifadesine sunulmuş olan 223 çocuk parkı, 23 kütüphane, 15 spor kompleksi ve 80 açık spor alanı mevcuttur. Bunların yanı sıra çocukların ve gençlerin sosyalleşebilecekleri kulüp, kurs ve atölyeler de ilçede pek çok kişiye ulaşmış ve nitelikli zaman geçirmelerine katkıda bulunmuştur. Bunlara örnek vermek gerekirse belli başlı olanları aşağıda katılımcı sayılarıyla anmak isterim.

PESEM (Kültür-Sanat Kursu) Etkinlikleri: Aylık Ortalama 60 Branş ve 3 Bin Kursiyer

Aile Çocuk Eğitim Merkezleri Etkinlikleri: Aylık ortalama 670 öğrenci ve 590 veli

Bilim Merkezleri Etkinlikleri: Aylık ortalama 28 Atölye ve 2.500 öğrenci

Çocuk Kütüphanesi Etkinlikleri: Aylık ortalama 30 etkinlik ve 420 çocuk

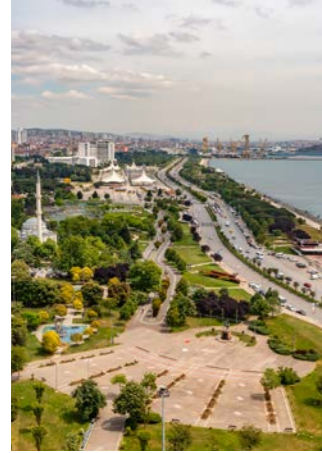
Masal Parkı Etkinlikleri: Aylık ortalama 53 atölye ve 12 bin ziyaretçi

Sanatı Keşfet Etkinlikleri: Aylık ortalama 44 atölye ve 246 öğrenci

Soru Çözüm Merkezleri: 340 öğrenci

Tiyatro Okulu: 6 okul ve 166 öğrenci

Yine Pendik'te yıl boyunca yapılan çeşitli etkinliklerle sanatçı, şair, yazar, düşünür, bilim insanı da okur ve izleyicileriyle buluşmuştur. Pendik'te *yıllık ortalama 700 Etkinlik (Konser, Tiyatro, Sergi, Gezi, Yazı ve Şiir Atölyesi, Sohbet, Seminer, Kitap Fuarı, El Sanatları Fuarı, Kahve Festivali, Kadın ve Yaşam Festivali vb.)* gerçekleştirilmiş ve katılımcılar sanatçı ve bilim insan-

³ Pendik ve Mübadele, S. 19, Neval Konuk Halaçoğlu, Pendik Belediyesi, İstanbul 2023

larıyla yüz yüze görüşme imkânı bulabilmiştir.⁴

Pendik'te Eğitim

Yine çocukluğumdan hatırladığım kadarıyla okul, en az mahalle ve sokak kadar çocuk ve gençlerin sosyal hayata katıldıkları, sağlıklı ilişkiler kurabildikleri yerlendendi. Pendik'in biraz kenar bir mahallesinde olan okuluma evimizin arası yaklaşık 2 kilometreydi ve okul saati yaklaştığında bütün öğrenciler sokaklardan caddelere çıkarak âdeta bir kortej hâlinde okula yürürdük. Bu yürüyüşlerde çoğu zaman arkadaşlarımızla karşılaşır, sohbetler ederek okula varırdık. Tabii okul çıkışları da aynı şekilde mahalle esnafının dükkânlarının önünden neşeli, gürültülü, coşkulu, kimi zaman da dalgın ve düşünceli yürüyerek evlerimize dağılırdık. Bu yürüyüşlerimde kendimce oyunlar geliştirdiğimi hatırlıyorum. Vitrin camlarındaki yansımalara bakarak hikâyeler uydururdum. Ya da

arabaların plakalarındaki harflerden kelimeler türetirdim. Bazen de bir plakayı ezberlemeye çalışır, bu aracın çalıntı olduğunu ya da içinde suçluların olduğunu; radyoda, belki de televizyonda bu plakanın arandığını görüp hemen olaya müdahil olacağımı ve suçluları yakalatacağım maceralara dalacağımı hayal ettiğim polisiye kurguların içinde bulurdum kendimi.

O zamanlar az sayıda olan okullar nüfusun hızlı artışı ve ihtiyaçlar neticesinde artmış ve günümüzde neredeyse okuma imkânına ulaşmayan çocuk kalmamıştır. 2024 Ocak ayı verilerine göre Pendik'te 226 resmî okul bulunmaktadır.⁵ Bu okullarda verilen eğitimin yanı sıra çeşitli etkinlikler, yarışmalar, gezilerle gençler ve çocuklar hayata dolu dolu hazırlanabilmektedir.

Okulların kapanmasıyla birlikte uzun yaz tatili dönemlerinde bizim için en büyük eğlence; Pendik sa-

“ Bu yürüyüşlerimde kendimce oyunlar geliştirdiğimi hatırlıyorum. Vitrin camlarındaki yansımalara bakarak hikâyeler uydururdum. Ya da arabaların plakalarındaki harflerden kelimeler türetirdim. ”

hildeki çay bahçelerinde takılmak, kayık kiralayıp balık tutmak, ilçedeki sinemalardaki filmlere gitmek, akşamları çarşıda volta atmaktı. Işıltılı vitrinlerin önünden kalabalıkla birlikte akıyor olmak, 19 Mayıs caddesinde mağazalara bakarak bir aşağı bir yukarı yürümek bizim için paha biçilemez bir şeydi.

Şimdiyse okulların kapalı olduğu dönemde pek çok etkinlik gerçekleştiriliyor ilçemizde ve çocuklar ve gençler bu etkinliklerle tatilin tadını çıkarabiliyorlar. Bu etkinliklerden bazılarını aşağıda rakamlarla birlikte açıklamak isterim;

Gençlik Kampı Etkinlikleri: Aylık ortalama 25 organizasyon ve 2 bin 875 katılımcı

Bisiklet Yarışları Etkinlikleri: Yıllık ortalama 12 kategori ve 700 çocuk ve genç

Doğa Yürüyüşleri Etkinlikleri: Aylık ortalama 5 etkinlik ve 180 katılımcı

Savunma Sporları Şoleni Etkinlikleri: Yıllık ortalama 4 branş ve 398 çocuk ve genç

Scooter-Paten Kaykay Etkinlikleri: Yıllık ortalama 14 kategori ve 1.050 çocuk ve genç

Çocuk Spor Etkinlikleri: Yıllık ortalama 44 semt parkı, 800 çocuk ve genç (slalom arası koşu, tabak kapma oyunu, halka atma ve top taşıma gibi eğlenceli parkur oyunları)

Pendik Okul Sporları Etkinlikleri: Yıllık ortalama 12 branş ve 8.270 sporcu öğrenci (3x3 basketbol, badminton, voleybol, basketbol, bilek güreşi, hentbol, okçuluk, masa tenisi, futbol, futsal, ayak tenisi ve puanlı atletizm branşları)⁶

Pendik'te Çocuk Olmak

Çocukluğum ve ilk gençlik yıllarımda en çok şikâyet ettiğimiz şey

İstanbul'a uzak oluşumuzdu. Evet, İstanbul'un bir ilçesinde yaşıyorduk ama merkeze ulaşmak çok zor geliyordu bize. Pendik'te her şey vardı ama eski kitaplara ulaşmak için Kadıköy'e gitmemiz gerekiyordu ve bu çok da kolay değildi. Sinema vardı ama Kadıköy'deki salonlar bize daha ihtisamlı geliyordu. Sahil vardı, deniz aynı denizdi ama Üsküdar'dan Kanlıca'ya yürümek gibi değildi. Fakat bu uzak oluşa rağmen mahalle sıcaklığı, arkadaşlık, sokak oyunları, mahalle maçları, uzun yürüyüşler, Pendik çarşısı, dostluklar ve unutulmaz anılarla dolu benim için. Bugünlerde artık iki evlat yetiştirmeye çalışan bir baba olarak baktığımda günümüz çocuklarının sitelerde, sınırlı alanlar içinde kaldıklarını düşünmeden edemiyorum. Pek çok sitede çocuklar için ayrılan göstermelik oyun parkları işlevinden uzak ve atıl duruyorlar.

Çocuklar da günümüzün site yaşamı içinde sanki sokağa çıkmak istemez bir hâlde, mahalleden izole bir yaşam içindeler. Gelişen teknolojiyle artık çocukların ellerinde her an ulaşabildikleri online oyunlar, Youtube gibi kanallar, 24 saat yayın yapan çocuk kanallarıyla bir çocuğun ekrandan ayrılıp gerçek arkadaşlarıyla dostluk kurabileceği, sanal bir oyun içinde yüzünü hiç görmediği, sadece bir nickname'den ibaret kişilerden uzaklaşabileceği ortamı bulacağına, ekranlardan kolayca kopabileceğine inanmak çok kolay değil.

Artan araba sayısı, yetersiz caddeler, evlerin bahçesiz oluşu ve çarpık kentleşme maalesef çocuklara mahalle maçı yapacakları alanı sunmaktan çok uzaklar. Günümüzde bir çocuğu Pendik çarşıya indirdiğinizde aklında dondurma yemek olacağını sanmıyorum; çünkü artık her köşebaşı gıda boyası ve tatlandırıcıyla yapılmış dondurmalar satan bir dükkânla tutulmuş durumda. Yüksel

Aksu'nun kült filmi Dondurmam Gaymak'taki efsane repliği hatırlayalım, "Hiçbir gıda değeri yok; şu, şeker, gıda boyası." Her şeyin sahtesi, kolayı, yapayının olduğu bir durumda çocukların nitelikli olanı, güzeli seçmelerini beklemek çok da doğru bir yaklaşım olmasa gerek.

Peki yaz aylarında denize girmek! Pendik'te denize girilebilecek çok plaj yoktu. Ancak sahil yolu geçmeden önce Pendik Burnu'nda denize girenler, balıkçı barınaklarının oradaki küçük kumsaldan ayaklarını denize sokanları görmek mümkündü. Temenye Plajı, Yunus İstasyonu'nda bulunan Akvaryum Plajı, Güzelyalı plajı gibi plajlarda denize girdiğimizi, arkadaşlarımızla kimi zaman yürüyerek kimi zaman banliyö treniyle bu plajlara gidip güneşten yanmış, yorgunluktan eve dönemeyecek kadar bitkin düştüğümüzü hatırlıyorum.

Denizle bağımız yazla sınırlı değildi elbet. Çarşıdaki iskeleden denizi izlemek kış aylarında rutin işlerimizden biriydi. Kayıkçılardan kayık kiralayıp balık tutmak da -çok başarılı olmasak da- en az haftada bir yapmamız gereken işlerdendi. Şimdiyse çocukların Pendik'te denizi görmeden büyüdüklerini düşünüyorum. Bir sahil kasabası olan Pendik'te denizden bu kadar kopuk olmak bence çocuklar için büyük bir kayıptır. Günümüzde Pendik'te deniz; Ro-Ro, tersaneler, İDO seferleriyle sınırlı diyebilirim. Dolayısıyla çocuklardan çok büyüklerin -o da keyif almak için değil de geçim kaynağı olarak- yaşamında olan bir olgu.

Şimdi çocukların şehirle, ilçeyle nasıl bir ilişki kurduklarını, şehre dair nasıl anılar biriktirdiklerini düşündüğümde fazla bir şey göremiyorum. Çünkü artık ben çocuk değilim, şehir de benim hatırladığım şehir değil.👉

4 Veriler Pendik Belediyesi Halkla İlişkiler departmanından alınmıştır. Tarih: 16.07.2025

5 Kaynak: <https://www.pendik.bel.tr/haber/detay/pendikte-son-45-yilda-25-okul-projesi-hayata-gecti> Erişim tarihi:18.07.2025.

6 Veriler Pendik Belediyesi Halkla İlişkiler departmanından alınmıştır. Erişim tarihi: 16.07.2025.

DO, RE Mİ?

Bünjamin Demirci

Anne ninni ile uyutur çocuğunu, şarkılar söyler daha karnındayken yavrusu. Ölüye yakılan ağıtlar da müziğe dahildir. Dualar bir melodiye çevirir bilmeden. Meydanda dervişler Hû notasını okur da durur. Rüzgâr bazen yaprakları sallar, müziktir. Yağmur çatılara kurar piyanosunu. Bir şey olur durur müzik, durmaz müzik, esler de dahildir çünkü müziğe. Çocuk uyur, ölü gömülür, kapanır avuç, zakirbaşı illallah der, ağaçlar salınır, çatılar ıslak, susar her şey. Bütün müzik susmak içindir.

Do'dan Re'ye bir yol vardır uzun mu uzun. Teknik şeylerden bahsedip kafa karıştırmak istemem ama söylemek lazım yine de bir şeyler. Batıda notayı ikiye bölmüşler. İki duygunun melodileri çalınmış bu sistemle. Bizde ise notaların arasını dokuza bölmüşler, buna koma denmiş. Sayısız makam böyle çıkmış işte ortaya. Do'dan Re'ye geçene kadar aradaki, artık nota değil perde diyeceğiz, perdelere uğramak gerekmiş. Daha bir sürü

nota her birinin arasında komalar oktavlar derken sonsuz gibiymiş Türk Musikisi. Kutbunnâyî Niyazi Sayın hocamız, "Musiki iki nota arasındaki manevi münasebettir," demiş. O zaman bu perde ne demek anlamaya çalışalım.

Batılı müzisyenlerin her biri önüne aldıkları notayı gördükleri gibi çalarlar. Oysa bizim müziğimizde tavır, üslup, müzisyene göre değişir. Hele ki bazı sazlarımız -ney gibi, müzisyenin, açlığı, tokluğu, mutluluğu, sağlığı, yaşamıyla doğrudan ilişkilidir. Hüseyini perdesinin nasıl aralandığı mesela bütün yaşamımıza bağlıdır. Hep aynı basılmaz bu perdeler.

Perdeyi, Karagöz Hacıvat, oyunlarından duyarız, bir gölge düşer perdeye. Musiki perdeler içinde perdeler açar gölgenin gölgesiyle yolculuğa çıkarır. Kulaktaki perde aralanmadan görmek ne mümkün. Dinlemeyenin gözleri kör. İyi müzik gözler kapalı görmeyi sağlar. İyi filmler iyi müziklerle anılır. İyi

şiiir iyi müziktir aynı zamanda. Her konuşma yeni bir beste gibidir bazı dillerde. Sözü müzik süsler, tesirli kılar, estetik hâle getirir.

Bir tane nota var. Onu bölmüşler bin parçaya. Bir tane beste var, onun parçaları diğerleri. Müzisyen bir tane, sahnedeki çokluğa bakmayın. Değirmen bile on öğütür şarkıyla. O zaman müzik deyip geçmeyelim. Do deyip geçmeyelim perdeden.

Bazı sesleri neden sevmeyiz peki! Müzik ruhun gıdası değil, ruh müziğin gıdası olursa severiz sesleri çünkü. Ruhun gıda olduğu her şey, ruhun evini hatırlar, hatırlatır. Ruh evine dönmenin yolunu sanat ile arar.

Kaç perdeden geçebiliriz ömrümüz boyunca. Birinden bile değil! Bir çemberin içinde yuvarlanır durur her şey. Musikimiz bir çemberin içinde yoğurur hamurunu. İki perde arası kaç perde var? İki perdenin arasını da bölsek dokuza. Sonra yine bölsek, yine bölsek, yine bölsek... Bulur muyuz noktayı.

Parmaklar çok çalışır öğrenir nota basmayı, dudak büzüşür dokunur başpareye, mızrap oturdu mu ele pekâlâ titreşir teller. Öğrenmek kolay her şeyin tekniğini, çalışırsak eğer, çok istersek bir de. Önemli olan bu mudur? Dede'den bu yana zamanın yenedemediği eserler bu teknik yetenekle mi tutunmuş, yenmiştir zamanı. Ne kadar ruh o kadar sanat!

Velhasıl malûmat kısmını uzatmayalım, musikişinas, bir notada bütün notaları duyar ve icrasını böylece yapar. Çargâh perdesinde (do notası) bütün perdelerin yolunu görür. Her müzisyenin perdesi, notası kendine göredir buradan tavır, üslup ortaya çıkar.

O zaman başlıktaki soruya cevap verelim; Do aynı zamanda Re'dir, birazcık incelmıştır sadece. Hayır

değildir, çünkü Re belki kaçmıştır Do'nun onu yutmasından. Perdeler yani notalar işte böyle birbirini kovalarsa bu oyunun adına beste denir.

Çocukluk Enstrümanları:

Yoğurt lastiklerini, bir karton kutuya farklı gerginliklerle yerleştirerek akort edip ilk telli sazımı yapmıştım. Bu perdesiz sazı kimi zaman kanun gibi kimi zaman bağlama, gitar gibi çalar dururdum. Çalmak denirse tabii buna.

Bir diğer enstrümanımız köyümüzde bilhassa aklımıza düşen, yaprakattan yaptığımız düdüktü. Bunu annemin amcası elinde çok perdeli bir saz varmış gibi melodili bir şekilde, üstelik bilindik türkülerini icra ederek çalardı. Yaprak bir zaman sonra yırtılırdı hemen yenisi... Fındık bahçelerinde bitmeyen neşe.

Yine köyümüzde, ince kızıl ağaç dalından oyarak yaptığımız, sipsi vari bir düdüğ vardı. Bununla pekâlâ bizler de tanıdık melodileri çalmaya yaklaşıp ama çoğu zaman uydurdu-

ğumuz besteleri çalardık. Benzerini buğday sapından da yapardık ya o kolay patlardı. Neyse ki ağızımızda kuru ot, gökte bulut, zaman ağır bir gemi gibi geçer giderdi...

Taş piyanosu bir diğer sazımızdı. Pi-yano tuşlarını taklit ederek, uzundan kısaya yan yana dizdiğimiz taşları iki sopayla vurarak çalardık. Eğer orantılı bir şekilde taşları dizebilirsek güzel bir ses yakalayabiliyorduk. Taş piyanosu çoğunlukla çobanlık yaparken oynadığımız bir oyundu. Sonrasında o taşlar birkaç odalı evlere dönüşürdü. Bu evlerde papatya etekli kadın ve kız çocukları; kuru ottan, ince ağaç dalından adam ve delikanlılar dolaşır. Pekâlâ bulduğumuz ya da tesadüfen oradan geçen böcekler bu oyuna hemen dahil oluyordu. (Ben bunun hikâyesini belki yazarım.)

Ödev: O zaman bir ödev verelim, çocuklara, yetişkinlere, herkese... Yukarıdaki enstrümanlardan herhangi biriyle ya da kendi uydurduğunuz başka bir enstrüman ile bir şeyler çalın. Bana gönderin olur mu? 🙌

ÇOCUKLARLA TİYATROYA GİTMEK

Derya Özer

Çocuk tiyatrosu, bir sanat dalı olmasının yanı sıra eğitsel ve kültürel bir araçtır. Çocukta estetik duygusunu geliştirirken haya dünyasını besler. Tiyatro, çocuklarda değerler eğitimi için de etkili bir araçtır.

“İnsana; insanı, insanla anlatan” tiyatro, ülkemizde, çocuklara hitap ettiği

zamanlarda başta tiyatro yapımcılar olmak üzere genellikle sadece “eğlence” aracıymış gibi düşünülür. Gezici tiyatrolar, derme çatma bir dekor, dikilmemiş de basit tekniklerle bir araya getirilmiş kumaş parçaları izlenimi veren kostümler, kolaylıkla ön-görülebilir hikâye akışlarını “küçük” seyirciler için yeterli görülür. Olay

örgüsünün hedef yaş için bile kolay tahmin edilebilir olması dert edilmez.

Çocuk tiyatrosu derken tiyatro yapımcılarla aynı şeyi mi anlıyoruz? Kavramın zihnimizde çağrıştırdığı karşılık onlarda ve bizde aynı mı? Çocuk tiyatrosu denildiğinde aynı anlam üzerinden düşünülmesi, çocuklarımızın tiyatroyu küçük yaşlardan itibaren içselleştirerek anlamlandırmasıyla ilgilidir.

Çocuk tiyatrosu, metni çocukların pedagojik-psikolojik özelliklerine uygun yazılmış, onların algılayacağı bir dramaturji ve yönetime sahip olan oyunların yine hedef kitleye hitap edecek oyunculukla sahnelenmesidir. Çocuk tiyatrosunun amacı, seyirci için en iyi kurallı tiyatro deneyimini sağlamaktır. Bu amaçla çocuk tiyatrosu, tiyatronun bütün ilke ve tekniklerini özel biçimde kullanır.

Çocukların sağlıklı bir tiyatro kültürü geliştirmesi için tiyatro yapımcıların ve ebeveynlerin dikkat etmesi gereken kriterleri ele almakta yarar vardır.

Öncelikle oyunun hedef yaş kitlesine uygun olması gereklidir. Somut işlemsel döneme kadar “görünürde aralarında bir yaş” olan çocukların arasındaki yaş farkı bilişsel, sosyolojik ve psikolojik açılardan zaman zaman on yaşa kadar çıkabilir. Bu durumda bir oyunu aynı anda izleyen beş yaşındaki bir çocuğun anladığıyla yedi yaşındaki “kardeşinin” yapacağı çıkarımlar birbirinden farklı olacaktır.

Esasen oyunlarının izlenebilirlik yaş aralıklarının 3-5 yaş, 6-10 yaş, 10-14 yaş, 14+ şeklinde düşünülmesi kurallı tiyatronun bir kültür olarak kazanılmasında etkili olacaktır. Sıralanan yaş gruplarından birincisi için görselliği yoğun, kısa süreli (30-40 dakikalık) ve anlaşılır yapıdaki oyunlar ele alınmalıyken ikinci grupta derinliği artmış hikâye örgüsüne sahip interaktif eserler öne çıkabilir.

Dört yaşındaki bir çocuk anlayışına uygun oyunu severek izler, dikkatini oyuna verir. Lakin aynı çocuk derinliği olan bir oyunu yeterince anlamayacağı için sıkılabilir. Bu da o çocuğun tiyatroya karşı davranış geliştirmesine neden olur. Benzer durum sekiz yaşındaki bir çocuğun, 3-5 yaş grubuna uygun oyunu izlediğinde de çıkar ortaya. Sahnedeki abartılı ve “komik” hareketlerden dolayı belki sıkılmayacaktır ancak o çocukta kurallı tiyatro algısı sağlıklı olmayacak; izleyeceği her oyunun kendisini sadece eğlendirmesi ve hızlı anlaşılır olması gerektiği yönünde bir anlayış geliştirecektir. Çocuğun yaşına uygun olmayan uzunluktaki oyunlar çocuklarda dikkat dağılmasına, yanındaki arkadaşıyla sohbete dalmasına vb. davranışlara neden olabilir.

Maalesef ülkemizdeki “çocuk tiyatrosu yapımcıları” hazırladıkları oyunlar için yaş grubunu açık şekilde paylaşmadan seyircilerin huzuruna çıkmaktadır. İzleyiciler arasında üç yaşından dokuz on yaşlarına kadar farklı yaş grupları yer alır. Ebeveynlerde de yaş grubuna uygun oyun seçme bilinci genellikle bulunmamaktadır. Bu konu, talep edilmesi ve öneminin anlaşılması üzerinde çalışılması gerekenler listesinde alt sıralarda bir yerde sırasını bekler.

İyi bir çocuk oyunu, eğlence ile eğiticiliği dengeler. Tiyatro yapımcılar mesajları doğrudan vermek yerine çocukların dünyasına uygun şekilde metaforlar ve olay örgüsü kullanmalıdır. Şiddet, korku, üzüntü, karmaşık toplumsal sorunlar ele alınmalıysa mutlaka pedagojik hassasiyet gözetilmelidir. Her ne kadar amaç öğretmek olsa da çocuklar, itici olabilecek ağır gerçeklerle karşı karşıya bırakılmamalıdır. Arkadaşlık, paylaşım, doğru sözlü olmak, çevre bilinci, saygı gibi değerleri içeren temalara uygun olay örgüleri tercih edilmelidir. Anne babaların, çocuklarıyla izledikleri oyunların içeriği üzerinde pekiştirici

“

İyi bir çocuk oyunu, eğlence ile eğiticiliği dengeler.

”

çalışmalar yapmasında yarar vardır. Böylece hem oyun sadece eğlendirici yönüyle belleklere kazınmaz hem de gözden kaçmış temalar üzerine konuşma imkânı sağlanmış olur.

Çocuk tiyatrosu yapılırken, yetişkin tiyatrosu standartlarından ödün verilmemelidir. Metin yazarından yönetmenine, sahne tasarımından oyunculuklara kadar her husus titizlikle ele alınmalı; geleceğin bilinçli tiyatro izleyicilerinin küçük yaşlarda kaliteli oyunlar seyredenler arasından çıkacağı unutulmamalıdır. Müzik, dekor, kostüm gibi sahne öğeleri, çocuğun hayal dünyasını geliştirmesini sağlamalıdır.

Jest ve mimikler mizah unsuru olarak kullanılabilir. Ancak, arkasını dönerek popo sallayıp çocukları güldürmek basitliğine düşen bir oyuncunun, buna izin veren yönetmenin yaptıkları iş üzerinde tekrar düşünmeleri gerekmektedir. Yukarıda değinilen basit şekilde hazırlanmış kostümler dikkat çekici olsa da tiyatronun "basitliğine" dair yanlış algıların küçük zihinlere yerleşmesine neden olabilir.

Oyuncular, çocukların tepkilerini takip edebilmeli, oyundan kopulan yerlerde dikkati toparlayıcı "profesyonel müdahalelerde" bulunabilmelidir. Rolünü doğru yorumlamak bir oyuncunun temel vazifesidir. Sahnede hiçbir hareketi yapmış olmak için yapmamalıdır. Öte yandan çocuklara oyun sergileniyor düşüncesiyle "oyunun olay örgüsünde yeri yokken" çocuklaşarak konuşma, "küçük" seyircilerin tepkisine neden olabilmektedir. Konuyla ilgili görüşülmüş birçok çocuk, "Biz öyle konuşmuyoruz ki," itirazında bulunmuştur. Çocuk tiyatrosunun belkemiği olan oyuncuların diksiyon yeteneği de önemlidir. Bu oyunlardaki oyuncular iyi bir müzisyen olmalı, beden dilini iyi kullanmalı ve okunmalıdır.

Etkileşimli sahneler, çocukların interaktif olarak oyuna katkıda bulunmasını sağlar. Bu durum dikkat süresini artırır. 10 yaş öncesi çocuklar, soyut düşünme dönemindedir. Bu nedenle içinde buldukları durumları içselleştirirler. Oyundaki karakterlerle daha rahat bağ kurarlar. Öğrenme deneyimini derinleştirirler. Bu nedenle oyun metni ve reji kadar oyuncunun mesajları tam ve doğru şekilde çocuklara iletecek bir oyunculuk becerisi sahnelemesi önemlidir.

Çocuk oyunlarının önermeleri, oyunun çatışma unsurları ve olay örgüsü çocuğun sosyal hayatıyla uyumlu olmalıdır. Tutarsız ya da çocuğun sosyal hayatıyla örtüşmeyen, toplumun kültürel değerleriyle örtüşmeyen içerikler, beklenen etkiyi eğitsel etkiyi azaltır. Dekor ve kostümlerin de yapılan işin ciddiye alındığını gösterecektir.

Çocuk tiyatrosunda rejii üstlenen kişinin hayal dünyası çok geniş olmalıdır. Hitap edeceği yaş grubunun özelliklerini iyi bilmeli, dikkati uyanık tutmak uğruna basitliklere izin vermemelidir. Kostüm, müzik, dekor uygunluğu ve oyunculuk açısından alanında etkili dramaturglarla çalışması iyi bir oyunun seyircisiyle buluşmasını sağlar.

Sonuç olarak, iyi bir çocuk tiyatrosu eserinin sanatsal öğelerle pedagojik unsurları bir arada barındıran, çocuğun bilişsel ve duygusal gelişimini destekleyen bir yapıya sahip olması gerekir. Gerek yazım sürecinde gerekse sahneleme aşamasında sanatsal disiplin ve çocuk gelişimi özellikleri dikkate alınmalıdır. Ancak bu sayede sahne, çocuk için hem öğrenme ortamına hem de hayal gücünün geliştirebileceği sıra dışı bir dünyaya dönüşür.

Oyun yazarı, yönetmeni, oyuncuları ve diğer teknik ekiple küçük seyircilere oyun sahnelemek, çocukların seviyesine "çıkmaı" gerektiren ciddi bir iştir. 🖐️

“

Jest ve mimikler mizah unsuru olarak kullanılabilir. Ancak, arkasını dönerek popo sallayıp çocukları güldürmek basitliğine düşen bir oyuncunun, buna izin veren yönetmenin yaptıkları iş üzerinde tekrar düşünmeleri gerekmektedir.

”

“Çocukluk ne güzel bir başıboşluktur.”

Cengiz Aytmatov

İllüstrasyon:
Zeynep Sude Ağırtmış

“HAYALPEREST OLMAYIN, FAKAT HAYALİNİZ GENİŞ OLSUN.”*

Röportaj:
Cahit Zarifoğlu

Derleyen:
Rahşan Tekşen

İllüstrasyon:
Derya Nuriler

“Çocuklara yazmanın, yazmak dediğimiz dehşetli olayı kolaylaştıran bir yanı da var. Acılarını azaltıyor. Yazar kendini biraz daha rahat hissediyor. Çocukların safiyeti ve günahsızlıklarından gelen bir rahatlık bu. Belki de büyüklerin çekişmelerle dolu dünyasından bir kaçış.”

* Bu röportaj, yazarın *Bir Değirmendir Bu Dünya, Konuşmalar, Zengin Hayaller Peşinde, Şiirler, İns ve Yaşamak* adlı kitaplarından derlenerek hazırlanmıştır.

Sayın Zarifoğlu, *Elim Sende dergimiz için sizinle “çocuk, çocukluk” kavramları üzerinde bir röportaj, bir konuşma yapalım istiyoruz.*

Bir konuşma mı? Doğrusu böyle bir şeye hiç gelemem. Çok uzun zamandır sadece yazmaktan başka edebi-

yatla hiçbir ilgim yok. Seyrek olarak, elime geçtikçe, dostlar yolladıkça bazı dergileri okuyorum. Onun için sorulu cevaplı bir konuşma yerine sohbet edelim, notlar alınır, sonra ben onları gözden geçiririm. Yarı sohbet, yarı röportaj, yarı düzyazı bir şey çıkar ortaya, yayınlarınsınız onu.

O halde, bir çocuk edebiyatı yazarı ve şairi kimliğine yöneltelim ilk sorumuzu: Çocuk edebiyatına olan ilginiz nereden kaynaklanıyor?

Başlangıçta bu alana hemen hiç ilgi duymuyor ve hatta ilgilenenler için, “koca koca adamlar oturmuşlar, masal çocuk şiiri” yazıyor diye düşünüyör ve hatta bunların bir bakıma “kaçtıklarını” aklımdan geçiriyordum. Yani büyüklerin meselelerinden kaçmakla suçlu yordum onları. Meğer öyle değilmiş veya olmayabilirmiş. Siz bir yazarsanız, tıpkı büyüklerle yazar gibi aynı ciddiyet ve önemle çocuklara da yönelebilirsiniz. İdeolojik bir ciddiyet ve önemle demek istiyorum. Burada gözden kaçmaması gereken bir husus var. Büyüklere yazdığınız zaman bu sadece büyükler içindir. Ama çocuklara diye yazarsanız bu aynı zamanda büyükler için olur. Çocuk kitaplarının okuyucularının yüzde ellisinden fazlası büyükler olduğunu sanıyorum.

Neden çocuklar için yazdınız?

Çocuklara yazmanın, yazmak dediğimiz dehşetli olayı kolaylaştıran bir yanı da var. Acılarını azaltıyor. Yazar kendini biraz daha rahat hissediyor. Çocukların safiyeti ve günahsızlıklarından gelen bir rahatlık bu. Belki de büyüklerin çekişmelerle dolu dünyasından bir kaçış. Sonra çocukların eleştirilerine daha rahat katlanabilirsiniz. Sözü döndürüp doluşturmazlar. Birkaç cümle söylerler. Beğendim veya beğenmedim derler. Olağanüstüleri hemen kabul ederler. Buna rağmen mantık kopukluklarını hemen fark ederler. Bunların hepsi bir yana çocuklar henüz kâfir ve mü'min diye ayrılmamışlardır. Hepsini mü'mindir. Böyle meleklerle benzeyen bir cemaat için yazmak harikulâde bir şey değil mi?

Çocuk edebiyatına yönelmeniz konusunda sizi teşvik eden biri veya bir hadise var mı?

İtiraf edeyim ki bunda [Mustafa Ruhi Şirin'in] büyük rolü var. Aynı yerde çalıştığımız için bu konu üzerinde sık sık konuştuk ve benim şimdiye kadar ciddi şekilde üzerinde durmadığım bu alanı bana açtı. Bundan büyük mutluluk duyduğumu belirtmeliyim. Çocuklar için yazmak, bana at oynatabileceğim çok geniş bir alan açtı. Burada masal, rüya, hayal, hikâye, gerçek, gerçeküstü ve akla gelebilecek her şey vardı. Bir anda büyük olmanın zorluklarının ötesine geçiveriyorsunuz. Sizi bağlayan bir şey yok. Yazarken bir tür çocuk safiyetini, çocukluğu giyiniyorsunuz. Her şeyi yaşamaya hakları olan ilerin büyükleriyle bir dünya oluşturuyorsunuz ve bu sebeple de zaman zaman onların büyük hallerine hitap ediyorsunuz. Bu yüzden benim yazdıklarım, aynı zamanda büyükler için görünür. Bence bunlar aynı zamanda büyükler için yazılmadı, belirttiğim gibi çocukların içindeki büyüklerle hitap ettiği için böyle oldu.

Belki de bu yüzden sizin çocuk kitaplarınızı büyükler de zevkle okuyor. Yani aslında yetişkinler için yazılmışlar da aynı zamanda çocuklar da okuyor gibi...

Çok iyi tanımladınız. Asıl yetişkin okuyucu için, ondan sonra da çocuklar için... [Zaten] ben sadece çocuklar için nasıl yazılır bilmiyorum. Özellikle Batıda bu işin ince uzmanları varmış. Adamlar öyle incelemişler ki, eğitimcilerle yaptıkları planlara göre, sıfır yaş-altı yaş grubu, yedi yaş grubu, sekiz yaş grubu diye ayırım yapılabiliyor ve ona göre yazıyorlar veya çiziyorlar. Burada eğitimcilerden söz etmek mümkün ama bu iş fena ticaret kokuyor. Bunlara aklım ermiyor benim.

Ben çocuklar için, yaşları sekiz, dokuzdan başlamak üzere basit bir konu sürükleyici bir macera seçer, bunun için ise büyükler için

“
Bunların hepsi bir yana çocuklar henüz kâfir ve mü'min diye ayrılmamışlardır. Hepsini mü'mindir. Böyle meleklerle benzeyen bir cemaat için yazmak harikulâde bir şey değil mi?”

doldururum. Yalnız bunu çocuk duyarlılığı ile yaparım. Büyükler içlerinde gizli bir köşede kalmış bu duyarlılığı benim kitaplarımı okurken yeniden keşfederler, okurken mutlu bile olurlar.

Benim için çocuk kitaplarına yönelmemin bir nedeni de şu olabilir. Edebiyatta kalem oynatmadığım alan kalmadı gibi. Hikâye ve roman yazdım. Günlük ve sohbet yazdım. Gazete fıkra yazarlığı yaptım. Piyasaya yazdım. Radyofonik oyunlar yazdım. Herhalde başka tür de yok edebiyatta. Denebilir ki bir tek çocuk edebiyatı kalmıştı. Bir fıstıklı yeşil kalmıştı. Fakat ben sadece bir şairim. Yazdığım bütün alanlarda, bütün ürünlerde şiir büyük ağırlıktadır. Ben hepsine şiir gözü ile bakıyorum.

Çocuk edebiyatı diye bir alan yok mu sizce?

Bu konuda benim için büyük-küçük ayırımı yapmak çok zor. Genellikle çocuklara alınan kitapları büyükler seçip beğenirler. Çocuklar neden sonra kendi kendilerine kitap seçmeye ve almaya başlarlar. Bunların içerisinde, benimkilerde olduğu gibi gizli gizli büyüklere de hitap edilmesi bir sakınca doğurmasa gerek. Ben bunu Dostoyevski'nin kitaplarına benzetiyorum. Her sınıftan okuyucusu vardır Dostoyevski'nin. Basit diyebileceğimiz insanlar bunlarda bir bakarsınız "cinayet romanı" kurgusunu yakalar ve heyecanla okurlar. Aynı kitap edebiyat tarihçilerine, psikologlara, hatta hukukçulara çok başka inceleme alanları ve imkânları açar. Sanırım benim "çocuk kitapları" da bir bakıma buna benzer özelliklere sahip.

"Çocuklar için yazmak, çocukça bir iştir." diyorlar. Sizce de böyle mi?

Çocukluk ediyorlar. Çocuklar için yazmak çok ciddi bir iştir. Çocuklar için yazmanın çocukça bir iş oldu-

ğunu söyleyenler, kendi çocuklarının kitap okumasını saçma sapan bulanlar olmalı ya da çocukluklarında hiç kitap okumamış insanlar... Bunların söylediklerine gülüp geçmek mümkün, ama üzerinde düşünülse daha iyi olur.

Çocuklar için yazmakta, çocukça, katışıksız bir mutluluk vardır. Bir görevin yerine getirilme duygusu ve tatmini vardır. Bir sorumluluğa evet demenin kahramanlığı vardır. Kıyasıya bir savaşta çocukları daha şimdiden kendi safımıza kapmanın savaşçı karakteri vardır ve bütün bunlar "çocukça" öyle mi? Hayır, gülüp geçmemek gerekli. Eğer bunu kelli fellî adamlar söylüyorsa, bu adamları eğitmek, ayıktırmak için bir yayın türü daha keşfetmeli.

Çocukken dünyaya bakışınız nasıldı peki?

O zamanlar biz çocuklara arasındaki samimiyetsizlik, laubalilikler, zevksizlikler, kabalıklar, düşmanlık duyguları gibi vakialar, beni korkunç tedirgin ederdi. Sanki hepimiz dünyaya getirilmiş ve sokaklara atılmıştık. Başımızda bir veli yoktu. Eğitimimiz sokağın ve okulun eline bırakılmıştı. İkisi de ruhumuza bir yücelik katmıyordu. Aşağılık duygularıyla dolu olarak büyüyorduk.

Yani durmadan özenilen ve gerek politikacılarımızın, devlet adamlarımızın ağzıyla gerekse öğretmenlerimizin ağzıyla ve gerekse sinema filmlerinin ağzıyla durmadan özendirdiğimiz Avrupalı insan, Amerikalı insan... Onların karşısında sürekli olarak aşağılanıyorduk. Ve aşağılanana aşağılanana hepimizde o kompleks oluşuyordu. Yani insanlarımız evlatlarını daha minicikken ruhen batılı insanların kölesi haline getiriyorlardı. Buna ta o yaşlarda gizli bir bilinçle karşı koymaktaydım. Bir şey depresiyordu. Ve o yaşlarda oturup bunu anlatmaya imkân yoktu. Böyle bir şeyin ne kelimelerini biliyorduk

ne de oluşumunu... Farkında bile değildik. Ama o ruhla büyüyen insanlar bir gün geliyor öğretmen, milletvekili, genel müdür, başbakan, akla gelebilecek bütün mesleklere sahip oluyorlar ve daha başındayken peşinen kaybetmiş olarak başlıyorlardı.

Peki çocukluğunuzu şiirle anlatacak olsanız... İlk hatırladığınız duygu ne olurdu?

Geceleri uzak ziyaretlerden, önde fener taşıyan hizmetkârın arkasında, o ücra Anadolu kasabalarının bol kıvrıntılı, çamurlu yollarından, bir kadın hizmetçinin kucağında uyuyarak eve dönerken, tek tük ufacık pencerelerinde ışıklar görünen evlerden üzerimize bol bol yağın [bir] yalnızlık olmalı.

Biraz yaralı bir çocukluk dönemi hissediliyor anlattıklarınızdan. Peki kendi çocukluğunuz, çocuklar için yazarken size malzeme sunuyor mu?

[Evet] çocukluğum buğulu, karanlık, çapraşık, hülyalı, sonradan, büyüdükçe korkulara sebep olacak yaşantılarla dolu geçti. Bu yüzden olacak, çocukluğumun tasavvufî tatlarla dolu bir bölümünü bir şiirimde anlatırken, son mısralarda "Ne korkunç birikimdi çocukluğum" diye bir mısra vardır. Bu mısra doğrudur. Bir itiraf, bir tespit...

Şiirlerimde ve yazılarımda çocukluğumdan oldukça sık bahsettim. Ama hepsi büyüdükçe edindiğim sıkıntıların kaynağını işaret ediyor gibi psikolojik nedenlerini arıyor ve buluyormuşum gibi acıdır. Bu yüzden olacak, çocuklar için yazarken şimdiye kadar hiç mi hiç çocukluğumdan yararlanmadım. Çocukluğumu ancak büyüklere anlatabilirim.

Az evvel "Eğitimimiz sokağın ve okulun eline bırakılmıştı." dediniz. Resmî kurumlarda verilen eğitimi hem bir çocuk edebiyatı yazarı hem

de bir baba olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?

Çocuklarımız iyi ki sadece resmî eğitimin çarklarından çıkmıyorlar. Evde, her Müslüman ailede olduğu gibi çocuklar da İslâmî bir atmosferi soluyorlar. İslâm fitratına uygun olarak doğan çocuklar, Rasûlullah Efendimiz'in övgüyle bahsettiği "kocakarı imanı"na benziyor. Bir farkla ki; yaşları iyice alınmış olan kadın soru sormadan inanırken, çocuklar soru soruyorlar. Allah bizi görüyor ama biz niçin onu görmüyoruz gibi. Geçenlerde, benim belki de kırk yaşlarımda kendime sorduğum bir soruyu büyük kızım sordu: "Allah her şey'i yapabiliyor. Peki niçin bütün kâfirleri Müslüman yapmıyor?" diye. Evvelâ çocukların bu tür konulardaki sorunlarını İslâmî ölçüler içerisinde cevaplayabilmek gerekli. Anne-baba materyalistse, çocuktaki din duygusu yavaş yavaş zayıflar; ailesinin kendisini hangi istikamette eğitmekte olduğunu içten içe kavrar ve daha çocukken dinsizliğe doğru gider. Ben böyle çocuklar gördüm.

İslâmî eğitim olarak çocuklara ilkin davranışlarımızla iyi bir örnek ortaya koymak zorundayız. Baba namaz kılmıyorsa, ama çocuğuna İslâmî bir gayretle namaz kılmanın gerekliliğini söylüyorsa inandırıcı ve etkili olmaz. Ama ana-baba namaz kılmıyorsa, çocuk daha en minicik yaşında onu taklit eder. Bu taklit yakutlar kadar kıymetlidir. Namazı sadece zihnimizle kılmayız. Ona kaslarımız da iştirak eder. İşte çocuk güzel bir taklitte daha minicikken kaslarıyla namaza ısınır.

Sonra göz. Gözün algıladıkları ne kadar mühim. Namaz kılan bir ana babanın çocukları, her gün gördükleri bu tabloyu ömür boyu hafızalarında korurlar. Asla rücu etmek dediğimiz olayda bu hatıraların önemi büyük. 'Asıl' dediğimiz şey çocuğun arka bilincinde böyle teşekkül eder.

Çocuklara genellikle "Hayal kurun." denir. Ama hayal kurmanın sınırları, yönü ya da niteliği pek konuşulmaz. Sizce bir çocuğa nasıl bir hayal kurması gerektiği öğretilmeli midir? Gerçekçilikle hayal arasında nasıl bir denge kurulabilir?

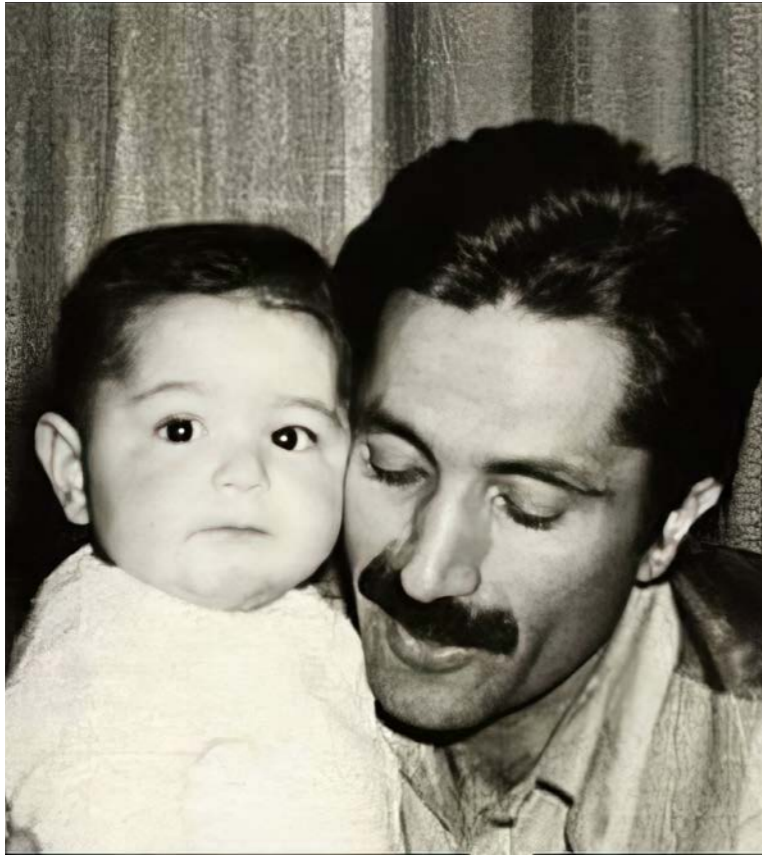
Çocuklara bazen şöyle diyorum: Hayalperest olmayın. Hep sükût-i hayale uğrarsınız. Ayağınız yer tutmaz. Gerçeklerden kaçır kaçır hayallerinize sığınır, hayal kurduğunuz sürece de doyar, tatmin olur, ama başarmanız gereken küçük işleri bile alt edemezsiniz.

Hayalperest olmayın. Fakat hayaliniz geniş olsun. Geniş düşünün, büyük düşünün. Size gösterilen hedefleri zihninizle aşın. Nedir gösterilen hedefler? Mesela diploma. Mesela yaklaşan bir imtihanın başarılması. Falan dersin belenmesi, hazmedilmesi, belki de hazmedilmesinden çok o dersten iyi not alınması. Kötü, küçük, yozlaştırıcı, hedefler bunlar. Böyle kısıpıyos hedefler olduğu için daracık odalarda at yarışı yaptırılan jokeyler gibi koşmamak, hırslanmak, buhrana kapılmak ve yorulmak var. Hedefleri yakınınızdaki kaldırıarak uzaklara koyun. Büyüterek uzağa koyun.

Arapça mı öğreniyorsunuz. Ders kitaplarının ve yetersiz ders saatlerinin ve öğretme metotlarının ötesine taşın. Böyle bir dersi, Arapça konusunda büyük bir hedefe bakmakla aşabilirsiniz. Onu anadiliniz gibi öğrenmeyi hedeflemekle. İşte bu, geniş hayalidir. Ama hayalperestlik değil.

Çocukların öğrenme süreçlerinde en belirleyici olan sizce nedir? İmkânsızlıklarla büyüyen bir çocuk, kendini nasıl geliştirir, neye tutunur? Merak mı, azim mi, hayal mi, yoksa tüm bunların ötesinde bir şey mi gerekir?

Bazılarına on parmakla daktilo yazmayı öğrenin, diyorum da burun

kıvırıyorlar. Onlara araba sürmesini öğrenin, dediğim zaman ise bir bisikletlerinin bile olmadığını ve fakirliklerini, ekmek helva parası bile bulamadıklarını düşünerek kahkahalarla gülüyorlar. Oysa bir delikanlı vardı, dolmuşlarda gidip gelirken hayal kuracağına, şoförün el ve ayaklarını izleyerek ve bir iki kitap karıştırarak daha elini direksiyona sürmediği hâlde teorik olarak araba kullanmasını biliyordu ve zamanı gelince bir saat ders alarak ehliyet ve sonra da araba sahibi oldu. Çünkü istiyordu. Bu anlatmak istediğimin basit ve adi bir örneği.

Bir çocuğun sevgiyle büyüyüp büyümediği yalnızca bireysel değil, toplumsal ve hatta tarihsel sonuçlar doğurabiliyor. Sizce sevgi eksikliğiyle büyüyen bir çocuk hangi değerleri eksik taşır?

Ziraatte, çiçeklerin, ağaçların, ekinlerin yetişmesinde sevginin rolü, diye bir bahis var mıdır, diye sorsanız herhalde gülerler size. Yağmurdan, sudan, ne kuru ne çamur kıvamında bir topraktan, gübreden bahsederler. Ama insan için böyle değil.

Tutup bütün barbarlıklarını, bunların altına kanlı imzalarını atanların sevgisiz yetiştirildikleriyle izah etmeye kalkmak, dünya görüşlerini, sosyolojik yapıları, ekonomik çarkları görmemezlikten gelmek şeklinde tenkit edilebilir. Ama bütün bunların yapıcısı, ham maddesi insan değil mi?

Bir ile vali olarak tayin edilmek üzere olan biri, evlatlarına sevgi göstermediği için bu görevden uzak tutuldu. Halka acımaz diye eline valilik beratı verilmedi.

“

Hz. Peygamber namazda iken, bir çocuğun ağladığını duysa onun ızdırabını dindirmek için namazı hafif tutardı. Böylece İslam'da sevgi ve merhamet hissi, aile içi bir duygu alışverişi olmaktan başlayarak dünyaya, insanlara, hayvanlara ve bütün yaratılanlara bakışın temeli, çıkış noktası oldu.

”

Yine o devirlerde Hz. Ömer, çölde aç çocuklarını, kazanda taş kaynatarak avutmaya çalışan kadını görünce ağladı.

Hz. Peygamber namazda iken, bir çocuğun ağladığını duysa onun ızdırabını dindirmek için namazı hafif tutardı. Böylece İslam'da sevgi ve merhamet hissi, aile içi bir duygu alışverişi olmaktan başlayarak dünyaya, insanlara, hayvanlara ve bütün yaratılanlara bakışın temeli, çıkış noktası oldu.

Şiirin çocuk üzerindeki eğitici yönünü nasıl değerlendirirsiniz? Kültürel olarak sağlıklı bir ortamda yetişen çocukların sanatla ilişkisi nasıl olur?

Şiir için sağlıklı bir sosyal ortam, kültür saldırılarından azade bir uygarlık, şiire antenleri açık in-

sanlar (şairler), bunların okuyarak, dinleyerek etkilenecekleri, özümseyip sürdürecekleri bir şiir geleneği ve şairi uyarılarla, hırpalamalarla, edebi dayaklarla yönlendirecek eleştirilenler gerekli.

Çocukların ve gençlerin duygusal gelişiminde sanatın ve edebiyatın rolü nedir? Sanat, onların dünyayı anlamalarına nasıl yardımcı olur?

Sanat insanın sesidir. Bu sesin ebediliğe perçinlemesidir. Sanatçı ise bu işin ustası. O kendi sesini duyururken aslında yalnız kendi sesini duyurmuş olmuyor, bütün insanlığa, özellikle kendi toplumuna da sözcülük etmiş oluyor.

Bazen anneler, "eşlerine kendilerini anlatırlarsa yanlış anlaşılacaklarından" ya da "bencilce bulunacakların-

dan" korktukları için sessiz kalıyorlar. Ancak bu sessizlik, çoğu zaman çocukların babasız büyümesine, evde bir eksikliğe dönüşüyor. Sizce bir babanın evdeki varlığı, çocuğun dünyasında ne anlama gelir?

[Çünkü] çocuk babasını görmek ister. Bununla babasının hâkimiyetini, koruyucu sevgisini görecektir, yaşayacaktır, kişiliğini bununla pekiştirecektir.

Bir dostumuz vardı. Allah selamet versin. Kendini güzel uğraşlara öyle kaptırmıştı ki, eve girme zamanı gecenin yarılardan önce olmazdı. Büyük şehre Anadolu'nun bin bir bucağından gelmiş üniversite öğrencilerine ev, burs, yurt; fakirlerine maddi yardım bulacağım diye ömrünü verirdi. Şimdi nerededir, ne yapar bilmiyorum. İşte bu insansever dost, başka çocuklar için

kendini helak eder, küçük gelirini bile onlarla bölüşürken derlerdi ki kendi evini ve çocuklarını ihmal eder. Kendisi anlatmış, bir güne ve her nasılsa erken gitmiş. Yorgun muymuş, yoksa hasta mı, her neyse, kapıyı çalmış. Beş yaşlarındaki kızı kapıyı açmış. Bu tam adımını içeri atacakken, kızcağız dönüp içeriye seslenmiş: "Anne, bak bir adam geldi!"

Anneler belki de kendisi için bir talebin söz konusu sanılacağından korktuğu için kocalarına eve erken gelmeleri gerektiğini anlatmamıştır. Onun yerine bütün babalara biz söyleyelim: Eve erken gelin ve çocuklarımızla ilgilenin.

Bugün çocuklar ekranlarla neredeyse doğdukları andan itibaren tanışıyor. Televizyon, internet ve dijital içerikler evin başköşesinde yer alıyor. Sizce ekranların bu kadar merkezde olduğu bir ortamda bir çocuğun ahlakı, dini ya da insani bir bilinçle büyümesi mümkün mü? Ekran çocukların ruh dünyasını ve ibadetle, değerle kuracağı bağı nasıl etkiliyor?

Televizyon bir şamardır. Hem de kendi hanemizde kendi elimizle suratımıza inen büyük bir şamar. Bize neler yasak, şunlar bunlar. İşte bu yasakların, bu haramların her çeşidini televizyon hanemizin içine kadar getirir.

Düşünün bakalım televizyon karşısında muhallebi gibi gevşemiş bir Müslümanda değil cihat etmek, acaba kalkıp bir farzı ifa edecek kuvvet ve istek kalmış mıdır?

Sözü tekrar sizin çocukluğunuza getirelim izninizle. Hatırladığınız en eski çocukluk anınız hangisidir? Hangi yaşınıza uzanır?

Yeni doğdum. Kırkımı yeni doldurdum. Birbirine ekli fısıltılar duyuyorum. Yerin altında, biraz uzağımda, benim gövdem kadar bir yürekte

geçiyor durmadan, harf olmadan. Beyaz bezlerin arasındayım, sıkıca sarılmışım, çomak gibi, kaskatı, dimdik yatıyorum beşiğimde. Bakıp görmüyorum, görüyor tanımıyorum.

Biraz büyüyorum. Babam bugün caminin sakallı ihtiyarına götürüyor beni. Sımsıkı bir beyazın içindeyim. Güzel bir Mayıs sıcağındayız hepimiz. Kokular duyuyorum, fakat isimlerini bilmiyorum. Ve babam,

çiçekler, küçük, temiz, beyaz atlar, küçücük şarkılarla el ele yokuşlar...

Babanızla olan ilk hatıranız böyle. Peki, annenizle ilgili ne hatırlıyorsunuz diye sorsak. Hatırlar mısınız?

Hatırlıyorum, gece gündüz çocukluğun ağır gölgesi içinde bulduğumuz yıllarda, annem arada bir elini ağrıyan bir yerine bastırarak, çocuklar, insanın burasında nesi

ona veriyor beni; Hacı Bayram Hazretleri'nin virdini sürdüren türbe hâdiminin elindeyim.

Sakalların arasındaki ağza bakıyorum, aralanıyor; yanıp sönen küçük parıltılara bakıyorum. Dua ederken, kelimelerin harfler olmadan içinden geçtiği yüreğin göğüs kafesine gelen başım, çalkantıya dayanmıyor. Kaçıyorum, renkli camların ışıklarına. Fakat hayır, caminin altındaki ışıklı yollarda koşmaya başlıyorum: küçücük sarı

vardır, diye sorardı. Eli safra kesesinin ya da karaciğerinin üzerinde. Evimizde her türlü musibete ve hastalığa karşı bir tek doktor ve ilaç vardı: Dua ve aspirin. Daima şifa bulurduk.

Sizin de çocuklarınız var, onlara isim seçerken nelere dikkat ettiniz?

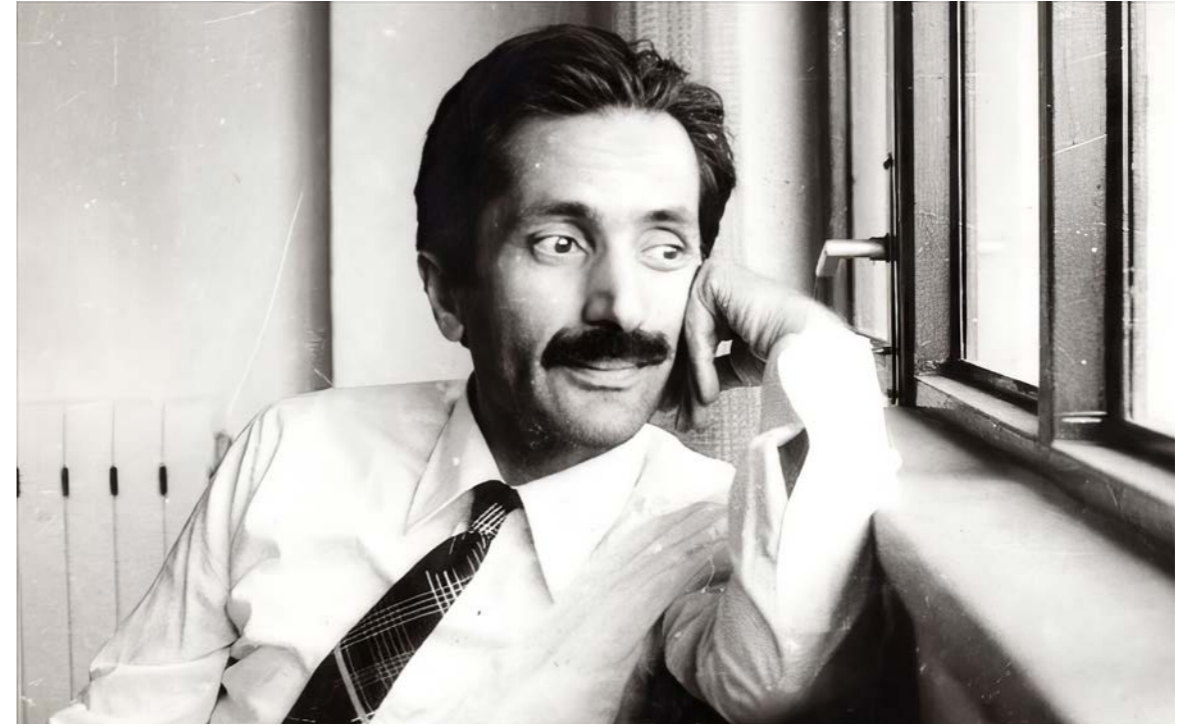
İlkin İslami isimler olmasına dikkat ettik. Sonra annelerimize, babalarımıza sorduk. Nitekim ilk çocuğun isminin oluşumu koalisyonla oldu.

Hanımın annesi Betül dediler, Benim rahmetli babam Fatma dedi. Böylece Fatma Betül oldu. Ayşe Hicret ise bir hicri yılbaşında doğmuştu. Üstelik hanımın nenesinin adı hicret hanımdır. Çok saygı duyduğumuz, çok sevdiğimiz bir insan. Ayşe ise, Ayşe validemizin ismine özenilerek kondu. Ahmet Fehim, Rasûlullah Efendimizin isimlerinden birini koymak arzusu ve Şeyh Fehim Arvasî Hazretlerinin güzel hatırası için kondu.

Arife ismini ise kızıma muhterem bir zat taktı. Yani hepsi mübarek, güzel isimler. İnşallah çocuklarım, isim sahiplerine benzer, onları taklit ederler.

Yazdıklarınızın onlar üzerinde etkisi oldu mu? Sizin ilk okuyucularınız olarak, çocuklarınız ne diyorlar kitaplarınız hakkında?

"Serçekuş"u ilk kez kızıma anlatmıştım. Anlattığım sayısız masaldan,

öyküden biriydi o da. Tabii kısacık: Bir serçe, canını bağışlayan avcının, günün birinde hayatını kurtarır. Kitabı yazmaya başladktan sonra giriş bölümünde kızımın bir eleştirisi aklıma geldi: Serçenin avcıyı kurtarmak için taşıdığı o kalın ipe gücü nasıl yetmişti. Sonra serçe insanla nasıl konuşmuştu? Aslında belirttiğim gibi çocuklar olağanüstüklere adeta alışıktır. Yadırgamazlar. Ama ben öyle bir öykü kurmuşum ki, bu iki motif orada yadırganıyordu. Ben de

bunun üzerine bütün öyküyü bir bakıma avcının kafasında geçen düşünceler olarak gösterdim bir yerinde.

Diğerlerinde de buna benzer katkıları oldu. Buna rağmen yazdıklarımın tümü, yani görünüşte çocuklar için yazdıklarımın tümü, çocuğum sana söylüyorum, büyüğüm sen anla esprisi içinde gelişti. Onlarda şiddet, sömürü, kapitalizm, İslâm gibi birçok motifin işlendiğini görebilirsiniz.

Kendi çocuklarınız dışında, aile içinde başka çocukların da dünyasına şahit oluyorsunuzdur. Onlardan birini örnek verip, kurduğunuz bu yakınlığın size neler hissettirdiğiniz anlatabilir misiniz?

[Evet yeğenim var.] Kendi kendine konuşuyor, susup düşünüyor, havada benim görmediğim bir şey görüyor, ona uzun uzun bakıyor, gülümsüyor. Göz göze geliyoruz, o, dalgın ve düşünceli o şeyi izliyorken, “yakaladım beni” uyanışı ile ışıdayarak bakıyor, hafif değişik bir tebessümle hemen anlaşıyoruz. Çok sürmüyor, yine kendi muhitindeki işine dalıyor. Bir kaç kez sesleniyorum. Hiç aldırıyor. Ne kadar da kişilikli ve kendilerine hâkim olabiliyorlar. Sevgiyi israf etmeden sonuna kadar devşiriyorlar bizden ve yerlerinde bir tek saniye durmadan kımldayarak evi dolduran sevgimize bulaniyorlar. Sonra beklenmedik anda kendiliklerinden geliyor. Elini dizimin üzerine koyup ne söyleyeceğime bakarken aramızdaki yaş farkını müthiş belli ediyor.

Kullandığı alfabe şimdilik yirmi harflik. Y ve R’yi kullanmıyor mesela. Bu özelliğinden dolayı sık sık küçük karışıklıklar ortaya çıkıyor. Evde herkes bundan yararlanarak ona bazı kelimeleri söyletebilmek için tuzaklar kuruyor. Başarıncı keşfediyorlar. Kendisi anlamıyor olanları ama işin içinde bir bit yeniği olduğunu, bir tatlı terslik bulunduğunu sezip, kendi kendine, lıkırdayan bir testi gibi gülüyor.

Baba olmasaydınız, yine de çocuk kitapları yazar mıydınız?

Sanırım geç de olsa aklıma gelirdi bu. Çocukları nasıl desem, taa çocukluğumdan beri severim ben. Selam verir, onlara büyük adamlara olduğu gibi, hal hatır sorarım. Ve her fırsatta masal anlatırım onlara. Hile hurda, yalan dolan çok mu tedirgin ederdi beni? Başka bir sebebi mi vardı? [Yine söylüyorum] çocukların saf ve gü-

nahsız hallerine hayranlık duyardım. Toplardım çocukları başıma ve onlara o anda imal edilmiş “dünyanın en aktüel” masallarını anlatırdım. Hele kahramanlarını da orada bulunan çocuklardan seçerdim.

Çocuklarla bu şekilde dostluk aslında bir kaçıştı benim için. Sanırım realite, iş hayatındaki, daha çok da politik hayattaki acılıklar, acımasızlıklar, bağnazlıklar, iş hayatındaki yolsuzluklar, şunlar-bunlardan hep çok ürkütüm. Hep o bozulmadan bir yerlerde durduğunu vehmettiğim safiyeti, Peygamberimiz (sav)’in mü’minlere ve bütün insanlara emrettiği hasletleri, gözüpekliği, doğruluğu, inceliği bulmaya çalıştım.

Peki çocukla aile arasındaki bağ, sizin şiirinize nasıl yansır, bize şiir diliyle anlatabilir misiniz?

Çocuğun elini sımsıkı tutan babadır; hayata tümsekleri sarsmadan geçmesini tembihler. Çocuk bu yumuşak sesin üzerine boylu boyunca uzanır; yıldızlar üstlerinde.

Son olarak bir temenni ya da bir duayla bitirmek ister misiniz söyleşimizi?

[Elbette] Allah’ım o güzeller güzeli, hangi iyilik diledi senden, dilerim ben de öylelerini.

Âmin. Bu sohbet için size teşekkür ederiz.

Ben de bana bu imkânı verdiğiniz için size ve [Elim Sende] dergisindeki bütün kardeşlerimize teşekkür ederim. Bu konuşma vesilesi ile aslında sözünü etmemekle beraber ben de bizzat kendimin ve ailemin birçok eksikliklerini, yeterli olmayan davranış ve fiillerini hissettim. Bazı şeylere lüzumundan fazla zaman ayırdığımı, yaptıklarım ve yapmayı planladıklarımın rağmen yetersiz kalışlarını gördüm. Bu vesile ile derginize uzun ömürlere, başarılar dilerim. 🍀

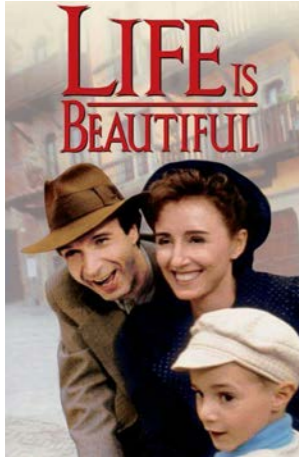
“Bize yaşanmamış gibi gelen çocukluk yıllarımızda, çok sevdiğimiz bir kitapla geçirdiğimiz günler kadar dolu dolu yaşanmış başka bir zaman belki yoktur.”

Marcel Proust

“
Çocuğun elini
sımsıkı tutan
babadır;
hayata
tümsekleri
sarsmadan
geçmesini
tembihler.
Çocuk bu
yumuşak
sesin üzerine
boylu boyunca
uzanır;
yıldızlar
üstlerinde.”

MASUMİYETİN DİRENİŞİ: “HAYAT GÜZELDİR” DEN ŞİMDİYE

Abdullah Kasay

“Hayat Güzeldir”, II. Dünya Savaşı öncesi ve savaş dönemi İtalya’sında geçmektedir. Filmin ilk yarısı, neşeli bir Yahudi olan Guido Orefice’nin, faşist rejime bağlı bir memurla evlenmek üzere olan Dora’yı (Nicolella Braschi) kazanma çabasını ve evliliklerini konu alır. Bu bölüm, romantik ve slapstick komedi türündedir.

Hikâye, 1938 ırkçı yasalarının yürürlüğe girmesiyle trajik bir dönüş yapar. Guido, artık beş yaşında bir oğlu olan Giosuè ve amcası Eliseo ile bir Nazi toplama kampına gönderilir. Yahudi olmamasına rağmen eşi Dora da ailesiyle birlikte gitmek için trene biner ancak farklı vagonlarda kampa götürülürler. Kampta Guido, oğlunun masumiyetini ve hayatını korumak amacıyla kampın gerçek yüzünü ondan gizler. Kampı, kurallara uyanlara puan verilen ve sonunda bir tank kazanılacak bir oyun gibi sunar.

Film, Müttefik devletlerin kampı ele geçirmesiyle sona erer. Giosuè bir Amerikan tankıyla kurtulur ve annesine kavuşur. Ancak Guido, Naziler tarafından vurularak öldürülür. Filmin sonunda, yaşlı Giosuè, olayı “ailesi için çok fedakârlık yapan bir babanın hikâyesi” olarak tanımlar.

Temalar ve Mesajlar

Filmin merkezi teması, Guido’nun oğlunun masumiyetini ve psikolojik sağlığını, kamptaki korkunç gerçeklerden koruma çabasıdır. Film, savaşın zorlu koşullarında bile umut, sevgi ve insan doğasının dayanıklılığına vurgu yapar. Guido’nun kampta yarattığı “oyun” kavramı, Johan Huizinga’nın oyun kuramıyla ilişkilendirilebilir. Hui-

zinga’ya göre oyun, gerçek hayatın geçici bir kaçış ve denge sağlama aracıdır. Bu “oyun”, Guido’nun oğlunu korumak için kullandığı bir stratejidir.

Film, Guido’nun mizahını kullanarak ırkçı manifestolarla alay etmesi gibi sahnelerle faşist ideolojiye ve ayrımcılığa meydan okur. Ayrıca, insanlık dışı koşullarda sevginin, fedakârlığın ve umudun nasıl var olabildiğini göstererek insan doğasının derinliklerini ele alır.

Eleştirel Tepkiler ve Tartışmalar

“Hayat Güzeldir” filmi, gösterime girdiğinde çeşitli tartışmalara neden olmuştur. Filmin duygusal ve mizahî tonu olumlu karşılanırken, Holokost gibi hassas bir konuyu ele alış biçimi eleştirilmiştir. Film, 1998 Cannes Film Festivali’nde Büyük Ödül’ü kazanmıştır. 1999’da ise yedi dalda Oscar’a aday gösterilmiş ve En İyi Yabancı Film, En İyi Erkek Oyuncu ve En İyi Film Müziği dallarında ödül almıştır. Eleştirmenler, Benigni’nin “birey, kaba davranışlar ve soykırım arasındaki ilişkiyi ustalıkla ortaya koyduğunu” ve “vahşeti absürde indirgeme cesaretini gösterdiğini” belirtmişlerdir. Filmin “babacan aşk ve acımasız yönetim”i bir arada göstermesi de dikkat çekici bulunmuştur.

Olumsuz Eleştiriler ve Tartışmalar

Filme yöneltilen eleştirilerden biri, “tarihi gerçekleri çarpıttığı” ve Holokost’u “önemsizleştirdiği” iddiasıdır. Bazı eleştirmenler, toplama kamplarının yokluğu, erkek koşusunda saklanabilen bir çocuk ve Guido’nun eşi için şarkı çalması

gibi olayların tarihi gerçeklere uymadığını belirtmiştir.

Filmin, ilk yarısı “sulu komedi”, ikinci yarısı ise “akıl dışı” bulunarak, iki yarısının birbiriyle uyumsuz olduğu da eleştirilmiştir. Bir diğer eleştiri ise, Benigni’nin kampın vahşetini bir oyuna dönüştürerek seyircinin konforunu koruduğu ve seyirciye çocuk muamelesi yaptığı yönündedir. Owen Gleiberman gibi eleştirmenler, filmi “ilk mutlu soykırım filmi” olarak nitelendirmiştir. Ayrıca, “Böyle zeki bir çocuğun, babasının saçma açıklamalarına inanıp inanmayacağı” sorusu da tartışma konusu olmuştur. Bazı eleştirmenler, çocuğun gerçekle yüzleşmesi gerektiğini savunmuştur.

Yönetmenin Niyetleri ve Savunmaları

Roberto Benigni, filmin eleştirilere karşı bir “fabl” olduğunu iddia ederek kendisini savunmuştur. Betelheim’in tanımlarına göre, filmin peri masalına daha yakın olduğu belirtilmiştir, çünkü peri masalları umut verir ve mutlu son vaat eder. Benigni, etkileyici bir hikâyenin ima ve çıkarılan detaylar içermesi gerektiğini savunmuş, “üstü kapalı bir dehşetten daha güçlü bir şey olmadığını” söylemiştir.

Yönetmen, babasının II. Dünya Savaşı’ndaki deneyimlerini ona “hafifleterek” anlattığını belirtmiş ve filminin anlatım tarzının bu kişisel deneyimden etkilendiğini ifade etmiştir. Ayrıca, eleştirilere karşı hazırlıklı olmak için bir tarihi danışmanla çalıştığını ve filmdeki bazı hataların, filmi tarihten uzaklaştırmak için bilinçli olarak yapıldığını belirtmiştir.

Oyun Kuramı Bağlamında Analiz

Huizinga’ya göre oyun, insanın kaostan kurtulma ve toplumsal

dengeyi sağlama aracıdır. Huizinga’nın oyunu tanımlayan özellikleri (özgürce razı olunan kurallar, belirli zaman ve mekân, amaç, gerilim ve sevinç duygusu) Guido’nun kampta yarattığı oyuna uymaktadır. Guido’nun oyunları, günlük hayatın sıkıntılarından bir kaçış sunar. Örneğin, “Yahudiler ve köpekler giremez” yazan bir tabelayı “örümcekler ve Vizigotlar giremez” olarak değiştirmesi, gerçeklikten oyuna geçişin bir örneğidir. Oyunun “1000 puana ulaşınca tank kazanma” kuralı, oyunun sınırlılıklarını ve amacını belirler. Filmin ana teması, masumiyetin korunması ve babalık sevgisi olarak ele alınmıştır. Guido’nun oyunu sürdürme çabası, bu temaları pekiştirir.

Filmin Etkisi ve Mirası

“Hayat Güzeldir”, sinema dünyasında ve toplumda önemli bir etki yaratmıştır. İnsanlığın savaş ve zorluklarla başa çıkma yeteneğine dair bir ilham kaynağı olmuş ve İtalyan sinemasının önemli yapıtlarından biri olarak kabul edilmiştir. Film, toplumsal olaylara dikkat çekme ve kamuoyunu etkileme gücünü göstermesi açısından da bir örnek teşkil eder. Maurizio Viano’ya göre, film Holokost anısını yoğun bir şekilde canlandırmıştır. Filmin, savaşın dehşetini mizahi bir dille tasvir etmesi, izleyicilerin zihninde iz bırakmıştır.

“Hayat Güzeldir”, trajik bir tarihsel olay olan Holokost’u masalsi ve duygusal bir dille anlatarak, savaş koşullarında dahi insan onurunu, sevgiyi ve umudu nasıl koruyabileceğimizi gösteren çarpıcı bir yapıttır. Film, babalık sevgisinin bir çocuk için nasıl koruyucu bir kalkan olabileceğini gözler önüne sererken, aynı zamanda mizahın ve hayal gücünün en zor zamanlarda bile bir tür direniş olabileceğini savunur. Roberto Benigni’nin anlatımı, izleyiciyi sarsmadan sarsan

bir yöntemle, tarihsel travmayı sinematik bir hafızaya dönüştürür.

Ancak bu film yalnızca geçmişte yaşanan bir trajediyi hatırlatmakla kalmaz, aynı zamanda günümüz dünyasına da ayna tutar. 20. yüzyılın ortasında Avrupa’da yaşananlar bugün Orta Doğu’da –özellikle Filistin’de– başka bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Çocukların masumiyetini koruma çabası, soykırımın sistematik hale gelişi gibi unsurlar, bugün Gazze’de yaşananlara trajik bir benzerlik taşır.

Filistinli çocuklar da tıpkı Giosuè gibi korku, açlık, bombardıman ve yoksunluk ortamında büyümeye çalışmakta; ebeveynler ise Guido gibi çocuklarını hem fiziksel hem de ruhsal olarak koruma mücadelesi vermektedir. Tıpkı filmdeki gibi, bazı gerçekler çocuklara anlatılmaz; bazı oyunlar acının üzerine kurulmak zorunda kalır.

“Hayat Güzeldir”, yalnızca geçmişteki bir travmayı anlatmakla kalmaz; izleyicisini bugünün trajedilerine karşı da duyarlılığa çağırır. Çünkü tarih, ancak yüzleşildiğinde tekrarlanmaz ve sinema, bu yüzleşmenin en insani yollarından biridir. 🖐️

Derleyen:
Esin Esen

Yepyeni bir oyun kursaydın, adı ne olurdu? Nasıl oynanırdı?

“Dünya Çöplüğü olurdu. Nasıl oynanır? Bu oyunda bir sürü oyun olurdu, biz de birer robot olurduk. Dünya çok pis, biz de dünyayı temizlemeye çalışıyoruz. Eski eşyaları eşleştiren yeni aletler ortaya çıkarırdık. Mesela bozuk kumanda, boş pil, bozuk televizyon. Hepsini eşleştiren televizyon açılırdı. Bunları yaptıkça dünya temizlenirdi. Dünya tamamen temizlenince kazanır, başka moda geçerdik.”

Elif Senem Fırat, 5

Gökyüzünü oyun alanına çevirsen, orada nasıl bir oyun oynanırdı?

“En iyi bulut süren kazanır oyunu oynardım.”

Emir Taha, 7

“Bulutlardan bulutlara zıplar ve yerden yüksek oynardım. Bulutlar da beni ebeleyemezdi.”

Zeynep Naz, 4

Hayalindeki en eğlenceli oyun parkı nasıl bir yer olurdu?

“İçinde samanyolu kaydıracağı veya Mars labirenti olabilir.”

Arda Kerem, 3

Bulutlarla oynayabildiğini hayal et. Nasıl bir oyun oynardın ve kiminle?

“Bulutları bölüp ailemle kartopu oynardım.”

Beyza Nazife, 5

“Hira ve Eylül’le bulutlara yatarak saklambaç oynardım.”

Elif Serra, 5

“Bulutları patlatma oyunu oynardım.”

Zeynep, 7

“Arkadaşlarımla, bulutlara şekil vermece oynardım.”

Miraç, 5

Büyükler seninle oyun oynarken neyi yanlış yapıyorlar? Onlara ne söylemek isterdin?

“Kendilerini çocuk gibi hissetmiyorlar, ‘Ciddiliği bir kenara bırakır mısınız!’ diye onları uyarırdım.”

Ela, 6

“Oyunu hep kurallarına göre oynuyorlar, oyun kurallarına göre oynanınca çok sıkıcı oluyor.”

Fatih, 6

“Gerçekten isteyerek oynamıyorlar. Benimle gerçekten isteyerek oynamalarını söyledim.”

Emir Taha, 7

Hayalindeki en eğlenceli oyun parkı nasıl bir yer olurdu?

“Başımın üzerinde su dolu bardak taşıma oynardım, kesinlikle kazanırdım.”

Arda Kerem, 3

“Sen yat, ben yatmayayım.”

Ahmet Hakan, 5

Uzayda oynanabilecek bir oyun icat etsen, nasıl olurdu?

"Yıldızları birbirimize atarak yıldızlardan kaçacağımız bir oyun icat ederdim."

Beyza Nazife, 5

"Yıldız tutma oyunu."

Zeynep Naz, 4

"Yıldızbol. Yıldızları tekmeleyerek en yükseğe fırlatmaya çalışarak oynardık."

Nazmi Selim, 4

"Güneşten başlayarak bütün gezegenleri ilk turlayan kazanır."

Nehir, 4

"Basketbol, çünkü hareket ederken bile hoplayacağız ve üç saniye yerde durmak yasak olacak."

Elif Senem, 5

Bir ağacı oyuna dahil etsen, onunla nasıl bir oyun oynardın?

"Böğürtlen ağacıyla oynardım. Beyaz tişört giyer, üzerime tırmanın derdim. Tişörtümü lekelemeden çıkan kazanır."

Sümeyye, 7

"Elma ağacı ile elma toplamayı isterdim."

Zeynep, 7

"Ağaçla yaprak oyunu oynardım. Rüzgâr estikçe ağaç bana küçük görevler fısıldardı: "Bir

sincaba yardım et, toprağa tohum ek, bir kuş gibi öt..." Görevleri yapınca da ağaç bana hediye verirdi."

Ahmet Hakan, 5

"Ağaçla saklan-kaç oynardım, ağaç arkasını dönüp gözlerini ve ağızını kapatınca herkes onun sıradan bir ağaç olduğunu zannederdi."

Nazmi Selim, 4

Dünya bir oyun alanı olsaydı, sen bu oyunun hangi kısmında yer almak isterdin?

"Önemli bir yerinde olmak isterdim. Örneğin satrançta vezir olmak gibi."

Aymira, 7

"Hakem alanı. Ne yenerim ne de yenilirim. Hiç telaşa gerek olmazdı."

Beril, 6

Oyun oynamak yasaklansaydı, gizlice nerede ve nasıl oyun oynardın?

"Okulda bodrum katında oynardım ve yakalanırsam hapishanede de oynardım."

Sümeyye, 7

"Kâğıttan top yapar okulun bahçesinde oynardım."

Bekir Talha, 6

"Anneanne evinde oynardım, çünkü orada her şey serbest nasıl olsa. Bütün oyunları oynardım."

Beril, 6

"Güneşin içinde."

Zeynep Naz, 4

"Yer altında, mağaralarda taştan taşa zıplama oyunu oynardım."

Çağan Ege, 7

"Hayalimde gizlice oynardım."

Arda Kerem, 3

Oyunların bir kokusu olsaydı, hangi oyun hangi kokuda olurdu?

"Çimen kokusu. Çünkü futbolun olduğu yerde çimen olur."

Miraç, 5

"Bence tatlımsı kokular olurdu, eğlenceli oldukları için."

Zeynep, 7

"Genelde kokusu kötü olurdu, terli çocukların kokusu."

Beril, 6

"Körebe, kavun; yerden yüksek, kayısı; saklambaç, vişne; cadıcılık, çilek kokardı."

Elif Serra, 5

Hayvanlarla oynayabileceğin bir oyun kursan, hangi hayvanla hangi oyunu oynardın?

"Şahinler ve kartallarla hava dalışı diye bir oyun oynardım. Onların üstüne biner gökyüzüne yükselerek hızlıca suya daldardım. En derine dalan kazanırdı."

Nazmi Selim, 4

"Yunus ile zıpla yakala oynardım."

Beyza Nazife, 5

"İki takım kurup voleybol oynattırdım. Birinci takım aslan, çita, kanguru, tavşan; ikinci takım da timsah, kaplan, kaplumbağa ve ördek."

Elif Serra, 5

Necip
Osmanoğlu

*İyilik önerileriniz için:
elimsendedergisi@gmail.com

┌ Kendi yörene ait oyunları araştırabilir, hatta en yakınındaki çocuklara öğretebilirsin. Mesela Gaziantep'iyisen şirin nar, Boyabatlıysan gömme çelik, Kayseriliysen al çömçe, Muğlalıysan cıngırlak oyununu deneyebilirsin.

┌ Eğer sık sık ekranlara ve kumandalara yöneliyorsan, her gün iki saat "dijital oruç" tutabilirsin. Bu iki saatin yerine koydukların çok daha anlamlı ve güzel olacaktır.

┌ Evdeki malzemeleri ve yeteneklerini kullanarak birkaç oyuncak yapıp çocuklara hediye edebilirsin. Eminim bu hediyeler, sana çocuklardan çok daha iyi gelecek.

┌ Bir akşam en yakın akrabaların veya arkadaşlarınla bir araya gelip eski sokak oyunlarını, bilmeceleri ve tekerlemeleri hatırlayabilirsiniz. Bakalım kim neleri hatırlayacak? Eski güzel anılar, herkesin gönlüne bir mutluluk tohumu atacaktır.

┌ En yakınındaki çocuklarla bir araya gelip, onların oyunlarını, oyun kahramanlarını ve hangi oyunları oynadıklarını dinleyebilirsin. Bu sayede kendi zamanınla onların zamanını daha iyi anlayarak empati kurabilirsin.

┌ Yaşadığın yerde mutlaka bir park veya çocuk alanı vardır. Çocukların güvenle oynayabilmesi için yere atılmış tehlikeli veya kirli nesnelere toplayıp kaldırabilir; hatta bunu alışkanlık haline getirebilirsin.

MODERN SAKLAMBAÇLAR

Ali Seyyah

“

Herkes saklandığı yerden çıksın!
Plazalardan,
ekranların içinden
ve karşısından,
iş yerlerinden,
trafikten,
gökyüzünden ve
yerin onlarca kat
altından herkes
meydana çıksın.
Oyuna çağırıyoruz!

”

Herkes saklandığı yerden çıksın! Plazalardan, ekranların içinden ve karşısından, iş yerlerinden, trafikten, gökyüzünden ve yerin onlarca kat altından herkes meydana çıksın. Oyuna çağırıyoruz! Bizler artık kendimizi görmeyi dahi külfet saydığımız bir hız çağında yaşamaktayız. Hele ki büyük şehirlerde yaşayanlar bir sel taşkınının içindeyiz. Bata çıka sürüklenen koltuklarımızda televizyon izliyor, arta kalan vakitte de telefonlarımıza bakıp günü sürüklüyoruz. Sosyalleşmek ihtiyacı insan var olalı beri var. İletişim, insan olma meziyetimizin ikramlarının başında geliyor. Günümüzde minimum iletişim övülür, sosyal (fiziksel) etkinlikler ise vasat sayılır hâle geldi. Yüzlerce arkadaşımız var ama hiç dostumuz yok!

Bu paslı bulutları kovalamak mecburiyetindeyiz. Eskiye dönmese bile bugüne varmak elimizde. Tam da bunun için Güler Ekiz'in Seni Gördüm Sobe kitabını alıp önünüze koyacağım. Çünkü oyuna çağırıyoruz. Yukarıda söz ettiğim sosyalleşme ve iletişim ihtiyacının çaresi sokaklarımızda saklıdır. Çocuklar için eğlenmek, öğrenmek ve tanışmanın birincil yolu sokak. Hatta sokak evden ayrılmazdı, evin bir bölümü gibiydi. Güler Ekiz de evimize dönmemiz için bizi oyuna çağırıyor.

Seni Gördüm Sobe kitabı on üç hikâyeden, oyundan, duygudan, fikirden oluşuyor. Okuyucu muhatabı çocuklar olsa da biz yetişkinlerin de öğreneceği fazlasıyla duygu/bilgi var. Nitekim her birimiz anne/babalarız veya olacağız. (Bir anne/babalık ehliyeti olsaydı minimum on sokak oyunu bilemeyenine ona sahip olmamasını şart koşardım.)

Modern yaşam giderek genişliyor. Artık dünyanın öbür ucuna kolaylıkla ulaşabiliyor, iletişim kurabiliyoruz. Her tür bilgiye parmağımızı dahi yormadan erişiyoruz. Ama sanal dünya genişledikçe kendi çemberimizin daraldığını fark edemi-

yoruz. Daha küçük evlerde oturup, daha dar sokaklardan geçiyoruz. Komşumuz artık bir yabancı ya da bir numaradan ibaret sadece. Kimse kimsenin gülüne muhtaç değil!

Çocuklar bu karanlık taraflarından bahsettiğim dünyanın aydınlık resimleri olarak karşımıza çıkıyor. Bir umut varsa yine çocuktan doğacaktır. Bugün sıkışmış binaların arasında dahi oyunlarını sürdüren çocuklar umarım bizi de oyuna dahil ederler.

Kitabın ilk hikâyesinde hayâl gücü ipin bir ucunu rüzgâra öbür ucunu da çocuğun eline tutuşturuyor. Elbiseler uçuyor havada, eşya ve insan hasım olmadıklarını hatırlıyorlar. İp uçuşup elden ele doluyor ve doluyor dostluklar insanlar arasında.

İkinci hikâye ise başka bir sorunsalı gündeme getiriyor: OYNAYACAK YER YOK. Bu benim çocukluğumda "Oynayacak başka yer mi yok!" diye duyulurdu sokaklarda. Oynayacak bir sürü yer vardı. Olmasa dahi bir oyun kurabilirdik pekâlâ daracık alanlarda. Nitekim bu hikâyede de iş birliği genişletiyor çıkmaz sokağı. Sonrası şenlik.

Ben yenildim, diyebilmek üçüncü hikâyenin konusu. Çocukken öğrendiğimiz yenilmek erdemi, yetişkinlikte kazanmamızı sağlayacaktır. Aksi durum insanları ilk hallerine göre yargılamayı öğütüyor bize. İnsanı sınıflandırma, tasnif etme ve öylece yargılama hatası. Fakat her gün değişen yine biziz.

Uzun, kısa, şişman, zayıf ve daha nice sıfatı birbirimizi tanımlamak için kullanırız. Hele ki çocukken ve kazanmak istiyorken bu sıfatlarla övünür ya da rakibimizi bunlarla aşağılarız. İnsanı ayırt edici bu sıfatlardan ziyade birleştirici sıfatları bize yine Güler Ekiz hatırlatıyor BİRDİRBİİR adlı hikâyesinde. Dostluk ve iyilik kol kola geziyor.

Sandıktan Çıkan Oyunlar ve Taş Sektirme hikâyeleri ak saçlı çocukları çağırıyor meydana. Oyunun sürdüğünü ve bitmeyeceğini hatırlatıyor. Yetişkinlik hastalığından kurtulmak için oyuna sığınmalı insan.

Sahiplik hissi ve bunun yönetilmesi zordur. Hele ki elinde yalnız bir varsa hep başa geçmek isteyecektir insan. Fakat biri bölerek başka birer doğacağını Samet'in Misketleri ve İstop hikâyeleri bize hatırlatıyor. Paylaşmanın ya da birlikte çoğaltmanın lezzetini her çocuk tatmalı.

Önde olma, başarıma hissi ise başka bir mücadeledir hepimiz için. Çocuklar içinse en zordur belki de bu duygu durumu. En iyi olmak ile istenmeyen olmak. Her ikisi de birbirinden zordur bana göre. Beştaş ve Yeni Oyun Arkadaşı hikâyelerinde bu iki psikolojiyi ele alıyor Güler Ekiz. Ne de olsa insan her yolu iyiliğe vardıracağı bir damar taşıyor.

Bunları böyle yazdığımı bakmayın, ben de kitabı okuyunca hatırladım oyundan uzaklaştığımı. İyiliğin sığınacak en sağlam kale olduğunu kendimize hatırlatmamız gerekiyor. Güler Ekiz'in kitabı da buna fazlasıyla vesile olacak içeriğe sahip.

Yazım dili itibarıyla akıcı bir üslup benimsenmiş, sorunsalların merkezinden ayrılmayan, hiciv dozu yerinde, hayâl gücü kuvvetli bir eser Seni Gördüm Sobe.

Ve bu vesileyle ben de herkesi modern saklambaçlardan kurtularak oyun meydanına çıkmaya çağırıyorum. 🙌

“

İyiliğin
sığınacak en
sağlam kale
olduğunu
kendimize
hatırlatmamız
gerektiyor

”

OYUN OYNAMA SANATI

Nurcan Avcı
Bayraktar

“

Bu minik insanlar günlerinin neredeyse tamamını oyun oynayarak geçirebilirler. Çocuk bu başka ne işi var, diyeceksiniz. Ama çocuk için oyun boş zaman aktivitesi değil. Büyüme, iyileşme, dönüşme yolculuğu.

”

Bir kuş olsaydım yavrularımın başına bir iki solucan verir, vakti geldiğinde yuvadan uçmasını öğrettirdim. Bir at olsaydım koş, derdim yavruma, hızlı koş ve sahibini gideceği yere ulaştır, yükünü al ve uysal ol. Ya da bir kedi olsaydım, yavrularımı besler, oynatır, büyüdüklerinde yiyecekleri yatmalarını, kendilerini seven insanlara mırlamalarını tembihlerdim. Fakat ben bir insanım ve yetiştireceğim minik yavrumun dünyaya şifa mı yoksa bela mı olacağı endişesiyle yaşamaya mahkumum. Bir ebeveyn olarak yapabileceğimiz tek şey çocuklarımızın iyi bir insan olması için çabalamak ve dua etmek.

Soruların cevabını kitaplarda arıyorum. Anne olduğumdan beri karşılaştığım her sorunda kılavuzum yine kitaplar oldu. Başlarda sorular bu kadar karmaşık değildi. Neden uyumuyor, neden ağlıyor? Diş çıkartırken ne yapmalı, hangi besini hangi ay vermeli? İlk defa tecrübe edilen deneyimler zorluyor. İşin en zor kısmı bebeklik dönemi, büyüdükçe rahatlayacaktım. Peki öyle mi oldu? Hayır! Büyüdükçe işler zorlaştı. Henüz ebeveyn olmayanların gözünü korkutmak istemem. “Muhakkak ki her zorlukla beraber bir kolaylık vardır.” Yeni aldığımız bir aletin yanında kullanma kılavuzu geliyor ama çocuk doğunca yanında ebeveynlik rehberi diye bir şey gönderilmiyor. İyi haber şu ki, ilk değilsiniz. Sizden önce çocuk yetiştirmiş insanlar var. Bu insanlardan bazıları kitap yazmak gibi bir hayır işlemişler.

İşte bu kitaplardan biri “Oyun Oynama Sanatı”. Aletha J. Solter’ı görseydim elini öper teşekkür ederdim. Bizde el öpmek hürmet-

tendir. Bilmiyorsa biraz yadırgardı ama olsun. Hayatını ebeveynlere yol göstermek için adanmış bir insana teşekkür az gelir. Solter’ın ebeveynlik ve çocuklarla ilgili yedi kitabı var. Bu eserleri hem bir uzman hem de bir anne gözüyle yazmış.

Oyunun çocuğun dünyasındaki yeri hepimizce malum. Bu minik insanlar günlerinin neredeyse tamamını oyun oynayarak geçirebilirler. Çocuk bu başka ne işi var, diyeceksiniz. Ama çocuk için oyun boş zaman aktivitesi değil. Büyüme, iyileşme, dönüşme yolculuğu. Çocukların hayatla başa çıkma yolu. Solter bunu pozitif sosyal etkileşim kavramıyla açıklıyor.

“Pozitif sosyal etkileşimin, stresi azaltıp çocuğunuzun beyin gelişimine katkıda bulunarak büyümelerini ve kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlayan oksitosin, yani ‘iyi hissetme’ hormonunun oluşumunu harekete geçirdiğini biliyor muydunuz? İşbirliğine dayalı oyunlar, beynin saldırgan davranışı kontrol eden bölümünü uyandırır; kahkaha da stres hormonunu azaltarak öfke ve endişeyi geçirir. Travmatik tecrübelerin ardından, travmayı atlatmalarında yardımcı olacak belirli oyun türleri ile çocuğunuzun beynini gerçekten ‘yeniden kodlamak’ mümkündür.”

Solter, kitabın teorik temelini Bağlanma Kuramı’na dayandığını söyler. John Bowlby 1950’lerde bağlanma terimini bir çocuğun anne baba ile olan bağını kastederek ilk kez kullanmış. Bugün bu terim psikolojide önemli bir yere sahip. Yetişkinlikte yaşanan çoğu sorun dönüp dolaşıp bağlanmayla ilişki-

lendiriliyor. Solter oyunların bağ kurmak için son derece önemli olduğunu aktarır.

“Çocuğunuz büyürken, onunla etkileşiminizi eğlenceli biçimde devam ettirirseniz, kurduğunuz bağın kalıcı olmasını sağlarsınız. ‘Benimle oyna’ dediğinde, siz de onunla birlikte yere oturur; bebekleri, trenleri ve Legolarıyla yarattığı hayal dünyasında ona katılırsanız, çocuk gerçekten sevildiğini ve kendisine değer ve-

rildiğini hisseder. Sadece birlikte masa oyunları oynamak ya da saçmalıklar yapmak bile bağlanmanız için sonsuz fırsat sunar.”

Birçok yetişkinin çocukluğunu düşündüğünde unutamadığı iki duygu vardır: Acı ve mutluluk. Halledilmemiş travmalar birbiri üstüne yığılıp ruhumuzu ezen bir taş gibi ağırlaşır. Üstelik bu travmalar zihnimizin açık alanlarında, onları görüp müdahale edebileceğimiz yerlerde olmazlar.

“

Oyunun en yararlı kısmı kahkahadır. Araştırmalar, kahkahanın gerginliği, endişeyi ve öfkeyi azalttığını gösteriyor. Çocuğunuzla oyun oynayıp kahkaha attığımızda, disiplin sorunlarının çoğunu çözer, çocuğunuzu stres ve travmadan uzaklaştırırsınız.

”

O bilinç dışı denilen derin kuyuda, göremeyeceğimiz bir karanlıkta sinsice bekler, fırsat bulunca da kuyudan başını uzatıp selam verirler. Aynı şekilde mutluluk veren anılarımız da silinmez. Solter bu sebeple oyunlarda kahkahanın iyileştirici gücünü vurgular.

“Oyunun en yararlı kısmı kahkahadır. Araştırmalar, kahkahanın gerginliği, endişeyi ve öfkeyi azalttığını gösteriyor. Çocuğunuzla oyun oynayıp kahkaha attığınızda, disiplin sorunlarının çoğunu çözer, çocuğunuzu stres ve travmadan uzaklaştırırsınız. Bu nedenle çocuğunuzla birlikte gülmek ve saçma sapan oyunlar oynamak asla zaman kaybı değildir!”

Oyun Oynama Sanatı üç kısımdan oluşuyor. Solter ilk kısımda bağlanma oyunlarını, bağlanmayı güçlendiren dokuz oyun türünü, oyun oynamakta zorlanmamızın sebeplerini ve çözüm önerilerini yazmış. İkinci kısımda bağlanma oyunlarının disiplin sorunlarının çözümünde nasıl kullanıldığını açıklamış. Bu ikinci kısımda neredeyse bütün ebeveynlerin zorlandığı başlıkları ele almış. Üçüncü kısımdaysa bağlanma oyunlarının çocuğun yaşadığı zorluklara nasıl yardım ettiğini anlatmış. İçerik başlıklarına baktığımızda bir ebeveynin karşılaşacağı bütün zorlukların oyunla çözümü olduğuna inanmak zor değil. Tabii bunun için nasıl oynamak gerektiğini bilmek lazım. Kitap bunun da cevabını veriyor.

Bağlanmayı güçlendiren dokuz oyun türü:

- Yönlendirilmemiş çocuk merkezli oyunlar
- Belli bir konu ya da tema içeren sembolik oyunlar
- Çocuğun davranışı doğrultusunda geliştirilen oyunlar

- Saçma oyunlar
- Ayrılık oyunları
- Gücün çocukta olduğu oyunlar
- Çocuğun yaşça geriye gittiği oyunlar
- Fiziksel temas gerektiren oyunlar
- İşbirliğine dayanan oyun ve aktiviteler

Yukarıda maddelediğim oyun türlerini Solter anlaşılır bir dille açıklıyor. Hangi tür oyun ne gibi durumlarda ne şekilde oynanır? Ebeveynin rolü ve tavrı ne olmalı? Çocuğun oyun sırasında doğru şekilde gözlenmesi ve buna uygun davranılması. Kitap sadece çocuğunuzla oyun oynayın demiyor, bunu nasıl ve ne şekilde yapacağımızı, hangi durumlara iyi geleceğini de uzun uzun açıklıyor. Bu sebeple çocuklar büyüyene kadar el altında durması gereken bir rehber.

İtiraf etmek gerekirse bir yetişkin için çocuğuyla oyun oynamak sıkıcı ve zordur. Hiç eğlenceli değildir, demiyorum ama kafanızda dönen ve yapılması gereken işler varsa oynamaya çok da istekli olmazsınız. Fakat içinizden bir ses çocuğunuzla vakit geçirmenin önemli olduğunu söyler. İyi ebeveynlik o sese hak vermenizi gerektirir. Ama unutmayın ki çocuklar sandığımızdan daha zeki ve açık yakalamakta ustadırlar. Eğer oyuna isteksizce otursanız bunu anlar ve daha fazla talepkâr olurlar. Üstelik sessizce sinirlenirsiniz. Her ne kadar o an belli etmeseniz de bunun acısı sonradan bir patlama anında çıkabilir. Solter’ın bu konuda da bir önerisi var.

“Kendi ihtiyaçlarımızdan ödün verip çocuğunuzla gerçekten istediğinizden daha çok oynarsanız, o muhtemelen bu ilgiden hoşlanır; ancak kendinizden ödün vermeniz, çocuğunuza içten içe sinirlenmenize neden olabilir. İçinizdeki bu

sıkıntı daha sonra ona karşı öfke ve sabırsızlık biçiminde dışa vurabilir. Bu tepkiniz çocuğunuzun korkmasına ve güvende olmadığını hissetmesine neden olabilir; ki bu da onu, daha bağımlı ve sürekli ilgi bekleyen bir davranış modeline yönlendirebilir. Ne gariptir ki, çocuğunuzla görev icabı ne kadar çok oynarsanız, o da giderek daha talepkâr olabilir! Öte yandan onu görmezden gelir, etkileşim içeren nitelikli oyun oynama ihtiyacını karşılamazsanız, çocuğunuz kırgın, sevgi ve güven ortamında olmadığını hissedebilir. Çocukların ilgiye ve onlara keyifli, hoş duygular yatan etkileşime ihtiyacı vardır; bu ihtiyaçları karşılandığında da büyüüp gelişirler. Bu nedenle, çocuk merkezli ve yetişkin merkezli etkinlikler arasında bir denge oluşturarak herkesin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışın.”

Solter’ın ceza ve ödülü onaylamadığını da söylemek gerek. Ona göre şiddet içersin ya da içermesin, ceza vermekteki en önemli sıkıntı, çocuğumuzla aranızdaki ilişkinin zedelenme olasılığıdır ve bu bize içerlemelerine neden olabilir. Ve der ki, disiplin konusunda cezasız bir yaklaşımla yetiştirilenlerin isyancı olması çok düşüktür. Peki neden ödülü onaylamıyor diyebilirsiniz. Ödüldeki sıkıntının da çocukların büyümesiyle birlikte ailelerine ihtiyaçları azalacağı için ödül seçeneklerinin tükenmesi olduğunu söyler. Üstelik tek sıkıntı bu da değil. Ödül, çocuğun arzu edileni yapma nedenini değiştirebilir. Yani amaç ödülü elde etmek olur. Bu açıdan belki de ödül cezadan daha kötü sonuçlar doğurabilir. Davranışlarını ödülle değiştiren bir çocuk, büyüdükçe daha ilginç ödüllere kanıp yanlış insanların peşinden gidebilir. Solter için disiplin eğlenceli oyunlarla eğitmektir, diyebiliriz. “Disiplinin amacı; çocukları korumak, hayatta mantıklı seçimler yapabilmeleri için

bilgilendirmek ve davranışlarının uzun vadeli sonuçları (sizin yarattığınız suni sonuçlar, değil gerçek hayata dair sonuçlar) üzerinde düşünmelerini sağlamaktır. Etkin disiplin, güçlü bir ebeveyn-çocuk bağı ve çocuğun doğasında var olan ait olma, katkıda bulunma ve öğrenme arzusu üzerine inşa edilmelidir.”

Gelelim ebeveynlere saçını başını yolduran, en az bir kez sinir krizi geçirmelerine sebep olan konuya: Ev ödevi. Bu konu her iki taraf için de stres kaynağı. Her ebeveyn çocuklarının sorumluluk sahibi ve başarılı olmasını ister. Öteki taraftan çocuklar ev ödevlerini bir mecburiyet olarak görür, onlar için bu sıkıcı ve anlamsızdır. Bir süre sonra budur karşılıklı güç mücadelesine dönüşür. Solter kitabın dokuzuncu bölümünde bu konuyu ve çözüm yollarını irdelemiş. Ona katılmakla birlikte uygulamanın sabır ve sakinlik gerektirdiğini itiraf etmeliyim.

“Sizin göreviniz çocuğunuzun ödev yapmasını sağlamak değil, ona yardımcı olup desteklemektir. Kendinizi bir diktatör değil, onun hayatını kolaylaştıran biri olarak görebilirsiniz, her şey daha kolay olur. Anne babaların bu konuda çocuklarıyla çatışma yaşamalarına neden olan üç yanlış şudur: Çocukların okuldan gelir gelmez hemen ev ödevlerini yapmalarını beklemek, ev ödevlerini kendi başlarına yapmalarını ummak ve ev ödevi meselesini fazlasıyla ciddiye almak.”

Kitapta dikkatimi çeken bir diğer konu da ebeveyn öfkesi. Solter, ebeveyn öfkesini iki nedene dayandırır. Birincisi hayatımızdaki olayların neden olduğu öfke. Gün içinde yaşadığımız zorluklar strese sebep olur. İkinci nedense kendi çocukluk dönemimizle ilgilidir. Çocuklarımızın davranışı bizim

çocuklukta çözüme ulaştıramadığımız sorunları tetikleyebilir. Keşke çocukluğumuza gidip onunla oyun oynayabilseydik. Bu mümkün olmasa bile yapılacak şeyler var. Herkesin sakinleşme yöntemi farklıdır. Huzura kavuşmanızı sağlayacak ne varsa yapın der kitap. Peygamberimizin tavsiyesi abdesttir. “Sizden biriniz öfkelendiği zaman su ile abdest alsın. Çünkü öfke ateşten çıkar.” Bir ebeveynin yapmaması gereken en önemli şey kendisini suçlamaktır. Çünkü bunun faydası olmaz. Sakinleştiğimizde aradaki bağı tekrar onarmalıyız, der Solter.

“Çocuklarımız büyürken aranızdaki bağın koptuğu ve onarıldığı pek çok an deneyimleyeceksiniz; onarma anları ilişkinizi büyük olasılıkla daha da güçlendirecektir. Bununla birlikte, öfkeniz nedeniyle zedelenen ilişkinizi onaramadıysanız ya da bağlantınız kopuk olduğu zamanlar iyi olduğunuz anlara nazaran daha fazlaysa, kendiniz için de terapi arayışına girmenizi öneririm. Eğer kendi çocukluğunuza geri dönüp çocukluk travmalarınızı iyileştirmek için adım atabilirseniz hem çocuklarınıza karşı sabrınızın arttığını hem de ilişkinizi oyun oynayarak düzeltildiğinizi fark edeceksiniz.”

Oyun Oynama Sanatı ebeveynlerin bu zorlu yolculuğunda kılavuz niteliğinde bir kitap. Dünyanın gittikçe zorlaşan ikliminde merhametle, sevgiyle yetişmiş çocuklara ihtiyacımız var. Biliyorum, çok fazla travma sözcüğüyle karşılaşılıyor ve bu kadar dile getirilmesi önemini yitirmesine sebep oluyor. Ama bir çocuğun yetiştiği ortam dünyanın kaderini belirliyor. Masum insanları öldüren bir katil de yetiştirebiliriz, masum insanlar için canını verecek kahramanlar da. Ne yapacağımızı bilemediğimizde yolumuzu gösteren kitaplar iyi ki var! 🍷

“

Bir ebeveynin yapmaması gereken en önemli şey kendisini suçlamaktır. Çünkü bunun faydası olmaz. Sakinleştiğimizde aradaki bağı tekrar onarmalıyız, der Solter.

”

"Kitabın yanında defter
Defterin yanında bardak
Bardağın yanında çocuk
Çocuğun yanında kedi
Ve uzakta yıldızlar yıldızlar"

Oktay Rifat

İllüstrasyon: Zeynep Karaca

ÇOCUKLAR BENİ DE OYUNUNUZA ALIN*

A. Ali Ural

Yan yana iki pencere. Yan yana iki gölge. Aynı bahçeye açılan bu iki pencereden birinin önünde-yim. Diğerinin önünde bir çocuk var. Ne var ki aynı bahçeye baktığı-mızdan kuşkuluyum. Benim kaşla-rım kızığa çekilmişken, onunkiler küreklerini şapırdata şapırdata geziyor gölde. Benim gözlerim top gülleriyken mat ve ağır. Onunkiler parlak ve coşkulu bilyeler. Benim dudaklarım öyle kenetlenmişler ki, içinden bir kelime çıkartabilene aşk olsun. Onun dudaklarında bir kelime karnavalı, susturabilene aşk olsun. Benim burnum yeme-ğin kokusunu alıyor, onun burnu çiçeklerin. Benim kulaklarım zil seslerini duyuyor, onunkiler kuş seslerini. Benim yüzüme kübist bir ressam geometrik şekiller çiziyor iç içe, onun yüzünde çalınası tab-lolar. Kıskanıyorum çocuğu. "Ne olur pencerelerimizi değiştirilim!" diyorum. Çocuk gülerken kabul edi-yor teklifimi. Ben onun penceresi-ne giderken, o benim pencereme geliyor. Çocuğun penceresinden dışarı bakıyorum. Fakat manzara aynı. Oysa ben farklı bir bahçeye bakacağımı ummuştum. Çocuğa bakıyorum kaçamak. Sevincinde, kelimelerinde, kuşlarında bir ek-silme yok. Yanına gidiyorum hırs-la. Aynı anda, aynı pencereden bakmak istiyorum dışarıya. O da ne dışarıda binlerce oyuncak. Ben yalnız ağaç-ları görmüştüm, şimdi o ağaçlarda salıncaklar gidip geliyor. Ben yalnız taşları görmüştüm. Şimdi o taşla-rın kâh beşi bir araya geliyor, kâh

dokuzu. Kâh parmaktan köprülerin altından geçiyor, kâh yükseliyor üst üste konarak parmaklarla. Tek başı-na kalan taşlar da seyirci kalmıyor oyuna. Seksek çizgilerinin üzerinde kızaklar gibi kayıyor tek tek. Hem az önce gördüğüm kırık şişe bir mü-cevhre dönüşmüş, alıyor gözümü. Hem toprak çamurdu az önce, şimdi bebekler, toplar, vazolar, köprüler, evler büyüyor avuçlarda. İnşaattan arta kalan kalaslar tahterevallı ol-muş. Demirler, kara altın korsanlar-dan kalan. Gökyüzüyle bile oynuyor çocuklar. Şu bulut ata benziyor, şu bulut arabaya. İpin bir ucundan ay tutmuş, öbür ucundan güneş, zıplı-yor çocuklar. Ağaçlar koşuyor. Hiç koşan ağaç görmemiştım. Dallarıyla dokunuyor omzuma: "Ebe!"

—Ben de oyuna katılmak istiyorum!
—O zaman sözlüğe bak!
—Neymiş oyun?
—Gerçekle hayal arasındaki köprü! Uyum!
—Sözlükte böyle mi yazıyor?
—Hayır. Şöyle yazıyor: "Oy-mak - oynamak - oy-u-n." Aslı çukur açmaktan geliyor.
—O halde tehlikeli bir şey oyun!
—Büyükler oynadığında...
—Çocukların ayrıcalığı ne!
—Onlar oyunun sonunu düşünmez. Bu yüzden sözlükler "Bir çıkar olmaksızın" kelimelerini oyunun tanımına ilave ederler.
—Bir çıkar olmaksızın ne!
—Bir çıkar olmaksızın vakit

geçirmeye yarayan, kuralları olan eğlence.
—Çocukların çıkarı yok mu oyundan?
—Olmaz mı! Oynayarak deneyim kazanır çocuk. Kas sistemini geliştirir. Enerjisini boşaltır. Gerilimden kurtulur. Saldırganlık dürtüsünü yok eder. Duygularını dile getirir. Renkleri, boyutları kavrar. Vermeyi ve almayı öğrenir. Kurallardan haberdar olur. Kişiliğini tanıır. Gücünü sınar. Duyularını keskinleştirir. Becerisini artırır. Paylaşmayı ve işbirliğini öğrenir.
—Daha ne olsun!
—İyi ama bunları elde etmek için oynamaz çocuk.
—Ya ne için oynar!
—Oynamak için!

Çocuklar beni de oyununuza alın! Hayatımın sonuna geldiğimde "Çok geç!" demek istemiyorum. Nietzsche nasıl anlatıyordu bu hikâyeyi: "Üzücü şey! Hep o eski hikâye! İnsan evini yapıp bitirdi mi bir de bakar ki, başlamadan önce bilmesi gereken bir şeyi öğrenmiş. Ezeli ve acıklı 'Çok geç!'tir bu: Her bi-tişteki hüzündür." Çocuklar beni de oyununuza alın! Ölmeden az önce Bernard Shaw'ın bir tiyatro oyuncusuna yönelttiği o müthiş so-ruyu zamanı geldiğinde size sormak istiyorum ben: "Ne dersiniz, iyi bir oyun çıkardım mı?" Madem "Dün-ya hayatı bir oyun ve eğlenceden ibarettir" (En'am, 32), iyi bir oyun çıkardım mı ben?

Yan yana iki pencere. Yan yana iki gölge. Kıskanıyorum pencerede-ki çocuğu. Ah, ne olurdu gölgem küçülürse. Benim pencerem de kanatlarını açıp karışsa bahara. Bı-raktığım ne varsa çocukluğumda çalsa kapımı. Boyanmamış yüzüm, kirlenmemiş gülüşüm, zırhsız be-denim. O üç aylıkken keşfettiğim ellerim! Size ne çok ihtiyacım var! Bildiğim her şeyi unutup yeniden bakmak istiyorum her şeye! İşte

ilk gördüklerim: Anne ve babamın yüzü. Parlak bir top, beşiğimin başında salınan. İşte ilk sesleri işitiyorum: Sevinç hıçkırıkları ve kulağıma okunan ezan. İşte ellerimi denetlemeyi öğreniyorum. Yumruk yapabiliyorum mesela. İşte kafamı dik tutabiliyorum.

Oyunun dışında kalmış yabancı bir çocuk gibiyim. Her şey keder yağdırıyor bana. Çocuklar beni de oyununuza alın!👉

*Ali Ural, Tek Kelimelik Sözlük, 16. Baskı, 132. Sf.

GEÇENİN ÇALINIŞI

Vural Kaya

ateşin çalınışından sonraydı
çalındı gece de
çalın kim - hangi çayıt? -
kuyuların kuytusunu da
karanlık & öte yakasında ırmaktan
bir adamın
bir adam mı? - gözleri dönmüş çarklar
kadar keskin ve uyanık
tinin kırık yankısı
kime seslensin - ilençle? -
ve
artık yok: çıkrık
dönüyor -
adı bile fazlalık şimdi aramızda
sustu sokak -sahi sokaklar da öyle ya!
sürgünüz şaşkınlığa

çocuklara ve çiçeklere doğru akıyor
çeklerle tıkanmış caddelerin kanı
görmez devletli / görülmez
yürüyüşünü - sininde gördüğün
baygın evrakların zebanisi o
can fısıltı halinde şimdi
ve koyu hiçliğin anısına
susalım biraz!

üzgün=ün
sekerek buruşturulmuş bir kâğıttan
akşamüstüsü olur
yokuşunu severdim buraların -
karanlığa kadar ta dışarı
taştım tutulmazım da

burası
yoksunluk yurdu haspam?
yersiz yurtsuz avuçlarımda
kentlerde gezdirdiğim aklım
koku gibi sinmiş duvarlarına
tepenin ardı ve bundan böyle
bilinmez
ama sorsan
bilir herkes
çağ sancısı olarak
bilinsin ne varsa 🖐

MİNİK PARMAKLAR NE SÖYLER?

Yasemin Çaylı

Burada bebek kokusu var; tarif edilemeyen, sadece duyulan bir ilahi koku âdeta. Esans üreten hiçbir işletmenin imal edemeyeceği, sağlığın, temizliğin, fitratın kokusu...

Bebeksin, henüz farkında değilsin ama içine doğduğun ailenin göz aydınlığı, nesillerinin devamı için mutluluk sebebisin. Biraz zaman geçip hareketlenmeye başladığında mimiklerindeki sevecenliğin seni oyun aracı yapıyor büyüklerin ellerinde. Büyükler oynamayı da oynatmayı da sever. Her hareketin etrafındakileri hayrete düşürüyor. Ne kadar hızlı öğreniyorsun, eşyayı ne kadar çabuk tanıyorsun. Gün, seninle başlıyor, seninle yenileniyor. Yaptığın hiçbir hareket dünkünün aynı olmuyor. Gece gündüze; gündüz geceye bürünürken sen de eşyaya daha başka bakıyor, keşfe diyorsun.

Sokak satıcısının mikrofonik sesi odanın içinde yankılandığı gibi minik parmaklarını annene yöneltip, pencereyi işaret ediyorsun, bağırarak kişiyi görmek için. Demek ki biraz daha büyüdün. Ufak ufak adımlar atıyorsun ama kucağı da hâlâ seviyorsun. Meraklı bakışlarının orada yatışıyor çünkü. Satıcının sesi biraz ürkütücü, kucak ise korkuyu azaltan güvenli bölge. Sokak, henüz tanımadığın bir yer, yardım alman gerekecek. Bazen annenden bazen babandan belki amcandan, dayıdan, teyzenden hepsi heyecanla sıranın kendisine gelmesini bekliyor. Birbirinden farklı oyunlarla geliyorlar sana, sonra senin adın "oyuncu çocuk" oluyor; kimse üzerine sürmüyor oyunculuğu! Mesela gökyüzündeki bulutlar senin için başka başka karakterlere bürünüyor; kuşlar, yemek istemediğinde yemeğine ortak ediliyor: "Sen yemezsen onlar yer." Birbirini kovalayan, birbirlerine mırılayan kediler, senin için vazgeçilmez oyun arkadaşı,

kuyruklarından bir tutabilisen! Ayaklarının arasında top çeviren, bisiklete binen çocuklar şimdilik senin için büyükler. Onlara yetişmen için ihtiyacın olan zaman da başka başka oyunlarla geçecek.

Büyükleri önce gözlemliyor sonra taklit ediyorsun. Bir ayna gibi yansıtıyorsun, sana yansıyanları öylece. Büyükler ne kadar dikkat etseler azdır.

***

Çocukların en gerçek uğraşısı oyunmuş Montaigne'ye göre, yanlışlanamaz. Küçük bedenlerin bu kocaman dünyayı tanımaları, öğrenmeleri için ya doğrudan içindedirler oyunun ya da dışında kalıp oynayanları seyrederek. İki pozisyon da çocuk için zamanı elverişli geçirme hâlidir. Çocuk, oynarken bozar, kırar, döker, tanır ve öğrenir. Allah her an yaratmadadır kul öğrenmede; küçükken de büyükken de.

Çocuklar büyüklerin dünyasına oyun ile girer. En kalabalık oyun alanı çoğunlukla mutfaktır, annelerin en çok vakit geçirdiği yer. İstekler çoğunlukla mutfaktan karşılanır, orası olmazsa hayatın anlamı kalmaz. Krizler orada yatıştırılır. Babaların takım çantasına gelince bir kutu dolusu oyuncağa bedeldir. Üstelik hepsi gerçek eşyadır.

Henüz dünya kelimeleri ile konuşamayan minik bedenler bütün meramlarını ancak işaretlerle anlatırlar. Minik parmaklar eşyayı işaret ederken ne istediğini gayet iyi bilir, büyüğünün de anlamasını ister. Aksi hâlde bir çılgınlık kopması ya da dozu gittikçe artan bir ağlama sesi duymak kaçınılmaz olur. Tam da burada fitrattan gelen bu saf, tabii davranışa büyüğün bilinçli yaklaşması, sarsmadan, merhametle karşılaması, emaneti bihakkın koruması ne güzeldir yaratmanın

“

Çocuk, oynarken bozar, kırar, döker, tanır ve öğrenir. Allah her an yaratmadadır kul öğrenmede; küçükken de büyükken de.

”

katında. Kim bilir, bu esnada daha önce oynanmamış bir oyun kurulu verir, minik kalpler yatıştır.

“Homo Ludens/doğuştan oynayan varlıktır insan” diyor Johan Huizinga. En basit anlamıyla bebeğin, minik karanlık bir o kadar da güvenli hücrelerinde gelişimini tamamlayıp yaşayacağı dünyaya çıkarken kol ve bacaklarını hareket ettirmesi, bir ölçüde doğrular bu sözü. Aynı hareketlilik ilk aylarda kesintisiz devam eder; yattığı yerde ve biteviye... Himaye ediciler, kundak ile çözüm bulur durdurulamayan, bir yere de varamayan

ayaklar için. Oyun oynamanın bir sınırı olmadığı gibi yaşı da yoktur. Dünyanın neresinde çocuk varsa orada oyun vardır; çağına ve toplumuna göre değişiklik gösterse de. Öyle ki bomba sesleri altında hayata hazırlanan küçük bir beden sarsılmaması için, baba kucağında, ortamı oyun alanı gibi hissettirme sanatıdır bazen oyun.

***

Zarif şairin şiirindeki çocuk anesinin nazarında cin gibiliğini; babasının onu yağmacı yapmasını anlayamazken dedesinin attâya gö-

türmek istemesini pek bir anlar da dedesini çok sevdiğini söyler.* Niye sevmesin! En serbest vakitler dedeyle geçirilir. Hele bir çıksınlar dışarıya. Sokağın başındaki inşaatı yine görebilecek, uzun uzun izleyecek çalışanları; tuğlayı tanıyacak, vincin hareketlerini hayretle takip edecek. Evet çocuk, ömrünün başlarında epey bir süre hayret eder. Dervişlerin hayret makamı gibidir onların hayreti; eşyaya hayretle bakar. Derviş eşyaya hayretle bakarken Malikü'l Müлк'ü idrak ve sena ederek bakar, bilir ki hiçbir şey kendinden menkul değildir. Çocuğun hayreti de o kadar masumdur, fıtratı gereği hayranlıkla bakar, kocaman açtığı ağzını eliyle kapatarak şaşkınlığını açık eder: “Aaaa”.

Bulutlar gelir. Oyunu alıp, bir meltem esintisiyle zamanda geriye doğru gezintiye çıkarır. Medine'nin sokaklarında, evlerinde dolaştırır.

Aldığı vazifeyi yerine getirmek için koşar adım çıktı küçük Enes, Allah Resulü'nün hanesinden. Yol üzerinde bir grup çocuğun oynadığı oyun Enes'in minik ruhunu kuşattı da o çocukları seyre daldı. Biraz sonra Allah Resulü de oradan geçecekti. Başını okşayan mübarek eli hissedince başını kaldırıp baktı. “Ya Enes! Sana dediğim yere gittin mi?” diye soran Efendisine: “Hemen gidiyorum ya Resûlallah.” diyerek oradan hızlıca uzaklaştı. Çocuktan, masumdu. Başını okşayan o mübarek el de onu hiç mahcup etmemiş, yumuşak bir eda ile yaklaşmıştı.

En Sevgili'yi, torunlarını sırtında gezdirirken gören zatın “Çocuklarınızın ne güzel bineği var.” latifesine “Binicileri de ne güzeldir.” cevabı verildiği günden beri babaların en çok sevdiği oyun olmuştur sırtlarında yavrularını gezdirmeleri. O, ne güzel oyun kurucudur. 🙌

* Cahit Zarifoğlu, “Anlamak” Şiiri

Sorular Sorarım Size

Çocukluk nedir
Sorarım size

Ninni nedir
Uyku nedir
Sorarım size

Ya oyun
Oyuncak
Tıpış tıpış
Avluda gezinmek
Nedir nedir
Sorarım size
Komşunun evinin yerinde

Kocaman
Bir bomba çukuru

Ya arkadaşlarım
Ali
Hizbullah
Ömer
Nasıl sevimli
Nasıl capcanlı idiler
Yanıp ölmeye önce
Napalm bombalarıyla

Şimdi bilebilir misin
Çocukluk nedir
Ninni nedir
Uyku nedir
Hele oyun
Oyun nedir
Sorarım size

Cahit Zarifoğlu (Ağaç Okul)

Büyükler birtakım masallar anlatıyorlar ve çocukların her anlattıklarına inandıklarını düşünüyorlar.

Jose Mauro De Vasconcelos

denize bakmadan geçen
her günün yoksulluğu
çay kaşığının ne tarafa döneceği konusunda
bir karmaşa yarattı,
saksılarda biberler çiçek açmadı
havuz suyu maviden yeşile doğru
küsti insanlara

birkaç şarkı daha ezberledi bay arivaldo'dan
birkaç sokak daha onundu artık
gloria daha çok sevecekti onu
bunun için ikna edilmesine gerek yoktu
bunun için yaratılmış olma hâli yeterdi
her şeyi kendinden olan apaçi
iyiliği bir portakal ağacıyla konuşturdu
yoksulluk anlatıldıkça zenginliğe dönüşüyordu
beş yaşında bir dağı yüklendi, okyanuslar kadar hayali
küçük gözlerinin üstünde ipince kirpikleri
başka bir varlığa boyun eğmedi
ama
gücü azaldı
çağrışimler çoğalınca

sabah rüzgârının bildiği her şeyi biliyordu
totoca'dan büyük dünyaları vardı
güneşin gördüklerinden
ne biraz eksik ne biraz fazla
bildikleri vardı
ilk açılan pencerenin kanatları beyaz
en çok gittiği yer bulutlar üstünde bir ada
uzaklarda narin, sessiz tavşanların
ayak sesleri vardı
her esnediğinde
bir ayetelkürsi okuyup
bütün mevsimlerin rengini yutardı

KAHRAMANIN SESİ

Âdem Yazıcı

gitme buradan zeze,
gitme buradan şeker portakalı,
dedi küçük isa

-küçük isa onu çok severdi-
ağacın duruyor büyük bahçede
yırtılan göğes bakan bahçede
sıcağın anası güneşi gören
yıldızlara göz kırpan bahçede
gitme buradan

yansa da avuç içlerimiz
kıp kırmızı kınadan
gitme ateşleri bir gül gibi
avuçlayan
koşulsuzca yaşayıp kırlarda
büyük yüreklere inan 🖐️

KÜLTÜRÜMÜZDE ÇOCUK ALGISI

Hüseyin Akın

“

Toplumun yetişkin düzgün insanlardan oluşabilmesi için çocukluk evresinin müspet modellerle tanıştırılması kadar olumlu ve erdemli davranış sergileyebilmeye dair hilkat ve fitratı uyandırmak gerekir. Bunun en önemli yolu mürebbi ve anlatıcıların ana dili (Türkçe) çocukların mesajı en verimli şekilde anlayabilmelerini sağlayacak şekilde iyi kullanması ve öğretmesinden geçmektedir.

”

Eski Türkler’de eğitim ve öğretimin temel niteliği özünü bilen, şahsiyetli, ahlâklı, töreye uygun insan yetiştirmektir. Teoriden ziyade pratiğe dayalı olan çocuk eğitiminde esas olan mesleki noktada donanımın yanı sıra, tabiatın ve toprağın diline vakıf at binen kılıç kuşanan nesillerin devamlılığını sağlamaktır. Çocukların küçük yaşlardan itibaren ata binmeyi öğrenmesi dolaylı anlamda idare etme, savunma, adalet, hürriyet gibi haslet, meziyet ve marifetleri öğrenip içselleştirmesi demektir. Çocukluk kâmil insan olmanın ilk mektebidir. Toplumun yetişkin düzgün insanlardan oluşabilmesi için çocukluk evresinin müspet modellerle tanıştırılması kadar olumlu ve erdemli davranış sergileyebilmeye dair hilkat ve fitratı uyandırmak gerekir. Bunun en önemli yolu mürebbi ve anlatıcıların ana dili (Türkçe) çocukların mesajı en verimli şekilde anlayabilmelerini sağlayacak şekilde iyi kullanması ve öğretmesinden geçmektedir. Zira dil kuşaklar arası iletişimi sağlayıcı en önemli unsurdur. Sadece geleceğini düşünmek üzere yönlendirilen nesillerin geçmişleri olmadığı gibi asli anlamda bir gelecekleri de yoktur.

Eski Türkler’de çocukların eğitiminde sadece geleceğe uyarlı tek zamanlı terbiye usulüne rastlanmaz. Bu yüzden geçmiş zamanın nişanesi kabul eden dede ve nineye evlerin baş köşesinde yer ayrılmıştır. Büyükanne ve büyükbabanın büyüklüğü sadece yaş yaşamışlıkla ilgili değil aynı zamanda saygı, muhabbet, tecrübe ve dünle bugün arasında sağlam bir rabita kurmasıyla ilgilidir. Çocuk anne, baba, büyükanne, büyükbaba ile aynı evde ve müşterek ortamda büyür. Aksakallar, Dede Korkutlar ortaokuldan liseye ya da liseden üniversiteye öğrenci yetiştirmez, vatana, millete, devlete Alperenler, ailelere hayırlı evlat, yaratıcıya halis kul yetiştirirler. Çocuğun birden çok

kuşağı bir araya toplayan ailede alacağı eğitimin yerini dışarıda verilecek hiçbir kurumsal eğitim tutmaz.

Dedem Korkut Ata’nın diliyle Oğuzname’den ödünç alarak söyleyecek olursak: “Kız anadan görmeyince öğüt almaz, oğul atadan görmeyince sufra çekmez. Oğul atanun yeteridir, iki gözünün biridir. Devletli oğul kopsa ocagının közi dür”. Oğul babadan, kız anadan ne gördü ise onu hayatında gösterir. Ana-baba dua ve temenni sadedinde doğan çocuğuna ad verir. Bu hak edilmiş bir ad değildir. Ne zaman ki çocuk göğüs kabartacak, şeref duyulacak, faydalı bir iş başarır o vakit kalıcı bir ada kavuşmuş olurdu. Dede Korkut destanlarında anlatıldığı üzere kahramanca davranış ve güzel işler sergileyip toplumun övgü ve takdirini kazanmış olan kişiye hak ettiği gerçek ad Korkut Ata tarafından verilir. Büre Bey’in oğluna tüccarların mallarını soyguncuların elinden kurtardığı için Bamsı Beyrek, karşısına çıkan boğayla dövüşüp onu öldürmeyi başaran Dirse Han’ın oğlu Boğaç adını bu şekilde almıştır.

Yakut Türkleri eski gelenekleri az çok değiştirerek çocuğa ilk adını doğumdan üç ay sonra, asıl adını ise çocuk yay basıp ok atmaya başlayınca vermişlerdi. Kırgızlar ve Kazaklarda ise doğan çocuğa ismi doğumundan on beş gün sonra verilir ve çoğu kez ad doğum sırasında geçen bir olaydan, yapılan bir işten kaynaklanarak seçilir veya eve gelen ilk misafirin adı verilir. Günümüze kadar gelen bir adete göre eski Türkler çocuk yaşasın diye ebe tarafından babasına sembolik olarak satılırdı. Çocuk doğunca ebe onu hemen kucasına alıp dışarı çıkarır ve onu babasına sattığını söylerdi. Çocuğu satın aldığı söyleyen baba çocuğu erkeğe Satılmış, kız ise Satı adını verirdi.

“

Öğrenme mekânlarının okullarla sınırlandığı çağdaş dünyamızda iş yerleri, atölyeler, tezgahlar ve tamirhaneler çocuklukla gençlik yaşı arası ellerin ekmek tutmasını sağlayan kazanç kapılarına indirgenmiştir.

”

Yusuf Has Hacıp Kutadgu Bilig adlı eserinde çocuk ve çocuğun terbiyesi hususunda ebeveynin ne denli önemli olduğunu dile getirir. “Senin ay gibi bir oğlan veya kızın doğarsa, onu kendi evinde terbiye et, bu işi başka ellere bırakma.” Burada modern insanın fazla dikkate almadığı “terbiye” kavramına ayrı bir hassasiyet gösterildiğini görüyoruz. Terbiyevi boşluğu anne babanın dışında giderebilecek başkaca bir kişi ya da kurum yoktur. Kurumlar ve emanetçiler çocuğun terbiyesi ihtiyacını karşılamaya ehil değildir. Çocukla ilgilenmek, göz kulak

olmak, bilgi ve prensip öğretmek ayrı terbiye etmek apayrı bir şeydir. Terbiyede çocuğun doğumla birlikte bütün hareket, refleks, etki ve tepkileriyle tanınması kadar çocuğun da anne babasını dokunma, koku ve fiziki varlığıyla idrak edebilmesi, onların yokluğunda kendini yalnız ve tedirgin hissetmesi gibi bir durum söz konusudur.

Türk Edebiyatının ilk mesnevisi olarak kabul edilen manzum Kutadgu Bilig eserinde Yusuf Has Hacıp bir taraftan okuyucuya nasihat ve tavsiyede bulunurken diğer taraftan çocuk hilkat ve psikolojisine

dair geçiştirilemeyecek çok önemli ipuçları vermektedir. Şu beyitlerde bu hassasiyet ve rikkati bir başka şekilde görüyoruz: “Baba çocuğunu sıkı terbiye altına alıp ona her şeyi öğretirse, çocuğu yetişip büyüyünce sevinir.”, “Çocuklara fazilet ve bilgi öğretilmeli ki onlar iyi ve güzel yetişsinler.” “Sıkı terbiye altına almak” bugünün anlamlar dünyasında sıkı disiplin ve göz açtırmaksızın takip ve denetim olarak anlaşılabilir. Halbuki iki dizeyi birlikte ilişkilendirdiğimizde söylenmek istenenin terbiyede bunaltmak değil süreklilik, itina ve bilinçlendirme olduğunu anlamak zor olmayacaktır. Öğretmek ve kavratmak örneklik ve model olmaktan bağımsız bir şey değildir. Bunun böyle olduğunu “çocuğu yetişip büyüyünce sevinir” ifadesinde daha bir yerine oturmaktadır. Çocukların yetişirken bir çiçek gibi pasif olmadıkları bilgi ve fazilet iletim ve öğretimiyle bu büyüme kendi içlerinde gerçekleştirileceklerini de hatırlıyoruz.

Çocukların meslek sahibi olması sadece iş öğrenmek değil, iş öğreninceye kadar usta-çırak ilişkisine riayet, itaat ve sabır kültürü de buna dahildir. Öğrenme mekânlarının okullarla sınırlandırıldığı çağdaş dünyamızda iş yerleri, atölyeler, tezgahlar ve tamirhaneler çocuklukla gençlik yaşı arası ellerin ekme tutmasını sağlayan kazanç kapılarına indirgenmiştir. Eski Türklerde çocuk sadece bir mesleğe bir işe ya da bir bilgiye hazırlanıp yetiştirilmez aynı zamanda savaşçılığa, beyliğe ve kahramanlığa yetiştirilirdi. Ziya Gökalp’e göre sadece erkek çocuklar değil kız çocuklar da amazon kadınları gibi ata binen savaşçı bir karakter gösteriyordu. Kız çocukları Türk tarihinin hiçbir safhasında ikinci sınıf olarak görülmemiş bilakis ayrı bir önem atfedilerek lider bir karakterde yetiştirilmiştir.

İslamiyet’le birlikte Türklerin çocuklar üzerindeki hassasiyeti

daha bir gelişmiş ve Kur’an eğitimi, hatim törenleri, okula başlama törenleri ve âmin alayları düzenlenmiştir. Sibyan mekteplerinin yanı sıra Enderun mekteplerinde de çocuklara esaslı ve kaliteli eğitim hedefi güdülmüştür. Klasik Türk toplumunda çocuk üzerinde sadece ailenin değil akrabaların, komşuların, mahallenin ve toplumun da kontrol hakkı vardı. Doğan bir çocuğu nasıl herkes kutlarsa edebe mugayir davranan çocuğu herkes kınar ve toplum kurallarına uymayan çocuğun kulaklarını çekme hakkına sahiptir.

Kaşgarlı Mahmut’un Divan-ı Lugat’it Türk adlı meşhur eserinde de çocuk bütün aksamıyla ele alınmış, aile hayatı ve ailenin yapı taşları üzerinde durulmuştur. Eserde çocuklarla ilgili kullanılan çok sayıda sifata da yer verilirken anaç ve ataç kelimelerine bir tanıdığa rastlar gibi rastlıyoruz. Anaç, herkesin yaşına göre büyük anlayış gösteren kız çocuğu anlamına gelirken ataç ise halkın büyüğü imiş gibi büyüklük gösteren erkek çocuk anlamına geliyormuş. Divan-ı Lugat’it Türk’e göre eski Türk aile yapısında çocuğun merkezi annedir ve çocuğun davranış ve hareketleri anneye göre yorumlanıp anlam kazanmaktadır. Eserde “oxşadım” (okşadım, sevdim) , “tapçurdum” (ayırmadım) “ewsetti” (evi özletti) kelimeleri anne çocuk ilişkisine dair bugünün ihtiyacı olan çok şeyler söylemektedir.

Söz varlığımız çocuk ve evlat üzerine birbirinden incelikli ve de derinlikli kelam-ı kibar nevinden örneklerle doludur. Aile içi anne-kız, baba-oğul ve çocuk temalı toplumsal hafızamıza yerleşmiş sözlerden bazıları:

➤ Ana ile kız heva ile koz: Helva cevize, ceviz helvaya birbirini tamamlamak noktasında nasıl

yakışıyorsa anne ile kız ilişkisi de öyledir.

- Ananın bastığı yavru incinmez (ölmez) : Annenin söylediği kızını yaralamaz. Çünkü annenin onun iyiliğini istemekten başka niyeti yoktur.
- Baba oğluna bir bağ bağışlamış, oğul babaya bir salkım üzüm vermemiş: Baba çocuğu için her türlü fedakarlığı yaparken oğul ufacak bir iyiliğe bile yanaşmaz. İstisnaları olmakla birlikte evladın anne babaya karşı fedakarlığı hep sınırlıdır. Baba evladı için çalışır, çabalar, çırpınır; evlat da kendi çocuğu için aynısını yapar.
- Yaza çıkardık danayı, beğenmez oldu anayı: Anne babası tarafından yetiştirilip büyütülen çocuklar büyüdülerinde ana babalarını beğenmez olurlar. Tavuk yumurtadan çıkmış, çıktığı yumurtayı beğenmemiş misali.
- İki kardeş savaşmış, ebleh buna inanmış: İki kardeşin darılıp küsmesi geçicidir, bunun sürekli olduğunu sanmak ahmaktan öteye gitmez.
- Kadını evine bağlayan altın şakırtısı değil beşik gıcırtısıdır: Mal mülk değildir bir kadını evine bağlayan çocuk sahibi olmaktır.
- Kız beşikte (kundakta) çeyiz sandıkta. (Kız kucakta, çeyiz bucaakta): Kız çocuğunun çeyizini hazırlamaya daha doğar doğmaz başlamak lazımdır.
- Oğlan doğur, kız doğur; hamurunu sen yoğur. Oğlan yetir, kız yetir; yine şelege (odun yükü) sen götür: Anne babalar çocukları için her türlü fedakarlığı yaparak onları büyütürler; ama çocukların anne babalarına bir faydaları dokunmaz.
- Ağaç yaş iken eğilir: Çocuklar küçük yaşlarda daha kolay eğilebilirler.

“
Her millet ortamını ve toplumunu kendi çocuklarıyla bina eder. İyi bir toplum iyi ellerde biçim kazanmış bir çocukluğun mahsulüdür. Her çocuk içinde geleceğe dair bir büyüklüğü saklar.”

- Ağaca (taşa) çıkan keçinin dala bakan (ağaca çıkan) oğlağı olur. / Yavru kuş, yuvada gördüğünü yapar: Çocuk evde anne babasında ne gördüyse aynısını yapar.
- Kızını dövmeyen dizini döver. / Oğlunu dövmeyen böğrünü döver: Dövmek fiili burada kız çocuğunu sıkı ve itinalı yetiştirmeye işaret olsa gerektir. Kızını bir anne zamanında iyi yetiştirmemişse evlendiği zaman zorluk yaşayan kızının halini gördükçe üzülip durur.
- Karga yavrusuna bakmış, benim ak pak evladım demiş. / Kuzguna yavrusu Anka (şahin, güzel) görünür: Herkesin çocuğu kendine güzeldir.
- Su küçüğün, sofrası (söz) büyüğün: Su önceliği çocukların hakkıdır.
- Alçak eşek binmeye kolay, öksüz çocuk dövmeye kolay: Güçsüz ve korumasız çocuğu buyruk altına almak, hırpalamak kolaydır.
- Öksüz oğlan (çocuk) göbeğini kendi keser: Koruyanı, kollayanı olmayan kişi kendi işini kendi görür.
- Yetimin camide babası, hamamda anası çok olur: Babasız birini koruyup kollayan çok olur.
- Abdal düğünden çocuk oyundan usanmaz: Kişi sevdiği işi uzun süre yapmaktan bıkmaz.
- Aç aman bilmez, çocuk zaman bilmez: Aç nasıl hiçbir mazeretle susturulmazsa çocuk da bir şeyi isteyince beklemeyi bilmez.
- Çocuğun bulunduğu yerde kov (dedikodu, gıybet) olmaz: Çocuklu ortamlarda kadınlar çocuklarıyla ilgilenmekten dedikodu yapma fırsatı bulamazlar.
- Çocuk düşse kalka büyür: Çocuğun yürümeye başladığı anda sık sık düşmesi gayet sıradan bir şeydir. Zira çocuk düşse düşmemeyi öğrenecektir.

- Armut dibine düşer: Çocuk babasına-anasına, soyuna çeker.
- Çocuktan al haberi: Çocuk duyduğunu eğip bükmez, abartmaz, önünü arkasını hesaba katmadan konuşur.
- Doğmayan çocuğa don biçmek: Aslı görmeden ayrıntıyla uğraşmak. Özü bırakıp gereksizle ilgilenmek.

Çağlara göre çocuğa davranış ve çocukluğa bakış değişse de çocuk hep çocuktur, asırlar önce içinde nasıl bir dünyayı barındırıyorsa bugün de aynısıdır. Kaygı verici olan çocukların kendilerine bahşedilmiş olan asude çağlarını yitirmeleri ve erken büyümeleridir. Her millet ortamını ve toplumunu kendi çocuklarıyla bina eder. İyi bir toplum iyi ellerde biçim kazanmış bir çocukluğun mahsulüdür. Her çocuk içinde geleceğe dair bir büyüklüğü saklar.

Yüzyıllar öncesinden tevarüs ettiği modern hayatın salvolarına karşı koyabilecek güç ve mukavemete sahip isek kuşkusuz bu böylesine zengin bir miras sayesinde en korunaklı sığınacağımızdır. Modern sanayi uygarlığı, çarpık kentleşme ve kapitalist iştiha çocuklarımızın çocukluk cennetini ellerinden alıp onları da yetişkinler gibi tüketimin kullanışlı bir nesnesi haline getirmek için olmadık yollar denemekte. Muhkem kalemizin yıkılmaması için çocukluğumuzun kaynaklarına geri dönmek, onları muhafaza etmek ve neyi kaybettiğimizi çocuklarımıza öğretmek ve hatırlatmak zorundayız. Büyükanneler ve büyükbabalar çağının kapanmasına ramak kala çocuklarımızı korkulu rüyalarından selamete uyandırmak asli görevimiz olmalıdır.

“korkunç bir fırtına çıkıyor/ annem evden gidince” Cahit Zarifoğlu 🖐

GELMEYEN

Nuray Alper

Elini alınına götüren yalnızlığımla bekliyorum her akşam
 Uzun sefere çıkan uzak çocukluğumu
 Alaylı bir hasret kaynıyor denizlerimde
 Bekliyor sarp yokuşlar, trenler, şehre kavuşan şarkı
 Kapı tokmağında içi içine sığmayan sabrıyla
 Âh. Her mevsim biraz daha eskiyen sema

Üşüyen kalbime atkî kâinata astığım bu çağrı
 Gazoz kapaklarıyla kazandığım zaferler pencerelerinde kaldı
 Bana güneşle dokuduğun umudu sat
 Bana imanına benzeyen yüzleri, içinle öptüğün çiçekleri
 Sonsuza ilıstiremediğim ruhuma çabuk iyileşen yaralarını
 Getir dizlerindeki geveze haylazlık izlerini
 Gözlerini de getir gözlerin dünyayı içine alan çarşı
 Meğer tutunacağım tek yerimmiş kalbin.

Ey gökyüzü tarlasına rengârenk kuşlar ektiğimiz
 Alnımızın teriyle yoğurup avluya astığımız yorgunluktan
 Derin uykular devşirdiğimiz
 Güz tenhahlığıyla çarpışan yazlı anılarımızın
 Camlarından damlayan
 Ey her döndüğümde bıraktığım yerde kalmayan
 Korkutulmamış bir geceye varalım, açalım hayal sandığımızı
 İşte sesinin esasına dayanan işte Cuma
 Bana uyuşup kalan sızıları cüssesindeki sihirle
 Bana sesinle kapladığın sabahları da getir.

...

Sırtımı yaşıyorum toprağın asırlık sırrına
 Dağlardan dönüyor iğde dallarına dalan çocukluğum
 Avucunda gündüzün gördüğü rüya tozlarıyla
 Tutunuyor hiç gelmeden gidecek günlerin telaşına
 Mahcubiyetini saklıyor ceplerine yağmur korkusunun 🖐

FARİS'İN YARIM KALAN RÜYASININ ŞAHİT OLDUĞU BİR DÜNYADA

Bilal Can

faris, enkaz altında kalan bir çocuktu
ve bu söylenenler faris'in gördüğü son rüyadan bir alıntıydı
çocuklar için parçalar dünya için vicdanlar
insanlar için acılar çoğaltacağımız bir tarih
şahitliğimiz yerden göğe uzanan
bir zincir gibi bağlıyor bizleri

mağripli seyyahların ve
spinoza okuyan gözlüklülerin
hiç bahsetmediği yahudanın hayaleti
öpülmüş bir resim gibi belirirken
berekatli hilalde
uyuşuk duvarlara asılmış ilanlarında
bir deniz yası yaslandı
haritanın lejandına

işaretler şimdi gazze'de bombayı gösterirken
faris uyku muydu o yaşadığın
yoksa ölümün iki katı bir hayat mı

rüyasını kaybetmeden söylemeliyiz
üzerinde tüneyecek kadar toprağa ihtiyacımız var
burası artık hep moloz dünyanın vicdan atıklarından

aç kurtları düşlere mıhlayan
kent sürünmeleri ayarsız saatler
lekelenmiş aynalarda yüz parçaları
ıskartaya çıkmış hünerler
parmaklarıyla bir akrebi besleyen gölge
kuzgunlar tank bacalarında
sokağa çıkmaz demiş hevesler besliyor
artık umudu deşilmiş çocuklar
çünkü serbest piyasada bir uçurtma
çok kurşun bir yığın bomba demek

çocuklar kurtulmalı
saçlarında güneşi izlediğim kızım
neva makamında meleklerle konuşur
her sabah şarkısını söylerken
o şarkı bitmesin diye hiç
akrebi hazneye yelkovanı israile atıyorum
bu murada bir liyakat işlenmiş siyakatle
ecnebisi olduğum bir ağrı geçiyor
insanlık damarlarımdan

kentliler yüksek mevkiden konuşuyor
ölümünü izlediğimiz gittikçe eriyen bir insanlığı
pencere kenarına birikmiş azıcık vicdanla
ekrandaki lambayı okşayarak çıkaracak sanırım
bütün insanlık cinlerini
faris on üç yaşına daha dün girmiş
toprağı kana batmış betonları bombalara
ömer onu soruyor bizim ömer
tankların altına kalemler diziyor
tankların altına dizilen kalemler
bir daha ezmeyecek çocukları diyor
israil bayrağını da biliyor çocuklar
filistin bayrağını da
israil zulümle anılırken
zulüm kendini bu kadar bilmezdi

faris'in kanı kalmıştı sıkıştığı molozda
dün yarım kalan rüyası
bir daha hiç tamamlanmayacak 🖐️

ÇOCUĞUN ÂLEMLERLE DANSI: OYUN

Orhan Gazi Gökçe

“

Büyükler için gerçeklik çoğu zaman kaçıış olmayan bir kafes gibidir. Çocuk için ise zaman ve mekân esneyebilen, bükülebilen ve hatta yeniden icat edilebilen bir kumaştır. İnsan yaşadığını ilk oyunda duyumsar.

”

Yakıcı bir nefesle açtık gözümüzü dünyaya. Küçük parmaklarımız ve birbirinden ayrılmakta zorlanan göz kapaklarımızla oynadık ilk oyunlarımızı. Hayatla kimsele- rin anlamadığı, kendimize has bu küçük oyunlarla selamlaştık. Oyun, evreni kendimize has biçimde kurma biçimidir; göze görünmeyen bir mimari ve hayalin, sezginin ve fitratımızdan gelen anlam arayışının sevgiyle. Oyun, insanın varoluşla yaptığı ilk anlaşmadır. Oyun; haya- ta, zamana, ölüme, sevgiye ve yal- nızlığa bir bakış, bir duyuş bağışlar. İnsanın kurduğu ilk cümleler oyun dilindedir. Sözcüklerin karmaşık, katı duvarlarına mahkûm olmadan önce insan oyunla özgürce dolaşır anlam denizlerinde. Bir bez bebeğin gözlerinden dünyaya bakar, tahta bir kılıçla adaleti savunur, bir çamur topuyla evreni yeniden yaratır. Bu yüzden oyun sadece eğlence de- ğildir, çocuğun felsefesidir. Küçük bedenlerin büyük sorulara verdiği içtenlikli cevaplarıdır: “Ben kimim?”, “Dünya nedir?”

Büyükler için gerçeklik çoğu zaman kaçıış olmayan bir kafes gibidir. Çocuk için ise zaman ve mekân esneyebilen, bükülebilen ve hatta yeniden icat edilebilen bir kumaştır. İnsan yaşadığını ilk oyunda duyumsar. “Masumiyettir çocuk,” diye baş- lıyor F. Nietzsche bir cümlesine ve devam ediyor, “ve unutuş, yeni bir başlangıç, bir oyun, kendi kendine dönen bir çarktır, bir ilk hareket, kutlu bir Evet deyiştir.”

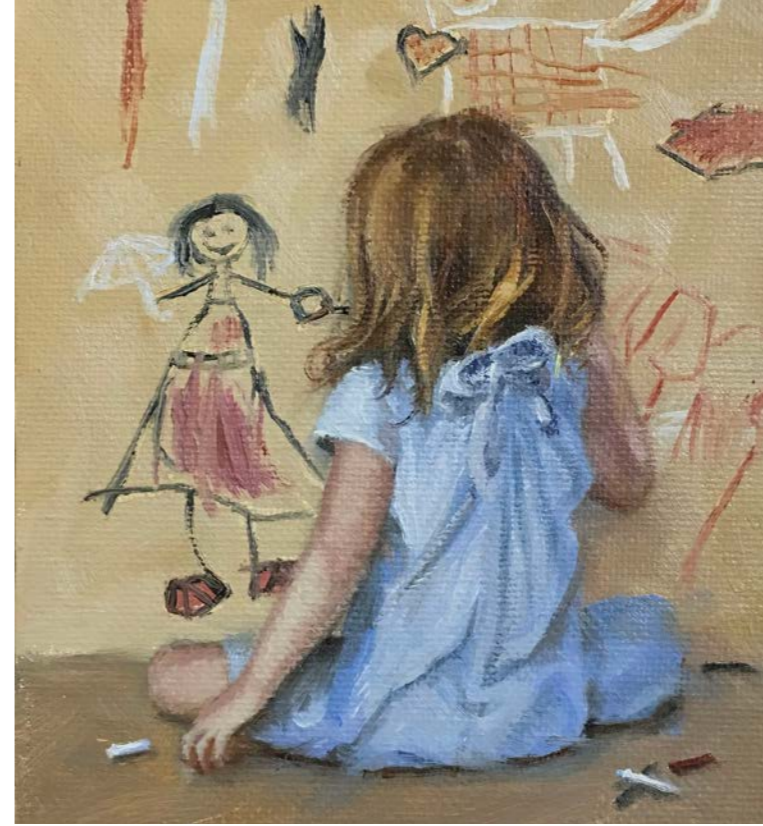
Oyun bir kurmaca sanattır. Oyunda her nesnenin başka bir şeye dönüşmesi mümkündür. Bir sandalye tahta bir at olur bazen, bir halı okyanusa dönüşebilir, perde- deki desenler bir masal âleminin dekoru kesilir. Fotoğraflar birden canlanıverir ve içine doğru çeker çocuğu. Bütün kategorilerden azad- edir çocuk, zaman ve mekân onun hayal gücünde genişler ve daralır. Çocukken gerçeklik hissi daha sahi-

cidir, masumiyetini kaybetmemiştir. Taze otların kokusu, kuşların sesi, annenin müşfik yumuşak yüzü, ba- banın güç veren uzun parmakları...

Oyun çocuğun özünü gürleştiren bir özgürlük sahasıdır. Dış dünyada ye- tişkinlerin kuralları, beklentileri ve baskıları vardır ama oyun evrenin- de çocuk tek söz sahibidir, kuralları o koyar, bozarsa yine kendisi bozar. Oyun, çocuğun ilk devrimidir aynı zamanda; kendi iç yarasını koydu- ğu, kendi ahlakını keşfettiği yerdir. Burası ihtiraslarla kirlenmemiş bir tür ütopyadır.

Modern zamanlarda oyun giderek daha üst bir amacın aracı olarak gö- rülmeye başlandı. “Eğitici oyunlar” vasıflamasıyla oyundan çocuğun illaki bir şeyler öğrenmesi, pratik bir fayda sağlaması telaşına dü- şüldü. Oysa oyun, taşları yerinden gönlünce oynatmak ve yeni bir ger- çeklik inşası demektir. Bir başka ya da üst bir amaca matuf değildir, sırf kendisi için vardır. Bir çocuk kumdan kale yaparken bu kaleyi satmak, puan toplamak ya da ödül almak için yapmaz. Orada belirgin bir amaç yoktur. Oyun içinde çocuk kullandığı malzemeyi, oyuncak etti- ği nesneyi bambaşka bir gerçekliğe taşır ve onu kendine has olarak yo- rumlar. Oyun, çocuğun biricikliğini destekler ve kendisini sürekli doğu- rur. Varoluşun o an içinde büyüyen, bereketlenen, büyüleyici atmosferi vardır. Bu atmosfer içinde çocuk her türlü araçsallıktan kurtulmuş- tur. Bu sebeple oyun için yönergeler yazmak, kazanımlar tanımlamak oyunun doğasına aykırıdır.

Oyun kendi içinde bazı sınırlar da inşa eder. Hayal ile gerçek, güven ile tehlike, benlik ile öteki arasın- daki zarif sınırdır oynanır oyun. Çocuk oyun oynarken hem kendi- siyle karşılaşır hem de başkalarının varlığıyla. Bu yönüyle oyun buluşma randevusudur. Bir arada yaşama pratiğini çocuk ilkin oyunda tecrü-

“

Oyunun insan idrakine işlediği en derin his ise faniliktir. Nitekim oyun geçicidir, başlar ve biter. O anın sonsuzluğunu yaşarken geride kalan anın şuuruna dokunur çocuk. Öncenin ve sonranın ayırdına varır.

”

be eder. Gönüllü bir karılma, başka başka renklere bulanma hâlidir. Oyunda kaybederken de kazanır çocuk. Hayatın içinde zaman zaman kaybetmenin de olduğunu, insanın dünyadan sürekli alacaklı olmadığını çocuk ilk oyundan öğrenir.

Bir çocuk, derslerden ve planlan- mış faaliyetlerden daha çok oyuna ihtiyaç duyar. İradesini özgürce kul- lanabileceği, kendi kabiliyetlerini ve aynı zamanda sınırlarını keş- fedebileceği ve içselleştirebileceği yer oyundur. Nitekim oyun çocuğa merak ettirir, kurdurur, bozdurur ve yeniden kurdurur. Bu yüzden her çocuk, bir nevi kozmik sanatçısıdır. Bu sanatçının elinde her renk başka bir tabloya, her ses başka bir armo- niye dönüşür. İnsan ahenk duygu- sunu oyunlardan edinir ve hayatı boyunca bu ahengi özler ve onu arar. Nitekim oyun içindeki ilk dene- yimler, zihnin düşünce biçimini ve

ruhun estetik algı derinliğini besler. Yetişkinlerin en büyük trajedisi işte bu ahengi yitirerek oyunu kaybet- miş olmalarıdır. Bir başka taraftan meselenin ilginç bir tarafı da şudur ki çocukken insan oyuncaklarıyla oynarken büyüdükçe oyuncaklar onunla oynamaya başlar. Dünya hayatı “oyun ve eğlenceden ibaret” olarak anılırken sanırım en çok bu duruma bir atıf söz konusudur.

Oyunun insan idrakine işlediği en derin his ise faniliktir. Nitekim oyun geçicidir, başlar ve biter. O anın sonsuzluğunu yaşarken geride kalan anın şuuruna dokunur çocuk. Öncenin ve sonranın ayırdına varır. Oyun bittiği an somut gerçekliğin kapısı açılır. Oyunun izleri, belleğin en derin kat- manlarında kendine yer bulmuştur çoktan. Oyun âleminin o sihirli kapısı kapansa da oyundan önceki hâl de- ğişmiş, oyun çocuğu, çocuk ise hayatı yeniden kurmuştur. 🍷

CEP

Erkan Akay

“

Cebinden bugün ne çıkartacak acaba diye beklenen adamlar, evet vardır. Ama hiç cebinden çıkarttığı her şeyle yeni bir hikâye başlatan bir adam tanıdın mı?

”

Cebinden bugün ne çıkartacak acaba diye beklenen adamlar, evet vardır. Ama hiç cebinden çıkarttığı her şeyle yeni bir hikâye başlatan bir adam tanıdın mı? Dinle o zaman...

Küçüktüm, ufacıktım, top oynayacak kadar cesaretim yoktu. Toptan korktuğumdan değil, diğer çocukların arasına karışmaya çekiniyordum. Annem üşenmez, beni her gün parka götürür, park boşalsın da oynayayım diye beklememi beklerdi. Çoğu zaman oynamadan, biraz etrafta dolaşıp çerle çöple, kertenkele böceklerle oyalandıktan sonra eve dönerdik. Annem bu durumu hiç başıma kakmazdı. Oyuna dalacağım o günü sabırla beklerdi.

O günlerin bazılarında ihtiyar da parkta olurdu. Sağımızda, solu-

muzda ya da karşımızda bir banka oturmuş, çocukları seyreden ağaçlara, çocuk cıvıltısı dinleyen kuşlara, koşturup duran hayata bakardı. Sanki ilk defa görüyormuş gibi, son oyun birazdan bitecekmiş gibi izlerdi her hareketi. Manzaraya iyice doyduktan sonra kendi oyununu başlatırdı. Elini cebine atar, sahte bir öksürükle çekebildiği kadar dikkati gösterisine çeker, cebinden çıkarttığı nesneyle doğaçlama oynayacak tiyatronun perdesini açardı.

Bir gün bir kum saati çıkarttı cebinden. Zamanı akıtmak için çevirip koydu yanındaki boşluğa. Zamanın boşa akmasına kimin gönlü el verir ki? Hemen bir kız yanına ilişti. “Bakabilir miyim?” demesiyle cevap beklemeden saati eline alması bir oldu. İhtiyarın istediği de zaten

buydu. “Haydi!” dedi, “En sevdiğin şarkıya başla, zamanın daralıyor.” Kız şarkısını söylerken üç dört çocuk daha toplandı etrafına. Kızın kumu tükenince saati yeni biri aldı. İhtiyar “Sıra sende,” diye sahneyi ona bıraktı, o da saati çevirip kendi şarkısını söyledi. Zıpır oğlanın biri bir sonraki sırayı ele geçirmekte gecikmedi. Sandık ki bülbül gibi şakıyacak ama kart sesiyle en akortsuzundan bir şarkı da o patlattı paldır küldür. Neyse ki sonraki oğlanın sesi de şarkısı da herkese oh de dirdi. İhtiyar yere bakan avcunun içini tuzluk gibi silkeleyince bütün çocuklar oldukları yere çöktü. O gün tam on sekiz şarkı dinledik. Hepsi bittiğinde ihtiyar ayaklandı. Açık avcu son soliste doğru uzanırken kum saati sahibine geri döndü. İhtiyar da onu şu güzel sesli, usta işi şarkının üstesinden gelen çocuğun ellerine bırakıp yürüdü gitti.

Başka bir gün ihtiyarın cebinden çıkan, bir kumandalı araba kumandasıydı. Araba da çıksın diye bekledik, çıkmadı; etrafta bir yerlerde bir araba da var mıdır diye bakındık, yoktu. Sadece kumanda vardı. Kaydırdıktan kaydığı hızla koşmaya devam eden bir çocuk ta tepeden gözüne kestirdiği kumandayı kaptı. Kapanmaz yaptıği ileri gerilerden, sağ sollardan kumandalı araba şoförü olduğu belliydi. Kumandalı araba yarışçısı bile olabilirdi. “Arabası nerede bunun?” diye sordu. İhtiyar, az ötede çapa yapan bahçıvanın yanında duran el arabasını gösterdi. Çocuk şaşırıldı. “Olur mu öyle şey?” dedi, “Hani? Gitmiyor!” İhtiyar sakince “Açmadın ki,” dedi. “Nasıl açılıyor?” diye sordu çocuk. “Arkadaşlarına sor,” dedi ihtiyar, “bir bilen çıkar.” Çocuk bağırdı. “El arabası nasıl açılıyor, bilen var mı?” Biri hemen seyirtti, arabanın sağına soluna geçti, altına üstüne bakındı. Sonra iki kolundan tutup arabayı biraz ilerletmeye yeltenince “Hah işte,” dedi ihtiyar, “açıldı, gördün mü?” Çocuk gaza bastı, arkadaşı

hızlandı, çocuk sol baş parmağının altındaki kolu sola çekti, arkadaşı keskin bir dönüş yaptı, çocuk sağa, arkadaşı sağa, çocuk ileri, arkadaşı ileri... Kumanda da çalışıyordu, araba da. “Bu aslında bir araba değil,” dedi ihtiyar, “Bu bir tren.” Arabayı tutan çocuğun arkasına hemen dört beş çocuk daha sıralandı, vagon olup dizildiler. Kumanda ne derse tren onu yapıyordu. Tren kızların peşine takıldı. Tiz çılgınlık, savrulan saçlar, ayaklardan çıkan ayakbıplar derken kızların her biri başka bir tarafa kaçışınca vagonlar da etrafa dağıldı. Lokomotif kızlar ele geçirdi. Mavi tren oldu pembe tren. Biraz da onlar oğlanları kovaladı. E artık bahçıvan da arabasını kurtarma derdine düşmesin mi? Bu sefer kızlar oğlanlar, hepsi birden tabanlara yüklendiler, kara çufçuf oldu hızlı tren. Hiç buharlı hızlı tren gördünüz mü? Biz gördük. İşin sonunda kafalardan buhar tütmeye başlamıştı. Su kaynatanlar, çömlek patlatanlar bile vardı. İhtiyar ayaklandı. Kumandayı tutan çocuğa bir göz kırptı, “Bundan sonra kumanda sende,” deyip yürüdü gitti.

Şimdi gelelim bütün bu olanların sadece izleyicisi olan ben, ihtiyarın tuzağına nasıl düştüm? Yine ihtiyarın elini cebine attığı bir gündü. Bu defa ceketinin iç cebinden ikiye katlanmış bir kâğıt çıkardı. Şöyle yarım sayfa kadar bir şey. Herkesin meraklı bakışları arasında iki kata yenilerini ekledi, evirdi katladı, çevirdi katladı, açtı çevirdi, kapattı çevirdi, öyle katladı, böyle katladı, bir uçak yaptı. Sonra yaptığı uçağı gökyüzüne doğru, dimdik, sanki güneşe kadar gitsin istermiş gibi fırlattı. Uçak roket gibi yükseldi, enerjisi tükenince bir ters takla attı ve aynı hızla hafif bir kavis çizerek inişe geçip en olmadık yere, tam da benim kucağıma çakıldı. O güne kadar hiç görünmeyen ben sanki bir anda görünür olmuştum. Herkese istediği zaman, istediği kadar bakan gözlerim aynı anda bütün gözlerin

tek hedefiydi. O kadar çoklardı ki gözlerimi kaçırabileceğim hiçbir yer yoktu. Tek bir çarem vardı: Hemen o uçaktan kurtulmak! İhtiyarın tuttuğu gibi tuttum, attığı gibi attım. Güneşe kadar gidecekmiş gibi... Uçak son sürat göğe yükseldi, enerjisi tükenince aynı ters taklayı attı ve aynı kavisle ihtiyarın kucağına indi. “Yok artık!” Evet, bunu ben dedim. Her şeyi kendi kendime yapan ben, kendi kendime şaşırışlığımı kendi kendime dillendirdim. O sırada oooooovvvv, vaaaaaaayyyy, aaaaaaa gibi onca ses ne kadar çok harfi israf ediyordu bir bilerseniz. İhtiyar uçağı tekrar fırlattı. Bu seferinde uçak dümdüz bir çizgide küçük bir bombeyle bana doğru süzülürken onu yakalamaya çalışan onlarca el vardı. Ama matematik pilot öyle ince bir hesap yapmıştı ki uçak neredeyse elime indi. Aynı hesapla, aynı rota üzerinden uçağı sahibine iade etmeyi denedim. Tam isabet! Uçağı yine kimse kapamamıştı. İhtiyar bu defa sağ eline aldığı uçağı yan yatırıp solundan bir kavisle bana gönderdi. Yarım daire çizen uçak yine adresini buldu. Ben de daireyi tamamlamak için aynı atışı yaptım. Tencere-kapak, taş-gedik, ya da sadece cuk, ne dersiniz artık; uçak ihtiyardaydı. Ortada sıçrayanlar eğleniyordu eğlenmesine ama ben resmen uçuyordum. O gün o uçak, karanlıktan görünmez olana kadar uçtu. Bir ihtiyara, bir bana, bir ihtiyara, bir bana... Sonra gün battı, ihtiyar ayaklandı. Herkes uçağın peşindeydi. İhtiyar bana doğru yürüdü, uçağı bu defa eliyle avuçlarıma bıraktı. “Yolun açık olsun evlat,” dedi.

Bugün uçağın kapısında yolcularımızı selamlarken o ihtiyarı gördüm. Beli bükülmüş, rengi solmuş ama yüzündeki muzip gülümseme ve gözlerindeki derin bakış hiç değişmemişti. Elini cebine attı. “Yoksa yeni bir hikâye mi?” dedim. “Birlikte uçuyoruz, bundan güzel hikâye mi olur?” dedi, elindeki biletle yerine doğru yürüdü gitti. 🍀

ALMA AĞACI

Enes Can

İş yerine doğru yürürken üşüyen burnuma rağmen sırtımdan vuran güneşin güçlü sıcaklığı içime işliyor. Kendimi bildim bileli sevedim soğuğu. Karla ilgili romantik cümleler kuracak kadar güzel hatıralar yaşamamış olmamdan mıdır, bilinmez. Kışın gökyüzünü kaplayan gri ve boğuk hava benim ruhuma da işler, hareketlerimde ve zihnimde bir durgunluk ve kabz hâli belirir. Bunu çocukluğumdan beri taşıyorum. Yeryüzü de sanki benim bu ruh hâlime eşlik ediyor gibi. Caddelerde ve sokaklarda ötmeyen kuş sesleri, kediler ve köpeklerin bir anda ortadan kayboluşu, çocuk seslerinin kesilişi, insanların yüzlerinde beliren mutsuzluk, top rak ve ağaç bile sanki bir süreliğine uykuya dalmış gibi.

Karın ilk erimesinden sonra beliren bu güneş, uykudan uyanışın ilk emaresi gibi beni hep çocukluğuma götürür. Mahalleden arkadaşlar canlanır gözümün önünde. En yükseği iki katlı dağınık duran evler, bozuk yollar, koşuşan çocuklar, seyyar satıcılar, eskici, simitçi, overlokçu... Yeşil Mahalle'nin şahsına münhasır bir yer olmasından da kaynaklı değil bu. O zamanlar Anadolu'nun neredeyse tüm mahallelerinde süregelen yaşantıya duyulan özlemin işareti.

Mahalle canlı bir film sahnesi gibi gözlerimin önünden geçip giderken, yazın kavurucu öğle sığığında televizyon karşısında bunalmışlığım belirir bir anda. Bir ses yükselir açık penceren "Lay lalaay lay lay... Aygaz." Bu ses işaret fişeği gibi mahalledeki çocukları pencereye doğru yavaşlatırken, sıcak biraz olsun etkisini azaltmış, dere boyundaki boş tarlada çift kale maç zamanı gelmiştir. Genelde Niyazi'nin işidir ıslık çalıp, canı yeterince sıkılmış çocukları maç için kışkırtmak. Çok iyi oynadığından da değil, çocuk doğuştan

organizatör. Bir plan yapılacaksa, bir oyun oynanacaksa baş aktör Niyazi. Çocukluğundan belliydi ya, organizasyon şirketi kurmuş, parayı da bulmuş diyorlar.

Fehmi var bir de o olmadan, katiyen gidilmez. Mikasa topu var, yoksa çekilecek çocuk da değil ha! Diğer toplar dayanıksız ve harap.. Mikasa öyle mi, kaliteli tam futbol topu. Diğer lastik toplar gibi de acıtmıyor. Biraz ağır, kafaya sert gelince hafif bir sersemletiyor o kadar. E bizim imamın oğlu Ahmet, o olmadı mı zaten bir anlamı yok maç yapmanın. Çocuk saf yetenek, Zidane gibi kadife ayakları, Henry gibi plase vuruşlarıyla her takımın gözdesi... Herkes Ahmet'i Fenerbahçe de oynar, büyük topçu olur diye beklerken kaderin cilvesi bu ya amatörde sakatlık, babasının karşı çıkışı derken şimdi bir camide imam olarak hayatına devam ediyor.

Dört beş kişi toplandı mı sesi duyan diğer çocuklar da üşüşür, iki takım kuruluverir bir anda. Sonrası nefesin kesilene, sıcaktan bayılana, diğer takım pes edene kadar devam. Bunca güzel anının yanında, sahanın bitişiğindeki bahçeli evin her seferinde karabasan gibi önümde canlanmasına bir türlü anlam veremem ya o başka. Evden de değil, evin sahibi olan Huysuz Kemal'in zihnimde bıraktığı derin emaresi galiba.

Adam o kadar huysuz, mutsuz ve gergin ki onu gördüğünüzde o günün güzelliğini götürecektir bir olumsuzluk gelip sizi mutlaka bulur. Huysuz Kemal'in de bizim yaşlarda bir oğlu var, adı Ali. Bu adamın nasıl böyle düzgün bir çocuğu olabilir diye insan düşünmeden edemiyor. Efendi, çalışkan, on numara bir çocuk. Babasının olmadığı zamanlarda o da eşlik ediyor bizlere ama adam çocuğu sürekli çalıştırdığı için

çok az takilabiliyor... Duydum ki çok iyi yerlere gelmiş, akademisyen olmuş, Helal olsun Ali...

Kemal, her ne kadar huysuz ve geçimsiz bir adam olsa da çok çalışkan. Aşçılık yapıyor arta kalan zamanında evinin bahçesiyle meşgul oluyor. Bahçe de bahçe ha... Hangi meyveyi arasan var içinde. Hele o güzelim elma ağacı... Ah ah şu yaşıma geldim hatırladıkça hâlâ ağzımın suyunu akıtır o kırmızı elmalar. Ben o ağaçtaki elmalar gibi kırmızıyı, tatlısını görmedim bir daha. O kadar güzeldir ki tüm çocukların içini gıcırdatır mevsimi geldiğinde. O ağaca dadanmak da çocukluğumuzun en maceralı ve heyecanlı etkinliklerinden bir diğeri.

İnsanın kaderi, ağacın kaderine bağlı mıdır bilinmez ama Huysuz Kemal'in zihnimin derin hatıra-

larında yer edinmesine sebep de işte o ağaç. O güzelim elma ağacına dadanan çocukların, kuşların ve börtü böceğin curcunasından sıkılan Kemal, bir gece testereyle kesiverdi ağacı. Sabah minarelerden yükselen ölüm ilanından sonra haberimiz oldu ki kestiği ağacın altında kalmış. Sonrası derin acılar, babasız çocuklar ve bir sürü keder..

Aileye sahip çıktı mahalleli. Uzun yıllar güzel bir yemek yapılsa bir kap da onların evine, sadaka ve fitreler yine aynı adrese. Çocukları da maşallah, gayretli ve vefalı çıktı. Hele Ali... Önce bahçenin etrafında ki çitleri söktü, sonra mahalledeki tüm çocuklar yesin diye evin dört tarafına elma ağaçları dikti. Ama o kesilen ağaçtaki elmalar gibi mi? Hayır. Bir şeyin tadı hatırasında gizli, şu an yiyip tat alamadığım şeylerin nedeni de bu galiba. ✎

ALİ Zeytin Aydoğmuş

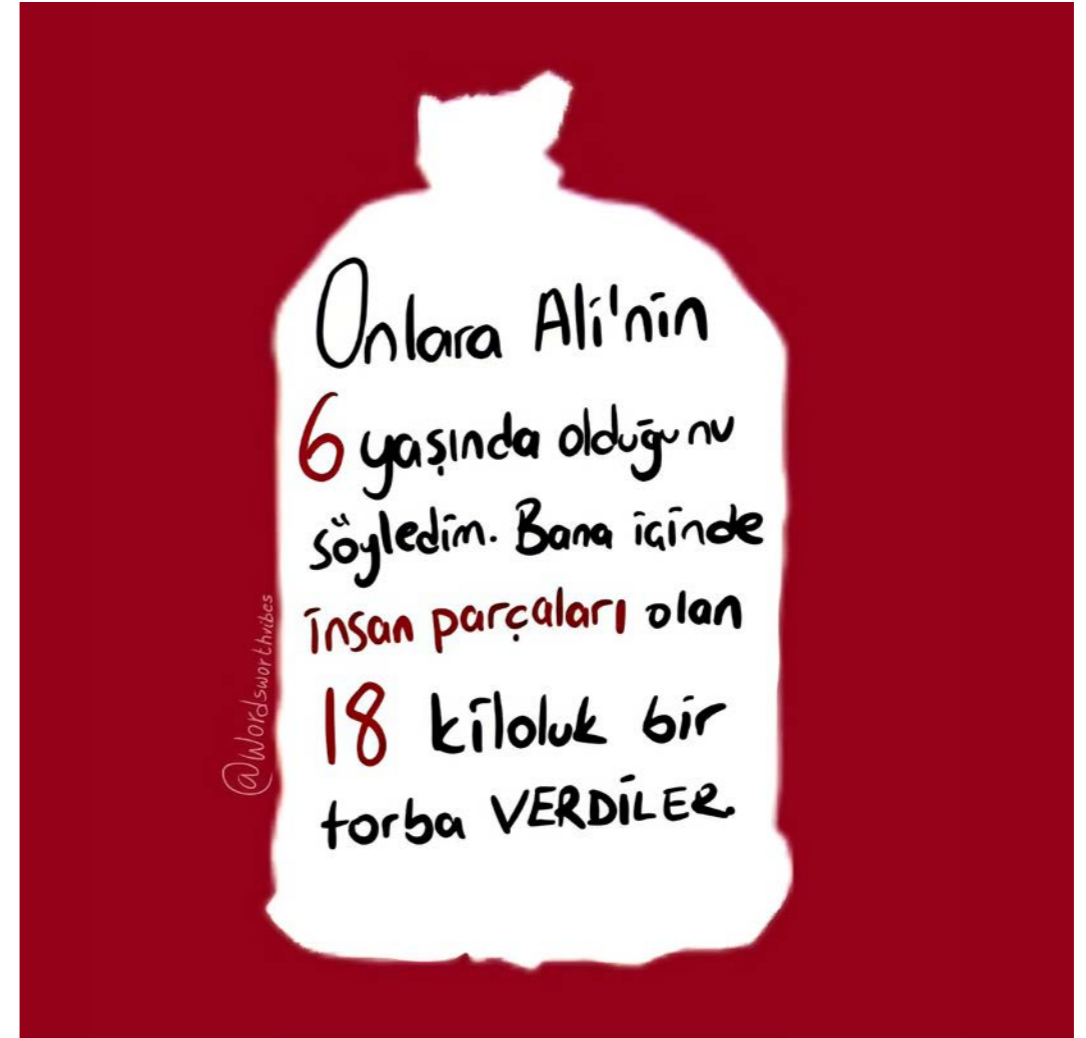
Bir kahve mor oldu tostoparlak. Bir siyahın bembeyaz ağıtı çarptı duvarlara. Mavinin ağladığı sapsarı bir ırkta, yeşil gözlü bebeler doğdu, doğum belgeleri yerine ölüm belgelerini mühürlediğinde bir baba. Ashında o zaman doğmuşlardı, gök baştanbaşa bir çorap olup topuğu kaçtığında. Topuklarında kızıl, günbatımı katran bir leke. Gözlerin de aklın da kaçacak çoraptan, az daha bekle. Hani yalnız parmaklar kaçardı? Ali'yi bana verdiler Ali nerde? Ali on sekiz kiloluk bir poşet içinde. Poşet de market manav poşeti. Köyden toplanan biberleri koymuştu belki büyükanneleri. Tupturuncu içim. Titrek, ağız yırtık bir turkuaz kuş gagası. Kiremit, kiremit evler. Ali nerde? Ali'yi bulabilir miyim poşetin içinde? Ali'nin en sevdiği renk ne? Benimki su. Onunki kan. Dursun isterim, ama renklerden ordularıyla durmaz tekmeler beni an. Yaşımın yanağımdan çağlayan. En ıssız yerlerinde ağlar Ali.

God please heal my heart. Bu işler nasıl olacak Allah'ım? Bulutlar ve dalgalar, güneş ve ay olmasaydı, Ali uykusundan sıçrayarak uyanmasaydı, adını bilen çağırıyordu. Bilemeyen el etse orda biterdi Ali, Ali'nin poşetler içinde bitmesi, hepimizi bitirebilirdi. Ama kimsenin kalbi erimedi. Yüz seksen derece fırındaki, en kekre tat dilindeki, Ali'nin en sevdiği keki, kim bilir en son ne zaman pişirmişti annesi? Annenin kek pişirmedeki hüneri, bağı delen yaşından belli. Benim artık sinemde koskocaman bir delik var. Delikten içeriye başınızı sokup bakabilirsiniz. Geceleri de kolay görülebilir artık derdimiz. Rabbimiz, biz o poşetin eridiğindeki plastiğiz. Biri beni tutsun kulpumdan. Ali'nin poşetiyle yan yana koysun beni. Annem gidişime çok ağlar ama çoktan büyüdüm ben. Ali küçük. Dev mavi çöp torbalarına sararlar beni. Kocaman işte, sığıdım oldu. Ama o poşetle marketten abur cubur alıyordu belki Ali. Plastik bir top

aldıysa da onu kesin koymamıştır poşete, dizinde sektirerek girmiştir mahalleye. Kardeşleri vardır. Onlara çikolata çips almıştır. Bir paket almıştır belki, hep beraber dama çıkıp yemişlerdir. Çat pat almıştır, onların da bakkalın da satılıyordur kesin, tozlu leblebi sıpsevdi gibi sakızlar. Ali şıp diye açar poşeti, balon yapardı kesin, Ali kaç yaşındaydı kaç parçaya bölünebilirdi göğe bakarken?

Ali'nin ellerinden, giderken okula, dökülüyordu kelimeler. Hikâyeler uydurmada çok iyiydi belki. Şiir se-verdi, fen. Ali keşke gelsen. Birlikte döksek çöpleri kapımızda biriken. Dönerken yolu uzatsak, kovalasak birbirimizi yağmurda. Sözlükten baksak çiçek adlarına. Adın yazıyordur kesin senin orda. Bulut isimleri olabilir. Gitmediğin şehirlerden sahiller dağlar ormanlar beğen. Kediler sözlüklerde yaramazlık yapar, sen kuşlara da bak. Dalgalara, günbatımına. Orda değilse en çok ağaçlarda buluruz ismini. Zeytin iyi mi? Evet Ali'nin bir de zeytin isminde sevinci. Kedisi ya da kuşu vardır kesin. Poşette yalnız kan vardı, kızıl, zeytin olsa, siyah akardı nehirlerden. Yeşil olsa yemyeşil filizlenirdi düğümlendiği yerden. Demek kedisini kesmediler Ali'nin. Ali hangi eliyle okşardı başını en çok? Annesi nerden tanıyacak ben yoksa üzerinde elinin? On sekiz kilo etin, hangisinde bulacak annesi Ali'yi? Ya on sekizin on sekizi de Ali gibi ellerse ne edeceğiz Allah'ım? Ali poşetin içinde dediler, Ali nerde? Ali'nin kedisi ağlıyor bende. Ben o kediyi yolda gördüğümde, yerin yedi bin kat dibine girerim. Ali'yle oynamayı ne çok severdim. Bir çocuğun gül gülüşünü sevdiğim gibi severdim. Magma değil, erimek bitmek de insan için. Çocuklar poşetlerden en fazla uçurtma yapabilmeli Allah'ım, bu, bütün olanlar, neden böyle?

Ali'nin on ay önce uyuduğu yatakta ılık bir çay akıyordu. Ayak parmak

uçlarını hamaktan yere sallıyordu. O suya değen parmakları da mı koydular poşete? Dere kenarına pikniğe gittiklerinde, Ali taşımıştı karpuzu. Ali'yi keşke bir karpuzun içine koysalardı, ya da kabuklarıyla aynı poşete? Bu dev bir alın gibi karışmada duran kederle, balyozlar takır, beynime füze. Çarparım duvarlara kahrımı alın. Yazım da yarılır orta yerinden. Yaşım boyuma yakın. Rüzgâr var mı poşetin içinde, açın bir daha bakın. Ali'nin sarı saçlarını savuran rüzgâr, orda mı? Alın bu anneyi ne yaparsanız yapın artık. Bir değirmende un olur anneden, ya da taş diye koyabilirsiniz artık onu kapıların önüne. Anne o poşetin

kendisi olmuştur artık. Bütün Ali-leri taşır içinde. Külçe altın kadar ağırlaşmış, donmuştur o kan göletinde. Kimse yerinden oynatamaz anneyi, anne de poşetin içinde ama Ali nerde? Belki Ali'nin en sevdiği arkadaşı tutuyordur Ali'nin elini içerde. Onun da annesi sarılıyordur Ali'nin annesinin kalbine. Bütün anneler poşette, peki çocuklar nerde? On sekiz kilo verdiler bana, Ali nerde? Ali bizim evde, arka bahçede top oynuyor. Annesi ona kek yapıyor. Koyuyor bir poşete, arkadaşlarıyla beraber yiyin diyor. Ali kapıyor poşeti. Poşet, market manav poşeti, koşuyor poşetin içine. On sekiz kilo verdiler bana, Ali nerde? 🍷

OYNAYALIM ÇOCUKLAR

Mustafa
Uçurum

“Oyun” dediğimizde aklımıza o kadar çok şey geliyor ki. En çok da çocukluğa dair fotoğraflar canlanıyor gözümüzde. Oyunun çocukların dünyasında tarifsiz ve sınırsız bir alanı var. Bunu özellikle bir zamanların sokaklarda oynayarak büyüyen çocukları daha iyi bilir. Sokak demek oyun demektir bir zamanlar. Çocuk, oyun ve sokak birbirini tamamlayan sac ayaklarıydı. Özellikle kırklı ellili yaşlardakiler oynamanın

kendilerine kazandırdıkları ile yaşamlarını kurmuş bir nesildi.

Oyun oynamak, çocukların gelişiminde kritik bir rol oynuyor. Hem eğlenceli hem de öğretici bir süreç olan oyun, çocukların fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal becerilerini geliştirmelerine olanak tanır. Oyun, çocukların dünyayı keşfetme, problem çözme ve kendilerini ifade etme yollarından biridir.

Oyun paylaşmaktır. Özellikle sokak oyunları çocukların gelişiminde sonsuz imkânlar sunan bir alandır. Her ne kadar günümüzde çocuklar sokaktan ve sokak oyunlarının uzaklaşıp daha çok içe dönük bir yaşamı tercih etseler de dışarıda onlar için gizemli dünyaların kapısını açacak oyunların varlığından çocukları haberdar etmek büyüklerin en asli görevi olmalı. Toplu oynanan oyunlardaki sosyalleşme sürecini çocuğa hayatın hiçbir süreci oyunlar kadar etkili veremez.

Grup oyunları, çocukların iş birliği yapmayı, paylaşmayı ve empati kurmayı öğrenmesini sağlar. Oyun sırasında çocuklar, takım çalışmasının önemini kavrar ve başkalarının duygularını anlamaya başlar. Örneğin, bir futbol maçında çocuklar, hem kendi rollerini hem de takım arkadaşlarının katkılarını değerlendirerek sosyal bağlarını güçlendirir. İstrop oynayan çocuklar hem dikkat toplama hem de arkadaşını koruma gibi kazanımları da elde ederler. Bu, ileride sağlıklı ilişkiler kurmalarının da yolunu açar.

Oyun, çocukların düşünme becerilerinin de geliştirmelerine yardımcı olur. Strateji oyunları, bulmacalar veya yapı inşa etme gibi aktiviteler, problem çözme, mantık yürütme ve yaratıcı düşünme yeteneklerini güçlendirir. Bir puzzle çözmek, çocuğun sabırlı olmasını ve farklı çözüm yollarını denemesini teşvik eder. Ayrıca, oyun sırasında karşılaşılan zorluklar, çocukların eleştirel düşünme ve planlama becerilerini geliştirir.

Oyun, çocukların duygularını ifade etmeleri için güvenli bir alan sunar. Rol yapma oyunları veya hayal gücüne dayalı oyunlar, çocukların korkularını, sevinçlerini ve hayal kırıklıklarını dışarı vurmalarına olanak tanır. Aynı zamanda, oyun sırasında kazanılan başarılar özgüveni artırırken, başarısızlıklar

ise duygusal dayanıklılık geliştirmelerine yardımcı olur. Çocuklar, oyun yoluyla duygularını yönetmeyi öğrenir.

Açık havada oynanan oyunlar, çocukların fiziksel sağlığını destekler. Koşma, zıplama, tırmanma gibi aktiviteler, motor becerilerin gelişimine katkıda bulunur. İnce motor beceriler içinse, legolarla oynama veya boyama gibi aktiviteler el-göz koordinasyonunu geliştirir. Fiziksel oyunlar, çocuklarda sağlıklı bir yaşam tarzını teşvik eder ve obezite gibi sorunların önüne geçebilir.

Oyun, çocukların hayal gücünü serbest bırakabileceği bir alandır. Bir hikâyeye kurmak, yeni bir dünya hayal etmek veya bir oyuncakçı farklı bir şekilde kullanmak, yaratıcı düşünceleri teşvik eder. Bu tür aktiviteler, çocukların yenilikçi fikirler üretmesine ve özgün çözümler bulmasına olanak tanır.

Oyun, öğrenmenin en doğal yollarından biridir. Çocuklar, oyun oynarken çevrelerini keşfeder, yeni bilgiler edinir ve merak duygularını tatmin eder. Bir bilim setiyle oynayan bir çocuk, deney yaparak bilimsel düşünceye ilk adımlarını atabilir. Oyun, öğrenmeyi eğlenceli hale getirerek çocukların bilgiye olan ilgisini artırır.

Oyun oynamak, çocukların sadece eğlenmesini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda onların çok yönlü gelişimine katkıda bulunur. Zihinsel, sosyal, duygusal ve fiziksel becerilerin yanı sıra yaratıcılık ve öğrenme yeteneğini de güçlendirir. Ebeveynler ve öğretmenler, çocukların oyun oynama fırsatlarını destekleyerek onların potansiyellerini keşfetmelerine yardımcı olabilir. Unutmayalım ki, oyun sadece bir eğlence değil, aynı zamanda bir öğrenme ve büyüme yolculuğudur. 🙌

“

Grup oyunları, çocukların iş birliği yapmayı, paylaşmayı ve empati kurmayı öğrenmesini sağlar. Oyun sırasında çocuklar, takım çalışmasının önemini kavrar ve başkalarının duygularını anlamaya başlar.

”

“Bütün çocuklar,
Yokluk bilmesinler.
Et, şeker, süt bulsunlar.
Giyimli, tok ve rahat,
Gitsinler okullara,
Sınıflarını geçsinler.
Büyükler biraz daha yorulsun,
Onlar da büyüsünler.
Onlar da mesut olsunlar.
Geçti, kaç savaş ezikliği,
Çocukları düşünsünler.
Çocuklar iyi gün görsünler.”

Behçet Necatigil

E. dmlpınar

İllüstrasyon:
Ervanur Dumlupınar

POZİTİF AÇI: Çocuk ve Fotoğraf

İskender Taghiyev, Suriye

“Gökyüzü gibi bir şey bu çocukluk, hiçbir yere gitmiyor.” *Edip Cansever*

çocuklar
için
yola
çık

yetim
VAKFI